

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

TÜRKİYE’DE KÖY İMAMLARININ SORUNLARI
– PINARBAŞI ÖRNEĞİ –

Hazırlayan
Emrah YAVUZ

Danışman
Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

Doktora Tezi

Haziran 2015

KAYSERİ

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

TÜRKİYE’DE KÖY İMAMLARININ SORUNLARI
– PINARBAŞI ÖRNEĞİ –
(Doktora Tezi)

Hazırlayan
Emrah YAVUZ

Danışman
Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

Haziran 2015
KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans olarak gösterdiğimi belirtirim.

Emrah YAVUZ

YÖNERGEYE UYGUNLUK

“Türkiye’de Köy İmamlarının Sorunları – Pınarbaşı Örneği -” adlı doktora tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Emrah YAVUZ

Danışman
Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK danışmanlığında **Emrah YAVUZ** tarafından hazırlanan
“Türkiye’de Köy İmamlarının Sorunları – Pınarbaşı Örneği -”
 adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
 Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

01. / 06 / 2015

JÜRİ

Danışman : Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

Üye : Prof. Dr. Abdulvahap TAŞTAN

Üye : Prof. Dr. Erdoğan PAZARBAŞI

Üye : Prof. Dr. Yahya Mustafa KESKİN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Şaban ERDİÇ

ONAY

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim kurulunun 26/06/2015 tarih ve ...13... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

26. / 06 / 2015
 Prof. Dr. Lütfullah GEBECİ
 Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Toplumu din konusunda aydınlatma ve din hizmetlerinin yerine getirilmesinde insanlara rehberlik etme görevi yasalarla Diyanet İşleri Başkanlığı'na verilmiştir. Başkanlık üstlendiği bu görevi taşrada müftü, vaiz, Kur'an kursu öğretmeni, imam hatip ve müezzin kayyımlar aracılığıyla yürütmektedir. Ancak halkın her gün yüz yüze geldiği ve beş vakit namazda buluştuğu kesim daha çok imam hatiplerdir.

Çok yönlü ve kaliteli bir şekilde yetişmiş imam hatiplere toplumun her kesiminde ihtiyaç duyulduğu bir realitedir. Toplumu din ve kültür konusunda daha sağlıklı bilgilendirmek ve yönlendirmek açısından olduğu kadar, modern olanla etkileşim içinde bulunan günümüz insanının manevi ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için imam hatiplerin mesleki yaşam sırasında karşılaşmış oldukları problem ve beklentilerinin hangi alanlarda yoğunlaştığının tespit edilmesi ve hizmet kalitelerinin yükseltilmesi bir gereklilik arz etmektedir.

Din hizmetlerini yürütenlerin karşı karşıya kaldıkları sorunların yerine getirilen işe ve ünvana bağlı olarak değişim göstermesi olası iken yerleşim biriminin sosyal ve fiziksel yapısının da sorun ve beklentilerin yoğunluk ve çeşitliliğinde belirleyici bir etkiye bulunması mümkündür. Bu bakımdan biz “Türkiye’de Köy İmamlarının Sorunları” isimli araştırmamızda öncelikle köy imamaları hakkında belirli ölçüde bir durum tespitine gitmek istedik. Toplumsal ve dini ihtiyaçların karşılanmasında fiili olarak görev alan köy imamalarının mevcut durumlarının tespiti için bu alanda bilimsel araştırmaların yapılması ve sonuçlarının ilgililere sunulmasında zaruret olduğu kanısındayız. Çünkü bu tür araştırmaların, daha kaliteli bir din hizmeti verebilmek için ilerde genelde din görevlilerinin özelde ise köy imamalarının mesleki gelişimine yönelik daha stratejik adımlar atılmasına imkan sağlayacağına inanıyoruz. Beş yılı aşkın bir süre hem Erzurum Oltu ilçesine bağlı Çatak köyünde hem de Kayseri Pınarbaşı ilçesine bağlı Çaybaşı Köyünde görev yapmış olmamız, köy imamalarını ve köy cemaatini büyük ölçüde tanımamıza, onlar hakkında müşahade ve tecrübe kazanmamıza imkan sağladığı gibi imamların kendileri hakkındaki görüşlerini vermesine de imkan sağlamıştır. Bu araştırmada Türkiye’de dinsel hizmetlerin sunumunu gerçekleştiren köy imamalarının, bireysel, toplumsal, mesleki ve kurumsal boyutlarıyla farklı yönleri ele alınmış ve bu konularda bir takım değerlendirmelere gidilmiştir.

Araştırma giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konu ve probleminin belirlenmesi, amacı ve araştırmayla doğrudan veya dolaylı olarak ilgili bulunduğu düşünülen ilgili literatür üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde konu kavramsal ve kuramsal bir yaklaşımla ele alınmış ve bu bağlamda yapısal fonksiyonel bakımdan din ve din görevlileri, sosyal yapı ve din ilişkisi ile tarihsel gelişimi içinde köy imamlarının statüleri, eğitim düzeyleri ve ekonomik durumları üzerinde durulmuştur. Uygulama kısmını oluşturan ikinci bölümde ise araştırmanın metodolojisi ve örneklem bölgesi hakkında genel bilgiler verildikten sonra köy imamlarının mesleklerini icra ederken karşılaşmış oldukları sorunlar ve hem cemaatin hem de köy imamlarının mesleki yaşam konusundaki değerlendirmeleri üzerinde durulmuştur. Alan araştırmasından elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Bütün bunlardan sonra araştırmanın genel sonuçlarına ulaşılmaya çalışılmış ve öneriler belirtilmiştir.

Araştırmamızın belirlenmesinden sonuçlandırılmasına kadar her türlü teşvik, tenkit ve rehberliği ile daima yanımda olan, çok büyük destek ve yardımlarını gördüğüm değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK ve Prof. Dr. Ünver GÜNAY'a samimiyetle teşekkürlerimi sunuyorum. Bunun yanında çalışmanın her aşamasında hoşgörüsünü hissettiğim ve tezle ilgili yardım ve eleştirilerini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Abdolvahap TAŞTAN'a ve Prof. Dr. Erdoğan PAZARBAŞI'na teşekkür ederim. Araştırmanın değişik evrelerinde rahat bir çalışma olanağı sağlayan, kaynak ve veri toplama hususunda hoşgörüsünü esirgemeyen dönemin Pınarbaşı İlçe Müftüsü Sayın Mustafa AÇIKALIN'a, DİB Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı biriminde görev yapan Ayşe TAYLAN'a, Elazığ il müftülüğünde V.H.K.İ. olarak görev yapan Bilal DAL'a ve cevaplarıyla tezimizin oluşmasını sağlayan Pınarbaşı İlçe Müftülüğünde görev yapan köy imamları ile Çaybaşı Köyü ve Şabanlı Köyü sakinlerine teşekkür ederim.

Emrah YAVUZ

KAYSERİ 2015

TÜRKİYE’DE KÖY İMAMLARININ SORUNLARI -PINARBAŞI ÖRNEĞİ –

Emrah YAVUZ
Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Tezi 2015

Danışman: Prof. Dr. Celalettin ÇELİK

KISA ÖZET

“Türkiye’de Köy İmamlarının Sorunları – Pınarbaşı Örneği - ” başlıklı bu çalışma, DİB’e bağlı olarak Kayseri Pınarbaşı Müftülüğü’nde görev yapan köy imamaları üzerinde gerçekleştirilen bir alan araştırmasıdır. Bu çalışmada din hizmeti görevini yerine getiren köy imamlarının mesleki yaşamları sırasında karşılaşmış oldukları problem ve beklentilerin hangi alanlarda yoğunlaştığının tespiti yapılmış ve bireysel, toplumsal, mesleki ve kurumsal problemlerin oluşumunda etkin olan değişkenler ele alınmıştır. Bunun yanında din, dinsel bürokrasi ve köy imamlarının tarihi gelişimi ile ilgili olarak teorik bir çerçeve sunulmaya çalışılmıştır. Bahsedilen durumlarla ilgili bir takım betimlemelere gidilirken köy imamlarının problem ve beklentileriyle ilgili belli çıkarımlara da ulaşılmaya çalışılmıştır. Görev yapılan yerin kırsal yerleşim yeri olmasının problem ve beklentilerde belirgin bir faktör olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra mesleğin yerine getirilmesi esnasında ortaya çıkan problem ve beklentilerin yaş, öğrenim durumu ve hafızlık gibi değişkenlere bağlı olarak farklılaştığı dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din, DİB, Din Görevlisi, Köy, Köy İmamaları, Sorunlar, Mesleki Sorunlar, Sosyal Sorunlar.

THE PROBLEMS OF THE VILLAGE IMAMS IN TURKEY

- PINARBASI EXAMPLE -

Emrah YAVUZ

Erciyes university Graduate School of Social Scienses

Ph. D. Thesis 2015

Supervisor: Prof. Dr. Celalettin ÇELİK

ABSTRACT

This study entitled “The Problems of The Village İmams in Turkey - Pınarbaşı Example - ” is a field research on the willage imams belong to Kayseri Pınarbaşı Branch of the Presidency of Religious Affairs. It was determined in which fields problems and expactations intensified that village imams, performing their religion service task, encountered during their occupation life and variables which were effective in forming individual, occupation aland institutional problems were dealt with. İn addition to this, a the oretical frame was tried to be presented about historical improvement of the religion, religious bureaucracy and being village imam. On the basis of sociological criteria the significant finding sobtained on these matters were described andevaluated. İn the addition, the problems and expactations were also observed in respect to the location of occupation such as rural (village) areas. This study revealed that the problems and expactations during the period of work are depentend up on several variables. These are: age, level of education, hafızlık, times of duties.

Keywords: Religious, The Precidency of Religious Affairs, Religious Employee, Willage, The Willage İmams, Problems, Occupational Problems, Social Problems.

KISALTMALAR

APK	: Araştırma ve Planlama Koordinasyonu
AYM	: Anayasa Mahkemesi
bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
DİA	: Diyanet İşlam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DİR	: Diyanet İşleri Reisliği
EÜEF	: Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakóltesi
İLİTAM	: İlahiyat Lisans Tamamlama
MBSTS	: Mesleki Bilgi Seviye Tespit Sınavı
S.	: Sayı
SGDB	: Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TÜİK	: Türkiye İştatistik Kurumu
VHKİ	: Veri Hazırlama Kontrol İşletmeni
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire
YİBO	: Yatılı İlköğretim Bölge Okulları
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
YÖNERGEYE UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY:.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
KISA ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
KISALTMALAR	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ	1
1. Konu ve Problem	1
2. Amaç ve Önem	3
3. İlgili Literatür	4
I. BÖLÜM	8
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE: TÜRKİYE’DE KÖY İMAMLARI	8
I. Kavramsal Yaklaşımlar.....	8
1. Dini Otorite Tipi Olarak İmam.....	8
2. Geleneksel Otorite, İmam ve Karizma İlişkisi.....	10
3. Dini Bürokratik Örgütlenme: Diyanet.....	11
4. Dini Otoritenin Statüsüne İlişkin Dönüşüm.....	12
5. Kırsal Geleneksel Toplumda Din.....	14
6. Bir Yaşam Çevresi Olarak Köy.....	14
7. Köy Dindarlığı.....	15
II. Kuramsal Yaklaşımda Din.....	16
1. Toplumsal Yapı ve Kurumlara Yapısal-Fonksiyonel Yaklaşım	17
2. Yapısal- Fonksiyonel Bakımdan Din, Dini Teşkilatlar ve Değişme İlişkisi.....	17
3. Yapısal-Fonksiyonel Bakımdan Din Görevlileri.....	18
III. Dinin Toplum Hayatındaki Fonksiyonları	19
1. Dinin Zihniyet Kazandırma Birleştirme-Bütünleştirme Fonksiyonu	20
2. Dinin Toplumsal Kontrol - Meşrulaştırma Fonksiyonu	21

3. Dinin Toplumsal Yapılandırma ve Düzenleme Fonksiyonu	22
IV. Sosyal Yapı ve Din.....	22
1. Cumhuriyet Öncesi Sosyal Yapı ve Din.....	22
2. Cumhuriyet Türkiye'sinde Sosyal Yapı ve Din	24
3. Sosyokültürel Değişim Sürecinde Diyanet	25
V. Tarihsel Gelişimi İçerisinde Köy İmamları.....	28
1. Cumhuriyet Öncesi Köy İmamlarına Genel Bir Bakış	29
2. Cumhuriyet Türkiye'sinde Köy İmamlarına Genel Bir Bakış	33
a. Statü Durumları	35
b. Sosyoekonomik Durumları	38
c. Kadro Durumları.....	39
d. Eğitim Durumları.....	44
VI. Değişen Toplumda Köy İmamı	47
1. Beklentiler	48
a. Öğrenme Fonksiyonu.....	49
b. Öğretme Fonksiyonu.....	49
c. Model Olma Fonksiyonu	50
2. Köy İmamları, Rolü ve Statüsü	51
3. Köy İmamlarının Dini Önderlik Konumu.....	53
II. BÖLÜM:.....	55
BULGULAR.....	55
PINARBAŞI ÖRNEĞİNDE KÖY İMAMLARI.....	55
I. YÖNTEM VE TEKNİKLER	55
1. Kuramsal Yaklaşım.....	55
2. Varsayımlar	55
3. Hipotezler	56
4. Veri Toplama ve Analizi.....	57
5. Evren – Örneklem.....	59
6. Sınırlar	60
II. ARAŞTIRMA ÇEVRESİ.....	60
1. Çaybaşı Köyü	60
2. Şabanlı Köyü	61

III. KÖY İMAMLARININ OLGUSAL DURUMLARINA İLİŞKİN VERİLERİN DAĞILIMI	62
1. Yaş Durumları	62
2. Eğitim Durumları	63
3. Gelir Düzeyi Algıları	64
4. Medeni Durumları	65
5. Mesken Durumları	66
6. Coğrafi Köken	67
7. Hafızlık Durumları	68
8. Kıdem Durumları	68
9. Cemaat Sayısı Algılarına Göre Durumları	69
IV. KÖY İMAMLARININ SORUNLARI	70
1. Sosyal Kültürel Sorunlar	71
a. İmam – Cemaat Arasında Yaşanan Sorunlar	72
b. Geleneksel Kalıplara Bağlı Sorunlar	76
c. İtibar Sorunu	77
d. İletişim Sorunu	83
e. İmam- Muhtar ilişkisi	85
2. Fiziki Yapıdan Kaynaklanan Sorunlar	86
a. Görev Yeri ile Mesleki Memnuniyet ve Mesleki Gelişim Arasındaki İlişki	87
b. Ulaşım Sorunu	89
c. Mesken ve Barınma Sorunu	90
d. Sağlık Sorunu	91
e. Eğitim Sorunu	91
f. Ailevi Sorunlar	92
3. Mesleki Sorunlar	93
a. Mesleki Eğitim Sorunu	94
b. Mesleki Memnuniyet Sorunu	96
c. Mesleki Memnuniyet - Verimlilik İlişkisi	98
d. Mesleki Memnuniyetsizliğin Nedenleri	98
e. Mesleki Memnuniyetsizliğin Sonuçları	101
f. Meslekten Ayrılma ve Mesleğin Gizlenilmesi Durumu	101

4. Kurumsal Sorunlar.....	104
a. Kurumsal Hareketlilik Sorunu.....	104
b. Özlük hakları	107
c. Tek Görevlilik ve İzin Sorunu	109
V. KÖY İMAMLARINDA MESLEKSEL BİLİNCİN OLUŞUMU VE MESLEKSEL YAŞAMIN DEĞERLENDİRİLME BİÇİMLERİ.....	112
1. Meslek Seçimlerini Belirleyici Unsurlar	112
2. Mesleki Yeterlilik Algıları.....	114
a. Öğrenim Durumuna Göre Mesleki Yeterlilik Algılamaları.....	120
b. Hafızlık Durumuna Göre Mesleki Yeterlilik Algılamaları.....	121
3. İmamlara Göre Mesleki Yetersizliğin Nedenleri	122
4. Mesleki Memnuniyet Algıları	124
a. Yaş Durumuna Göre Mesleki Memnuniyet Algıları	124
b. Öğrenim Durumuna Göre Mesleki Memnuniyet Algıları.....	125
c. Hafızlık Durumuna Göre Mesleki Memnuniyet Algıları.....	126
VI. MESLEKSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KÖY İMAMLARI	126
1. Köy İmamlarının Görevleri.....	126
2. Köy İmamlarından Beklenen Hizmetler	129
3. Köy İmamlarının Resmi Görev Algıları	131
4. Kadınlara Yönelik Hizmetler	133
5. Vaaz ve Hutbeler	134
a. Vaaz ve Hutbelerin Seçimi ve Hazırlanması.....	135
b. Merkezi Sistemle Hutbe Uygulaması	137
c. Merkezi Sistemle Vaaz Uygulaması.....	139
6. Merkezi Ezan, Nikah, Mevlit, Yaz Kur'an Kursları, Cenaze ve Ek İş Konuları İle İlgili Görüşler	141
a. Merkezi Sistemle Ezan Uygulaması	141
b. Mevlid, Cenaze ve Nikâh	145
c. Yaz Kur'an Kursu	153
d. Ek Gelir	155
VII. KÖY İMAMLARININ KÜLTÜREL YÖNELİMLERİ.....	158
1. Boş Zaman Değerlendirme Alışkanlıkları	158
2. Kitle İletişim Araçları Karşısındaki Durumları.....	159

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	160
KAYNAKLAR.....	165
İNTERNET KAYNAKLARI.....	172
EKLER.....	173
ÖZGEÇMİŞ	187

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1.Köy İmamlarının Liderlik Algıları.....	53
Tablo 2.1. Yaş Durumları.....	62
Tablo 2.2. Eğitim Durumları	64
Tablo 2.3. Gelir Düzeyi Algıları.....	64
Tablo 2.4. Maaş Düzeyi Algıları	65
Tablo 2.5. Medeni Durumları	66
Tablo 2.6. Yaşadıkları Mesken Durumları.....	66
Tablo 2.7. Yaşamlarının Büyük Kısımının Geçtiği Yer	67
Tablo 2.8. Hafızlık Durumları	68
Tablo 2.9. Kıdem Durumları	69
Tablo 2.10. Cemaat Sayısı Algıları.....	69
Tablo 2.11. Cemaatle Yaşanan Problemlerin Konularına Göre Dağılımı	72
Tablo 2.12. Cemaat Tarafından Şikâyet Edilme Durumları.....	75
Tablo 2.13. Saygınlık Algıları Düzeyi.....	77
Tablo 2.14. Düşük Saygınlık Algısına Sahip Olanların Bu Durumun Nedenleri Hakkındaki Görüşleri.....	78
Tablo 2.15. Görev Yaptıkları Yerlerdeki Muhtarlarla Problem Yaşama Durumları.....	85
Tablo 2.16. Görev Yeri ile Mesleki Memnuniyet ve Mesleki Gelişim Arasındaki İlişki	87
Tablo 2.17. Ulaşım Sorunu Yaşama Durumları	89
Tablo 2.18. Ailevi Sorunlar Yaşama Durumları.....	92
Tablo 2.19. Mesleki Memnuniyet Durumları.....	97
Tablo 2.20. Mesleki Memnuniyetsizliğin Nedenleri	99
Tablo 2.21. Meslekten Ayrılma İsteklerine Göre Dağılımları	102
Tablo 2.22. Yıllık İzin Kullanmada Problem Yaşama Durumları.....	109
Tablo 2.23. Yıllık İzin Kullanmada Problem Yaşama Nedenleri.....	110

Tablo 2.24. İmamlık Mesleğini Seçme Nedenleri	113
Tablo 2.25. Tanıdıkları Köy İmamlarına Yönelik Mesleki Yeterlilik Algıları	115
Tablo 2.26. Mesleki Yeterlilik Algıları	119
Tablo 2.27. Mesleki Yeterlilik Algıları ile Öğrenim Durumları Arasındaki İlişki	120
Tablo 2.28. Mesleki Yeterlilik Algıları İle Hafızlık Durumları Arasındaki İlişki	121
Tablo 2. 29. Mesleki Yetersizlik Nedenleri	122
Tablo 2.30. Mesleki Memnuniyet Algıları İle Yaş Durumları Arasındaki İlişki	124
Tablo 2.31. Mesleki Memnuniyet Algıları İle Öğrenim Durumları Arasındaki İlişki	125
Tablo 2.32. Mesleki Memnuniyet Algıları İle Hafızlık Durumları Arasındaki İlişki...	126
Tablo 2.33. Resmi Görev Algıları	131
Tablo 2.34. Kadın Cemaate Yönelik Hizmet Durumları	133
Tablo 2.35. Hutbe Hazırlama Durumları	136
Tablo 2.36. Merkezden Gelen Hutbeler Hakkındaki Düşünceleri	137
Tablo 2.37. Merkezi Sistemle Yapılan Vaaz Hakkındaki Düşünceleri	140
Tablo 2.38. Merkezi Sistemle Okunan Ezan Hakkındaki Düşünceleri	142
Tablo 2.39. Mevlid, Cenaze ve Nikâh Gibi Dini Merasimlerle İlgili Problem Yaşama Durumları	145
Tablo 2.40. Mevlid, Cenaze ve Nikâh Gibi Özel Hizmetler Karşılığında Ücret veya Hediye Kabul Etme Durumları	150
Tablo 2.41. Mevlid, Cenaze, Nikâh Gibi Özel Hizmetler Karşılığında Alınan Ücret veya Hediye'nin Köy İmamlarına Yönelik İmajın Oluşumunda Olumsuz Etkisi Olduğu Düşüncesine Katılım Durumları	152
Tablo 2.42. Yaz Kur'an Kursları Hakkındaki Düşünceleri	153
Tablo 2.43. Ek Gelir Sağlayan İşle Meşgul Olma Durumları	155
Tablo 2.44. Ek İşle Uğraşan Köy İmamlarının Bu Durum Nedeniyle Problem Yaşama Durumları	156
Tablo 2.45. Köy İmamlarının Mesleği Dışında Herhangi Bir Ek İşle Uğraşmaları Konusundaki Düşünceleri	157
Tablo 2.46. Boş Zamanlarını Nasıl Değerlendirdikleri	158

GİRİŞ

1. Konu ve Problem

Sanayileşme, modernleşme ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması pek çok sosyal değişimleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle Cumhuriyet'in ilanından sonra gerçekleştirilen köklü siyasal ve sosyal reformlar ile kalkınma amacıyla yapılan plan ve projelerin yansımaları giderek toplumun en alt katlarında dahi görülmüştür. “Nitekim günümüz Türk toplumları üzerine yapılan sosyolojik araştırmalardan orada modern, tranzisyonel ve geleneksel olmak üzere üç türlü yaşam biçiminin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır” (Günay, 1999: 36). Bu değişimler, geleneksel ve kapalı yapıları etkilemiş, köyden kente yoğun bir şekilde göç başlamış bütün bunların sonucunda ise modernizm ve şehirleşmenin etkileri kent merkezlerinden kırsal alana doğru yayılan bir hal almıştır (Günay, 1999: 37).

Toplumda iş bölümü ve uzmanlaşmanın bu denli hızlı yaşandığı bir dönemde köy toplumlarında yüzyıllardan beri süregelen geleneksel dini yaşayışın ve köyde ikamet eden cemaatin dini öğrenmelerinde önemli bir yeri olan köy imamlarının bu gelişmelerden hiç etkilenmediğini düşünmek hatalı olur. Bu bağlamda tarihsel süreç içinde köy imamlarının statülerinin, eğitim düzeylerinin ve ekonomik durumlarının toplumsal değişim ve gereksinimlere göre değişmelere uğradığı söylenilebilir.

Mesleksel süreç içinde karşılaşmış oldukları bazı sorunlar köy imamlarının mesleki yeterlilikleri, memnuniyetleri, verimlilikleri ve otoriteleri üzerinde etkili olabilmektedir. Özlük hakları, izin kullanma, tatil ve çalışma saatleri problemi gibi kurumsal bir takım problemlerin yanısıra muhatapı durumunda olan cemaatle olan ilişkilerden kaynaklanan bir takım sosyal sorunlar köy imamlarının karşı karşıya kaldıkları zorluklardan bazılarıdır. Köylerde imamlık mesleğini yerine getirenlerin karşı karşıya kaldıkları sorunların çeşitli sebeplere bağlı olarak değişim göstermesi olası iken mesleğin icra edildiği yerleşim biriminin fiziksel yapısındaki eksikliklerin de (ulaşım, eğitim, sağlık,

iletişim olanaklarının kısıtlı olması vs.) sorun ve beklentilerinin çeşitliliğinde belirleyici bir etkide bulunması mümkündür.

Çalışmanın konusunu, Türkiye’de sosyokültürel değişim sürecinde köy imamlarının statülerinin, eğitim düzeylerinin ve ekonomik durumlarının tarihsel süreç içindeki seyrinin din sosyolojisi açısından incelenmesi teşkil etmektedir. Çalışmada konu, hem teorik düzeyde hem de uygulamalı alan araştırması düzeyinde ele alınmıştır. Uygulama bölümü, çeşitli faktörlerin etkisi altında sosyokültürel değişim süreci ile de karşı karşıya bulunan Kayseri ilinin Pınarbaşı ilçesinde görev yapan köy imamlarının mesleksen süreç içinde karşılaşmış oldukları sorunları ile hem köy imamlarının hem de cemaatin sosyal-dini uygulamalara yönelik tutumlarının sosyolojik yöntemlerle incelenmesini konu almaktadır. Türkiye’de köy imamlarının sorunlarını incelediğimiz bu çalışmada şu sorulara cevap aranacaktır:

- a. Köy imamlarının mesleksen yaşamı sürecinde karşı karşıya kaldıkları sorunlar nelerdir?
- b. Yaşanan hızlı değişim ve gelişmeler karşısında gelinen noktada köy imamlarının eğitim düzeyinde statüsünde ve ekonomik durumlarında ne tür bir değişim söz konusu olmuştur?
- c. Köy imamlarının saygınlık düzeyi algıları nasıldır?
- d. Cemaatin köy imamlarından bekledikleri hizmetler nelerdir?
- e. Günümüz şartlarında din hizmetlerini yerine getirmede ve dini problemlere çözüm üretmede köy imamlarının mevcut durumu ihtiyaç ve beklentileri karşılayacak durumda mıdır?
- f. Köy imamlarının meslek seçimlerini belirleyici unsurlar nelerdir?
- g. Köy imamlarına yönelik tutum, görüş ve kanaatlerin belirlenmesinde ne tür kriterler esas alınmaktadır?
- h. Köy imamları, mesleki yeterlilikleri ve memnuniyetleri açısından kendilerini nasıl görmektedirler?
- i. Köy imamlarının ve cemaatin sosyal-dini uygulamalara (hutbe, vaaz, yaz Kuran kursu, merkezi vaaz, merkezi ezan, mevlid, nikah, cenaze) yönelik tutumları nasıldır?

2. Amaç ve Önem

Sosyal sistemin en önemli unsurlarından biri olan din kurumu, insanların kutsalla olan ilişkilerini düzenlemenin yanı sıra toplumsal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlar. Toplumun ahlaki hayatının da temelini oluşturur (Günay, 1999: 21). İdealdeki mutlu topluma ulaşmak için dini öğretilerin pratiğe dönüştürülmesi bir gerekliliktir. Din insan hayatı için ne kadar önemliyse, din eğitimi ve öğretimi de o derecede önemlidir. Dini öğretilerin halka doğru bir şekilde verilmesi onların dini ihtiyaçlarının en uygun biçimde karşılanması, dengeli ve sağlıklı yaşantının ortaya çıkması için bütün bu sorumluluğu taşıyacak ve beklentilere cevap verecek din görevliliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Yaşanan sosyokültürel ve ekonomik değişim süreci dine olan ihtiyacı azaltmamış bilakis arttırmıştır. Toplumların hayatlarında belli bir yeri olan dinin örgütlenmesi ve din hizmetlerinin yürütülmesinin, toplumdan topluma farklılaşması olası iken değişim süreci içinde bulunan toplumlarda bu hizmetlerin değişmesi de olağandır.

DİB bünyesinde din hizmetleri genelde imam hatip olmak üzere müftü, vaiz, müezzin-kayyım ve Kur'an kursu öğreticileri tarafından yürütülmektedir. DİB Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan 2013 yılı istatistiklerine göre DİB bünyesinde görev yapan toplam 121.634 personelden 78.590'ı imam hatiptir. Bu sayının 45.291'i ise köy imamı olarak görev yapmaktadır.

Sosyal faaliyetlerde daha mükemmele ulaşabilmek, geleceğe daha iyi bir şekilde hazırlanabilmek için geçmişin araştırılması ve bilinmesi kadar yaşanan mevcut durumun da bilinmesi önemlidir. Sosyokültürel değişim süreci içinde dini eğitimin ve öğretimin yürütülmesinde, dini pratiklerin uygulanmasında ve yerine getirilmesinde aktif olarak rol alan köy imamlarının statüsünde, eğitim düzeylerinde ve ekonomik durumlarında ne tür değişimler yaşandığını ve karşılaştıkları problemleri sebep-sonuç ilişkisi bağlamında ortaya koymanın köy imamlarının mevcut durumunu tespit etmek açısından önemli sonuçlar ortaya koyacağını söylemek mümkündür. Ayrıca araştırma, bu konudaki diğer çalışmalara karşılaştırma unsuru olabilecek niteliktedir. Türkiye'deki çeşitli bölgelerde çeşitli illerdeki köy imamları ele alınarak bu çalışmanın devamını yapmak mümkündür. Belli bir takım değişkenler arasında ilişki bulmaya çalışılmak suretiyle konunun daha detaylı bir şekilde ele alınması amaçlanmıştır. Ele alınan bazı bağımsız değişkenler açısından bağımlı değişkenlerin nasıl bir oransal dağılım

gösterdikleri açıklanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada amaç, Türkiye'deki köy imamlarının statülerinin, eğitim düzeylerinin ve ekonomik durumlarının tarihsel süreç içindeki seyrini, köy imamlarının mesleklerini icra ederken karşılaştıkları sorunlarını ve hem köy imamlarının hem de cemaatin sosyal – dini uygulamalara yönelik tutumlarını betimsel bir biçimde ortaya koymak böylece köy imamları ile ilgili olarak birtakım çıkarımlara ulaşmaktır.

3. İlgili Literatür

Türkiye'de gerçekleştirilen sosyoloji araştırmaları arasında başlı başına köy imamlarının sorunlarını konu alan müstakil bir çalışmaya rastlanmamıştır. Buna karşın bir kısım çalışmalarda genel olarak din görevlileri başlığı altında konunun farklı boyutlarıyla ele alındığı ve köy imamlarının kısmen veya dolaylı biçimde dahil edildiği gözlenmiştir.

- a. Veysel Demir, *Din Görevlilerinin Fonksiyonları ve Sosyokültürel Tesirleri Üzerine Bir Araştırma -Bursa örneği-*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1996.

Çalışma; din görevlisinin fonksiyonlarını ve yaptığı sosyokültürel faaliyetlerin etkilerini ele almaktadır. Çalışmanın problemini, din görevlilerinin kültür seviyelerinin ne düzeyde olduğu, yapmakta olduğu dini faaliyetlerin neler olduğu ve bu faaliyetlerin sosyokültürel tesirleri teşkil etmektedir.

- b. Kadir Adıyaman, *Din Adamının Sosyal Statüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2003.

Çalışma; statü, rol, yetki ve sorumluluk kavramlarından hareketle din adamlarının toplumdaki konumunu incelemektedir.

- c. Yunus Mersin, *Din Görevlilerinde Mesleki Doyum*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007.

Çalışma; din görevlilerinin mesleki doyum düzeylerinin ele alınan bağımsız değişkenlere göre nasıl dağılım gösterdiğini incelemektedir. Çalışmada din görevlilerinin yapmakta oldukları din hizmetleri hakkındaki tutumları, içinde bulundukları demografik ve ekonomik şartların yanısıra meslek ve kurumlarıyla ilgili algısal faktörlerin ilişkisi bağlamında ortaya konmaya çalışılmıştır.

- d. Ahmet Hamdi Karahan, *Türk Toplumunda İmam İmajı -İstanbul örneği-*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008.

Çalışma; imamların toplumdaki imajını, misyonunu, vizyonunu, statüsünü ve gereken saygınlığı muhafaza edip etmediklerini konu almıştır.

- e. Ahmet Akın, *1575-1600 Tarihli Bursa Şer'ie Sicillerine Göre Din Görevlisinin Sosyal Hayattaki Rolü*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Bursa 2002.

Çalışma; 1575-1600 tarihli Bursa şer'iesicilleri verilerine göre din görevlisinin görevleri ve sosyal hayattaki mevcut konumuna değinmektedir.

- f. Hamdi Uygun, *Halktaki Din Adamı İmajı ve Din Görevlilerinden Beklentileri*, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1992.

Çalışma; din görevlilerinin toplumdaki itibarını, hizmetleri açısından toplumdaki rolünü ve toplumun din görevlilerinden beklentilerini konu almaktadır.

- g. Yusuf Yıldırım, *İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Din Görevlisi Olarak Atanmasının Dini Hayat Üzerindeki Etkisinin Sosyolojik Analizi -Birecik ve köyleri örneği-*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2006.

Çalışmada din görevlileri eğitim düzeylerinin topluma etkisi bağlamında ele alınarak imam hatip lisesi mezunları ile 2003 yılı ocak ayında atanan ilahiyat fakültesi mezunlarının dini hayat üzerindeki etkisi sosyolojik açıdan analiz edilerek karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

- h. Ahmet Ali Çanakçı, *Balıkesir ve Merkez Köylerinde İmam hatiplerin Mesleki Yeterliliği ve Yaygın Din Eğitimindeki Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006.

Çalışmada imam hatiplerin mesleki bilgi ve yeterliliği, mesleki problemleri ve imam hatiplerde bulunması gereken vasıflar üzerinde durulmuştur.

- i. Hayrettin Gül, *Sosyo- Kültürel Açından Din Görevlisinin Toplumdaki İmajı-Kayseri/Kocasinan Örneği-*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

Çalışma; din görevlisinin toplumdaki imajının ele alınan bağımsız değişkenlere göre nasıl bir dağılım gösterdiğini konu almıştır.

- j. Bekir Demirkol, *DİB'e Bağlı İmam ve Müftülerin Liderlik Davranışları*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996.

Çalışma; “karizmatik lider” teorisinden hareketle temsil, tanıma, uyum, iletişim, kabul ve sorumluluk gibi kriterler ışığında imam ve müftülerin liderlik davranışında bulunurken nasıl davrandıklarını konu almaktadır.

- k. M. Cengiz Yıldız, *Din Görevlilerinin Sorunları ve Beklentileri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Elazığ Uygulaması*, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1999.

Çalışma; müftü, vaiz, müezzin-kayyım, imam hatip gibi meslek gruplarının bireysel, toplumsal ve mesleki problemlerinin ve beklentilerinin yaş, medeni durum, öğrenim durumu, doğum yeri, gelir vs. değişkenlere bağlı olarak nasıl bir dağılım gösterdiğini konu almaktadır.

- l. Ramazan Buyrukçu, *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2008.

Çalışma; Antalya, Ankara ve Erzurum il merkezlerinde görev yapan imamların mesleki bilgi, uygulama ve yaşayış itibarıyla mesleklerini temsil edebilme durumlarını tespit etmeyi amaç edinmiştir.

- m. Tahir Dağcı, *Kırsal Kesimde Görev Yapan Din Görevlilerinin Sorunları, - Akşehir, Ilgın ve Doğanhisar Örneği -*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2010

Çalışmanın sınırlarını Doğanhisar, Ilgın ve Akşehir ilçelerinin merkez, kasaba ve köylerindeki cami ve mescitlerde resmi görevli olan imam hatipler ve müezzin kayyımlar oluşturmaktadır. Çalışmada konu olarak, din görevlilerinin karşılaştığı sorunlar kırsal bölge şartları, kurum ve cami cemaati açısından değerlendirilmiştir.

Bizim gerçekleştirmek istediğimiz bu çalışma ise din sosyolojisi biliminin ışığı altında literatür çalışması, teorik yaklaşım ve alan araştırması yöntemine göre Türkiye’de özel olarak köy imamlarını teorik çerçevede incelemeyi, köy imamlarının mevcut durum analizini yapmayı ve sorunlarını ele almayı amaçlayan sorun odaklı, betimsel bir çalışmadır.

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE: TÜRKİYE’DE KÖY İMAMLARI

I. Kavramsal Yaklaşımlar

1. Dini Otorite Tipi Olarak İmam

Otorite, bireyin ötekine göre sahip olduğu farklı niteliklerinden veya üstlenmiş olduğu görevlerin niteliğinden doğan ve hemen herkesçe kabul edilen nüfuzudur (Kızılcelik ve Erjem, 1994: 315 - 316). Dinsel otorite ile de yaptırma ve yasak etme hakkı ve gücünü dinden alan bir otorite ifade edilmektedir. Bir otoritenin gücünü dinden alması, dini metinlerde yasallığının ve meşruluğunun ifade edilmesi anlamındadır. Çünkü her otorite yasal ve meşru olmak durumundadır. Buna bağlı olarak “bu otoritenin yegâne kaynağı metafiziksel olup sosyal/fizikselin üzerinde ve ötesindedir. Gerçekte karizmatik şahsiyetin otoritesini meşrulaştıran şey bağlılarının metafiziksel kaynağa olan bağlılığıdır” (Dabaşı, 1995: 65).

İslam düşünce tarihinde siyasal güç ve idari erki elinde bulunduranlara siyasî otorite, dinî konularda derin bir bilgi ve tecrübeye sahip olanlara ve bunu içinde yaşadığı topluluğun geniş bir kesimine kabul ettirenlere de dini otorite denildiği bilinmektedir. Daha çok dinî ilimlerden sayılan tasavvufta derinleşen kimselere verilen şeyhlik ile Hz. Peygamber neslinden gelen kimselere verilen seyyidlik ve şeriflik ünvanı bu tür dinî otorite tiplerinden bazılarıdır.

Bazı dini pratiklerin cemaatle yapılmasının zaruretinin doğal sonucu olarak ortaya çıkan dini rehberlik ve önderlikler zamanla dini otoriteye dönüşmüştür. İslam’da dinin mutlak otoritesi olan ve müminlerden ayrı bir sınıfı teşkil eden din adamı sınıfı söz konusu değildir. Ancak İslamın başlangıcından beri dini mesuliyet açısından cemaate hiçbir dini

üstünlüğü olmayan fakat namaz kıldırmasını daha iyi bilen ve Kur'an okuyuşu daha üstün olan kişiler namaz esnasında imam olarak dini önderlik görevlerini üstlenmiş, diğerleri ise cemaat olarak ona uymuşlardır. Burada uyma, toplu olarak dini yaşayışın gerçekleştirilmesinde bir vasıta olup aidiyet ifade etmemektedir. DİB bu anlamda toplumun dini hizmetlerinin uygulayıcısı olan kadrolardan oluşmaktadır. Bu anlamda imamların gücü masumiyet teolojisiyle kuşatılmış bir otoriteden değil, ilmiyle amil olmaktan kaynaklı toplumsal saygınlığından gelmektedir. Dolayısıyla "din görevlisi" tabiri dindarlar içinde ayrıcalıklı bir grup değil, dini iyi öğrenmiş, anlatım tekniklerini kavramış, topluma örneklik eden ve dindarlara hizmet veren kimseleri ifade eder.

Ülkemizde din hizmetleri DİB aracılığıyla yürütülmektedir. Başkanlık teşkilatında değişik görevler icra eden çok sayıda personel bulunmaktadır. Bununla beraber din hizmetleri, başta imam hatip olmak üzere müezzin – kayyım, Kur'an kursu öğreticisi, müftü ve vaizler tarafından yürütülmektedir. Bu meslek grubunun en önemli özelliği vatandaşla birebir iletişim halinde olmalarıdır. Bu kimseler bir yandan devlet memuru statüsünün kendilerine sağladığı kimliğe uygun hareket etmekle mükellef iken diğer yandan da dinin kendilerine yüklediği bir sorumluluğu yerine getiren kişiler olmak durumundadırlar.

Tarihin belirli dönemlerinde geniş anlamda imam, birçok dini, sosyal, kültürel ve siyasi hizmetlerinde rehber ve önder olarak görev almış bir kişiye bu durum her dönem için geçerliliğini koruyamamıştır (Uslu, 1985: 29 - 30). İmam yalnızca namaz kıldırma, Kur'an ve mevlid okuma, cenaze techiz ve tekfini gibi sırf dini hizmetlerle uğraşmamakta, aynı zamanda görev yaptığı çevrenin pek çok sosyal ve idari problemlerini çözümlemekteydi. Evlenme işlemlerini takip ve kaydetmek görevleri arasındaydı. Halkın dini inanç, gelenek ve göreneklerine göz kulak olma ve onlara uyulmasını sağlama hususunda yaptırım gücüne sahipti. Güvenlik işlerine bakar ve devletin çıkarmış olduğu kanunları halka duyururdu (Uslu, 1985: 30). İmamların toplum içinde sahip oldukları konumun kendilerine sosyal nüfuz ve itibar kazandıracağını söylemek mümkündür. Şüphesiz burada toplumun dine dayalı bir yapıya sahip olmasının yanında cemaatin almış olduğu terbiyenin ve imamların şahsiyetinin önemli rolünün olduğu muhakkaktır. Ancak burada değinilmesi gereken önemli bir husus da şudur ki yukarıda sayılan ve imamlara önemli bir nüfuz ve itibar kazandıran durumların daha çok Osmanlı dönemindeki mahalle imamları için geçerli olduğu gerçeğidir.

Mevcut nüfuzlu durumun o dönemdeki köy imamları için de düşünülebileceği veya olumlu yansımalarının olabileceği fikri her ne kadar kabul edilebilir gibi görünse de ilerleyen bölümlerde de bahsedileceği gibi köy imamlarının o dönemdeki mevcut statü, sosyoekonomik ve eğitim durumları bahsedilen bu nüfuz ve itibara haiz olmaya elverişli olmadığının bir göstergesidir.

Günümüzde de imamı, sadece belirli ve sınırlı dini pratiklerin yerine getirilmesinde cemaate rehberlik eden kişi olarak görmek mümkün değildir. O, halkın din konusunda aydınlatılması için dini eğitim ve öğretiminde eğitici ve öğretici, dini pratiklerin yerine getirilmesinde rehber ve örnek olmanın yanı sıra halkın dini ve sosyal problemlerine çözümler arayıcı bir kişidir.

2. Geleneksel Otorite, İmam ve Karizma İlişkisi

Weber, otoriteyi gücün meşruiyete dayanan bir formda uygulanması olarak tanımlar. Dayandıkları temellere göre birbirinden farklılık arz eden üç tür otoriteden bahseder. Bunlar geleneksel otorite, yasal – ussal otorite ve karizmatik otoritedir. Weberci sosyolojide geleneksel otorite meşruiyetini geleneksel uygulamalardan alır. İktidarın meşruiyeti geleneksel uygulamalar tarafından belirlenir (Weber, 1995: 315 - 316). Bu otorite türünde kişi Allah’ın lütfettiği özel yetenekler sayesinde diğerlerinden daha yükseğe çıkartılır. Bununla birlikte bu kişiye yerine getirmiş olduğu görevlerden dolayı bazı olumlu nitelikler atfedilir. Karizma “bir insanın, sıradan insanlardan ayrı bir yerde durmasını ve doğaüstü, insanüstü ya da en azından istisnai güçler veya niteliklerle donatılmış olarak görülmesini sağlayan belli bir kişilik özelliğidir” (Marshall, 1999: 387). Karizma sahibi bir insan bu özellikler sayesinde lider olarak görülür. Karizmatik lider gücünü geleneklerden ya da hukuk kurallarından değil, olağanüstü niteliklerinden alır. Karizmanın ve karizmatik şahsiyetin çeşitli tiplerde karşımıza çıkması mümkünse de karizmada dini tip temeldir (Wach, 1990: 398). Karizma din olgusuyla doğrudan ilişkilidir. En tipik şekliyle peygamberlerde mevcuttur. Karizmatik lideri izleyenler liderde bulunduğu inandıkları kutsallık duygusu ile hareket eder ve lidere saygı duymalarının görevleri olduğunu kabul ederler (Marshall, 1999: 388). İnsanlar karizmatik şahsiyetin insanüstü güçlere sahip biri olduğuna inanır. Hastalara, fakirlere yardım etmek, toprağın, hayvanların verimliliğini ve korunmasını sağlamak karizmatik liderden beklenenler arasındadır (Çapcıoğlu; Şahin ve Erdoğan, 2010: 55). Geleneksel

otorite ve Karizma kavramı ile köy imamları arasında belli durumlara bağlı olarak bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Kırsal toplumlarda sekülerleşmenin de etkisiyle giderek azalma olmakla birlikte yerel adetler, mistik ve büyüsel öğelerle İslami öğelerin iç içe girdiği geleneksel davranış örüntüleri egemendir ve halkın yaşam tarzı ile işlevsel biçimde bütünleşmiş bir durum arz etmektedir. Kurtağzı bağlama, koruyucu olduğuna inanılan muska ve özellikle psikolojik sorunları olan kişilerin şifa bulma gibi talepleri ile karşılaşmak mümkündür. Bu anlamda kırsal toplumlarda geleneksel otorite olarak kabul edilen köy imamlarının böyle bir karizmatik güce sahip olduğuna olan inanç cemaat tarafından zaman zaman dile getirilse veya hissettirilse de bu durum sözden öteye geçmemekte ve günümüz imamlarınca fiiliyata dönüştürülmemektedir.

3. Dini Bürokratik Örgütlenme: Diyanet

Dursun, bürokrasi kavramını, “Aynı amaca yönelmiş çok sayıda kişinin ve işin, fonksiyonel şekilde örgütlenmesiyle vücut bulan hiyerarşik yapıdaki örgüt” olarak tanımlar (Dursun, 1992: 13).

Din insanlık tarihi boyunca toplumların hayatında önemli bir unsur olarak daima yer almıştır. Bu nedenle sosyal hayatın merkezinde yer alan din ile ilgili hususların yürütülmesi ve belli bir disiplin altına alınması için her toplumda planlı ve düzenli kuruluşlara ihtiyaç duyulmuştur. Nitekim dinin yayılmayı arzulayan karakterinden dolayı zamanla dinin hem mensupları çoğalmakta hem de diğer kurum ve kuruluşlarla ilişki ve etkileşim söz konusu olmaktadır. İhtiyaçlara cevap verebilmek için gelişen şartlar doğrultusunda dinin örgütlenmesi ve bu örgütlerin yönetimi devreye girmektedir. Ortaya çıkan bu örgütlenme biçimi “din bürokrasisi” kavramıyla ifade edilmekte, din bürokrasisi ile “din ve dinsel grupların bürokratik yöntemlerle örgütlenmesinden doğan yapı” kastedilmektedir (Dursun, 1992: 17). Kurumlar belirli ihtiyaçları karşılamak üzere kurulurlar. Başka bir takım değişik gerekçe ve sebepler de olabilmesine rağmen genelde dini kurum ve teşkilatlar daha iyi ve etkin bir din hizmeti verebilmek, dini hizmet ve faaliyetleri bir koordine içinde daha geniş kesimlere yayabilmek için kurulurlar. Dini hizmet ve faaliyet alanları zamanla karmaşık bir hal alınca bu konularda uzmanlaşma ihtiyacı doğar. Bu durum din görevlileri sınıfının doğmasına sebep olur. Böylece dinsel hizmet ve bu hizmeti yürütenler, bir teşkilatın kurulmasıyla teminat altına alınır (Günay, 1993: 179).

1923 yılında ulus-devlet formunda kurulan modern Türkiye'nin çağdaş devletler arasında yer alması için bir dizi reform yapılmıştır. Kurulan bu yeni toplumda çok önemli bir yer tutan sekülerizm ilkesinin de etkisiyle din kurumu, yapısal farklılaşma sürecine girmiş ve sosyal hayatın hemen hemen tüm alanlarındaki düzenleyici etkisini kısmen de olsa kaybetmiştir. Din kurumu giderek kamusal alandan kendi özel alanına çekilmeye yani toplumsal alandaki çok fonksiyonlu rol yapısından daha uzmanlaşmış yapılara doğru evrilmeye başlamıştır (Kirman, 2005: 38). Bu bağlamda laik bir devlet modelini benimsemiş olan Türkiye Cumhuriyetinde din devlet ilişkisi, devletin dini, denetimi altına alması biçiminde olmuş, toplumu dini yönden aydınlatma ve ibadetlerin sağlıklı bir biçimde yürütülmesini temin etmek bakımından DİB kurulmuştur. Başkanlık, yapılanma ve çalışma şekli bakımından belli bir ölçüde bürokratik bir özellik arz etmektedir.

4. Dini Otoritenin Statüsüne İlişkin Dönüşüm

Ülkemizde din işlerini düzenlemek ve yürütmek ile görevli bir anayasal kuruluş olan DİB mevcut statüsü ve görev alanı ile ilgili konularda yerine getirdiği faaliyetler açısından kamuoyunda sürekli olarak tartışma konusu olmaktadır. Ülkemizde laik devlet yapısı içinde din hizmetinin bir kamu hizmeti olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği, devletin din hizmetleri için para ödemesinin laiklik ile bağdaşmadığı, DİB'in ülkemizdeki bütün dini grupları cemaatleri ve mezhepleri özellikle de Alevileri temsil edip etmediği ve görev alanı ile ilgili konulardaki yeterlilik düzeyi gibi daha birçok hususta tartışılmalıdır.

Bu tartışmaların esas sebebi laiklik kavramının uygulanışı konusunda toplumsal bir mutabakatın sağlanamamasında aranmalıdır. Laikliğin ne olduğu, içeriği ve sınırları meselesi, gerek ülkemizde gerekse tüm dünyada bir tartışma konusudur. Bu konuda kabul edilmiş ve herkes tarafından benimsenmiş bir durum söz konusu değildir. Bu nedenle tüm dünyada laikliğin tanımı, mahiyeti ve sınırları hususundaki tartışmalar devam ederken, laiklik ile ilgili uygulamalarda farklılık arz etmektedir. Laikliğin ülkemizdeki uygulanışı ve anlaşılması ise kendi tarihi ve sosyal şartlarımızın sonucunda ortaya çıkan Türk tipi laiklik anlayışı şeklinde olmuştur. Bu konuda hiçbir ülkenin uygulaması diğerine benzemediği gibi ülkemizdeki bu uygulamada diğer ülkelere

benzememektedir. Esasen hiçbir ülke için böyle bir mecburiyet de yoktur (Günay; Güngör ve Ecer, 1997: 128 - 141).

Ülkemizde laikliğin kabulünden sonra geçen süreç içinde DİB'in konumu sürekli olarak gündeme getirilmiştir. Günümüzde de zaman zaman bu tartışmalar devam etmektedir. Bu bağlamda bir görüşe göre devlet din işleri ve eğitimi ile uğraşmamalı bu alan tamamen sivil toplum kuruluşlarına ve cemaatlere bırakılmalı, dolayısıyla DİB kaldırılmalıdır. Bunun aksi ucunda yer alan diğer bir görüşe göre, din işleri mevcut sistem ve yapı içinde sürdürülmelidir. Bu görüşü seslendirenler statükocu bir yaklaşımı benimseyenlerdir. Bir diğer görüşe göre ise DİB özerk bir statüye kavuşturularak siyasetin kaygan zemininden kurtarılmalıdır.¹

Ülkemizin özel konumu, tarihi geleneği ve sosyal şartları DİB'in devlet bünyesinde ve genel idare içinde yer almasını zorunlu kılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarından beri bu yapı korunmuş ve günümüze kadar ulaşmıştır. DİB, modern Türkiye'nin oluşumunda dini nasıl konumlandıracağı, toplumun dinsel yapısının nasıl biçimleneceği konusundaki resmi yaklaşımların bütünüdür. Türkiye'nin özgün dinsel karakterinin oluşturduğu vazgeçilmez bir kurumsal statüye sahiptir (Subaşı, 2005: 79 - 82). Laiklik her ne kadar din ve devletin birbirinden bağımsız hareket etmesi şeklinde resmi bir tanıma bağlanmışsa da devlet iradesi, dini alanı hiçbir zaman özerk bırakmamıştır. Ülkenin değişme stratejileri içinde zaman zaman belirleyen ve yön veren konuma sahip bir olgu olarak dikkat çeken dinin, devletin yönetimi ve denetimi altında bulunması bir gereklilik olarak görülmüştür. Bu durum, din istismarından dinin amacı dışında kullanılmasına kadar pek çok konuda tedbir niteliği taşımaktadır (Aktay, 2000: 45).

DİB, kanunen kendine verilen görevleri ifa etmek üzere ve Anayasa hükmü ile genel idare içinde yer almıştır. Böylece, din-devlet ilişkileri tarihi geleneğe de uygun olarak dengeli ve uyumlu bir şekilde yürütülmüştür. Kanaatimizce her fırsatta gündeme getirilen DİB'in meşruiyeti ile ilgili tartışmalar ve spekülasyonlar bir tarafa bırakılmalı, bunun yerine kurumun hizmetlerini daha fonksiyonel bir şekilde yerine getirmesinin yolları aranmalıdır.

¹ Geniş bilgi için bakınız, Çakır, Ruşen; İrfan Bozan; *Sivil, Şeffaf ve Demokratik Bir DİB Mümkün mü?*, Tesev Yayınları, İstanbul 2005.

5. Kırsal Geleneksel Toplumda Din

Daha kolay anlaşılması için din bilimi uzmanları tarafından “bütün” olan dinin “kategorik” bir ayrımının yapılması yoluna gidilmiştir. İslam dini için yapılan kategorik ayrımlardan biri E. Gellner tarafından yapılan “Yüksek İslam-Halk İslam” şeklindeki ayrımdır. Halk İslam’ında Allah ile kul arasında “aracı”lar bulunmakta, “veli kültü” ve “şeyhler” önemli bir yer tutmakta ve dinin coşkusal ve büyüsel yanı ağır basmaktadır. Yüksek İslam ise “kitabî ve katî” bir din anlayışını temsil ederken Allah ile kul arasına “aracı”ların girmesi hoş karşılanmamaktadır. Temel ya da ana kaynaklara bağlılık bu anlayışın en önemli özelliği olarak ortaya çıkmaktadır² (Gellner, 1994: 25 - 26).

Bir ideal tip olarak ele alındığında geleneksel toplumu iş bölümünün ve uzmanlaşmanın fazla gelişmediği, bireylerinin tabiatın kendilerine sunduğu ürünlerden ihtiyaçlarını karşıladığı, üretimin ve sosyal hareketliliğin oldukça sınırlı bulunduğu, toplumsal organizasyonun genellikle karmaşık bir akrabalık sistemine dayandığı ve içinde din ve geleneğin birbirine karıştığı toplum şeklinde tanımlayabiliriz (Coşkun, 2005: 77). Geleneksel toplumlarda kadenci bir anlayış egemendir. Yetkinin başarıya değil doğuşa verildiği toplumdur (Yücekök, 1971: 36). Geleneksel toplumlarda din sosyal hayatta önemli ölçüde yerini almakta ve zaman zaman sosyokültürel faaliyetlerde yönlendirici ve düzenleyici bir rol üstlenmektedir (Meriç, 2005: 39). Kırsal kesimleri kuşatan geleneksel kültür, din olgusunun etkisiyle oldukça muhafazakâr bir görünüm kazanmaktadır. Kırsal kesimlerdeki insanlar, modernleşmenin etkisiyle giderek kaybolmaya yüz tutsa da din olgusu tarafından biçimlendirilen örf, adet, değer ve normlar gibi sosyo – kültürel öğeleri yaşatma eğilimindedirler.

6. Bir Yaşam Çevresi Olarak Köy

Ekonomik, demografik ve morfolojik farklılıklara göre yerleşim birimleri arasında bir takım ayrımlara gidilmiştir. Köyün tanımlanması daha çok idari açıdan yapılmış ve 2000’den az nüfuslu yerler köy olarak kabul edilmiştir. Fakat idari açıdan anlamlı olan bu tanımlama, sosyolojik açıdan pek kullanışlı değildir. Bu yüzden sosyologlarca köyün morfolojik ve işlevsel tanımları yapılmıştır (Ercan, 2008: 48). Sosyologlar köye herşeyden önce bir sosyal yapı ve sosyal grup olarak bakarlar. Bu bakımdan köy sosyal

² Geniş bilgi için bakınız, Ernest Gellner, Postmodernizm, İslam ve Us, (Çev. Bülent Peker), Ümit Yayınları, Ankara 1994

grubundaki ilişkilerin niteliği ve organizasyonu önemlidir. Köyde birincil ilişkiler de denilen yüz yüze ilişkiler mevcuttur. Gelenekler, değerler ve normlar ilişkilerin yönünde belirleyici bir etkiye sahiptir. Sosyal farklılaşma ve uzmanlaşma düşüktür. Toplum homojen bir görünüm sergiler. Köyde sosyal kontrol çok yüksektir. Sosyal normlardan sapma, köy sosyal grubunda dışlanmaya yol açacağından insanlar kurallara uyarlar. Köy sosyal yapısının içinde köy meydanı, köy kahvesi, köy odası, öğretmen, köy camii ve köy imamı gibi unsurlar önemli yer tutar (Kızılçelik ve Erjem, 1994: 262). Yakın zamana kadar köy sosyolojisi ile ilgilenen kişilerin köy hakkında yaptıkları tasvirler incelendiğinde de benzer açıklamalara rastlamak mümkündür. Esasen köy hakkında yapılan bu türden tespitler bugün de geçerliliğini korumaktadır. Ancak hemen her alanda yaşanan değişimin bir sonucu olarak karşımıza çıkan şehirleşme olgusunun toplumun en alt katmanlarında dahi etkisini hissettirdiğini gözlemlediğimizi söyleyebiliriz. Gerek araştırmamızın örneklemini teşkil eden köylerde gerekse civar köylerde “cemaatçılık”ın yavaş yavaş terk edildiği ve “ferdiyetçilik”in yaygınlaştığı görülmektedir. Özellikle kırsal toplumlarda etkin bir şekilde işleyen sosyal kontrol mekanizmasının gücü geçmişe nazaran azalmıştır.

Kırsal alanların dindarlık açısından daha avantajlı bir konumda bulunduğu ve dinsel gereklerin buralarda daha düzenli olarak yerine getirildiği görüşü ifade edilirken (Ozankaya, 1971: 54 - 58) son dönemlerde kentlerde yaygın olarak bulunan dinsel oluşum ve cemaatlerin bu alandaki bir değişime işaret ettiği söylenebilir (Sarıbay, 1994: 202 - 208).

7. Köy Dindarlığı

Farklı sosyal yapılara sahip köy ve kent gibi yerleşim alanlarında çeşitli faktörlerin de etkisiyle dini anlama ve yaşama bakımından farklılaşmaların olabileceği bir realitedir. İlkel ve az farklılaşmış toplumlarda bile yaş, cinsiyet, statü, zenginlik vs. toplumsal farklılıkların belirlenmesinde rol oynayan temel etmenlerdir. Bu farklılaşma durumu dini faaliyetlere de yansırken coğrafi ve iklim şartlarının etkilediği fiziki yapının, dinin sosyal hayattaki karakterini belirleyici bir role sahip olduğu da anlaşılmaktadır (Günay, 1993: 245).

Kentin üst tabakaları değişmelerin en çok duyulduğu çevreler olup, alt tabakalara ve kırsal alana doğru gidildikçe etkiler azalmaktadır. Bu nedenle toplumsal yapı

bakımından kent ile köy birbirinden farklıdır. Öte yandan kırsal alanda kentle ilişkilerin derecesine bağlı olarak dinin toplum yaşantısındaki rolü ve dine karşı ilginin şiddetinde de farklılıklar bulunmaktadır. Kentle ilişkilerin oldukça sınırlı olduğu kapalı dağ köylerinde din, toplumsal yaşantı içinde büyük bir yer tutarken bu ilişkilerin günlük düzeyde olduğu açık köy toplumlarına doğru gidildikçe dine olan ilgi azalmaktadır (Günay, 1999: 39 - 40).

“Halk dini”nin yaygın olduğu özellikle kırsal kesim toplumlarında doğum, evlilik ve ölüm gibi hayatın çeşitli evrelerine yönelik dini pratikler önemli yer tutarlar. Bununla birlikte hafta, ay ve yıl gibi çeşitli zaman kavramlarına ve mekânlara kutsallık yüklenmesi ve bu zamanlara ve mekânlara aşırı bir değer atfedilmesi yaygındır. Toplumsal ve bireysel olarak ortaya çıkan felaketler ve sevinçlerde paylaşımcı bir formda kendisini gösteren bir takım dinsel davranış kalıplarının uygulanması yaygındır. Günümüzde kırsal toplumlarda özel günlerde çeşitli dinsel merasimlerin (mevlit, Yasin, hatim okutma vs.) yapılması, farz veya vacipden daha önemli görülmektedir. Araştırmada bu konunun ele alınması, köy imamlarının geleneksel dini uygulamalara bağlı sorunlarının mevcudiyetinde hangi etkenlerin rol aldığı ve mesleki süreçte nasıl bir etkisinin olduğunun tespitine yönelik bir amaç taşımaktadır.

II. Kuramsal Yaklaşımda Din

Klasik sosyologlardan günümüze, dinin sosyolojik tanımı üzerinde oldukça farklı görüşlerin beyan edildiği gözlenmektedir. Bugün bütün din sosyologlarının üzerinde mutabakat sağladıkları bir din kuramı ve buna bağlı bir din tanımı da mevcut değildir. Esasen bunda şaşılacak bir durum da yoktur. Çünkü sosyoloji dinamik bir bilim dalıdır. Din dediğimiz gerçekliğin farklı zaman ve mekânlarda yaşayan aynı ya da değişik toplumlarda farklı formlara bürünmesi, buna bağlı olarak işlevlerinin değişmesi, dinin sosyolojik tanımının zorluğunu gözler önüne sermektedir. Ortaya çıkan bu zorunluluktan dolayı bu başlık altında din hakkında yapılan kuramsal yaklaşımlar üzerinde durmak yerine araştırmamızın kuramsal modelini oluşturan yapısal fonksiyonalizm ekolünün dine, dini teşkilatlara ve din görevlilerine bakış açısı üzerinde durulacaktır.

1. Toplumsal Yapı ve Kurumlara Yapısal-Fonksiyonel Yaklaşım

Fonksiyonalist teori, temelde toplumu yaşayan bir organizma olarak gören ve bu organizmayı oluşturan tüm parçaların onun varlığını devam ettirmesine katkıda bulunan bir fonksiyon üstlendiğini ileri süren bir yaklaşımdır (Arslantürk ve Amman, 1999: 396). Toplum birçok kurum ve kuruluşlardan meydana gelir. Bu kurum ve kuruluşları genel olarak “temel kurumlar” ve “tali (yardımcı) kurumlar” şeklinde iki bölümde ele alabiliriz ki temel kurumlar aile din, ekonomi, eğitim ve politikadır. Tali kurumlar ise ana kurumların alt kurumlarıdır. Kurumları karşıladıkları temel ihtiyaçlara, gördükleri işlere ve yapılarına göre de sınıflamak mümkündür (Arslantürk ve Amman, 1999: 262). Her ne şekilde sınıflanırsa sınıflansın, kurumlar belli ihtiyaçları karşılamak üzere kurulurlar. Kurumlar, yapılanmış, örgütlenmiş ve eşgüdümlemişlerdir. Sosyal rol ve ilişkiler davranış örüntülerinin yapılaşmış bir bileşimidir. Dolayısıyla kurumları oluşturan parçalar birbirlerine bağlıdırlar. Bir kültürdeki hiçbir kurum diğerlerinden tümüyle bağımsız olamaz (Kızılçelik ve Erjem, 1994: 268).

Fonksiyonalistler toplumu sosyal sistem olarak tanımlarlar. Birbirleriyle fonksiyonel bağıntı ve etki – tepki ilişkisi içinde olan çeşitli kurumların oluşturduğu davranış örüntüleri, sosyal sistemi oluşturur. Toplumu oluşturan her kurumun toplumun devam etmesine ve işlerliğine katkısı vardır. Kurumlar fonksiyonunu yerine getirdiği müddetçe toplum var olan düzeni korur ve böylece toplumsal denge sağlanmış olur (Kızılçelik, 1994: 103).

2. Yapısal- Fonksiyonel Bakımdan Din, Dini Teşkilatlar ve Değişme İlişkisi

İnsanın tutum ve davranışlarını, insanlar arası ilişkilerin yönünü belirleyen ve temel kurumlardan biri olan din, insan ve toplum hayatında son derece önemli bir kurum olarak her devirde varlığını sürdürmüştür. Temel kurumların her biri ayrı ayrı fonksiyonel olduğu gibi din kurumu da kişinin kutsal ile olan ilişki düzeyini belirler ve dini ihtiyaçlarını karşılama işlevi üstlenir. Fonksiyonalist yaklaşım, dinin bu ihtiyaçları karşılamaya yaptığı katkıyla ilgilenir. Bu yaklaşıma göre, toplumsal düzenin varlığını devam ettirebilmesi için bir dereceye kadar sosyal dayanışma, değer konsensüsü, uyum ve iş birliği bir gerekliliktir. Dinin fonksiyonu, mesela sosyal dayanışmaya katkısı gibi bu tür fonksiyonel ön gerekliliklere yaptığı katkıdır. Yapısal fonksiyonalistler genel olarak insanların sosyal eylemlerinin sosyal sistemin sağladığı normlar tarafından

yönlendirildiğini ve kontrol edildiğini kabul ederler. Sosyal sistemin bir parçası olarak din sahip olduğu inançlar ve değerler sayesinde insan davranışlarıyla ilgili genel davranış normları sağlayabilir. Böylece din yapısal fonksiyonalistlerin toplumsal istikrar için gerekli olduğuna inandığı konsensüsün sağlanmasında yardımcı olmaktadır. Din, belli şartlar altında bu düzen problemini çözmeye yardım eder. Bunun için hem gayeler gösterir hem de buna ulaşmanın yollarını ortaya koyar. Ayinler, sembolleri sayesinde inanç sistemiyle, ceza ve ödül öğretisiyle din, değerleri meşru vasıta ve amaç olarak benimseyen sosyalleşmiş bireyler hazırlamaya yardım eder (Yıldırım, 2006: 15 - 16).

Tarihi süreç içinde din, toplumun ayakta kalması ve düzenli bir şekilde işleyişinde çok önemli görevler üstlenmiş, belirli dönemlerde de dini kurumlar ve temsilcileri toplumun hemen her alanında yol gösterici olmuştur. Zamanla insanlararası ilişkileri düzenlemek için birçok dini norm ortaya çıkmış, gelişen süreç içinde bu normlar kemikleşerek ve sistemleşerek dini kurumları oluşturmuşlardır. Devletin dinden ayrılmadığı dönemlerde yönetim, yürütme görevini çoğu zaman dini kurumlar ve bunların temsilcileri ile yerine getirmiş ve kontrol etmiştir (Arslantürk ve Amman, 1999: 328 - 329). Günümüzde sosyal değişim, toplumun temel kurum ve kuruluşlarındaki tüm farklılaşmaları içeren dünya ölçüsünde bir boyut kazanmıştır. Teknolojik gelişmeler, sanayi ve endüstriyel alandaki ilerlemeler ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması bu değişimi hızlandırmaktadır. Şüphesiz dini kurum ve kuruluşlarda bundan nasibini almaktadır.

3. Yapısal-Fonksiyonel Bakımdan Din Görevlileri

İslam tarihi boyunca halkın dini öğrenmelerinde din görevlileri önemli bir rol oynamışlardır. Günümüzde de özellikle kırsal toplumlarda imamlar dinî pratiklerin çoğunun yerine getirilmesinde ve temel bazı bilgilerin öğrenilmesinde rehberlik görevi yapmaktadırlar. Onlar, namaz kıldırmanın ötesinde vaaz, hutbe ve sohbet yoluyla da cemaatin dini eğitime katkıda bulunmaktadır. Halkın dini konularda bilgilendirilmesi ve dini hayatlarının şekillendirilmesinde fonksiyonel bir rol üstlenen imamlar toplumların olumlu yönde değişim ve gelişime yönelik atılımlarında önemli bir potansiyel etki alanına sahiptir. Pozitif enerji kaynağına sahip olan imamların toplumsal sarsıntılarda kaynaştırıcı, yatıştırıcı bir konumu vardır. Sosyal ilişkiler bağlamında toplumla çok yakın bir ilişki içinde olması beklenen din görevlisi bu ilişkinin

neticesinde sosyal ve dini yaşamda toplumu etkilemekte ve yine bu alanlarda toplumdan etkilenmektedir.

DİB Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı birimi tarafından hazırlanan 2013 yılı istatistiklerine göre ülkemizde 85.412 cami bulunmaktadır. Buralarda özellikle Cuma, bayram ve ramazan ayındaki cemaat sayısında oldukça yüksek rakamlara ulaştığını gözlemek mümkündür. Bu mekânlarda görev yapan din görevlilerinin görevleri icabı yapmış oldukları vaaz ve irşatlarla yüz yüze geldikleri cemaati hem maddi hem manevi alanlarda etkilemeleri ve değiştirmeleri kaçınılmaz olacaktır. Zira toplumumuz çocuğunun doğumunda sünnetinde nişanında düğününde, askere uğurlamasında kısacası sosyal hayatının her anında din görevlilerini yanında görmek ister. Onun manevi desteğini ve duasını almak ister.

Köyde yaşayan cemaatin dini öğrenmelerinde ve dini hayatlarının şekillenmesinde köy imamlarının bilgi birikimleri, yeterlilikleri vs. önem taşımaktadır. Köy cemaatinin mevcut din anlayışının büyük ölçüde köy imamlarının din bilgilerine ve din anlayışlarına dayandığı söylenebilir. Toplumun dini yaşayışına etki edebilecek, sahasında bilgisiyle, kültürüyle, kişilik ve karakteriyle örnek model olabilecek, hoşgörülü ve otoriter köy imamlarına her zaman ihtiyaç duyulacağı bir realitedir.

III. Dinin Toplum Hayatındaki Fonksiyonları

Yayılp yerleştiği ve kökleştiği andan itibaren din orada kendi sistemine özgün inançlar, normlar, kurumlar, değerler ve davranış modelleri aracılığı ile toplumun hemen her alanında mevcudiyetini hissettirmektedir (Günay, 2000: 314). Kaynağı kutsal olmakla birlikte din, öte yandan bir toplum olayı olması bakımından da sosyal bir karaktere sahiptir. Dinin sosyal bir karaktere sahip olması ise onun öteki toplum olayları ile karşılıklı etki-tepki ilişkileri içinde bulunması ve din olaylarının belli ölçülerde coğrafi, toplumsal ve kültürel değişkenlere bağlı bulunması demektir. Din sistemlerinin fonksiyonel oluşları çoğu zaman toplum hayatındaki salt dini fonksiyonlarının yanı sıra başka birçok toplumsal fonksiyonları da görmeleri nedeniyle sosyal kurumlar arasında tamamlayıcı bir göreve sahip olmalarında toplanmaktadır. Şerif Mardin İslamiyetin genel sosyolojik fonksiyonlarını şu şekilde sırlamaktadır:

- a. Toplumun genel hatlarını tamamlayıcıdır,
- b. Talimat ve yön vericidir,

- c. İdeolojik ve kültürel anlamları topluma mal edicidir,
- d. Kişinin korunmasını sağlayıcıdır,
- e. İkincil grupların yokluğunda toplumsal seyyaliyeti sağlayıcıdır (Mardin, 1969, 72).

1. Dinin Zihniyet Kazandırma Birleştirme-Bütünleştirme Fonksiyonu

Dinin toplumdaki fonksiyonlarından en önde gelenleri, insanlara belli bir zihniyet yapısı kazandırması ve inananlarca içselleştirilmiş norm ve değerler üzerinde birleştirme-bütünleştirme fonksiyonudur. Sosyal gerçekliğin en önemli unsuru olan din, toplumsal yapının davranışlarının belirlenmesinde çok güçlü bir fonksiyona sahiptir (Freyer, 1964: 64). Din, toplumda yaşanan olaylarla ilgili tavır alışları, insanları ilgilendiren çeşitli hususlar ve problemlere karşı tutum ve davranışları ihtiva eder. Bir dinin zihniyeti, bütün önemli hayat hadiseleri için bir takım hükümleri ve tavır alışları da içine almaktadır. Din, kültürün bağımsız düşünülmesi mümkün olan bir bölümü değildir. O, zihniyetiyle bütün kültür sahalarına nüfuz etmiş bulunmaktadır. Şöyle ki sırf dünyevi davranışlardan bile bir kimsenin dindar olup olmadığını, hatta hangi dine mensup olduğunu anlamak mümkündür (Freyer, 1964: 71 - 75). Din, mensuplarına dünyaya kendi penceresinden bakmasını sağlayan ve bu şekli altında insan davranışlarına yön veren ve aynı zamanda şekillendiren metafizik bir dünya görüşü ve hayat anlayışı sağlar (Günay, 2000: 231).

Dinin temel uygulayıcısı ve muhatabı fert olmakla beraber, cemaat teşkil edici özelliği dolayısıyla ferdi tecrübe, toplumdaki diğer insanlar tarafından da bilinir ve paylaşılar hale gelir. Dolayısıyla da tabiatı gereği sosyal ilişki ağları kuran din, toplum hayatında birleştirici ve bütünleştirici bir etki meydana getirir. İnsanları birbirlerine yaklaştırır. Dini olmayan meselelere karşı bile onları belirli ve ortak tavır alışlara götürür. Din, inananlarına belli bir zihniyet yapısı, dünya görüşü ve bir değerler sistemi kazandırdıktan sonra onları bir cemaat şeklinde örgütlemekte ve bir sosyal organizasyonu gerçekleştirmektedir. Dinin insanlara kazandırdığı zihniyet yapıları ile birlikte icra olunan dini merasimler, sosyal dayanışmanın sağlanmasında etkili olmakta, toplumdaki fertleri birleştirme ve bütünleştirme hususunda çok büyük katkılar sağlamaktadır (Sezen, 2000: 96 - 102). Günümüzde hızla ilerleyen dünyevileşme olgusu karşısında dinin sosyal hayatta var olan önemini yitirmeye başladığı düşüncesi olmakla

beraber din, hâlen bünyesinde taşıdığı semboller ve değerler sistemi sayesinde insanı kendisine bağlamakta, toplumun hemen her alanı üzerinde etkisini göstermektedir. Sosyal sistemin merkezi olarak kalmaya devam ederek toplumsal bütünleşmenin hâkim gücü olma eğilimini sürdürmektedir (Freyer, 1964: 77 - 78).

2. Dinin Toplumsal Kontrol - Meşrulaştırma Fonksiyonu

Dinin meşrulaştırma gücü, meşruluğun, geçerliliğin, haklılığın ve yasallığın dinden sağlandığı bir durumu ifade eder. Berger'e göre din, meşrulaştırmanın tarihi bakımdan en yaygın ve en etkin aracı olagelmıştır. Berger, dini kendisiyle evrenin inşa edildiği beşeri bir girişim ve iki adımdan oluşan bir yasallaştırma süreci olarak tanımlar. Birinci adım da din bireyin inançlarını, bilinçlerini, düşüncelerini davranışlarını ve toplumsal kurumları onlara kutsallık kazandırmak ve geçerli statüler kazandırmak suretiyle meşrulaştırır. Başka bir ifadeyle beşeri özellikler taşıyan realiteyi evrensel ve kutsal bir realiteye bağlayarak haklılaştırır. İkinci adımda ise insanların günlük yaşamlarında kurdukları anlam dünyalarının gerçekliğini muhafaza etme işlevi görür. Meşrulaştırma aynı zamanda önemli bir sosyal kontrol aracı olarak da karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal norm ve değerlerin korunmasında, bireylerin sorumluluklarını yerine getirmelerinde ve yöneticilerin sorgulanabilirliğinde ciddi bir rol oynar (Berger, 2000: 20).³

Din toplumun egemen değer sistemini meşrulaştırır. Merkezi temel değerler, insan için anlam ve gerçekliklerini ilahi kaynaktan alırlar. Anlamlandırma sayesinde fedakârlık göstermenin makul olabileceğini kabullendirerek, mümkün hayal kırıklıklarını ve çatışmaları katlanabilir ölçüye indirir. Dinin diğer bir önemli fonksiyonu da toplumsal kontrol, yani insanları toplum kuralları çizgisinde tutma çabasıdır. Toplumsal kontrol, kişide sosyal normlardan sapması halinde dışlanacağı bilincinin içselleştirilmesidir. Dinin insanı toplum tarafından hoş karşılanmayan işlerden uzak tutacak şekilde bilinçlendirme gayesi, toplumsal kontrol fonksiyonunun en belirgin göstergelerinden birisidir. Karakter olarak din, değer koyan bir inanç sistemidir. Bünyesindeki norm ve yasakları sayesinde davranışlara yön vermekte ve insana davranışının yükümlülüğünü üstlenme bilinci kazandırmaktadır (Köktaş, 1993: 41).

³ Geniş bilgi için bkz. Peter L. Berger, Kutsal Şemsiye / Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları, Çev. Ali Coşkun, Rağbet Yayınları, İstanbul 2000

3. Dinin Toplumsal Yapılandırma ve Düzenleme Fonksiyonu

Dinin en önemli fonksiyonlarından birisi de toplumu yapılandırmak ve düzenlemek amacıyla belirli normlar sistemini ortaya koymasındır. Din, sosyal hayatın hemen her alanıyla ilgili normlar getirmiş ve düzenlemelerde bulunmuştur. Nitekim her din, inananlarına nasıl hareket edeceklerine ve belirli etkiler karşısında ne tür tepkiler göstereceklerine ilişkin belirli davranış kalıpları sunmaktadır. Bu itibarla Mü'min, dinin kendisine sunduğu hazır bir harita ile karşı karşıya bulunmaktadır.

Din, doğduğu sosyal ortamda belli bir sosyal yapıyı, kurumları ve çeşitli grupları hazır bulmaktadır. Sosyal çevrede yerleşip kökleştikten sonra da var olan toplum yapısını, kendi yapısal fonksiyonel özellikleri ile değişikliğe uğratmakta ve yeni bir toplumsal yapının oluşmasını sağlamaktadır. Dinin bu fonksiyonu daha çok ilk teşkilatlanma dönemlerinde etkin bir şekilde varlığını gösterse de dinin bu yönünün her dönem için geçerli olduğu bir realitedir. Dindeki günah – sevap ile haram – helal gibi normlar, birçok durumda toplumda ahlaki değerlerin temel ölçütlerini düzenleyici fonksiyonlar üstlenirler. Bu yönüyle din, toplumda düzenleyici bir rol üstlenir.

IV. Sosyal Yapı ve Din

Din gibi kökü veya kaynağı beşerüstüaleme uzandığına inanılan kutsal bir gerçekliği, yalnızca toplumsal ilişkilerin oluşturduğu basit bir ürün şeklinde düşünmek ne kadar hatalı ise kutsal olanı dünyevi, kültürel ve beşeri formun dışında düşünmek de o derece hatalıdır. İslamiyetin doğuşu ve gelişmesini de içinden çıktığı ve sıkı bir biçimde ilişkili olduğu toplumsal ve kültürel çevresinden bağımsız düşünmek, en azından dini – toplumsal bir olgu olarak, sosyolojik vechesi altında onu tam olarak anlamamızı imkansız kılacaktır (Günay, 2000: 468). Bu kısımda İslamın doğuşundan bu yana sosyal yapı ile aralarında olan karşılıklı etkileşimleri tarihi seyri içinde irdelenmeye çalışılacaktır.

1. Cumhuriyet Öncesi Sosyal Yapı ve Din

Ahlaki ve manevi dejenerasyonun yaşandığı ve eşitlik karşıtı bir anlayışın egemen olduğu Mekke toplumunda dini ve toplumsal bir tepki ve yenilik hareketi olarak ortaya çıkan ve her birey için eşitlikçi karaktere sahip İslam dini, toplumun geleneksel inançlarını, yerleşik toplumsal düzenini ve yapısını kökünden sarstığı için geleneksel

çevrenin ve otoritelerinin tepkisini almakta gecikmemiş; buna karşılık Mekke'den Medine'ye hicret yepyeni bir dönemin başlangıcı olmuştur (Günay, 2000: 475). İslam dini Medine döneminden itibaren toplumun hemen her alanında etkin bir düzenleyici ve meşrulaştırıcı faktör fonksiyonunu üstlenmiştir. İslam dininde ne dini ne de idari bir teşkilat belirlenmemiştir. İdari teşkilat İslam ümmetine bırakılmıştır. Peygamber döneminde din ve devlet işleri birbirinden ayrılmamış, Hz. Muhammed hem din hem de devlet işlerinin sorumlusu olmuştur. Aynı uygulama ilk dört hailfe döneminde de devam etmiş, bu dönemde de dini ve dünyevi otorite ayrımı olmamıştır (Yıldız, 1989: 269).

Selçuklularda toplumsal ve dinsel yapı incelenirken “kent merkezleri” ve “uç” sınır bölgeleri ayrımının yapıldığı göz ardı edilmemelidir. Kent merkezleri ve uçlardaki dinsel yapılanma farklı biçimlerde olmuştur. Merkezlerde dinsel alanda daha çok medreselerin büyük bir etkinlik içinde oldukları görülmektedir. Şehir merkezlerinde daha çok Sunni İslam anlayışı yaygındır. Uçlarda ise tarikatlerin etkisi sözkonusudur. Buralarda “halk İslamı” olarak adlandırılan farklı bir İslam anlayışı vardır. Bu anlayışın uçlarda ve köylerde yaygınlaşmış olması, şehir merkezlerinde bulunan medreselerin etkisinin buralara kadar varamamış olmasından kaynaklanmaktadır. Medreselerin daha çok “kitabi İslam” olarak adlandırılan bir dinsel anlayışı benimsemiş olduğu görülmektedir. Halk arasında ise genelde yerli kültürle dinin sentezi sonucunda oluşmuş olan bir din anlayışı yaygındır. Daha çok tasavvuf ağırlıklı olan bu din anlayışı, esnek bir yapıdadır ve kısa zamanda büyük bir yaygınlık kazanmıştır (Dursun, 1992: 129 - 134). Bu süreç en büyük Müslüman-Türk devleti olan Osmanlı'da da benzer bir şekilde devam etmiştir.

Osmanlı toplumunda dinsel kurallar yaptırım gücüne sahip, bireyin ve toplumun davranışlarına yön verebilen, sosyal adaleti sağlayan, eğitici ve meşrulaştırıcı kurallar olarak varlığını devam ettirmiştir (Yücekök, 1971: 80). 19.yy'a girildiğinde kadılık, müftülük ve medrese örgütlerinin yönetimini üstlenen Şeyhülislamlık müessesesi idari açıdan günümüzün Adalet Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurumu ve DİB'in görev ve fonksiyonlarını yüklenmiştir (Yavuzer, 2006: 45).

Din, Osmanlı toplumunda meşrulaştırıcı, düzenleyici ve norm sistemi sunan bir yapı olmasının yanı sıra etkin bir kontrol aracı olarak da fonksiyon görmüştür. Bundan dolayı da dini yorumlar önem kazanmıştır. Hal böyle olunca da hangi davranışların ve kurumların dini olduğuna karar verecek mercii olan Şeyhülislamlık kurumunun da hem

yönetim hem de toplum açısından gücü büyük olmuştur. Osmanlının duraklama, gerileme ve yıkılma dönemlerinde diğer kurum ve kuruluşlarda olduğu gibi dini kurum ve kuruluşlarda da bir dejenerasyon süreci yaşanmış ve fonksiyonelliklerini giderek kaybetmişlerdir. İlim yuvaları olarak önemli işlevler üstlenen medreseler bozulmuş, Şeyhülislam yöneticilerin istekleri doğrultusunda fetva vermeye başlamıştır. Son zamanda Şeyhülislamlar yöneticilerin yanlışlarına ses çıkaramaz duruma gelmişlerdir. Hatta idareyi zorlaştıran Şeyhülislam azledilme yoluna gidilmiştir. Göreve gelen 130 Şeyhülislam'dan 80 tanesinin azledilmesi pek çoğunun da istifaya zorlanması bunun açık delilidir (Kazıcı, 1979: 299). Zaman içinde farklılaşmanın ve iş bölümünün yüksek seviyede olduğu karmaşık toplumsal ve kültürel yapılara yönelinmiş, uzmanlaşma birbirlerinden ayrışan kurumların kendi alanlarında daha çok derinleşmeleri mecburiyetlerini doğurmuş, yeni ve değişik durumlar toplumsal yapı, kültür ve fonksiyonlar açısından yeni adaptasyonları gerektirmiştir (Günay, 2000: 479). Bu nedenle birçok kurum gibi din hizmetlerini yürüten kurumların yerlerine de alternatif oluşumlar düşünölmeye başlanmıştır.

2. Cumhuriyet Türkiye'sinde Sosyal Yapı ve Din

Türkiye Cumhuriyeti'nin din politikalarını kendine özgü bir laiklik anlayışı belirlemiştir. Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması şeklinde algılanan laiklik, dinin devlete devletinde dine müdahale etmemesi şeklinde tanımlanmışsa da devlet idaresi dini alanı özerk bırakmamıştır. İktidarın sahipleri, toplumu modern olanla uyumlu bir şekilde yeniden biçimlendirebilmek için dinselden ayrışarak özelden kamusala kadar uzanan geniş bir hat içinde gündelik hayatın yapılarını köklü bir şekilde reforme etmeyi amaçlamıştır. Dolayısıyla Türkiye'nin laiklik algılamaları ile onun sekülerleşme talebi içinde yeni bir biçim kazanan dinsel arasındaki paradoksal ilişkiyi göz ardı etmemek gerekir (Subaşı, 2002: 18).

Soyadı kanunu, tartı ve ölçü ayarları gibi ilgisiz görünen devrimlerden, kılık – kıyafet ve harf devrimlerine kadar bütün politikalar, devletin laik yapısıyla uyumlu bir toplum yaratma amacını güdüyordu. Hakim paradigma kılık – kıyafetinde, ölçüsünde, tartısında yazısında ve sembolik dünyasında dinsel izlerini taşıyan bir gündelik hayatın laik devlet anlayışı ile çatıştığı yönündeydi. Bu zıtlığı gidermek için dini veya özelde İslamı kamusal alandan tamamen çekmek yerine dinin modernleştirilerek, oluşturulacak milli

kimlik harcında daha işlevsel bir hale getirilmesi gerektiği düşünöldü. Çünkü ulusun kimlik harcında dinin başka bir şeyle ikamesi mümkün olmayan işlevselliğı vardı. Dinin bu etkisini laik bir toplum kurma adına ortadan kaldırmak kolay değildi (Aktay, 2000: 43).

Osmanlı'nın dünya görüşünün oluşmasında gelenek ve din referans olarak alınmaktaydı. Din siyasal ve kültürel hayatın merkezindeydi (Subaşı, 2005: 79). Cumhuriyet döneminde ise sekülerleşme adına bir dizi faaliyet yürütölmüştür. Sekülerliğin dinsel olanla sık sık karşı karşıya kaldığı toplumda gündelik hayatın yapılarında da bir değişim söz konusu olmuştur (Subaşı, 2002: 33). Süregelen değişim ve sekülerizasyona rağmen, günümüz Türk toplumunun dini, sosyal ve kültürel yaşayışı yine de en genel şekli altında geleneksel toplum yapısının birçok özelliklerini belli bir ölçüde bünyesinde barındırmaktadır. Dinin çeşitli toplumsal alt sistemler, sosyokültürel faaliyet alanları ve kurumlar üzerindeki etkileri devam etmekte ve bunu çok çeşitli şekiller altında gözlemek imkanımız bulunmaktadır. Öyle ki dini normların gündelik hayatta pek çok alandaki uygulanışını ve etkilerini çok çeşitli ve ilginç şekiller altında zengin örneklerle gözleyebilmekteyiz (Günay, 2001: 25). Batılılaşma sonucu gelen laik cumhuriyet yapısı ve yeni sosyoekonomik düzen toplumda genellikle dinin kamusal alandan uzaklaşması sonucunu doğurmuş ve bu durum yeni düzenden kaynaklanan olumsuzluğun laik ve kapitalist kurumlardan geldiğı kanısını güçlendirmiştir (Yücekök, 1971: 87).

3. Sosyokültürel Değişim Sürecinde Diyanet

3 Mart 1924 tarihinde Meclis'te görüşölen ve kabul edilen üç kanun yeni siyasal yapılanmanın zihni yapısını gösterdiği gibi din-devlet ilişkilerinin ve DİB'in ne kadar problemlili düzeyde seyredeceğinin de işaretlerini vermektedir. Kanunlardan biri Halifeliğin kaldırılmasıydı. Bu kanun ile yeni Türkiye'nin İslam dünyasıyla merkezi irtibat noktası olan makam ortadan kaldırıldı. Türkiye Cumhuriyeti idaresi bu tarihten itibaren istese de istemese de aynı dairenin içinde yer aldığı İslam dünyasında merkezi bir rol üstlenmesine olanak tanıyan mekanizmalar ve kurumlar oluşturamamıştır (Kara, 2000: 34).

İkinci kanun yasal zeminde faaliyet gösteren mevcut bütün eğitim kurumlarını Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetleme ve yürütme yetkisine bırakan Tevhid-i Tedrisat kanunu

idi. Bu durum bakanlığın DİB'in ihtiyaç duyacağı elemanların yetiştirilmesi görevini de üstlendiği manasına gelmekteydi. Bu kapsamda bakanlığın ilk icraatı illerde ki orta dereceli medreseleri İmam hatip okullarına dönüştürmek oldu. İmam hatip okullarını İstanbul Darülfünun bünyesinde bir İlahiyat Fakültesinin açılması izledi. Bakanlığa bağlı imam hatip okulları 1931 yılında, darülfünun ilahiyat fakültesi ise 1933 yılında beklenen ilginin olmadığı ve öğrenci bulunmadığı gerekçesiyle kapatıldı. Din derslerinin 1930 – 1931 eğitim öğretim yılından itibaren genel öğretim kurumlarından, 1939'dan itibaren de köy ilkokullarından kaldırılmış olması uzun süre devlet eliyle din eğitim-öğretimi yapılmaması sonucunu doğurmuştur (Ayhan, 2000: 21). Bu durum bir yandan uzman din görevlisi yetişmesinin önünde bir engel teşkil ederken, diğer yandan öğrencilerin okullarda inandıkları dini öğrenme imkanını da kısıtlamıştır. Dönemin Diyanet İşleri Başkanı A.Hamdi Akseki 1950 yılında hazırladığı bir raporda “köylerde cenaze işlerini yürütecek kimsenin kalmadığını, hatta cenazelerin günlerce ortada kaldığını” belirterek ülke genelindeki dini durumu özetlemiştir (Bulut, 2001: 131 - 144).

Üçüncü kanun ise ilk bakışta Şeyhülislamlığın devamı niteliğinde görünse de tamamen yeni kurulan ve modern olana uyum sağlama gayretinde olan devlete has bir tecrübe olan Şer'iyye ve Evkaf Vekâletini vekâlet olmaktan çıkaran ve din işlerinin denetleme ve yürütme görevini DİR'e devreden kanundur. Bu kanun ile DİR'in görev yetki alanı, “İslam dininin itikat ve ibadet ile ilgili işlerini yürütmek, dini müesseselerin idaresi cami, mescit, tekke ve zaviyelerin yönetimi, imam hatip, vaiz, şeyh, müezzin ve kayyımlar ile diğer görevlilerin tayin ve azilleri olarak tespit edilmiştir” (Yavuzer, 2006: 52). Din alanındaki önemli değişmelerle ilgili olarak Mardin, Cumhuriyet döneminde ilmiye sınıfının ve tarikatların devreden çıkarılması yoluyla, dinin iki önemli dayanağının ortadan kaldırılmış olduğunu ve DİB'in kurulmasıyla da dinsel faaliyetlerin devletin yönetimi ve denetimi altına alınmış olduğunu belirtir (Mardin, 1993. 123).

Şer'iyye ve Evkaf Vekâletinin kaldırılması ve DİR'in kurulmasıyla, dinin ilgi alanı daraltılmış, bakanlık düzeyindeki siyasi yetki, idari görev haline dönüştürülmüş ve din hizmetleri genel idare içerisine dahil edilerek devletin kontrolü altına alınmıştır. Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti de bu kanun ile DİR ve Evkaf Umum Müdürlüğü olmak üzere iki ayrı kurum haline dönüştürülmüştür. Yine aynı kanunla Erkânı Harbiye-i Umumiye Riyaseti (Genel Kurmay Başkanlığı) bakanlıktan başkanlığa dönüştürülmüştür. Bunlara gerekçe olarak din ve ordunun siyasetten uzak tutulması

gösterilmiştir. 13/06/1931'de Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Evkaf Umum Müdürlüğünün Bütçe Kanunu ile bütün cami ve mescitlerin idaresi ve denetimi görevi Evkaf Umum Müdürlüğü'ne devredilmiştir. Bu düzenleme DİR'in görev alanının ve yetkilerinin hutbe ve vaaz metinlerini kontrol etmekten öte bir fonksiyon görmeyecek şekilde kısıtlanmasına neden olmuştur. 14 Haziran 1935 tarihinde kabul edilen 2800 sayılı DİR Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun DİR'in "İlk teşkilat kanunu" olmuştur. Böylece Reislik kuruluşundan 11 yıl sonra çıkarılan bu kanun ile ilk defa teşkilat kanununa kavuşmuştur (Yavuzer, 2006: 53 - 55).

29.04.1950 tarihinde yürürlüğe giren 5634 Sayılı Kanunla DİR'in adı "DİB" olarak değiştirilmiş, Evkâf Umum Müdürlüğü'ne devredilen cami ve mescitlerin idaresi ve cami görevlileri (Hademe-i Hayrat) kadroları yeniden DİB'e verilmiştir. 1961 Anayasası DİB'i anayasal bir kurum olarak düzenlemiş, genel idare içinde yer vermiş ve bu kurumun, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirmesini öngörmüştür (Yavuzer, 2006: 56 - 57).

5634 Sayılı Kanunla oluşturulan DİB'in teşkilat ve kadro yapısı 1965 yılına kadar aynen devam etmiştir. 15.08.1965 tarihinde yürürlüğe giren 633 sayılı "*DİB Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun*" Başkanlığın görev alanını önemli ölçüde arttırmış, İslam dininin ahlak alanı ile ilgili işleri yürütmek de görevleri arasında sayılmıştır. Kanun'da Başkanlığın görevi, "İslâm dininin inançları, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek" şeklinde ifade edilmiştir. Başkanlığın mevcut teşkilat yapısı, 633 Sayılı Kanun'da çok kapsamlı değişiklikler yapan DİB Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 01.07.2010 tarihli ve 6002 Sayılı Kanun ile belirlenmiştir. Söz konusu kanun Başkanlığa çok önemli kazanımlar sağlamıştır. Başkanlık, hiyerarşik olarak genel müdürlük seviyesinden müsteşarlık seviyesine yükseltilmiş ve uluslararası alanda etkin bir din hizmeti sunmanın yasal alt yapısı oluşturulmuştur. Bu bağlamda çağımızda din hizmeti sunmanın bir gereği olarak cami dışı din hizmetlerinin önü açılmış, Başkanlık personelinin hizmetiçi eğitimleri için gerekli alt yapı hazırlanmış, radyo ve televizyon kurulması Başkanlığa bir görev olarak verilmiştir. Modern yönetimin bir gereği olarak insan kaynakları yönetim sistemi benimsenmiş ve personelin kariyer sistemine göre alınarak yetiştirilmesi sağlanmıştır. 81 il merkezi ile 152 ilçede müftülükler bünyesinde kurulan aile irşat ve rehberlik bürolarının

yaygınlaştırılması, yine ilk defa yapılan Vaaz ve Vaizlik Sempozyumu, İslam Ansiklopedisinden sonra TDV bünyesinde gerçekleştirilmiş bir proje olan "Hadislerle İslam" adlı eserin, kamuoyunun istifadesine sunulması ve Diyanet TV'nin kurularak Başkanlığın medya aracılığıyla din hizmetleri sunmaya başlaması yeni dönemde gerçekleştirilen önemli hizmet ve faaliyetlerdir.⁴

Buraya kadar anlatmaya çalıştığımız tarihi süreç göstermektedir ki DİB gerek hukuki gerek siyasi gerekse eğitim gibi daha birçok önemli yönden eksiklerle dolu bir kurum olarak günümüze kadar din hizmetlerinden sorumlu tutulmuştur. Yaptıkları ve yapamadıkları hakkında pek çok eleştiri alan ve ülkemizde din işlerini düzenlemek ve yürütmek ile görevli anayasal bir kuruluş olan DİB, özellikle de laiklikle irtibatlı olarak, meşruiyeti, statüsü, yetkileri, sorumlulukları ve faaliyetleri açısından sürekli olarak kamuoyunda tartışma konusu olmuştur.

V. Tarihsel Gelişimi İçerisinde Köy İmamları

En genel çerçevede toplumu, belli bir zaman ve mekânda insanların ortak bir kültür ve yaşayış etrafında oluşturdukları bir birliktelik şeklinde tanımladığımızda, toplumun aynı zamanda bir tarih olarak karşımıza çıkmakta olduğuna da önemle işaret etmek gerekir. Nitekim bir toplumda insan ilişkilerinin sonucunda meydana gelen sosyal olayları ve olguları bilimsel olarak anlayabilmek için onların hangi süreçlerde ortaya çıktıklarını bilmek gerekmekte ve bu da konuya ancak tarihi bir perspektiften yaklaşmakla mümkün olmaktadır. Başka bir deyişle, toplumun şimdiki zamanını geçmişinden bağımsız düşünmenin yanıltıcı olacağından tarihi bilmek ve bunun içinde her şeyden önce bir tarih şuuruna sahip olmak gerekmektedir. Bu bakımdan toplumumuzun sosyokültürel değişimi içinde dini hayatın tam olarak ortaya konulması ve şekillenmesi, din eğitim ve öğretiminin yürütülmesinde dini pratiklerin uygulanması ve yerine getirilmesinde aktif olarak yer alan köy imamlarının mevcut konumunu kavrayabilmek için imam hatiplik mesleğinin oluşum ve gelişim seyrini tarihi süreç içinde ortaya koymak gerekmektedir.

⁴<http://www.diyanet.gov.tr/tr/icerik/kurulus-ve-tarihce/8>. 24 Aralık 2012

1. Cumhuriyet Öncesi Köy İmamlarına Genel Bir Bakış

İslam’a göre inanan insan bir kısım ibadetlerini ferdi ve istediği yerde yapabilir. Bir kısım ibadetlerin ise toplu halde ve genellikle mescit ve camilerde yapılması zorunludur. İmam hatiplik mesleğinin özü, işte bu zorunluluğun meydana getirdiği bir durumdur.

İslam’ın ilk yıllarında imamlık ve hatiplik hizmeti bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından yürütülmüştür. Daha sonra Müslümanların sayısının artması ve İslam’ın yayılmasıyla birlikte yeni camiler yapılmış^{*5} ve bu camilerde görev yapacak ehliyeteye sahip kişilere ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak için Hz. Peygamber (s.a.v.)’in “suffa” ashabından istifade etmiş olması ve bu kişilerin kaynaklarda belirtilmemekle birlikte özellikle merkeze uzak yerlerde Cuma namazı olmasa bile vakit namazlarında imamlık hizmetini yapmış olması ihtimal dâhilindedir. İlk dört halife döneminde imam hatiplik hizmetleri merkezlerdeki büyük camilerde bizzat halifelerin kendileri diğer şehir merkezlerinde valiler veya onların görevlendirdikleri kişiler, mahalle ve köylerde ise cemaatin veya köylülerin ehil gördüğü kişiler tarafından yürütülmüştür. Emeviler döneminde ise dini görev ve sorumluluklar tamamen din bilginleri tarafından yürütülmüştür (Dursun, 1992: 112 - 113). Kaynaklar imam hatiplik görevinin ilk defa genel idare içinde bugünkü isimlendirme ile din görevlileri tarafından yapıldığı dönemin Emeviler dönemi olduğunu belirtmektedirler (Er, 2007: 5).

Fetihlerle birlikte İslama inananların sayısının artması sonucu yeni kurulan şehirlerde mescid-i cum’anın (el-mescidü’l cami) yanında bir de mahalle mescidleri inşa edildi. Bu mescidlerde beş vakit namazlar kılınıyor, Cuma namazları ise sadece merkez camisinde valinin veya onun tayin ettiği görevli tarafından kılınıyordu. Abbâsiler’den itibaren imamlık bir meslek ve zamanla devlet memurluklarından biri haline geldi. Abbâsiler’le birlikte imamların zaman zaman maaş aldıklarına dair bilgiler bulunmaktadır. Endülüs Emevileri’nde imamların maaşları, vakıf gelirleri ile ilgili işleri yürüten ve merkezi Kurtuba Ulu Camii’nde bulunan beytümâl adlı kurum tarafından düzenleniyordu. Mescid ve köy imamlarının maaşları ise mahalle halkı veya belli bir kişi tarafından karşılanıyordu. Selçuklular’da bir şehir fethedildiği zaman en büyük

*Hamidullah, Belazuriye göre Peygamber (s.a.v.)’in zamanında Medine’deki Mescid-i Nebevi’den başka dokuz mescid daha olduğunu ve bu mescidlerde vakit namazlarının kılındığını belirtmektedir. Bkz. Hamidullah İslam Müesseselerine Giriş, Çev. İ. Süreyya Sırma, Düşünce Yayınları, İstanbul 1981, 52)

ibadet merkezi camiye çevrilir veya bina uygun değilse yeni bir cami yaptırılır ve buraya imam tayin edilirdi. Bazen ilave görevler de yüklenen imamlar başlangıçta devlete bağlı olarak çalışıyor ve maaşlarını hazineден alıyorlardı (Küçükaşcı, 2000: 180).

Kuruluş döneminde Osmanlı toplumunda sosyolojik olarak bir “Merkez – Uç” ayrımı vardı. Bu durumun toplumsal yansımaları toplumun değişik katmanlarında farklı şekillerde hissedildiği gibi köy imamları üzerinde de olumsuz formlara bürünmüş bir biçimde karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Uç bölgelerinde devlet teşkilatı içinde yer alan bir dini teşkilatlanma bulunmamaktadır. Buralarda din seçkinleri, tarikatların ileri gelenleri kamunun örgütlenmesinde görev almış ve önemli işlevler görmüşlerdir (Dursun, 1992: 141 - 142).

Osmanlı şehir örgütlenmesi içinde mahallenin özel konumu mahalle imamlığını önemli bir görev olarak ön plana çıkarmıştır. Osmanlı Devletinde imamlar Müslüman topluma hizmet veren kadrolar içinde en geniş yeri işgal eder ve hizmet sahaları itibariyle de çeşitlilik gösterir. Osmanlı Devleti’nde cami ve mescitlerde hizmet veren görevliler kadı, naib veya mütevellinin talebi ve padişahın beratı ile göreve atanırlardı. Camilerde görevler, genelde babadan oğula geçerdi, ancak mahalle halkının da atanmalarda etkisi olurdu (Gökmen, 2006: 111). Resmi kimlikleri içinde imamlar padişah beratı ile hizmete alınmaları itibariyle “askeri” sayılmaktadırlar. Berat sahibi olmak reâyâyı askerîden ayıran en önemli özellikti. Berat ile atanan imamlar, vazifesi süresince raiyyet rûsûmu ve avârız gibi vergilerden muaf tutulmuşlardır (Beydilli, 2001: 1). Son dönemlerde ve özellikle harp senelerinde ağırlıklı olarak köylerde genellikle beratsız vazife gören imamların çoğunlukta olduğu, bu kişilerin askere alınması neticesinde dini hizmetlerin aksama göstermesi yoğun şikâyetlere sebebiyet verdiğiinden bu tür imamların papazlar gibi askerlik hizmetinden uzak tutulmaları gerektiği talebinden anlaşılmaktadır (Beydilli, 2001: 68). Berat sahibi köy ve mahalle imamlarının askerlik hizmetinden muaf tutulması, 1826’dan itibaren kurulan yeni ordunun asker ihtiyacını karşılaması ile ilgili olarak yapılan düzenlemelere kadar devam etmiştir. Savaş yıllarının zaruretinden olmak üzere yaylalardaki imamların da kısa bir süre hizmetiçine sokulmak istendiği ayrıca görülmektedir (Beydilli, 2001: 12).

Köylerde halkın onayı ile beratsız olarak imamlık yapanların sayısının bir hayli fazla olduğunu yapılan berat taleplerinden de anlayabiliriz. Nitekim Muş kazasına bağlı Musyan Köyü imamı Hüseyin'in bu şekilde hizmet verdiği ve vergi talebi dolayısıyla rencide edildiğini düşünmesi ve bu durumdan kurtulmak için imamlık ve hatiplik görevlerinin kendisine verilmesi için berat talep edip vergiden muaf olmak istediği kaynaklarda belirtilmektedir. Bu gibi örnekler çoğaltılabilir.⁶ Köylerde beratsız çalışan kişilerin yanısıra berat sahibi imamların da bulunduğunu yine kaynaklardan öğrenmekteyiz. Beratını kaybeden ve yenilenmesini isteyen Kayseri Talas köyünde Şah Alioğlu camiinde günde 1 akçe ile imam olan Ahmed b. Abdullah'a yeniden bir berat verilmesi bunun kanıtıdır. (Beydilli, 2001: 2 - 3).

Mahalle imamlarının tayinleri değişik tarihlerde çıkarılmış olan “Tevcih-i Cihat Nizamnâme’leri” ile düzenlenirken, köy ve kasabalardaki mahalle imamlarının tayinleri hakkın da bir usûl ve kanun olmadığı görev yapan imamların yolsuzlukları görüldüğü ve bunlardan dolayı sorumlu tutulamadıkları yapılan şikâyetlerden anlaşılmaktadır. Vakıf camilerinde görev yapan imamlar, vakfiye şartlarına göre tayin edilir ve ücretlerini bağlı bulundukları vakıftan alırlardı. Özellikle küçük yerleşim birimlerinde ve kırsal kesimlerde ise imamlık babadan oğula veya aile bireylerinden birine geçebilmekte, büyük yerleşim birimlerinde bu atamalar yanında ortaya çıkan diğer adaylar arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklarda imtihandan elde edilen başarı belirleyici olmakta ve dini bilgi yönünden daha üstün olanların tercih edilmesi söz konusu olabilmekteydi (Beydilli, 2001: 4).

Cami ve mescitlerde imamlık, hatiplik, müezzinlik gibi görevlerde bulunan din görevlileri, dini bilgilerinin yetersizliği, görevleri ile bağdaşmayacak fiilleri yapmaları, görevlerini aksatmaları (izinsiz terk etmeleri) gibi kendi tutum ve davranışlarından kaynaklanan sebeplerle ve delilik, ihtiyarlık ve hastalığa tutulmaları dolayısı ile görevlerini yapamayacak duruma geldiklerinde görevlerinden alınabiliyorlardı. Mahalleli göreve atanmalarında etkili olduğu gibi görevden alınmasında da etkili olabiliyorlardı. Ayrıca bazı dönemlerde din görevlilerinin beratlarına yakınlarından, vakıf yöneticilerinden veya dışarıdan müdahaleler yapıldığı, bir yolunun bulunarak

⁶ Geniş bilgi için bkz. Kemal Beydilli, Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü, Tarih ve Tabiat Vakfı Basımevi, İstanbul 2001.

beratlarının ellerinden alındığı ve görev yapmalarına engel olunduğu da görülmektedir (Gökmen, 2006: 118).

Köy imamı atamalarında genelde bu hizmeti yerine getirmek için yeterli bilgi birikimine ahlaki yapıya sahip olmak şartları aranmakta, ancak eğitim durumları için belirli bir kural her zaman söz konusu olmamaktaydı (Beydilli, 2001: 30 - 31). Özellikle köylerde dini eğitim sağlanması için cami ve mescidlerin yanında her zaman mevcut olmadığı belirtilen birer de mektep açılması söz konusu olduğunda halkın mektep hocası ve cami imamı için ayrı ayrı yardımda bulunmaması için (buralardaki imamların ücreti halk tarafından buğday, çavdar, arpa v.s. gibi mahsulat cinsinden yapılmaktadır.) bu iki hizmetin birlikte yürütülmesinin uygun olacağı dolayısıyla buralarda görev yapan imamların eğitim işlerini de üstlenmeleri düşünülmüştür. Ancak bu imamların genelde gerekli ehliyete sahip olmamaları dolayısıyla mekteplerde verilecek eğitim hizmetlerinde istihdamlarından her hangi bir fayda umulmayacağı dile getirilmiştir (Beydilli, 2001: 27). Özellikle 1 Ekim 1914'te çıkarılan Islah-ı Medaris Nizamnâmesiyle birlikte din görevlerinin büyük bir kısmı artık medreselerden yetişmişlerdir (Yazıcı, 1991: 74). 16 Zilhicce 1335/4 T.evvel 1333/3-4 Ekim 1917 tarihli “Dar’ul Hilafeti A’liyye Medresesiyle Taşra Medâris-i Hakkında Nizamnâme” ile İbtidâ- i Haric bölümü mezunlarının köy camilerinde imamlık ve hatiplik görevlerine veya köylerde öğretmenlik görevine ve bunlara eşit görevlere tayin olunacağı karara bağlanmıştır (Yazıcı, 1991: 93).

Burada Osmanlı döneminde kırsal kesimlere götürülen yaygın din eğitimi faaliyetlerinden “Cerr” konusu üzerinde durmak istiyoruz. Cerr, eskiden medrese öğrencilerinin üç aylarda (Recep, Şaban ve Ramazan) dini hizmetlerde bulunmak ve halkı aydınlatmak için kasaba ve köylere gitmelerini ifade eden bir terimdir. Osmanlı idare yapısı içinde medrese – cami yakınlığının bir sonucu olarak medrese öğrencileri için camiler uygulama yaparak deneyimlerini arttıracakları mekânlar olma özelliği taşıyordu. Öğrenciler tatil dönemlerinde özellikle yeterli din hizmeti alamayan kırsal bölgelerde imamlık yapar ve irşad hizmeti verirlerdi. Bu öğrenciler yurdun dört bir tarafına dağılarak halkın dini ihtiyaçlarını karşılardı, halk da bu öğrencilere hizmetlerinin karşılığı olarak yiyecek, giyecek ve para verirdi. Nitekim bu uygulama ile dini ve kültürel gelişmelerden kırsal kesimde yaşayan halkın istifade edilmesi sağlanmıştır. Ancak 19. ve 20. yüzyıllarda medreselerdeki eğitim düzeyinin düşüşü,

kasaba ve köylere gönderilen medrese öğrencilerden beklenen faydanın sağlanamamasına neden olmuştur. “Cer Mollası” diye nitelendirilen bir asalak grubu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla zamanla “Cerci” ve bunun mübalağalı ifadesi olan “Cerrar” terimleri birer hakaret ifadesi olarak kullanılmıştır. Cer Cumhuriyet döneminde de kısmen devam etmiş, ancak kasaba ve köylere resmen imam tayini sonucu bu uygulama ortadan kalkmıştır (İpşirli, 1993: 388 - 389).

İmamların geçmiş dönemlerde günümüze kıyasla önemli ölçüde yetki ve itibar sahibi oldukları bilinmektedir. Osmanlı Devleti zamanında özellikle mahalle imamlarının sosyal faaliyetleri yerine getirme konusunda önemli rolleri bulunmaktayken köylerde görev yapan imamlara böyle bir yetki verilmediğini o dönemdeki imamların statü, eğitim v.s. durumlarına bakarak tahmin etmek çok da zor olmasa gerektir. Mahalle imamları mahallenin bir yöneticisi ve kadınların temsilcileri konumundaydılar. Mahallenin güvenliğinden, düzeninden, huzurun sağlanmasından ve duyuruların halka ulaşmasından sorumluydular. İmamlar halkın namaza devamını sağlamak ve onları dini konularda aydınlatmaktan sorumlu oldukları gibi içki içme ve benzeri kötü alışkanlıkları olanların mahalleye girmesini engellemeye de yetkiliydiler. Osmanlı yönetimi muhtar, imam ve eşraf gibi ileri gelenleri büyük bir yetki ile donatarak mahallelerin güvenliğini ve düzenini sağlamalarını istemiş ve ortaya çıkan hadiselerden onları sorumlu tutmuştur (Beydilli, 2000: 181). İmam hatiplerin yönetim ve denetim fonksiyonu Tanzimat döneminde kurulmaya başlanan muhtarlık teşkilatı faaliyete geçinceye kadar değişmemiştir. II. Mahmut döneminde kurulan muhtarlık teşkilatı, imam hatiplerin yönetici ve denetleyici kimliklerini ikinci plana atmıştır. Bu tarihten sonra imam hatipler daha ziyade dini görevlere önderlik ve rehberlik, halkın dini sorularına cevap verme, halkı dini konularda aydınlatma görevini yerine getirmekle meşgul olmuştur. Kendilerini halk nezdinde daha değerli kılan sosyal ve idari rollerini kaybetmişlerdir (Çekin, 2003: 44).

2. Cumhuriyet Türkiye’sinde Köy İmamlarına Genel Bir Bakış

Siyasi yapının değişmesinin yankıları toplumun her katmanının da olduğu gibi dini kurumlarda da değişikliği beraberinde getirmiştir. Ancak burada hemen belirtmek gerekir ki siyasi ve idari sistemler üzerinde toplumun o ana kadar meydana getirdiği maddi ve manevi şekil ve normların etkisinin olmadığını ve tümünden bir değişimin

olduğunu düşünmek hatalı olur. Nitekim Cumhuriyet öncesi oluşan dini kurumlar bazı değişiklikler olsa da benzer durumda fonksiyonlarını devam ettirmişlerdir. Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda köy imamlarının mevcut durumunun sağlıklı tespitini yapmak adına DİB APK⁷ uzmanı Dr. Mehmet Bulut'un 21 Şubat 1341 tarihli TBMM Zabıt Ceridesi'nin eski harfli ilk baskısından latinize ederek yazdığı DİR 1925 Yılı Bütçe Müzakereleri'nin konu ile ilgili kısımları irdelenmiş ve bu kısımlar aynen alınmıştır.

Vehbi Bey (Karesi Mebusu)

(...) bendenizin DİR'den beklediğim meslek meselesidir. Onlar da mesleklerine sahip olsun. Her başına iki arşın sarık saran kimse “hocayım” diye milletin arasında dolaşmasın (bravo sesleri). Binaenaleyh, Diyanet İşleri Riyaseti mesleğini temsile kudret-i yâb olan kimlerdir; onları tesbit etmelidir ve buna bir kıyafet-i mahsusa vermelidir. (...) Bendeniz şimdiye kadar ihmal edilen bu işin her şeyden evvel hallini talep ediyorum. Başına sarık, sırtına cübbe giyecekler, bir şahadetname ve tasdikname alsın. Rastgelen başına üç arşın beyaz sarıkla halkı dolandırmaya çıkmasın. Bu itibarla da İslamiyet dinine de leke olmasın! (Bravo sesleri). Köy imamlarını ıslah etsinler. Köy Kanunu'nda bir madde vardır. Geçen gün refik-i muhteremim Ali Şuuri Bey köy istatistiki hakkında malumat verirken diyordu ki kırk yahut kırkbir bin şu kadar küsur köyümüz vardır. Demek ki memleketin % 80'ini köylü teşkil ediyor. Halbuki köy imamları, tetkik edilecek olurlarsa bir çok yerlerde belki %75'i okumayı zor bilir. Bu mahzuru izale için köy kanununa bir madde koyduk. Halbuki şimdiki köy imamları köyün hizmetkârdırlar. (...) Muhtar geldi mi, “imam şuradan kahve pişir!” der. “Git misafir gelmiş atını dolaştır!” der. Köy hayatını bilenler bunun tafsilatını da bilirler. Binaenaleyh, köy imamlarını bu süfliyetten kurtarmak ve bunların vaziyetlerini ıslah ile maişetlerini temin edip mevkilerini de muhkem kılıp ve buna mukabil de kafalarında birazcık olsun iptidai malumat bulunmak için bazı mevadtesbit etmek lazımdır. Köy Kanunu'nun neşr-i tarihinden itibaren köy imamları imtihana tabidir. Şu ve şu derslerden; Türkçeden, coğrafyadan, ilmihalden ve güzel yazmadan imtihan olacak ve bunları bilecektir.

Ali Bey (Rize) – O vakit imam kalmaz.

⁷ Araştırma ve Planlama Koordinasyonu

Vehbi Bey (devamla) - Bu derslerden imtihan olacak. Şimdi olduğu gibi bu kanun tedvin edilirken birçok arkadaşlar da söylediler ki birçok köyler imamsız kalacaklardır. Efendiler! Bilirsiniz ki cahil bir doktora, mutabbibe baktırıp da yanlış ilaç almaktansa hazik doktora intizar edip o hastaya dokunmamak daha iyidir. Binaenaleyh bendeniz diyorum ki imamsız mı kalacak kalsın! Ve imamsızlık ihtiyacını duysun. O ihtiyaç ile imam arasın bulsun. Kendisine rehzen bulacağına, arasın da kendisine hakiki imam bulsun! Bunun cezri hareket etmeden başka şekli yoktur. (...) Sonra efendiler, biraz da camilerin temizliğine dikkat etsin. Duvarı “en- nezafetümine’l iman” yazılıdır, sinek tersinden okunmaz. Camiye girseniz örümceklerden girilmez. Bunun neresinde nezafet, neresinde iman? Neden zevahirine bakıp da bunları görüp de “İslamiyet budur” zannetsin? Çünkü O, gavamize vakıf değildir. Çünkü O, tetkik etmemiş, tettebbu etmemiş; neden zevahirine bakıp taarruz etmesin?

Süleyman Sırrı Bey (Bozok) -İki kuruşluk hademedenden mi bu hizmeti bekliyorsun?

Vehbi Bey (devamla) -Binaenaleyh, Diyanet İşleri canlansın ve işine baksın (Bulut 2000, 108-109).

a. Statü Durumları

Osmanlı saltanatı resmen son bulunca din işlerini yürüten ve yöneten Şeyhülislamlık da fonksiyonunu kaybetmişti. Ankara’da kurulan hükümet tarafından dini hizmetleri yürütmek üzere Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti adında bir bakanlık kurulmuştur. Bu dönemde de imamlık ve hatiplik hizmetleri Şeyhülislam zamanında olduğu gibi vakıfları olan camilerin yönetimi ve denetimi vakıfların belirlediği şartlarla, vakıfları olmayan mahalle ve köy camilerinde ise buralarda yaşayan cemaat tarafından ehil olduğu düşünülen kişinin o yerin mülki amirinden talep edilmesi şeklinde ilgili bakanlığa bağlı olarak yürütülmüştür (Buyrukçu, 2008: 36).

Cumhuriyet’in ilanından sonra, 3 Mart 1924 Tarih ve 429 Sayılı Kanunla Şer’iyye ve Evkâf Vekâleti kaldırılarak DİR kurulmuştur. Yeni idari yapılaşmada yer alan DİR’in yetkileri kanunda şöyle belirtilmiştir: “Türkiye Cumhuriyeti ülkesi içindeki bütün cami, mescid, tekke ve zâviyelerin idaresine, imam, hatip, vaiz, şeyh, müezzin ve kayyumların ve diğer görevlilerin tayin ve görevden alınmalarına DİR yetkilidir.” Böylelikle bütün cami mescid, tekke ve zâviyelerin yönetimiyle buralarda görevli olanların tayin, nakil,

görevde yükselme, görevden alınma ve denetim yetkisi Başbakanlığa bağlı ve devlet teşkilatı içinde yer alan bir devlet kuruluşu olarak DİR'e verilmiştir (Aytürk; Şahinarslan ve Çelik, 1987: 7).

3 Mart 1924 tarih ve 429 Sayılı Kanun, kuruluş kanunu olup teşkilat kanunu olmaması, DİR'in teşkilat yapısı ve kadrolarının her yıl değişen bütçe kanunları ile belirlenmesi, personelin özlük, evrak ve idari işlerini yürütme fonksiyonunu üstlenen Personel Dairesi Başkanlığı biriminin ancak 41 yıl sonra 15.8.1965 tarihinde yürürlüğe giren 633 Sayılı Kanun ile kurulması, özellikle köy imamları olmakla birlikte imam hatiplerin hizmetlerini nasıl yürüttükleri, seçim, tayin, nakil, kadro, eğitim ve maaş durumları ile ilgili görev ve çalışmalarını belirleyen bir tüzük ve yönetmeliğin olmayışı, bu konularda sağlıklı ve açıklayıcı bilgilerin edinilmesini güçleştirmektedir.

Cumhuriyet döneminde cami hizmetlerini düzenleyen ilk tüzük 12.08.1928 tarih 6995 no'lu "Cami Hizmetleri Nizamnamesi"dir. Bu nizamname ile vilayet ve kazalardaki imam hatiplik hizmetlerinin nasıl yürütüldüğü, özlük ve sosyal hakları belirlenmiş ancak köy imamları hariç tutulmuştur. Bu nizamnamenin 2. maddesine göre köy imamları köy kanununa tabidir (Bulut, 1997: 315).

DİB'in tarihi süreci içinde din görevlilerine ilişkin hazırlanan mevzuata bakıldığında bu düzenlemelerin uzun yıllar (1950 yılına kadar) sadece il ve ilçe merkezlerindeki cami görevlilerine yönelik olduğu görülmektedir. Bu döneme kadar köy imamları, 18 Mart 1924'te kabul edilen 442 sayılı Köy Kanununun ilgili maddelerine (madde: 23,39,83,84,85,86) tabidir (Bulut, 2005: 59). Buna göre; "Köyün imamı ile muallimi veya başmuallimi ihtiyar meclisinin her zaman azasıdır" (Aytaç, 2000: 276). "Muhtar yazılarını köy kâtibine yazdırır. Köyde kâtip yoksa bu işi köyün muallimine ve yoksa imamına yaptırır" (Aytaç, 2000: 281). "Köy imamları köy derneğinin seçimi ve müftünün buyrultusu ile tayin olunur. Bu kanunun yayımı tarihinde mevcut olan imamlar yeniden buyrultu almaya mecburdurlar." "İmam olacaklar 24. Maddeye göre (ikinci fıkrasından başka) lâzım gelen sıfatlara haiz olmakla beraber ilmihal, ameli erbaa ve kâfi derecede Türkiye Coğrafyasını, Türk İslam Tarihini ve sağlık işlerini bilmekle ve okunaklı yazı yazmakla sorumludur." "Köy imamlarına köyce o vakte kadar ne veriliyorsa gene o verilecektir. Ancak verilen şeyler ihtiyar meclisi vasıtasıyla toplanacak ve verilecektir." "Bir köyde birden fazla imam bulunursa ihtiyar meclisinde

aşağıda bulunacak imamı kaymakam seçer” (Aytaç, 2000: 288). (15.9.1967 günü Resmi Gazete’de yayınlanan “DİB Cami Görevlileri Yönetmeliği”nin hükümleri karşısında Köy Kanunu’nun 83. Ve 84. Maddelerinin tatbik kabiliyeti kalmamıştır.)

Ancak burada Köy Kanunu ile ilgili önemli bir ayrıntı vardır ki o da bu kanunun tatbikinin sadece 150 nüfustan fazla halkı içinde toplayan köylerde mecburi tutulmasıdır. Buna göre, Türkiye’de o dönemde irili ufaklı 40.230 köy vardır ve bu kanun sadece 22.084 köyde tatbik edilmektedir (Kadri, 1933: 340). Görüldüğü gibi bu hükümlerde köy imamlarının köy derneğince seçileceği ve ücretinin köy halkınca karşılanacağı fikri hâkimdir. Köy imamları ekonomik olarak o köye ve anlaştıkları kimselere bağımlı idi. Tarım ile uğraşıldığından yıllık tarım ürünü cinsinden ücreti tespit edilirdi. Pek doyurucu olmayan bu gelir dolayısıyla bir yandan fakir, yani yardıma muhtaç olacak kadar statüsü düşük olan köy imamları diğer yandan toplumun önderi durumundaydı.

Bu kanun ile köylerde imamı seçme yetkisi köy derneği veya ihtiyar heyetine verilmiş, ancak köyde ikamet eden cemaatin hemen hepsi tarafından kabul edilebilir kişiler üzerinde mutabakatın sağlanmadığı durumlarda görülmüştür. Bu durum bazen itirazlara ve yolsuzluklara sebebiyet vermiştir (Beydilli, 2001: 31). 05.07.1939 tarih ve 3665 sayılı “DİR Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanunda Bazı Değişiklikler Yapılmasına Dair Kanuna” Ek Kanun olarak 23.03.1950 tarih 5634 Sayılı Kanunda teşkilata bir takım yenilikler getirilmiş ve buna göre ilk defa köy ve kasabalarda kadrosuz olarak imamlık yapılması Başkanlık ve Müftülüklerin “yazılı” iznine bağlanmıştır (Karaoğlu; vd. 1999: 25). Bakanlar kurulu tarafından 21.04.1952’de kabul edilen 12.05.1952 tarih ve 8107 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Hayrat Hademesi Tüzüğü’ne” göre ilk defa köylerde dâhil bütün cami ve mescidlerin idaresi ve imam- hatiplerle ilgili işlerin yürütülmesi ve denetlenmesi DİB’e bırakılmıştır (Kayadibi, 1999: 157). 1924 ile 1952 yılları arası köy halkı tarafından imamlık için uygun görülen kişiye müftü tarafından verilen “sözlü” onay, 1952 ile 1965 yılları arası ise “yazılı” onay ve denetim söz konusudur. Köy imamlarına yönelik ilk ciddi ve önemli düzenleme 1961 Anayasası’nın 154. maddesine istinaden hazırlanan ve 15.08.1965 tarihinde yürürlüğe giren DİB Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 633 Sayılı Kanundur. Bu tarihe kadar köylerde kadrolu olarak görev yapan ve doğal olarak devletten maaş alan köy imamı yoktur.

31.7.1970 tarih ve 1322 sayılı genel kadro kanunu ile 633 sayılı teşkilat kanununa dayalı olarak verilen imam hatip, müezzin kayyum-kadroları Başkanlık bütçe kanunları ile belirlenen köy, bucak imam hatip kadroları ücretli kadrolar “Din Hizmetleri Sınıfı” olarak düzenlenmiştir (Aytürk; Şahinarslan ve Çelik, 1987: 51). Köylerde görev yapan kadrolu imam hatipler, ilgili müftünün teklifi, valinin inhası üzerine DİB tarafından; kadrosuz köy imam hatipleri ise köy ihtiyar heyetinin teklifi, ilgili müftünün inhası üzerine vali ve kaymakamlıklarca yapılıyordu (Aytürk; Şahinarslan ve Çelik, 1987: 86).

Günümüzde köy, bucak, ilçe ve illerdeki kadrolu camilerde imam hatiplik hizmetleri 633 Sayılı Kanun ve bu kanuna dayanılarak hazırlanan yönetmelikler doğrultusunda DİB’in yönetimi ve denetiminde yürütülmektedir. Böylece, laik sistem içinde kendisine toplumun dini hayatının düzenlenmesi ve yürütülmesi görevi verilen Diyanet teşkilatı ve köy imamlarının dini otoritesi daha da kurumlaşmış ve sağlam temeller üzerine oturmak olanağı elde etmiştir. Mevcut uygulamaya göre Türkiye’deki her imam hatip aynı esaslara göre atanır, görev yapar ve ücretini devletten alır. İster köy imamı olsun ister merkezde imamlık yapan birisi olsun eşit haklara sahiptirler.

Günümüzde Başkanlığın Din Hizmetleri Sınıfına ait kadrolarına Kamu Personeli Seçme Sınavı (B) grubu puan sırasına göre ilk defa açıktan atanacak personel, alım yapılacak her bir ünvan için boş kadro sayısının üç katına kadar çağırılacak adaylar arasından Başkanlıkça yapılacak sözlü sınav başarı sırasına göre atanır. İmam hatip ve müezzin-kayyumlar, cami ve mescitlerde din hizmetlerini yürütmek ve dinî konularda toplumu bilgilendirmekle görevlidir. İmam hatiplik mesleği; adaylık döneminden sonra imam hatip, uzman imam hatip ve baş imam hatip kariyer basamaklarına ayrılır. Adaylık dönemini başarıyla tamamlayanlar mesleğe imam hatip olarak atanır.⁸

b. Sosyoekonomik Durumları

Köy Kanunu’nun 85. maddesine göre, “Köy imamlarına köyce o vakte kadar ne veriliyorsa gene o verilecektir. Ancak verilen şeyler ihtiyar meclisi vasıtasıyla toplanacak ve verilecektir” (Aytaç, 2000: 288). Şûra-yı devlet (Danıştay)’ın 15.12.1927 tarih ve 846 sayılı kararı ile din görevliliği “Memurin” sınıfından çıkarılmış ve bu karar

⁸<http://www2.diyaret.gov.tr/HukukMusavirligi/Sayfalar/yonetmelikler.aspx>. 15 Nisan 2015

üzerine 1 Ocak 1928 tarihinden itibaren din görevlilerine devlet maaş vermemiştir (Ceylan, 1990: 111). Bunun neticesinde yeterli ve sağlıklı bir din eğitimi alamadan ve devlet tarafından da bir ücret ödenmeden dini hizmetleri yerine getirmek durumunda kalan insanlar adeta dilenci konumuna düşmüşlerdir. Bugün bile halk arasında yaygın olan “cinci hoca”, “üfürükçü hoca” gibi sembolik anlam ifade eden tasvirlerin olması, ekonomik yönden kötü durumda olan görevliler arasında geçimlerini temin etmek için dinen uygun olmayan yollara başvuranların olduğu şeklinde yorumlanabilir. 30/06/1929 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 1452 sayılı Devlet Memurlarının Maaşlarının Tevhit ve Teadülüne Dair Kanuna ekli DİR Kadro Cetvelinde ilk defa DİR’in daimi maaşlı memur kadroları tespit edilmiş, kadrolar derece, ünvan, adet ve maaş olarak gösterilmiştir. Söz konusu cetvelde hayrat hademesi, yani cami görevlileri maaşlı memur olarak kabul edilmemiş, bu kadrolar barem dışı bırakılmıştır. Barem kanunu (Genel Kadro) ile ilgili cetvelde yer almayan Din Hizmetleri ve Yardımcı Hizmetlerle ilgili kadrolar 1929 yılından 1970 yılına kadar barem dışı kalmış, her yıl bütçe kanununa ekli D Cetvellerinde gösterilmiştir (Yavuzer, 2006: 72).

Köy imamlarına yönelik ilk ciddi ve önemli düzenleme 1961 Anayasası’nın 154. maddesine istinaden hazırlanan ve 15.08.1965 tarihinde yürürlüğe giren DİB Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 633 Sayılı Kanuna göre; “Köy imamı kadrolu ise maaşını devletten alır. Köyde henüz imam hatip kadrosu yoksa ücretini köy bütçesine konacak ödenekten alacaktır” (Aytaç, 2000: 156). Ayrıca bu kanunun 29. Maddesinde sadece kadrolu köy imamlarına en az 300 lira aylık verileceği ve bütçenin D cetvelinde gösterileceği ibaresi yer alır (Uzunoğlu, 1978: 80). Köy imamlarının kadrolaşma sürecinin 1970’li yıllara kadar devam etmesi nedeniyle köylerde kadrosuz olarak görev yapan imamların ücretleri 1970’li yıllara kadar köy bütçesinden karşılanmıştır (Aytürk; Şahinarslan ve Çelik, 1987: 87). 1965 sonrasında köy imamlarına yönelik özel bir düzenleme olmamıştır.

c. Kadro Durumları

DİB teşkilatında personel sayılarına ilişkin istatistik çalışmaları Başkanlık APK Dairesi bünyesinde 1984 yılında kurulan İstatistik Şubesi Müdürlüğü tarafından 1990 yılından itibaren 1973 yılını ve sonrasının istatistiklerini de kapsayacak şekilde yapılmaya

başlanmış ve 1990 yılından sonra her yıl için DİB istatistikleri günümüze kadar yayınlanmıştır.

3 Mart 1924 429 Sayılı Kanun teşkilat kanunu olmayıp, kuruluş kanunu olduğundan Reisliğin teşkilat yapısı, kadro ve personel durumları ile bunların, adet ve maaşları konusunda bir açıklık yoktur (Yavuzer, 2006: 72). 429 Sayılı Kanunda DİR'in teşkilat yapısı ve kadroları yer almadığı gibi 1927 yılına gelinceye kadar bütçe kanunlarında da kadrolar zikredilmemiştir. Nitekim 1927 mali yılı Muvâzene-i Umûmiyye Kanunu'nun 14. maddesi müzakeresi sırasında sorulan bir soruyla ilgili olarak bütçe encümeni tarafından yapılan açıklamada DİR'in bütçe taslakları incelenirken cami görevlilerinin aldıkları maaş ve kadrolarının sayısı üç yıldan beri her yıl sorulduğu halde cevap alınmadığı, bu konuda mazbut kurallar bulunmadığı gibi görevlerin de çok çeşitli ve dağınık olduğu belirtilmiştir (Yücel, 2000: 186).

DİR'in idare yapısı ve kadroları ilk defa 1927 yılı bütçe kanununda unvan, adet, ücret/maaş olarak gösterilmiş ancak sadece köy imamlarını içerir bir istatistiksel bilgi 1991 yılına kadar verilmemiştir. 1927 yılında imam, hatip, müezzin ve kayyımların kadrolarının toplam sayısı 5668'dir. Bu sayı 1928'de 4856'ya 1929'da 4651'e, 1930'da da 4264'e düşmüştür. Bu dönemde ücretlerin çok düşük olması sebebiyle din görevlileri başka işlerde de çalışmak zorunda kalmış, ayrıca personel yetersizliği yüzünden camiler bakımsız kalmış ve görevlisi olmadığı için birçok cami kapanmıştır (Aytürk; Şahinarslan ve Çelik, 1987: 46). 1 Kasım 1928' de kabul edilen ve 3 Kasım 1928 neşredilen 1353 Sayılı Kanunla Harf İnkılabı olmuş ve yeni Türk harflerinin ve alfabesinin öğretilmesi kullanılması konusunda yoğun bir gayret gösterilmiştir. Valilik ve Kaymakamlık makamlarınca halen görevde olan imam hatiplerin Türk harflerini ve alfabesini öğrendiklerine dair bir vesikaya sahip olmaları gerektiği aksi takdirde görevlerine son verileceği bildirilmiştir. Konuyla ilgili Diyardın Müftülüğünden DİR'e giden 10.10.1936 tarih ve 9 numaralı tahriratta, "Yeni Türk yazısını bilmeyen kasaba ve köylerde bulunan imamların, imamlık vazifelerini yapmaları kanunen caiz olmadığından dolayı, ilçebaylıkça (kaymakamlık) bütün köy imamlarının vazifelerine nihayet verildiği ve bundan böyle vuku bulan cenazelerin techiz ve tekfinlerini yapacak kimse kalmayıp, bilakis şimdi köylerde vaki olan cenazelerin günlerce yerde kaldığı" ifade edilmektedir (Boyacıoğlu, 1992: 213).

1931 Mali Yılı 1827 sayılı Bütçe Kanunu ile bütün cami ve mescidlerin idaresi, görevlileri ile birlikte (4081 cami görevlisi, yirmi altı Cuma ve kürsü vaizi) Evkaf Umum Müdürlüğü'ne devredilmiştir. Bu nedenle Reisliğin kadro ve personel sayısında önemli bir azalma olmuş, bu uygulama 1950 yılında yürürlüğe giren 5634 Sayılı Kanunun kabulüne kadar devam etmiştir (Yavuzer, 2006: 73). 25 Aralık 1932 tarih ve 13671 sayılı kararname ile yürürlüğe konulan Cami ve Mescidlerin Tasnifi Hakkında Nizamname hükümleri gereğince, il ve ilçelerde Evkaf Umum Müdürlüğü temsilcisinin veya mülki amirin başkanlığında kurulan tasnif komisyonlarının çalışmaları sonunda pek çok cami ve mescid tasnif dışı bırakılmış, böylece görevli sayısında da azalma olmuştur. 23 Mart 1950 tarih ve 5634 sayılı DİB Teşkilat ve Vazifeleri hakkındaki 2800 Sayılı Kanunda Ek Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra 4503 cami görevlisi tekrar DİR emrine verilmiştir (Aytürk; Şahinarslan ve Çelik, 1987: 39-40). 03 / 01 / 1955 tarihinde yürürlüğe giren 6465 Sayılı Kanun eki cetvelde İmam hatip okulları mezunlarının maaşlı memur olarak tayin olması için 1000 adet imam hatip kadrosu tahsis edilmiştir. Başkanlık kadrolarındaki iyileştirme uygulaması 1965 yılına kadar devam etmiş ve 1965 yılında toplam personel sayısı 14675 olmuştur (Yavuzer, 2006: 74).

Köy imamlarına yönelik ilk ciddi ve önemli düzenleme 1961 Anayasası'nın 154. maddesine istinaden hazırlanan ve 15.08.1965 tarihinde yürürlüğe giren DİB Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 633 Sayılı Kanundur. Bu kanunun köy imamları için getirmiş olduğu en önemli yenilik ve iyileştirme, ilk defa bucak ve köylerdeki camilere ihtiyaçlar karşılancaya kadar her yıl iki bin adet olmak üzere kadro imkanının sağlanmış olmasıdır(Uzunoğlu, 1978: 80). Bu kanuna göre;

- a. Köy imam – hatipleri, ister kadrolu ister kadrosuz olsunlar köy ihtiyar meclisinin tabii üyesidirler.
- b. Köy imamı kadrolu ise maaşını devletten alır. Köyde henüz imam hatip kadrosu yoksa ücretini köy bütçesine konacak ödenekten alacaktır.
- c. Köy imamı izin hakkına sahiptir. İznini bağlı bulunduğu yer ilçe ise kaymakamlıktan, il ise valilikten alacaktır.
- d. Köyden ücret alan imam istediği zaman istifa edebilir. İstifa onu tayin eden makamın kabulü ile kesinleşir.

- e. Çok köyde köy imam evi vardır. Genelde imamlar bu evlerden ücretsiz yararlanırlar.
- f. İmam- hatipler, DİB'in diğer personeli gibi Devlet Memurları Kanunu'nun memurlar için yasakladığı siyasi faaliyetlerde bulunamazlar. Ayrıca din görevleri içinde veya bu görevin dışında her ne suretle olursa olsun siyasi partilerden birini veya onların tutum ve davranışlarını övemez veya yeremez (Aytaç, 2000: 156).

Bu kadroların dağıtımı ile ilgili esaslar ise 7 Mart 1975 tarih ve 15170 sayılı resmi gazetede yayımlanan bir tüzük ile belirlenmiştir. Buna göre:

Madde 2: İmam – Hatip kadrolarının dağıtımında kadrosuz cami sayısı bakımından iller ve ilçeler arasında nisbetsizliğe meydan vermeyecek şekilde hareket edilir. Bir ilçenin kadro verilecek bucak ve köylerinin saptanmasında ise aşağıda nitelikleri belirtilen yerlere öncelik tanınır:

- a. Bütçesi zayıf köyler,
- b. Sınır bucak ve köyleri,
- c. Orman bucak ve köyleri,
- d. Yol, su, elektrik ve okul gibi devlet hizmetlerinden yararlanmamış bucak ve köyler,
- e. Pilot bölge olarak seçilmiş bucak ve köyler (Uzunoğlu, 1978: 108).

Günümüzde camiler A, B, C, D, E olmak üzere özellikleri, fonksiyonları ve cemaat kapasiteleri dikkate alınarak gruplandırılmıştır. Ayrıca gelen görüşler ve teklifler doğrultusunda hizmetin gerekleri de dikkate alınarak camilerin grup değişiklik işlemleri devam etmektedir. Buna göre; (A) Grubu camilere 2 imam hatip, 2 müezzin-kayyım, (B) Grubu camilere 1 imam hatip, 2 müezzin-kayyım, (C) Grubu camilere 1 imam hatip, 1 müezzin-kayyım, (D) Grubu camilere 1 imam hatip kadro planlaması yapılmıştır. (E) Grubu camilere ise görevli ihtiyaçları olmadığından kadro planlaması yapılmamıştır. Camilerin kadro ihtiyaçları belirlenirken;

- a. Köy ve mezralarda en az 10 hanenin ikamet etmesi,
- b. İki cami arasında en az 250 m. mesafenin bulunması,
- c. Kasaba ve beldelerdeki camilere müezzin-kayyım kadrosu belirlenirken en az üç caminin bulunması,

- d. İl ve ilçe merkezlerindeki camilere birer adet imam hatip ve müezzin-kayyım kadrosu belirlenirken caminin büyüklüğünün, cemaat sayısının ve ilçedeki konumunun dikkate alınması, gibi hususlara riayet edilmesi uygun görülmüştür.⁹

1991 - 2012 yılı arası köy imamlarının kadro sayısındaki dağılım şöyledir:

Yıl	Köy imamı sayısı
1991	36621
1992	36251
1993	35666
1994	34087
1995	34451
1996	34160
1997	40520
1998	36926
1999	35182
2000	34443
2001	34454
2002	31987
2003	31750
2004	31382
2005	35809
2006	33582
2007	36902
2008	34025
2009	33470
2010	33676
2011	36962
2012	36799

DİB Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı birimi tarafından hazırlanan 2013 yılı istatistiklerine göre DİB 140.708 kadroya sahip bir kurumdur. Ancak bu kadronun 121.634'ü dolu 19.074'ü ise boştur. 121.634 personelin 112.637'si müftü, vaiz, müezzin ve imam – hatiplerden oluşan Din Hizmetleri Sınıfı'na aittir. Ülke genelinde 119'u baş imam – hatip, 424'ü uzman imam – hatip ve 78.047'si ise imam – hatip olmak üzere toplam 78.590 imam – hatip bulunmaktadır. Bu sayı içinde ise 1'i baş imam – hatip, 54'ü uzman imam – hatip ve 45.236'sı imam – hatip olmak üzere toplam 45.291 köy imam-hatibi bulunmaktadır. Araştırmamızın örneklemini teşkil eden Kayseri ili Pınarbaşı ilçesinde ise mevcut köy sayısı 131'dir. Köylerdeki cami sayısı 139'dur. Bu

⁹http://www2.diyaret.gov.tr/InsanKaynaklariGenelMudurlugu/Documents/KADRO/kadro_bulteni.pdf. 4 Mayıs 2011

camilerin 101'i dolu 28'i münhaldır. 10 adet kadrosuz cami bulunmaktadır. Bu camiler kadro verilmesi için gerekli olan kriterlere sahip değildir. Pınarbaşı ilçe müftülüğü bünyesinde görev yapan toplam 101 adet imam-hatibin 91'i köylerde görev yapmaktadır.

d. Eğitim Durumları

1340 tarih 442 sayılı Köy Kanunu'na göre, kadrolu köy imamları ile ücretleri şahıs, cemaat, dernek veya özel vakıflar tarafından ödenen kadrosuz camilerin imamlarının belgelerinin de ehliyet imtihanı ile verilmesi gerekmektedir (Yücel, 2000: 187). “İmam olacaklar 24. Maddeye göre (ikinci fıkrasından başka), lâzım gelen sıfatları haiz olmakla beraber ilmihal, amâlierbaa ve kâfi derecede Türkiye Coğrafyasını, Türk İslam Tarihini ve sağlık işlerini bilmek ve okunaklı yazı yazmak lazımdır” (Aytaç, 2000: 288). Cumhuriyet döneminde cami hizmetlerini düzenleyen ilk tüzük 12.08.1928 tarih 6995 no'lu “Cami Hizmetleri Nizamnamesi”dir. Bu nizamnamede imam hatiplik için belirgin bir tahsil şartı aranmamış, ancak açılacak sınavda “ilmi ehliyetle ilişkin belgelerin tahakkuku” – ki bununla medreselerden alınmış icazetler kastedilmektedir - gerekli görülmüştür (Bulut, 1997: 315).

DİB'in eleman yetiştirecek bir konuma sahip olmaması nedeniyle ülkenin birçok yerinde bilgili ve seviyeli imamlar şöyle dursun, camilerde mihraba geçecek, halka namaz kıldırarak, minbere çıkıp hutbe okuyacak imam hatipler bulmak bile güçleşmiştir. Zamanla din görevlisi sayısı azalmış, Türkiye'de köy sayılarının yaklaşık 40.000 olduğu dönemlerde çoğu köyde cenazeleri kaldıracak kimse dahi bulunamamıştır (Akseki, 1951: 19 - 20).

22 Haziran 1965 tarih ve 633 Sayılı Kanun yürürlüğe girinceye kadar imamlık için okur-yazar olma ve mahalli müftünün başkanlığında oluşturulan komisyonun yaptığı imtihanla belirlenecek mesleki ehliyet dışında tahsil şartı aranmamıştır. Görev için ihtiyacın üzerinde istekli çıkmaması halinde tayin için ehliyet imtihanı yeterli sayılmış aksi halde ise eleme sınavı yapılmıştır (Yücel, 2000: 187). Yürürlüğe girdiği tarihte görevli olanların kazanılmış hakları saklı kalmak kaydıyla 633 Sayılı Kanunla bütün din görevlileri için belli nitelik ve öğrenim şartı konulmuştur. Bu kanun ile atamalarda kadrolu imam – hatiplerde en az imam – hatip okulunun ikinci devresini bitirmiş olması, bu nitelikte istekli çıkmadığı takdirde birinci devre mezunu olması şartı

aranmıştır. Bu nitelikte istekli olmaması halinde ise ilkokul ve diğer okullar mezunları için sınav açılabilceğı belirtilmiştir. Kadrosuz köy imamlarının ise en az ilkokul mezunu olmaları şartı veya kurslardan (Tekâmül Kursları) alınmış din bilgisini gösterir belgelerinin olması, din bilgisini gösterir belgesi olarak kurslardan alınmış belge gösterilemediğı takdirde dini bilginin yeterliliğinin ve derecesinin Müftülük komisyonunda yapılan imtihanla tespit edilmesi şartı getirilmiştir (Uzunoğlu, 1978: 491). Böylece önceki kanun ve tüzüklere göre uygulanan imtihan usulü, belirli oranda kaldırılarak yerine belge (diploma) arama usulu getirilmiştir. 1977 yılına kadar diploma sahibi olanlar tekrar sınava tabi tutulmamış, diploma sahibi olmak işe alım için yeterli görülmüştür.

6.7.1977 tarih ve 15988 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Din Hizmetleri sınıfındaki Görevlere Atanacaklar İçin Yeterlilik Ve Yarışma Sınavları Özel Yönetmeliğı”¹⁰ ne göre,¹⁰ kadrosuz köy camilerinde görev yapacak olanların sınavları, il merkezine bağı camiler için il sınav kurulu tarafından, ilçe merkezine bağı kadrosuz köy camileri için yapılacak sınavlar ise ilçe müftüsünün teklifi, kaymakamın onayı ile seçilecek iki kişi ile ilçe müftüsünün başkanlığında kurulacak sınav kurulu tarafından yapılır. Bu kanun yürürlüğe girdiğı tarihte hâlihazırda görev yapan köy imamlarından ilkokulu bitirmiş ancak tekâmül kursu görmemiş olanlara beş yıl içinde açılacak kurslarda başarılı olmaları, ilkokulu bitirmemiş olanlara beş yıl içinde bu öğrenimlerini tamamlamaları aksi takdirde emekliye sevk edilecekleri şartı getirilmiştir (Uzunoğlu, 1978: 86).

Eğitim durumlarının daha net anlaşılabilir olması için Cumhuriyet döneminde ülke genelindeki din öğretiminden bahsetmek gerekmektedir. Çünkü dönemin din öğretimi adına yapılan faaliyetlerinin Diyanet Teşkilatını, personelini ve din hizmetlerini etkilemediğini düşünmek hatalı olacaktır.

3 Mart 1924’te kabul edilen 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bütün öğretim kurumları Maarif Vekâletine bağlanmıştır. Söz konusu kanun DİR’in ihtiyaç duyacağı elemanların yetiştirilmesi görevini de Maarif Vekâletine vermiştir. Bunun üzerine illerdeki orta dereceli medreseler İmam hatip okullarına dönüştürüldü. İlk kez 1924 yılında 29 ilde 2258 öğrenci ile ilkokula dayalı, 4 yıl süreli İmam hatip okulları,

¹⁰ Sınavlar yeterlilik ve yarışma sınavı olmak üzere iki kısma ayrılır. Sınavlara girmek için başvuranların sayısı, boş kadro sayısı kadar veya boş kadro sayısından az ise yeterlilik sınavı, boş kadro sayısından fazla olması halinde hem yeterlilik hem de yarışma sınavı şeklinde yapılır. Cami görevlilerinin yer değiştirmek maksadıyla girecekleri sınavlar yarışma sınavı sayılır.

İstanbul Daru'l Fünun bünyesinde bir İlahiyat Fakültesi açıldı. Ancak bu okullar daha sonra öğrenci bulunamadığı gerekçesiyle kapatıldı. 1927'de İmam hatip okulları sayısı 2'ye öğrenci sayısı ise 278'e düştü. 1932 yılında kalan 2 İmam hatip okulu da aynı gerekçe ile kapatıldı. İlahiyat Fakültesi de yine aynı gerekçelerle 1933 yılında öğretime son verdi. 1933' ten 1948'e kadar bir yandan açılan İmam hatip okulları ile İlahiyat Fakülteleri bir yandan da öğrenci azlığı gerekçesiyle kapatılmış ve bu tarihten itibaren 15 yıl kadar devlet eliyle din eğitim-öğretimi yapılmamıştır (Öcal, 1999: 200-254).

Toplumun ihtiyacı olan din hizmetlerini yerine getirecek görevlilerin yetiştirildiği okulların kapatılması ve bütün okullardan periyodik olarak din dersinin kaldırılması, toplum genelinde din görevlilerine olan ihtiyacı daha fazla hissettirmiştir. İhtiyacın giderilmesi için geçici de olsa bir formül düşünüldü ve 21 Mayıs 1948'de başta Ankara ve İstanbul olmak üzere 10 aylık süreli İmam hatip Kursları açıldı. Böylece en azından köylerde ve diğer yerleşim yerlerinde gündelik dini pratikleri yerine getirecek görevlilerin olmamasından kaynaklanan sıkıntıyı gidermek amaçlanmıştı. İstanbul ve Ankara'daki bu kursları daha sonra 3 ayrı ildeki(Seyhan, Erzurum ve Diyarbakır) diğer kurslar izledi (Ayhan, 2014: 169 – 170). Müftü, Vaiz ve yüksek düzeyde din hizmeti sunacak personelin yetiştirilmesi için ise 4 Haziran 1949'da Ankara üniversitesine bağlı bir İlahiyat Fakültesi açıldı (Ayhan, 2014: 223).

15 Şubat 1949 tarihinden itibaren ilkokulların 4. ve 5. Sınıflarında din dersi isteğe bağlı olarak yeniden verilmeye başlandı (Ayhan, 2014: 132 – 133). 1950 yılında 10 aylık kurslar ihtiyacın giderilmesi için yeterli olmadığı gerekçesiyle kapatıldı ve 1951 de ilk defa 7 ilimizde İmam hatip Okulları açılarak öğretime başladı. 1960 yılına geldiğinde ülkedeki İmam Hatip Okullarının sayısı 19'a yükselmiştir (Ayhan, 2014: 176). Bu okullardan mezun olanlar için Ankara'daki İlahiyat Fakültesi'ne ek olarak 1959'da İstanbul'da Yüksek İslam Enstitüsü açıldı (Ayhan, 2014: 239). Daha sonra Erzurum Atatürk Üniversitesinde bir de İslami İlimler Fakültesi açılmıştır (Ayhan, 2014: 243). Sonraki yıllarda İmam Hatip Okullarının sayısı özellikle hızlı bir şekilde artmıştır. 1950 yılına kadar köylerde cenaze kıldırabilecek imam bulunamazken, İmam Hatip okullarının açılmasıyla bu alandaki sıkıntı zamanla giderilmiştir. Din öğretimi alanında yaşanan olumlu gelişmeler, sunulan din hizmetlerinin kalitesini de olumlu yönde

etkilemiştir. Eğitim kalitesinin yükselmesiyle DİB tarafından muhtelif görevlere atanacak personel için yükseköğrenim şartı getirilmiştir (Yavuzer, 2006: 81-85).

Hizmette kalitenin arttırılması amacıyla sadece Diyanet'te görevli olan İmam hatip mezunu personelin kabul edileceği İlahiyat Meslek Yüksek Okulları açılmış ancak 1999-2000 öğretim yılından itibaren öğrenci kontenjanı tanınmadığı için yeni kayıtlar yapılamamış ve bu okullar resmen değilse de fiilen öğrenci yetersizliğinden kapanmışlardır (Öcal, 2003: 49). İlerleyen yıllarda din görevlilerinin eğitim seviyelerinin yükseltilmesi konusundaki girişimler devam etmiş, Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi'nde İlahiyat Ön Lisans Programı uygulamaya konulmuş ve buradan mezun olanlara Lisans Tamamlama imkanı sağlayan İLİTAM açılmıştır (Yavuzer, 2006: 85).

DİB tarafından her yıl hazırlanan 2013 ve öncesi istatistikler incelendiğinde özel olarak köy imamlarının eğitim durumlarının gösterildiği istatistiksel bilgilere yer verilmediği görülmüştür. Ülke genelinde 119'u baş imam – hatip, 424'ü uzman imam – hatip olmakve 78.047'si ise imam – hatip olmak üzere toplam 78.590 imam – hatip bulunmaktadır. Bu imam – hatiplerin eğitim durumları ise şöyledir:

119 baş imam – hatibin 28'i lisans (dini), 16'sı lisans, 70'i ön lisans (dini), 4'ü ön lisans ve 1 kişi ise imam hatip lisesi mezunudur.

424 uzman imam – hatibin 419'u lisans (dini), 3'ü lisans ve 2'si de ön lisans (dini) mezunudur.

78.047 imam – hatibin 4267'si lisans (dini), 5872'si lisans, 36.540'ı ön lisans (dini), 7.074'ü ön lisans, 23.784'ü imam hatip lisesi, 94'ü düz lise ve 218'i ortaokul ve 198'i ise ilkokul mezunudur.

VI. Değişen Toplumda Köy İmamı

Toplumun zihin dünyasındaki din görevlisi imajının oluşumunda kalıp yargıların (stereotipler) önemli bir yeri vardır. Stereotipler, insanları bir takım türlere, tiplere bölmeyi ifade eden zihinsel yapıtlardır. Belirli özelliklerin belirli insanlarda varsayıldığını ifade ederler. Bu özelliklerin her zaman gerçeğe ve olumlu kanıtlara dayanmaksızın sadece mevcut bulunması gerektiği kanısına dayanırlar (Tezcan, 1992: 107). Gerek tarihsel tecrübe birikiminin gerekse gelenek ve göreneklerin etkisiyle

bugün özellikle kırsal toplumlarda köy imamlarının saç, sakal ve bıyık şekillerine veya sakallı ve bıyıklı olup olmamasına, giyim – kuşam tarzına, mimiklerine vs. bakarak onların kişiliği, ahlâkı ve karakteri hakkında fikir yürütülebilmekte ve kalıplaşmış önyargılar oluşturulabilmektedir. Halk arasında yaygın olan bu önyargılar imamlara karşı olumlu veya olumsuz yaklaşımlar sergilenmesine neden olmaktadır. Yapılan bir araştırmada yaşı ilerlemiş bulunan cami cemaatinin, din görevlilerini dini bilgi ve uygulamaları ile değil, yaş, ses, kılı-kıyafet, saç-sakal gibi yüzeysel kriterlerle değerlendirdiği ortaya çıkmıştır (Buyrukçu, 2008: 353).

Cemaatle yapılan mülâkatlarda cemaatin zihnindeki köy imamı stereotiplerini tespit etmek amacıyla “İmamınızın futbol oynaması, müzik dinlemesi, sakalsız olması, bıyıksız olması, kot pantolon giymesi, çalgılı düğünlere katılması, bu düğünlerde oynaması ve genç olması konusunda ne düşünüyorsunuz?” şeklinde bir soru sorulmuştur. Cemaatin büyük bir kısmı imamların futbol oynaması, müzik dinlemesi, sakal ve bıyıksız olması ve kot pantolon giyinmesi konusunda olumsuz bir tavır içinde değildir. Ancak özellikle kadın ve erkeğin iç içe olduğu veya alkol tüketiminin olduğu çalgılı düğünlere katılmasını ve bu özellikte olmasa bile çalgılı düğünlerde oynamasını istememektedirler. Bu konuda araştırmamızın örneklemini oluşturan köyler arasında belirgin bir farkın olmadığı gözlenmiştir. Ancak daha önceden doğuda görev yapan imamlar arasında sakal ve bıyığın olmadığı, kot pantolon giydiği ve futbol maçına katıldığı nedeniyle olumsuz yönde eleştirildiğini ifade edenlere de rastlanılmıştır. Bu durum ülkemizde yaşanan sosyo – kültürel değişimin ve kentleşme olgusunun hızını ve yönünü göstermesi bakımından önemlidir.

1. Beklentiler

Kişide alınan eğitim ve toplumsal beklentilere cevap verme, kendisinde olması gerektiği kabul edilen davranış türlerine uygun davranma yönünde bir eğilim vardır. (Yanbastı, 1990: 50). Köy imamları, kendisinden beklenenlerle uyumlu davranışlarda bulundukları müddetçe çevrenin olumlu tepkilerini alacak ve bu durum onları mesleklerinde daha da verimli hale getirecektir. Meslek hayatında istenen verimliliğin yaşanması için köy imamlarının kendisinden beklenenlerin neler olduğunu, bir başka deyişle toplumsal misyonunun ne olduğunu bilmesi bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Köy

imamlarının temel misyonunu üç nokta da toplamak mümkündür: Öğrenme, Öğretme ve Model olma.

a. Öğrenme Fonksiyonu

Din, fert ve cemiyet için vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Din, insanlara dünya ve ahirette nasıl mutlu olacaklarını, yaratana nasıl kulluk edeceklerini bildirir. Hayr ile şerrin, iyi ile kötünün, haram ile helalin, doğru ile yanlışın nelerden ibaret olduğunu anlatır. Köy imamlarını İslam dinini, her yönüyle öğrenmeleri, mesleklerinde başarılı olmaları için şarttır. Çünkü din hizmetlerinde görev yapanlar, din ile insanlar arasında bir köprü vazifesi gören ve dini doğru şekilde insanlara ulaştıran kişiler konumundadırlar. Eğer bu kişiler, dini en iyi bir şekilde öğrenmezler veya eksik/yanlış anarlarsa o zaman dine karşı en büyük zararı bizzat kendileri vermiş olurlar.

Öğrenmek bir süreçtir, devamlılık arz eder. Din görevlisi sürekli kendini yenilemek, okumak, basın ve yayını takip etmek durumundadır. Din görevlisinin bilgili olmasından maksat, onun, görevini rahatlıkla yerine getirebilecek meslekî bilgi donanımının yanında bu bilgiyi çağın imkanları ile geliştirip deneyimlerine göre yorumlayabilecek ve mesleğin gerektirdiği dini pratikleri etkin biçimde uygulayabilecek bir yeteneğe sahip bulunmasıdır.

b. Öğretme Fonksiyonu

İyi bir köy imamının en başta gelen vazifesi, bilgi birikimini usulüne uygun bir şekilde insanlara aktarmaktır. Bir din ne kadar mükemmel olursa olsun onu öğreten kişilerin bilgi, anlayış ve aktarımı ölçüsünde öğrenilecektir. Bu nedenle din hizmetlerini yürütenlerin, muhatap oldukları hedef kitleyi çok iyi tanımaları ve bilmeleri gerekir. Hizmet vereceği hedef kitlenin dinsel, psikolojik ve sosyokültürel niteliklerini tanıma ve olaylara pedagojik yöntemlerle yaklaşabilme becerisine sahip olmalı veya bu şekilde yetiştirilmelidir.

İnsanlar kendilerini gafletten uzaklaştırıp iman, ibadet, takva, ahlak ve ihlâsa yöneltecek rehber bir başka deyişle hak davetçisine ihtiyaç duyarlar. DİB'in temel görevi toplumu din konusunda aydınlatmak ve dini hizmetleri yerine getirmektir. Peygamberimizin vefatından sonra bu görev genelde müminlere, özelde ise din bilimleri alanında

ihtisaslaşmış âlimlere ve din görevlilerine yüklenmiştir. İmamlar başta olmak üzere her kademedeki diyanet görevlisi, ilahiyat hocaları, imam hatip meslek dersi öğretmenleri ve din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmenleri dini topluma anlatmak, öğretmek ve insanlara güzel öğüt vermek durumundadırlar. Günde en az beş vakit halk ile bir araya gelen ve onlarla sürekli iç içe olan ise imamlardır. Onlar aynı zamanda diyanetin vitrinidirler. Toplumun aydınlatılmasından sorumlu bir eğitimci olan din görevlisi dini bilgileri, eğitimin ilke ve yöntemlerini dikkate alarak bireylere aktarmak durumundadır. Çünkü çeşitli yaş, cinsiyet ve kültür düzeyine sahip insanlara bilginin nasıl aktarılacağını bilmek, bilgiye sahip olmak kadar önemlidir. Konu ile ilgili cemaate yöneltilen “dini bilgilerinizi en çok kimden veya nereden öğrendiniz?” ve “dini bir konuda bilgi edinmek istediğinizde kime/neye başvurursunuz?” sorularına verilen cevaplar incelendiğinde “imam” maddesinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Köyde yaşayan cemaatin dini öğrenmelerinde köylerinde görev yapan imamlardan başka pek fazla alternatifinin olmadığı da bir realitedir. Ayrıca bahse konu öğrenme-öğretme ilişkisi belirli bir plan ve program dahilinde olan veya süreklilik arz eden bir durumdan ziyade ihtiyaç halinde ortaya çıkan bir görünüm arz etmektedir. Köyde yaşayan cemaatin dini öğrenmelerinde ikinci sırayı “aile büyüklerimden öğrendim” maddesi almaktadır.

c. Model Olma Fonksiyonu

Toplumları değiştirme konusunda en büyük sıkıntının “ideal örnek” bulma konusunda olduğunu söyleyebiliriz. Günümüz insanının en çok aradığı şey, günlük hayatta kendisine model alabilecek, erdemli ve olgun bir insan tipini görebilmektir. Eğer köy imamı bilgisiyle, donanımıyla ve yaptığı işlerle örnek olamıyorsa din hizmetlerinden istenilen verimin sağlanması güçleşir. Hz. Peygamber, imân, ibadet, ahlâk ve her türlü söz ve davranışlarda müminlere örnek olduğu gibi müminlerin de aynı şekilde diğer insanlara güzel örnek olmaları gerekir. Din hizmetleri sunanlar, sözleri, davranışları, aile hayatları, giyim kuşamları ve sosyal ilişkileriyle kısaca hayatın her alanında örnek olma durumundadırlar. Aksi davranış hem kendilerine hem temsil ettiği kuruma zarar verir, hizmeti olumsuz yönde etkiler ve zorlaştırır.

Din görevlileri, toplumun kendisinden daima örnek hareketler beklediği insanlardır. Birçok kimselerde önemsenmiyen bir söz veya davranış, din görevlilerinde önemsenmelidir. Bunun gibi başkalarında pek az dikkati çeken bir eksiklik veya hata, din

görevlilerinin şahsında derhal büyür ve önemli bir hal alabilir. Bu itibarla din görevlileri büyük bir sorumluluk taşımaktadırlar. Onlar mesleklerinin gerektirdiği faziletleri hayatı boyunca ciddiyetle ve samimiyetle yaşamak durumundadırlar. İmamlar için meslek hayatından ayrı bir yaşayıştan söz etmek çok da mümkün değildir. Çünkü o, camide evde sokakta, alış-verişte kısacası sosyal hayatın her çevresinde yine imamdır. Bu nedenle dini ve ahlaki yaşayışı bütün fiil, hareket ve davranışlarında göstermek durumundadır.

2. Köy İmamları, Rolü ve Statüsü

Statü, bireyin sosyal yapıda işgal ettiği yerdir. Herkes sosyal bir statüye sahiptir. Sosyal statü, kişinin çevresindekilerin toplum içinde ona nesnel olarak uygun gördükleri mevki veya pozisyonudur. Her bireyin çeşitli statü konumları vardır. Bir bireyin ana statüsü, toplumsal konumlarının tamamında veya çoğunda diğer tüm statülerini etkileyecek ya da onlara hükmedecek olan statüdür. Her statünün toplumda yetki ve sorumluluğa dayalı bir değeri mevcuttur. Daha açık bir ifade ile fert toplumda sahip olduğu statüsü ile yer alır (Fichter, 1990: 28). Statü onu işgal eden kişiden diğerlerini ayırır. Statü sadece bir haklar ve yükümlülükler toplamıdır. Statüler rol ve pozisyonlardan meydana gelir. Rol, statünün dinamik yanıdır. Sosyal rol, bir sosyal statünün normlarını yerine getirmek için gerekli olan davranış biçimidir. Sosyal statü, bir sosyal mevki ise sosyal rol de o mevkiinin aktif hali, yani uygulama yönüdür (Kızılçelik ve Erjem, 1994: 347). Her birey işgal ettiği mevkiinin, pozisyonun kendisinden istediği beklentilere cevap vermek, görevini hakkıyla yerine getirmek mecburiyetindedir.

Meslek sosyal statünün belirlenmesinde “belirleyici” etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Her mesleğin, toplum katında belli bir yeri vardır. Toplumdaki işlevselliğine göre her mesleğe bir değer atfedilmektedir. O mesleği yerine getirenler toplumun mesleğe vermiş olduğu değere göre bir “sosyal statü” elde ederler. Mesleğe meslekten elde edilen gelir, toplumda stratejik bir konuma sahip olma, popüler olma vb. toplumsal ihtiyaçları karşılama gibi kriterlere göre bir değer atfedilmektedir. Tıp doktorluğu mesleğine büyük bir değer atfedilmesi mesleğin yerine getirmiş olduğu işlevinden kaynaklanabilirken, mesleğin getirisi de hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir. Yine hâkimlik, kaymakamlık, valilik vs. mesleklerine olan ilgi, bu mesleklerin toplumdaki stratejik önemleri ile açıklanabilir. Bilgisayar veya endüstri mühendisliği

gibi meslekler, popüler olması yanında getirmiş olduğu gelir açısından da tercih edilebilmektedir. Mesleğin toplumdaki itibarına göre, iş gören tarafından mesleğe bir anlam yüklenmekte ve bu anlamlandırma sayesinde yapılan işten bir doyum ve dolayısıyla da verimlilik sağlanmaktadır. Din görevlilerine atfedilmiş olan değer ve statü daha çok dinden kaynaklanırken din görevlilerinin meslekteki tutum ve davranışlarının da itibar ve statünün oluşumunda büyük bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Günümüzde imam hatiplik mesleği modern ve lüks yaşam biçimine talip olan, her şeyini modern ölçütler ile kurgulayan, kariyer yapmak ve konforlu bir hayat sürmek isteyen 21. Yüzyıl insanı için tercih edilen bir meslek olmamaktadır. Hâkimlik, doktorluk, mühendislik ve öğretmenlik gibi modern toplum içinde statüsü yüksek meslekler yanında imamlık daha az istenilir kalmaktadır. İnsanlar statüsü yüksek olan meslek alanlarını tercih etmektedirler. Yeni nesillerden büyüyünce “imam olacağım” sözünü genellikle duymayız. Çünkü toplum “imamlık” mesleği için hayal edilebilir üst bir değer atfetmemektedir. Cemaatle yapılan mülâkatlarda “Çocuğunuzun köyde imam olmasını ister misiniz?” sorusuna cemaatin büyük bir kısmı “evet” cevabını verirken, doktorluk, hâkimlik, öğretmenlik gibi diğer meslekler arasında bir tercih sunulduğunda köyde imam olmanın ikinci plana atıldığı görülmüştür.

Genel olarak toplumun verdiği değere göre mesleğin statüsü belirlenirken bir mesleğin statüsünün düşmesinde o mesleği yerine getirenlerin de büyük bir etkiye sahip oldukları söylenebilir. “Cami görevliliği” statüsü, köy imamaları için “anahtar statü” iken bu statünün gereği olarak “anahtar rol”e sahip olunması da mümkündür. Köy imamalarının “cami görevlisi” olma dışında bir takım sosyal rollere sahip olmaları da mümkündür. Mesleğin bireye kazandırmış olduğu formasyon belli bir zamandan sonra geniş bir çerçevede ele alınmakta ve birey, mesleği tam olarak içselleştirmemiş olsa bile zamanla mesleğin gereklerinin bütün hayatı kapsamı kaçınılmaz olarak karşısına çıkmaktadır. Köy imamalarının, bahsedilen anahtar statü ve rolleri hakkında toplumun yargısı, diğer alanlardaki statü ve rolleri etkileyebilecek önemdedir. Örneğin; köy imamalarının bilgi düzeyleri veya karakterleri ile ilgili olarak, insanlarda var olan ön yargılar, köy imamalarının toplumda diğer alanlarda (ekonomik, siyasal, kültürel vs.) oynadıkları rollere de ön yargıyla yaklaşılması sonucunu doğurabilir

3. Köy İmamlarının Dini Önderlik Konumu

Liderlik; “paylaşılan amaçların ve hedeflerin gerçekleştirilmesine doğru, az ya da çok organize, kolektif ve gönüllü gayreti harekete geçiren statü konumuna ve aktif rol performansına” denir (Kızılçelik ve Erjem, 1992: 278). Liderliğin “kişisel otoritenin sosyal grupları etkilemek amacıyla kullanılması” şeklinde tarif edilmesi de mümkündür (Dönmezer, 1990: 272). İnsanların kolektif kararlar almasında liderler önemli bir fonksiyona sahiptirler. Lider “grup planlayıcısı” ve aynı zamanda “grup sözcüsü”dür. Lider grupta eşgüdümleyicidir. Grup üyeleri arasında olabilecek çatışmaları önleme becerisi gösteren kişinin lider olma vasfını taşıdığı söylenebilir. Bireylerin liderden grubun ortak çıkarlarını tespit etme, grup içerisinde düzeni sağlama ve çatışmayı önleme beklentisi bulunmaktadır (Yıldız, 1996: 364).

Köy imamlarının toplumsal alandaki statüsü ve bu statünün bir gereği olarak yerine getirilen rollerin, onların sosyal alandaki liderlik durumlarıyla yakından ilgili olduğu söylenebilir. Kırsal alanda köy imamlarının liderlik konusunda başarılı olmaları, halkın her alandaki problemlerine çözüm üretmeleriyle yakından ilgilidir. Köy imamlarının liderlik vasıflarının belirgin olarak açığa çıkmasında dinle ilgili olmayan alanlarda da faaliyet göstermelerinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Din dışı alanda rol alınması, “dinsel liderliğin” bir anlamda tescili olarak ele alınabilir. Köy imamlarının, toplumsal alanda lider olarak benimsenmelerinde önemli bir yere sahip olan “dinsel alan dışında aktif olma özelliği” köy imamlarının muhatabı durumundaki halkın değişik ihtiyaçlarının karşılanmasına göre bir farklılaşma gösterebilmekte ve liderlik vasfının kazanılmasında önemli bir etkiye sahip olabilmektedir.

Tablo 1.1.Köy İmamlarının Liderlik Algıları

	Sayı	%
Evet	73	67,6
Hayır	30	27,8
Başka	3	2,8
Cevapsız	2	1,9
Toplam	108	100,0

Tablo 1.1.’den elde edilen verilere göre örnekleme katılanların % 67.6 gibi büyük bir kısmı kendilerini lider olarak görmekteyken, % 27.8’lik kısmı ise kendilerini görev

yaptıkları yerlerde toplumun önderi olarak görmemektedir.% 2.8 (3 kişi)'lik kısım ise soruya “başka” seçeneği adı altında cevap verirken bunlardan 2'si “hizmetçisi olarak görüyorum, “olmaya çalışıyorum” gibi mütevâzi bir tavır sergilerken, üçüncü kişi ise “sen görsen ne olur” şeklinde bir cevap vererek esas olanın halkın gözünde lider olmaktan geçtiğine dikkatleri çekmek istemiştir. % 1.9'luk bir kısım ise soruyu cevapsız bırakmıştır.

Yapılan görüşmelerde de daha çok dinsel alan dışında aktif olan (köyün altyapı problemlerinin giderilmesinde öncülük eden), insanlar arası ilişkilerden kaynaklanan kavgalıklarda ve kavgalarda arabulucuk yapan ve mevlid, cenaze gibi dini merasimlerde aktif olan köy imamlarının kendilerini lider olarak gördükleri gözlemlenmiştir. Bunu köy imamlarının “her türlü konuda bizim öncülük yapmamızı istiyorlar”, “köyün her işi ile ilgileniyorum”, “köyün alt yapı problemleriyle ilgili konularda bana danışır”, “mevlid ve cenazede aktıfsen lidere, yoksa önemin yok”, “küsünüklükleri gidermek için beni çağırırlar”, ve “muhtara bırakmadım o liderliği” gibi ifadelerinden anlamak mümkündür. Cemaate yönelik yapılan mülâkatlarda “İmamları toplumun önderi olarak görüyor musunuz?” sorusuna cemaatin büyük bir kısmının “evet” cevabını verdiği görülmüştür. Cemaatle yapılan görüşmelerde de mevlid, cenaze gibi dini merasimlerde aktif olan, köyün alt yapı problemlerinde öncülük eden, halkla iç içe olan ve insanlararası ilişkilerden kaynaklanan kavgalıklarda ve kavgalarda arabulucuk yapan köy imamlarının önder olarak görüldüğü aksi davranışlar sergileyen köy imamlarının ise önder olarak görülmediği gözlemlenmiştir.

II. BÖLÜM

BULGULAR

PINARBAŞI ÖRNEĞİNDE KÖY İMAMLARI

I. Yöntem ve Teknikler

1. Kuramsal Yaklaşım

Kuramsal yaklaşımımız, toplumsal yapı içindeki çeşitli olguların birbirleri ile uyumu ve sosyokültürel değerlerin sosyal gruplar için ifade ettiği anlamları üzerinde yoğunlaşan, sosyal olayların nedenlerini tek nedenli değil de çoklu bir nedensellik ve fonksiyon içinde anlama, açıklama ve karşılaştırma ilkelerine bağlı kalarak izah eden Yapısal-Fonksiyonel kurama göre şekillenecektir.

Köklerini Durkheim’de bulan, Radcliffe-Brown ve Malinovski’nin öncülüğünü yaptığı, T. Parsons ve R. K. Merton gibi sosyologların geliştirdiği fonksiyonel yaklaşıma göre toplum birbirine bağımlı, birbirleriyle ilişkili ve bütünden bağımsız düşünölemeyen parçalardan oluşan bir sistemdir. Buna göre, parçalardan birinde olan değişim bütünü etkileyecek ve önce bir miktar dengesizliğe sonra da bütün olarak sistemin reorganizasyonuna yol açacaktır. Fonksiyonel yaklaşım toplum modelini bütöncü ve dengeci bir süreç olarak yorumlayan ve toplumda mevcut normları, kurumları ve rolleri bu dengeye hizmet eden unsurlar olarak gören yaklaşımdır (Wallace ve Wolf, 2004: 22 - 23). Fonksiyonalist teori temelde toplumu yaşayan bir organizma olarak gören ve bu organizmayı oluşturan tüm parçaların onun hayatiyetine katkıda bulunan bir işlev üstlendiğini ileri süren bir yaklaşımdır (Arslantürk ve Amman, 1999: 396).

2. Varsayımlar

- a. Katılımcıların olgusal durumları arasında farklılıklar vardır.

- b. Katılımcıların olgusal durumları, onların bilgi, tutum ve davranışlarını belirleyici rol oynar.
- c. Örneklem evreni temsil edebilecek nitelikte seçilmiştir.
- d. Araştırmada kullanılan yöntem ve teknikler, araştırmanın modelini gerçekleştirecek güçtedir.
- e. Bireylerin dini tutum, davranış ve beklentilerinin şekillenmesinde içinde yaşadıkları sosyal çevrenin ve şartların etkisi vardır.
- f. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaşanan hızlı değişme ve gelişmeler toplumun tutum, davranış ve beklentilerinde farklılıklar meydana getirmiş, doğal olarak zihniyet değişimi geleneksel değerlere bakışı da büyük ölçüde etkilemiştir. Şüphesiz bu durum Pınarbaşı ilçesi köyleri içinde söz konusudur.

3. Hipotezler

Hipotezlerimizde mesleki yeterlilik ve mesleki memnuniyet düzeyi bağımlı değişkenlerini yaş, eğitim durumu ve hafızlık durumu gibi bağımsız değişkenlerle değerlendirdik, ancak tezimizde kullandığımız mülakat tekniğine göre köy imamlarının başka ekonomik ve kültürel olgulara bağlı değişkenlik arz eden olgularını da tespit etmeye çalıştık. Bu bağlamda köy imamlarının, örneğin yerleşim biriminin fiziksel özelliklerinden ya da kültürel farklılıklarından kaynaklanan sorunlara nasıl yaklaştıklarını, ne gibi çözümler ürettiklerini, uyum ve çatışma problemlerini ele aldık. Buna göre somut olarak tespit etmeye çalıştığımız problemler şunlardır:

- a. İmamların eğitim düzeyi ve hafızlık durumu ile mesleki yeterlilik algıları arasında bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre;
 - a1. Eğitim düzeyi düşük olanlara göre yüksek olanların,
 - a2. Hafız olmayanlara göre hafız olanların mesleki yeterlilik algı düzeyi daha yüksektir.
- b. Köy imamlarının mesleki memnuniyet düzeyleri yaş, eğitim düzeyi ve hafızlık durumları gibi bağımsız değişkenlere göre farklılık göstermektedir.
 - b1. Gençlere göre yaş düzeyi ilerlemiş olanların,
 - b2. Eğitim düzeyi yüksek olanlara göre düşük olanların,

- b3. Hafız olmayanlara göre hafız olanların, mesleki memnuniyet düzeyleri daha yüksektir.
- c. Mesleğin icra edildiği toplumun fiziki ve kültürel yapısı, köy imamlarını mesleki gelişim ve memnuniyet açısından olumsuz yönde etkilemektedir.
- d. Köy imamlarının eğitim ve ekonomik düzeyleri ile statüsünde olumlu yönde bir değişim söz konusudur.
- e. Köy imamlarının mesleklerini icra ederken karşılaştıkları çeşitli sorunları bulunmaktadır.
- f. Köy topluluklarındaki geleneksel muhafazakâr yapı dolayısıyla kadının geri planda kalışı köy imamlarının kadınlarla olan ilişki düzeyini sınırlı tutmaktadır.

4. Veri Toplama ve Analizi

Önce ilmi çalışmalarla ilgili metodolojik eserleri ve sahamızla ilgili literatürü okuyarak hem konumuza, hem de metodolojik yöntem ve tekniklere nüfuz etmeye, onları kavramaya çalıştık. Önceden uygulanmış soru listelerinden bizi ilgilendirdikleri ölçüde yararlanılmak suretiyle araştırmamızda işleyeceğimiz bilimsel verileri hedef alan soruları bir plan taslağı halinde belirledik. Deneklerin konu ile ilgili bildiklerini sıkılmadan ve serbestçe anlatabilmelerini temin amacıyla, soruların bir kısmı açık uçlu olarak sorulmuştur. Araştırmamızda incelenen konularla ilgili temel sorular yardımcı sorularla desteklenmiştir. Hazırlanan sorulara en son şeklini verebilmek, başka bir ifadeyle soruları standartlaştırarak uygulamaya geçebilmek için anket sorularının dağıtılmasında ve toplanmasında ilçe müftülüğünden yardım talep edilmiş ve çalışmamıza katılan denek sayısını arttırıcı olduğuna inandığımız yöntem uygulanmıştır. Şöyle ki müftülükler kendilerine bağlı personelle aylık mutad toplantılar yapmaktadırlar. Bu toplantılarda imkanlar ölçüsünde gerekli teşvik edici ve bilgilendirici açıklamalar yapıldıktan sonra anket soruları dağıtılarak cevaplandırmaları istenmiştir. Hazırlanan sorular aylık toplantıda köy imamları arasında rastgele tekniğine göre ödenemeye tabi tutulmuş, eksik ve hatalı hususlar düzeltilmiştir. Ödeneme yapılırken deneklerin daha detaylı ve rahat cevaplayabilmeleri amacıyla anket formlarının bir ay sonraki toplantıda veya bir aylık süre içinde müftülüğe bırakılabileceği söylenmiştir. Bu durumda katılma oranlarının az olduğu görülmüştür.

Öndeneme yapıp sorulardaki eksik ve hatalı hususlar düzeltildikten sonra formlar daha önceki tecrübemizle yine aylık toplantıda toplantıya katılan 108 köy imamına dağıtılmış ancak bu kez cevaplandıktan hemen sonra tarafımızdan toplanılmıştır.

Cemaatle yapılan mülâkatlarda ise Şabanlı Köyü için, vakit namazlarında camiye veya imam arkadaşımızın önderliğinde rastgele tekniğine göre cemaatin evlerine gidilmiştir. Dört yıl görev yaptığımız Çaybaşı Köyünde ise mevcut olan dokuz hanenin hepsine gidilmiştir. Gerekli açıklamalar yapılarak dikkatleri konuya çekilmiş ve yazı yazmakta zorluk çekebilecekleri de göz önünde bulundurularak önceden hazırlanılmış mülakât formlarındaki sorular deneklere sözlü olarak sorulmuş ve cevapları anlayabileceğimiz şekilde kodlanarak ilgili soruların altına yazılmıştır. Serbest hareket etmelerine özen gösterilerek kendilerine yardımcı olunmuştur. Mülâkatlarda kadın erkek ayrımı yapılmamıştır.

Araştırmanın teorik çerçevesi oluşturulurken konuyla ilgisi bulunan çalışmalar dokümantasyon tekniğine uygun olarak toplanmış ve metodik olarak düzenlenmiştir. Uygulama kısmında ise istatistiksel tümevarımsal akıl yürütmeye uygun olarak, çeşitli değişkenler arasında ilişki kurulmuş, buradan hareketle köy imamlarının mesleki süreç içinde karşılaşmış oldukları problemler sebep – sonuç ilişkisi bağlamında incelenip, bu konuda bazı tipolojilerin somut gerçeklikle çakışıp çakışmadığı sınanmıştır.

Anket bilgilerine sayısal semboller verilerek öncelikle istatistiksel işlem yapılacak hale getirilip bilgisayara girişleri yapıldı. Analiz ve değerlendirme için SPSS programı kullanılmıştır. Anket verileri olabildiğince sadeleştirilerek tablolar halinde verilmiştir. Tabloları oluştururken seçici davranılmış, gereksiz tabloları almamaya özen gösterilmiştir. Araştırmanın sonucuna doğrudan katkısı olan tablolar alınmaya çalışılmıştır. Bir anket sorusunu çözümlerken, önce bütün bağımsız değişkenlere göre o sorunun ne şekilde cevaplandırıldığı tablolar halinde bir arada değerlendirildi. Sonra bunların arasında sonucu etkileyecek kadar düşük derecede farklılık içeren tablolar değerlendirmenin dışında tutuldu. Özellikle bağımsız değişkenlere bağlı olarak farklı sonuçlar ortaya çıkaran tablolara yer verildi. Bazı sorularda kapalı uçlu cevap şıklarının haricinde yorum için boş bıraktığımız yerlere yapılan yorumlar da tabloların altında değerlendirildi. Bu değerlendirmede sayısal olarak en çok ifade edilen cümlelere birinci sırada yer vererek, o görüşün tercih edilmesindeki fazlalığına göre bir önem sırası

oluşturuldu. Bire bir aynı ifadeler olmasa bile aralarında anlam birliği olan veya birbirine çok yakın anlamlar içeren cevapları aynı kategoride değerlendirildi. Toplanan verilerden bir kısmı olumlu olumsuz şeklinde nitelendirilen ikili bir ölçek içinde değerlendirilmiştir. Eldeki veriler anlama, yorumlama ve karşılaştırma ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bulgular, basit tablo halinde verilmiş, sayısal rakam yanında bu rakama karşılık gelen yüzde de belirtilmiştir. Çarpraz ilişki tablolarında ise bağımsız değişken esas alınmak suretiyle yüzdeler de verilmiştir.

Araştırma alanlarını ve buralarda görevli imamların çoğunu yakından tanımamız, bir taraftan denekler üzerinde güven uyandırmada ve araştırmanın verilerinin toplanmasında kolaylıklar sağlarken, diğer taraftan bize anket tekniğiyle topladığımız verilerin güvenilirliğini teyid etmek için daha sağlıklı mülâkatlar yapma imkanı vermiştir. Aynı zamanda imamlık mesleğini faal olarak yapıyor olmamız sayesinde bir nevi “katılma yöntemi” kullanılarak dolaysız gözlemler yapmak fırsatını bulmamız bize daha güvenilir tespitler elde etme imkanını vermiştir. Araştırmanın metodik değerlendirilmesini anket oluşturmakla birlikte, destekleyici ve tamamlayıcı nitelikteki mülâkat tekniğinden de faydalanılmıştır.

Araştırma esas itibariyle, literatür çalışmalarını müteakip alan araştırması yöntemine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda yerinde gözlem, katılma tekniği, mülakat, anket, istatistik tekniklerinden faydalanılarak yorum ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Görüşmeler ve doğrudan gözlem teknikleriyle esasen hem anlayıcı sosyolojinin hem de yorumlayıcı sosyolojik eğilimin benimsediği, inceleme nesnelerinin öznel dünyalarına girmek ve bu dünyalara onların bakış açısıyla bakmak amaçlanmıştır.

5. Evren – Örneklem

Türkiye’deki köy imamlarını kapsayacak şekilde bir incelemenin, sondajlamaya doğru açılan bir anlayış içinde kalmayı hedefleyen, zaman, ekonomik şart ve imkanlarla sınırlı bir araştırma içinde yapılmasının çok güç olduğunu söylemeliyiz. Böyle bir çalışmanın zaman, emek ve para harcamalarının yanında yetişmiş birçok araştırmacıya ihtiyaç gerektirdiği açıktır. İşte bu sebeplerle araştırmada evreni temsil niteliği taşıdığı düşünülen belli sayıda denekle görüşülmek suretiyle örnekleme yöntemi tercih

edilmiştir. Araştırma anketin uygulandığı dönemde Pınarbaşı İlçe Müftülüğü bünyesinde görev yapan 108 köy imamının tamamını kapsamaktadır. Öte yandan, Pınarbaşı İlçesi'ne bağlı 131 köy bulunmaktadır. Köyleri, konum durumu, kentle ilişkiler, iş gücü ve eğitim faaliyetleri, kitle iletişim araçlarının ulaşip ulaşmaması gibi değişik kriterlerin ışığı altında dışa “açık” ve “kapalı toplum” anlayışından hareketle iki kategoride toplamak mümkündür. Bu bağlamda 2 köy örnek grup olarak alınmıştır. Bunlardan ilki benim de köy imamı olarak görev yapmakta olduğum Çaybaşı Köyüdür. Bu köy kentle ilişkileri bakımından önemli ölçüde “açık toplum” özelliği taşıyan kategoriyi temsil etmektedir. Oradan kente önemli ölçüde bir göç olgusu mevcuttur. Diğer kategoriyi temsilen ise Şabanlı Köyü seçilmiş bulunmaktadır.

6. Sınırlar

Bu çalışma;

- Araştırma seçilen örneklem ve yapıldığı zaman dilimiyle sınırlıdır.
- Pınarbaşı Müftülüğü bünyesinde görev yapan vaiz, memur ve ilçe merkezinde görev yapan imam hatipler vs. çalışma alanı dışında bırakılarak sadece köy imamları üzerinde durulmuştur.
- Araştırma için bir anket ve mülâkat formu geliştirilmiştir. Çalışmanın uygulama kısmı bu anket ve mülâkat formunun özellikleri ve görüşme yapılan deneklerin cevaplarından elde edilen verilerle sınırlıdır.

II. ARAŞTIRMA ÇEVRESİ

1. Çaybaşı Köyü

93 Harbi olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı esnasında göç ederek Çaybaşı'na yerleşen köy halkı Kars Keçibörek 'den gelmedir. Köyde Türk kültür gelenek ve görenekleri yaşanmaktadır. Köyün eski ismi Hormusun'dur. Kayseri iline 65 km, Pınarbaşı ilçesine 35 km uzaklıktadır. Köyün yeni adı hemen yanından geçen ve Zamantı Nehri'ne katılan Taçın Çayı nedeniyle verilmiştir.¹¹ Köyün iklimi, karasal iklimi etki alanı içindedir. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. 2014 yılı

¹¹http://tr.wikipedia.org/wiki/Çaybaşı,_Pınarbaşı. 20 Temmuz 2013

TÜİK verilerine göre köyün nüfusu 50'dir.¹² Köydeki okul öğrenci azlığı nedeniyle kapatılmıştır. Köyde sağlık ocağı bulunmamaktadır. Köyün kanalizasyon şebekesi yoktur. Köye ulaşımı sağlayan yol asfalt olup anayola 12 km. uzaklıktadır. Köyde elektrik ve sabit telefon hattı vardır. Gsm çekim gücü ise sınırlı olmakla beraber mevcuttur. Çaybaşı Köyü kentle ilişkileri bakımından önemli ölçüde "açık toplum" özelliği taşıyan kategoriyi temsil etmektedir. Oradan kente önemli ölçüde bir göç olgusu mevcuttur. Açık toplumun belirgin karakteristik özelliklerinin görüldüğü köyde ferdiyetçi özellikler ağırlık kazanmıştır. Kapalı toplumlarda görülen birincil ilişkiler ve yardımlaşma giderek kaybolmaya yüz tutmuştur. Öte yandan kentle ilişkilerin günlük düzeyde olduğu köyde dine olan ilgi geçmişe oranla azalmıştır.

2. Şabanlı Köyü

Avşar türkmenleri aşireti kültür gelenek ve görenekleri yaşanmaktadır. Şabanlı Köyü Han, Cinahmet, Arslanbeyli, Alagazili, Kaman, Cinliyurt ve Gültepe köylerinin tam ortasında bulunmaktadır. Köyün iklimi, karasal iklimi etki alanı içindedir. Köyün ekonomisi tarım, inşaat ve hayvancılığa dayalıdır. Gençler genellikle Kayseri şehrinde çalışırlar. Köyde ilköğretim okulu vardır. Sağlık ocağı ve sağlık evi vardır. Köyün kanalizasyon şebekesi vardır. Kayseri şehrine 82 km, Pınarbaşı ilçesine 39 km uzaklıktadır. Köye ulaşımı sağlayan yol asfalt olup köyde elektrik ve sabit telefon vardır.¹³ 2014 yılı TÜİK verilerine göre köyün nüfusu 568' dir.¹⁴ Gsm hattında her hangi bir sıkıntı yoktur. Şabanlı Köyü kentle ilişkileri bakımından önemli ölçüde "kapalı toplum" özelliği taşıyan kategoriyi temsil etmektedir. Köyün göç vermemeye özen gösterdiği bizzat köylüler tarafından dile getirilmiştir. Köyde cemaatçi bağlar hâkim olurken, birincil ilişkiler ve akraba içi evlilikler varlığını korumaktadır. Öte yandan köyde kentle ilişkilerin derecesine bağlı olarak dinin toplum yaşantısındaki rolü ve dine karşı ilginin şiddetinde de açık toplum özelliği sergileyen Çaybaşı Köyü'ne göre farklılıklar bulunmaktadır. Göç olgusunun oldukça sınırlı olduğu köyde din, toplumsal yaşantı içinde daha büyük bir yer tutmaktadır.

¹²<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>. 23 Nisan 2015

¹³http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%9Cabanlı,_Pınarbaşı. 4 Nisan 2015

¹⁴<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>. 23 Nisan 2015

III. Köy İmamlarının Olgusal Durumlarına İlişkin Verilerin Dağılımı

Kişiler, belli ve ayırt edici bir takım niteliklere göre kategorileştirilmektedirler. Bu çalışmada köy imamları hakkında bir takım yorumlarda bulunmak ve belli varsayımlar oluşturmak için örnekleme girenlerin yaş, eğitim, sosyoekonomik, medeni, mesken, coğrafi köken, hafızlık ve kıdem durumları ile cemaat sayısı, mesleki yeterlilik ve mesleki memnuniyet algıları gibi olgusal durumlarının bilinmeleri gerektiği düşünülmüştür.

1. Yaş Durumları

İnsanların yaşı aynı zamanda onların halen içinde bulundukları gelişim ve olgunluk düzeyini gösterir. Bir meslekte gerekli performansı gösterebilmek için işi bilmek, bu konuda tecrübe kazanmak kadar kişinin biyolojik ve psikolojik fonksiyonlarının yeterliliği de önemlidir. Yaşın ve buna bağlı olarak da olgun bir görünüm sergilemenin, toplum üzerinde sözün dinlenilir olması açısından büyük bir önemi vardır. Meseleye köyde imam olmak açısından bakıldığında bu konu daha da önem kazanmaktadır. Yaş durumu ele alınırken; 20 – 35 yaş arası “genç” kategorisinde 36 – 50 yaş arası “yetişkin” kategorisinde 51 ve yukarısı ise “yaşlı” kategorisinde ele alınmıştır.

Tablo 2.1. Yaş Durumları

	Sayı	%
20-35	58	53,7
36-50	47	43,5
51 ve yukarısı	3	2,8
Toplam	108	100,0

Örnekleme katılanların % 53.7’si gençlik dönemi diye adlandırabileceğimiz yaş grubundayken, % 43.5’i ise yetişkin denilebilecek gruptadır. % 2.8 gibi çok az bir kısım ise yaşlı grubundandır. Buna göre örneklem alanımızda görev yapan köy imamlarının büyük bir çoğunluğunun genç ve dolayısıyla performansı yüksek kişilerden oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu durum bize köy imamlarının hem fiziksel hem de zihinsel açıdan mesleğin bir takım kazanımlarını elde etme konusunda avantajlı bir konumda oldukları izlenimi verse de bu yaş dönemi azmin ve performansın yüksek olduğu dönemler olmakla birlikte mesleki uygulama bakımından ise acemilik ve tecrübesizliği

de içinde barındıran dönemlerdir. Bu kişilerin sosyo – kültürel değişimlerden çabuk etkilenebilen ve mesleki uygulamalarda bazı güçlükleri olan kişiler olduğunu söylemek mümkündür. Köy imamlarından yaşça küçük olanlar, toplum tarafından yoğun bir kontrolle karşı karşıya bulunmaktadır. Yaşı büyük olanlar ise bu konuda daha rahat hareket etmektedir.

Yeni atanan imam hatiplerin büyük bir kısmı köylerdeki ihtiyacı gidermek üzere müftülüklerce ya kura yolu ile ya da basit düzeyde gerçekleştirilen bir uygulama sınavı ile köylere dağıtılmaktadır. Dolayısıyla köylerde görev yapan imam hatiplerin çoğu gençlik dönemi diye nitelendirilen 20 -35 yaş arasındadır. Bu durumun – özellikle cemaatin az olduğu veya cemaatin bilgi seviyesinin daha düşük olduğu köylerde - yeni atanan köy imamlarına mesleki tecrübe hususunda avantaj sağladığını söylemek mümkünse de bazen tersi durumlarda söz konusu olabilmektedir. Örneğin yüksek dini öğrenim görmüş kişiler veya hafızlar kura yoluyla bu köylere atandığı için şehirlerde çok daha faydalı hizmetler yapabilecekken köylerde uygulama eksikliklerinden dolayı mesleki bir gerileme yaşayabilmektedirler. Ayrıca köy cemaati arasında yaygın olan “zaten sen iyi olsan bu köye seni vermezler” şeklindeki ön yargı bazen mesleğe yeni atanan köy imamlarını en azından ilk zamanlar için olumsuz yönde etkileyebilmekte hatta meslekten soğutabilmektedir. Köylere yeni atanan kişilerin yaşları genç ve mesleki manada tecrübesiz kişilerden oluşması ve bu kişilerin belli bir süre çalışıp tecrübe kazandıktan sonra buldukları ilk fırsatta daha merkezi bir köye gitmesi, merkeze uzak köylerde sürekli olarak tecrübesiz imamların hizmet verdiği bir kısır döngü oluşturmaktadır. Şüphe yok ki bu durum cemaatin dini bilgi seviyesini ve yaşayışını olumsuz yönde etkilemektedir.

2. Eğitim Durumları

Gelişmek veya gelişim düzeyini korumak isteyen ülke veya kişiler, devamlı olarak nasıl yeni bilgi oluşturacaklarını düşünmekte ve bu konu üzerinde uzun vadeli planlar yapmaktadırlar. Mesleklerinin icra edilmesi esnasında bilgi düzeyinin önemli bir etkiye sahip olduğu gerçeğinden hareketle, köy imamlarının eğitim durumları ile ilgili dağılımın verilmesi uygun görülmüştür.

Tablo 2.2. Eğitim Durumları

	Sayı	%
İmam hatip orta kısım	1	,9
İmam hatip lisesi	38	35,2
İlahiyat meslek yüksek okulu	12	11,1
Açık öğretim ilahiyat	22	20,4
İlahiyat fakültesi	11	10,2
Diğer fakülteler	21	19,4
Lisanüstü programlar	3	2,8
Toplam	108	100,0

Tablo 2.2.’den elde edilen verilere göre ankete katılanların, % 35.2 gibi büyük bir çoğunluğu “imam hatip lisesi” mezunuyken, % 20.4’ü “açıköğretim ilahiyat”, % 19.4’ü “diğer fakülteler”, % 11.1’i “ilahiyat meslek yüksek okulu”, % 10.2’si “ilahiyat fakültesi”, % 2.8’i ise “lisanüstü programlar” mezunudur. 1 kişi ise “imam hatip orta kısım” mezunudur. Tablo incelendiğinde diğer fakültelerden mezun olanların da imam hatip lisesi mezunu olması hasebiyle imam olduğu düşüncesinden hareketle köy imamlarının % 55.5’inin (35.2 + 19.4 + 0.9) yüksek düzeyde bir dini eğitimin alınabileceği okullardan mezun olmadıkları görülmektedir. Buna karşın % 44.5 gibi azımsanamayacak bir oran ise yüksek düzeyde dini eğitim verilen okullardan mezundur. Köyde görev yapılması açıköğretim fakültesine devam etmek için bir engel oluşturmamaktadır. Açıköğretim fakültesine devam etmenin birinci amacının meslekte derece ve kademe alınması olduğu gözlenmiştir. Önceleri açıköğretim fakültesi bitirenlere derece ve kademe verilmezken bugünkü uygulamada bu kişilere derece ve kademe verilmektedir.

3. Gelir Düzeyi Algıları

Tablo 2.3. Gelir Düzeyi Algıları

	Sayı	%
Alt gelir düzeyi	12	11,1
Orta düzey	91	84,3
Üst gelir düzeyi	5	4,6
Toplam	108	100,0

Tablo 2.3.'den elde edilen verilere göre ankete katılanların % 84.3 gibi büyük bir çoğunluğu kendisini orta gelir düzeyinde görürken, %11.1'lik kısmı alt gelir düzeyinde % 4.6'lık kısmı ise üst gelir düzeyinde gördüklerini beyan etmişlerdir. Köy imamlarının büyük çoğunluğunun kendilerini orta gelir düzeyinde görmeleri ekonomik durumlarını bir sorun olarak algılamadıkları şeklinde yorumlanabilir. Yapılan görüşmelerde de imamlar geçmişteki durumlarıyla bir kıyaslama yaparak bugünkü durumlarının çok iyi olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 2.4. Maaş Düzeyi Algıları

	Sayı	%
Yüksek	8	7,4
Yeterli	82	75,9
Düşük	16	14,8
Cevapsız	2	1,9
Toplam	108	100,0

Tablo 2.4.'den elde edilen verilere göre örnekleme katılanların % 75.9 gibi büyük bir kısmı maaşlarını yeterli görürken, % 7.4'lük bir kısım ise maaşlarının yüksek olduğunu belirtmişlerdir. % 14.8'lik bir oranı oluşturan bir grup ise maaşlarının düşük olduğu yönünde görüş beyan etmişlerdir. % 1.9'luk bir kısım ise soruyu cevapsız bırakmıştır. Tablodan elde edilen verilere göre köy imamlarının maaş bakımından her hangi bir problemlerinin olmadığını söylemek mümkündür. Maaşların çoğunluk tarafından yeterli ve yüksek görülmesinde (%83.3) mevcut ülke şartlarının göz önünde bulundurulmasının yanısıra kanaatkâr ve her hale şükredilmesi gerektiği şeklindeki anlayışın etkisi olduğu söylenebilir. Ayrıca kırsal kesimde kira vermeme, yiyecek, yakacak gibi ürünlerin daha ucuza mal edilmesi vs. gibi nedenlerden dolayı da böyle bir kanaatin oluşması mümkündür.

4. Medeni Durumları

Köy imamlarının medeni durumlarının bilinmesinin özellikle ailevi konularda yaşanan sorunların sıklığı konusunda bir fikir edinmeye yardımcı olacağı düşünülmüştür.

Tablo 2.5. Medeni Durumları

	Sayı	%
Evli	90	83,3
Bekâr	17	15,7
Dul	1	,9
Toplam	108	100,0

Tablo 2.5. incelendiğinde ankete katılan köy imamlarının büyük bir kısmının (% 83.3) “evli” % 15.7’sinin ise “bekâr” olduğu görülmektedir. 1 kişi ise “dul” olduğunu ifade etmiştir. Buna göre elde edilen verilere göre; köy imamaları arasında evlenme oranının çok yüksek olduğu söylenebilir. Ayrıca toplumumuzda yaygın olan “bir meslek sahibi olduktan sonra evlenme” şeklindeki geleneksel davranışın burada da ortaya çıktığı görülmektedir.

5. Mesken Durumları

Kişilerin sosyoekonomik düzeylerinin belirlenmesinde mesken durumları önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesken durumları, parasal yönden düzeylerini ortaya koyarken, gelirden tasarruf etme konusunda da bilgiler verebilmektedir.

Tablo 2.6. Yaşadıkları Mesken Durumları

	Sayı	%
Lojman	100	92,6
Kira	2	1,9
Başka	6	5,6
Toplam	108	100,0

Tablo2.6. incelendiğinde köy imamlarının çok büyük bir çoğunluğunun (% 92.6), “lojman”da oturdukları gözlenmektedir. Köy gibi küçük yerleşim yerlerinde cami görevlileri için lojman yapılması zorunlu bir durum gibi algılanmaktadır. Çünkü küçük yerleşim yerlerinde kiralık ev bulamama problemi mevcuttur. Örneklem bölgesinde lojman sayısının yüksek olmasında küçük yerleşim yerlerinde kiralık ev bulma sıkıntısı faktörünün yanısıra imamsız kalma kaygısının da etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca bu durum, imama duyulan saygının bir göstergesi olarak da değerlendirilebilir. Ankete katılanlardan 2 kişi (% 1.9) “kira”da oturduklarını söylerken 6 kişi (% 5.6) ise “başka”

seçeneği adı altında görüş belirtmişlerdir. “Başka” seçeneğini işaretleyenlerden 1 kişi, “köy tüzel kişiliğine ait” cevabını 1 kişi ise “başkasının evi” cevabını vermiştir. 2 kişi ise “başka” seçeneğini işaretlemelerine rağmen herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Bu kişilerin anketimizde yer alan “kira” seçeneğini işaretlememelerinden onların oturdukları yer için kira vermediklerini anlamak mümkündür. Bu tür evlerin, köyden şehre göç eden ve uzun yıllar geçmesine rağmen köye dönmeyen, köy ile irtibatını tamamen koparmış kişilerin evleri olma ihtimali yüksektir. Başka seçeneğini işaretleyen diğer iki kişi ise “köy okuluna ait lojman”da oturduklarını söylemişlerdir.

6. Coğrafi Köken

Kişilerin tutum, karakter ve davranışları uzun bir zaman diliminde oluşmakta iken çevre faktörlerinden biri olarak ele alınan, yaşamlarının büyük kısmının geçtiği yer faktörünün toplumsallaşma sürecine etkisi hiçbir zaman inkâr edilemez. Kişilerin belli bir dünya görüşünü paylaşmaları, büyük ölçüde çevreyle ilgili olurken, özellikle erken yaşlarda yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yer, ilerde değişmesi güç bir takım anlayışların oluşumuna zemin hazırlayabilmektedir. Köy imamlarının mesleki süreç içinde görev yaptıkları köyün sosyokültürel ve dini yapısına uyum sürecinde yaşayacakları sıkıntıların tespitinde yaşamlarının büyük kısmını geçirdikleri yerin belirleyici bir etkiye sahip olduğu düşünülmüş ve bu durumun incelenmesi uygun görülmüştür. Sağlık açısından doğumların merkezi yerlerde yapılması, kişilerin nüfus kayıtlarının bu yerlerde yapılmasına neden olmakta ve bu da doğum yerlerinin şehir olarak görülmesi sonucunu doğurmaktadır. Resmi kayıtlardaki doğum yerleri esas alınmış olması halinde şehir doğumluların oranının daha yüksek çıkacağı ve bu durumun yanıltıcı olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle çalışmamızda doğum yeri olgusu yerine yaşamının büyük kısmının geçtiği yer olgusu esas alınmıştır.

Tablo 2.7. Yaşamlarının Büyük Kısmının Geçtiği Yer

	Sayı	%
İl	29	26,9
İlçe	11	10,2
Belde – kasaba	3	2,8
Köy	65	60,2
Toplam	108	100,0

Tablo 2.7.’den elde edilen verilere göre ankete katılanların % 60.2 gibi büyük bir çoğunluğu yaşamlarının büyük bir kısmının “köy”de % 26.9’u “il”de geçtiğini ifade ederken, % 10.2’ si “ilçe”de % 2.8’ i ise “belde-kasaba”da geçtiğini ifade etmişlerdir. Buna göre ankete katılan köy imamlarının büyük bir çoğunluğunun köy şartlarını, köyün sosyokültürel yapısını yakından tanıyan kişilerden oluştuğunu ve bu kişilerin kırsal kesim insanına has bir takım tutum ve davranışlara sahip olduğunu söylemek mümkündür.

7. Hafızlık Durumları

Mesleki yeterlilik algı düzeyinin oluşmasında hafızlığın belirgin bir faktör olacağı düşünülmüş ve bu yöndeki dağılımın incelenmesi uygun görülmüştür. DİB bünyesinde görev yapan tüm imam – hatipler arasında 17.057 hafız bulunmaktadır.

Tablo 2.8. Hafızlık Durumları

	Sayı	%
Evet, hafızım	23	21,3
Hayır, hafız değilim	85	78,7
Toplam	108	100,0

Tablo 2.8.incelendiğinde köy imamlarının büyük bir çoğunluğunun, (% 78.7) “hafızlık” gibi mesleki uygulama açısından büyük bir avantaj sağlayacak özellikten yoksun olduğu gözlenmektedir. % 21.3’ü ise hafız olduğunu belirtmiştir.

8. Kıdem Durumları

Meslekte geçirilen süre, verimlilik açısından büyük bir önem taşımaktadır. Mesleğin belli pratiklerinin eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesi, ancak meslekte belli bir deneyimin kazanılmasıyla mümkün olabilmektedir. Kişi, meslekte yeni olduğu zamanlarda bir takım eksiklikler ve hatalar gösterebilirken, zamanla bu eksiklikler ve hatalar azalmakta ve kişi alanında uzmanlaşmaktadır. Kıdem süresinin, mesleki yeterlilik algı düzeyinin oluşmasında belirgin bir faktör olacağı düşünülmüş ve bu yönde bir dağılımın incelenmesi uygun görülmüştür.

Tablo 2.9. Kıdem Durumları

	Sayı	%
1 yıldan az	12	11,1
1 – 5	32	29,6
6 – 10	23	21,3
11 – 20	20	18,5
21 ve yukarısı	21	19,4
Toplam	108	100,0

Tabloya 2.9.’danelde edilen verilere bakıldığında 1 yıldan az, 1 – 5 yıl ve 6-10 yıl arası hizmet süresi bulunan köy imamlarının en büyük kategoriyi (% 62) oluşturduğu görülmektedir. Buna göre; köy imamlarının büyük bir kısmının mesleklerinin gereklerini yerine getirme noktasında yeterli bir mesleksel deneyime sahip oldukları söylenemez. Köy imamlarının % 18.5’i, 11-20 yıl arası hizmet süresine sahipken, % 19.4’ü ise 21 yıl ve yukarısı hizmet süresine sahiptir.

9. Cemaat Sayısı Algılarına Göre Durumları

Köy imamları, muhatap oldukları kimselerden gelecek sorular ve beklentilerle bir motivasyon kazanacak, bilgi düzeylerinin artması ve yerine getirilen pratiklerin mükemmele ulaşması için çaba harcayacaklardır. Köy imamlarının görev yaptıkları yerlerdeki cemaat sayısı algılarının yüksek olması, onlara mesleklerinin gereklerini daha az eksiksiz olarak yerine getirebilme noktasında etkin bir motivasyon kaynağı olacaktır.

Tablo 2.10. Cemaat Sayısı Algıları

	Sayı	%
Yeterli	10	9,3
Kısmen, yeterli	41	38,0
Yetersiz	57	52,8
Toplam	108	100,0

Tablo 2.10.incelendiğinde köy imamlarının büyük bir çoğunluğunun, (% 52.8) “beş vakit cemaat katılımı”nı “yetersiz”, % 38 gibi yine azımsanamayacak bir kısmın ise “kısmen yeterli” gördükleri gözlenmektedir. Beş vakit cemaat katılımını “yeterli”

görenlerin oranı ise sadece % 9.3'tür. Buna göre köy imamlarının cemaatin motive edici gücünden büyük ölçüde yoksun olduğunu söylemek mümkündür.

IV. Köy İmamlarının Sorunları

Fert olarak insanın zihnini, bedenini ve ruhunu rahatsız eden; şayet sosyal bir problem ise toplumun düzenini bozan konular şeklinde kompoze edilen problem veya problemler, (Ülken, 1984: 53) insanın varlığı ile beraber ortaya çıkmış ve sosyal, siyasi, teknolojik ve ekonomik gelişmelere göre de değişik şekillerde varlıklarını devam ettirmişlerdir. Hem insan hem de dini ağırlıklı sosyal bir mesleğin icracısı olarak köy imamlarının da diğer insanlar ve meslek grupları gibi birçok problemle karşılaşmaları imkan dâhilindedir. Burada köy imamlarının problemleri çerçevesinde ele alınan hususların sadece köy imamları veya tüm köy imamları için genel geçer birer problem olduğunu düşünmenin sosyal bilimlerin mantığı açısından doğru olmadığının bilinmesinde fayda vardır. İfade edilen sorunlar, herkes için geçerli olmamakla beraber, genel olarak imam hatiplerin özelde ise birçok köy imamının yaşadığı ve dile getirdiği problemler olarak görülmeli ve bu çerçevede değerlendirilmelidir. Ağırlıklı olarak köy imamlarının problemleri üzerinde durmamızın nedeni, daha öncede belirtildiği gibi DİB personelini içindeki imam hatiplerin yaklaşık % 60'ını köy imamlarının oluşturmasıdır.

Köy imamlarının meslek hayatlarında karşılaştığı sorunları tespit etmek amacıyla kendilerine “köy imamlarının mesleğini temsil ederken veya uygularken genellikle karşılaştığı sorunlar nelerdir?” şeklinde açık uçlu bir soru yöneltilmiştir. Anket ve mülâkatlardan alınan cevaplar incelendiğinde köy imamlarının karşılaştığı sorunların yoğunluk derecesine göre sırasıyla imam-cemaat ilişkilerinden kaynaklanan “sosyal – kültürel sorunlar”, “görev yaptıkları yerleşim biriminin fiziki yapısındaki eksikliklerden kaynaklanan sorunlar”, “mesleki sorunlar” ve “kurumsal sorunlar” şeklinde kategorize edilmesi uygun görülmüştür.

Bir kısım köy imamları yaşadığı sorunların çok sayıda olduğuna dikkat çekmek için “sorun çok hangisini yazalım”, “hiçbir sorun yok, kesin çözüm”, “say say bitmez” şeklinde beyanda bulunurken; bir kısım köy imamları imamlığın bir gönül işi olduğuna ve mesleğin kudsîyetine vurgu yapmış ve bunu “azıcık müslümansa azıcık insansa sorun olmaz”, “Allah korkusunu gönlümüze yerleştirirsek problemlerin yok denecek

kadar azaldığını göreceğiz” şeklinde ifade etmiştir. İmamlar arasında soruyu cevapsız bırakanlara da rastlanılmıştır.

1. Sosyal Kültürel Sorunlar

Türkiye’nin değişik yerleşim yerlerinden farklı bölgelere atanan köy imamları karşılarında çok çeşitlilik ve farklılık arz eden bir hedef kitle bulmaktadırlar. Köy imamları, bir yandan kendileri için tanımlanan resmi hizmetleri yerine getirmekle sorumlu iken bir yandan da cinsiyet, yaş, eğitim, sosyal ve kültürel farklılıklar ile ilgi, ihtiyaç ve istek farklılıklarını dikkate almak mecburiyetindedirler. Aksi takdirde sağlıklı bir iletişim ortamından söz edilemeyeceği gibi bu durum sosyal sorunların oluşmasına da neden olmaktadır. Kırsal toplum yapısında daha da belirgin bir şekilde varlığın hissettiren değerler, normlar ve geleneksel kalıplar köy imamlarının mesleki tavır alışlarında biçimlendirici olabilmektedir. Hem bir dinin doğru anlatıcısı hem de kamu görevlisi olarak sorumluluklar üstlenen köy imamları sosyal yapının temelini oluşturan bu unsurlar ile uyumlu tarzda davranışlar sergilemediği zamanlarda mesleki yaşamını olumsuz yönde etkileyen bir takım sorunlarla karşılaşabilmektedir. Din görevlisi olmasından dolayı köy imamlarının meslek alanı dışındaki bir takım tutum ve davranışlarının toplum tarafından eleştirisi de söz konusudur. Din görevlilerine “ideal davranış sergilemesi gereken” gözüyle bakılmasının, onların hareket alanlarının kısıtlanmasına neden olduğu söylenebilir.

Bu başlık altında genel olarak köy imamlarının muhatabı durumunda bulunan cemaatle olan ilişkilerinden kaynaklanan sorunlardan bahsedilecektir.

a. İmam – Cemaat Arasında Yaşanan Sorunlar

Tablo 2.11. Cemaatle Yaşanan Problemlerin Konularına Göre Dağılımı

	Sayı	%
Mesleki uygulamalar konusunda	12	11,1
Çevreyle olan diyalogumun az olduğu konusunda	7	6,5
Ara sıra da olsa görevimi aksattığım konusunda	6	5,6
Cami ve çevresinin temizliği ve bakımı konusunda	5	4,6
Geleneksel kalıplar konusunda	17	15,7
Oturduğum ev konusunda	7	6,5
Hiçbir problem yaşamıyorum	36	33,3
Başka	7	6,5
Cevapsız	11	10,2
Toplam	108	100,0

Köy imamlarının cemaati ile aralarında yaşanan problemlerin hangi alanda yoğunlaştığını tespit etmek amacıyla kendilerine “cemaatiniz ile aranızda en çok hangi konularda problem yaşıyorsunuz?” şeklinde kapalı uçlu soru sorulmuş ve alınan cevaplar yoğunluk derecelerine göre ana başlıklar halinde kategorize edilmiştir. Kategorize edilirken anket formunda yer alan “dini ilmihal bilgilerim konusunda”, “vaaz etmediğim konusunda”, vaaz ve hutbedeki üslubum konusunda”, “namaz kıldırışım konusunda” “ara sıra da olsa sabah ezanını okuyamadığım konusunda”, “vaaz ve hutbe konuları konusunda”, “Kur’an okuyuşum konusunda” maddeleri mesleki uygulamalar başlığı altında ele alınırken; “sesim konusunda”, “futbol oynamam konusunda”, “kıyafetim ve dış görünüşüm konusunda”, “geleneksel dini uygulamalar konusunda” maddeleri ise geleneksel kalıplar başlığı altında kategorize edilmiştir. Diğer başlıklar ise aynen bırakılmıştır. Mesleki uygulamalar (mesleksi süreç içinde köy imamları), cemaatle olan dialogun zayıflığı (iletişim sorunu), hedef kitlenin kişisel ve toplumsal özelliklerinden, görev yerine has geleneksel kalıplardan kaynaklanan sorunlar, görevi aksatma (tek görevlilik ve izin) ve oturduğum ev (lojman sorunu) konularındaki sorunların neler olduğu bahsi özel başlıklar altında ele alınacak ve kendi içlerinde ayrıntılı bir şekilde değerlendirilecektir.

Cami ve çevresinin temizliği ve bakımı imam-cemaat ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum aslında direkt olarak

temizlik hususundan ziyade cami çevresinin düzeni ve yeşillendirilmesi yönündeki aşırı bir beklentinin sorun haline dönüşümünden ibarettir. Cemaat ibadet ettiği yerin temiz, bakımlı ve güzel görünmesini istemekte ancak bu hususta zaman zaman köy imamlarından aşırıya kaçan bir gayret bekleyebilmektedir. Yapılan mülakatlarda köy imamları bu konularda gerekli hassasiyeti göstermeye çalıştıklarını, ancak en ufak bir durumda bile eleştiriye maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Merkezi camilerde bu tür işler temizlik şirketleri tarafından karşılanırken köylerdeki imamların böyle bir durumdan faydalanma olanağı yoktur.

Tablo 2.11.'den elde edilen verilere göre “hiçbir problem yaşamıyorum” maddesi % 33.3 gibi bir oranla anketteki en yüksek oranı oluştursa da problem yaşadığını belirtenlerin toplamının, % 56.5 gibi bir orana sahip olması, köy imamlarının büyük bir kısmının muhatabı durumunda olan cemaatle bir takım sorunlar yaşadığını göstermesi bakımından önemlidir. Yapılan mülakatlarda imamların büyük bir kısmının cemaati ile problemler yaşadıklarını kendi ifadelerine dayanarak söylemek mümkündür. Örneklemeye katılanların % 15.7'si geleneksel kalıplar, % 11.1'i mesleki uygulamalar, % 6.5'i çevreyle olan dialogunun az olduğu, % 6.5'i oturduğu ev konusunda % 5.6'sı ara sıra da olsa görevi aksattığı konusunda % 4.6'sı cami ve çevresinin temizliği ve bakımı konusunda sorun yaşadıklarını beyan etmişlerdir. % 6.5'i “başka” seçeneği içinde cevap vermeyi uygun görürken, % 10.2'si ise soruyu cevapsız bırakmıştır. Başka seçeneği içinde cevap vermeyi tercih eden köy imamları konu ile ilgili görüşlerini, “saymakla bitmez”, “muhtarlık seçimlerini kaybeden tarafın olumsuz tutumları”, “ailevi konular”, “bir hizmet durumunda cemaatin desteklememesi”, “balık tutmaya gittiğim için” ve “cemaat yok” şeklinde beyan etmişlerdir.

Köy imamlarına “çekimser” davranarak istenilen cevabı vermeme ihtimalleri göz önünde bulundurularak görev yaptıkları bölgedeki köy imamlarını da kapsar bir şekilde “Sizce köy imamlarından genelde hangi konu veya konularda şikâyet olmaktadır?” şeklinde açık uçlu bir soru yöneltilmiş ve alınan cevaplar kendi içlerinde kategorize edilmiştir. Köy imamları konu ile ilgili görüşlerini yoğunluk derecelerine göre “görevini aksattığı konusunda”, “düğün vs. davetlere icabet etmeme, imamların köydeki ailelerle ilgilenmeyişi”, “her cenazede bulunsun istiyorlar”, “sabah ezanını okumak için uyanamadığım zamanlarda tepki alıyorum”, “mesleki ehliyet ve liyakat konusunda yetersiz olma konusunda”, “mevlidlerde para alma”, “mevlidlerde para istemek”, “resmi

nikâh olmadan dini nikâh kıyma husunda yaşanan sorunlar”, “camiyi temizle demesi”, “saymakla bitmez”, “hiçbir konuda yok”, “merkezi ezanın olduğu yerde köy imamlarının ezan okumaması konusunda” şeklinde yoğunlaştığı görülmektedir. Köy imamlarının azımsanamayacak bir kısmı ise soruyu cevapsız bırakmıştır.

Anket ve mülâkatlardan alınan cevaplar incelendiğinde imam-cemaat arasında yaşanan problemlerin sırasıyla görev aksatma, halkla olan iletişimin zayıflığı, sabah ezanının okunmayışı, mesleki bilgi eksikliği, mevlit, nikâh ve cenaze merasimlerinden alınan ücret, resmi nikâh olmadığı halde imam nikâhının kıyılmak istenilmesi, caminin bakım ve temizliği esnasında yaşanan sorunlar konuları ile merkezi ezanın olduğu yerlerde imamların ezan okumaması gibi konular üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Tablo 2.11.’deki veriler ile “sizce tanıdığınız köy imamları hakkında genelde hangi konu veya konularda şikâyet olmaktadır” şeklinde soruduğumuz açık uçlu sorudan elde edilen veriler birlikte incelendiğinde daha önceki tabloda % 5.6 gibi düşük bir orana sahip olan “görev aksatma” maddesinin en yüksek değere sahip olması, imamların kendileri ile ilgili değerlendirmede bulunurken objektif davranmayabilecekleri şeklindeki ön yargımızı doğrulaması yönünden dikkate değerdir. “Sabah ezanının okunmayışı” konusundaki maddenin yer alması ise kendilerine direkt yöneltilen sorularda imamların daha ketum bir tutum içerisine girme ihtimallerinin yüksek olacağını göstermesi bakımından önemlidir.

Yapılan gözlemlerden anlaşıldığı kadarıyla, cami cemaati, köy imamlarının gözünde bir “baskı unsuru” olarak görülmektedir. Köy imamları özellikle kendisini diğer memurlarla kıyaslayarak, her memurun bir amiri olduğunu, ama görev yaptıkları yerlerdeki her cemaatin, imamların amiriymiş gibi davranma yetkisini kendilerinde gördüklerini dile getirmişlerdir. İmam – cemaat arasında yaşanan sorunların sağlıklı bir şekilde tespitini yapabilmek için cemaate, “köyünüzde görev yapan imamlarla en çok hangi konularda problem çıkmaktadır?” şeklinde sorulmuştur. Cemaatin büyük bir kısmı imamların görevini aksatması, yani görev yerini izinsiz olarak sık sık terk etmesi, kendileriyle iletişiminin zayıf olması ve mesleği ile bağdaşmayan davranışlar sergilemesi gibi durumları problem olarak görmektedir. Onlar bu düşüncelerini “giriyor eve dışarı çıkmıyorlar”, “bizimle ilgilenmiyorlar gelip gitmiyorlar, birşeyler anlatmıyorlar”, “ramazanda sigara içen imam gördüm”, “görevini aksatmaları”,

“kendini taşıyamazsa sorun olur” ve “sırf bu köyden kurtulmak için köylü eşime bakıyor diye iftira attı, sonra da müftü sürdü” şeklinde ifade etmektedirler. Kanaatimizce cemaatin manevi kimliğe haiz olmalarından dolayı köy imamlarından idealdeki mükemmel insan olma beklentisi, bu beklentiye uymayan durumlarla karşılaşıldığında probleme dönüşmektedir. Cemaatin azımsanamayacak bir kısmı ise imamlarla her hangi bir sorun yaşamadığını ifade etmiştir. Bu düşüncede olan kişiler içinde aslında beklentilerinin tam manasıyla karşılanmadığını düşünen ancak imamsız kalma kaygısı taşıdığı için sorun yaşanılmaması gerektiğine inananların olduğu da gözlemlenmiştir. Onlar bu düşüncelerini “iyidir işte ezanımızı okuyorlar, namazımızı kıldırıyorlar, cenazemizi kaldırıyorlar, olmasa daha mı iyi”, “imam olmadığı zaman daha mı iyi” ve “imam olmadığı zamanlarda çok sıkıntılar çektik, hiçbir sorun yok Allah hepsinden razı olsun” şeklinde ifade etmektedirler.

Tablo 2.12. Cemaat Tarafından Şikâyet Edilme Durumları

	Sayı	%
Hayır	85	78,7
Evet	21	19,4
Cevapsız	2	1,9
Toplam	108	100,0

Cemaati tarafından şikâyet edildiğini söyleyenlerin oranı % 19.4, şikâyet edilmediğini söyleyenlerin oranının ise % 78.7’ dir. Tablo 2.12.’deki veriler, tablo 2.11.’deki verilerle birlikte ele alındığında cemaati ile problem yaşayanların oranının %56.5 olmasına rağmen, cemaati tarafından şikâyet edildiğini söyleyenlerin oranının % 19.4 olması, imamların bu soruya cevap verirken resmi manada şikâyetin olup da soruşturma açılmış olmasını esas almak bir yanılgıya düştüklerinin göstergesidir. Resmi manada olmasa bile sözlü olarak yapılan şikâyetlerin sayısının azımsanamayacak kadar çok olduğu müftü bey tarafından toplantılarda zaman zaman dile getirilmiştir. Ayrıca bu sonuç problemlerin resmi boyuta taşınmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Kanaatimizce, böyle bir tutumun oluşmasında halktaki şikâyet olursa belli bir süre imamsız kalabilecekleri korkusunun yanısıra halkın imama olan saygı duygusunun etkisi sözkonusudur. % 1.9’luk bir kısım ise soruyu cevapsız bırakmıştır.

b. Geleneksel Kalıplara Bağlı Sorunlar

Bilindiği gibi Türkler samimi Müslüman olmalarına ve İslamın yayılmasına ve gelişmesine büyük hizmet vermiş olmalarına rağmen İslamiyet anlayışları, kılı kırk yaran fıkıh çerçevesinde değil, sathi ve hareketli, toplum yaşayışlarına uygun tasavvufi telkinin gösterdiği ve öğrettiği çerçevedeydi. Bu dini yaşayış ve anlayış geleneksel olarak özellikle köy toplumlarında hala devam ettirilmektedir. Köy toplumlarında menkıbevi anlayış, ilmi anlayışa üstündür (Fırlı, 1990: 107). Kentlere oranla daha “kapalı” bir özellik taşıyan kırsal bölgelerde dinsel alandaki bir uygulama uzun süre değişmeden sürdürülebilir. Bunun yanında yazılı kaynaklardan uzak olma da uygulamaların “gerçek” olandan uzaklaşmasına neden olabilir.

Başka bir ilden veya bölgeden gelmiş olan kişilerin, o bölge insanının kültür kodlarına yabancı kalması bireysel, toplumsal ve mesleki açıdan da bir takım sorunların oluşmasına kaynaklık edebilir. Daha çok geleneksel bir dini bilgi ve kültüre sahip köy toplumlarında kimi zaman kitabi olmayan ancak yöreden yöreye değişebilen örf ve adet şeklinde toplumda yerleşmiş geleneksel kalıplar, köy imamı toplum arasında zaman zaman çatışmalara neden olabilmektedir. Köy imamları, bu tür uygulamaları dini yaşayış olarak benimsememesi nedeniyle, toplumun tepkilerini almakta ve bundan rahatsız olmaktadır.

İnsanlar, içinde yaşadıkları kültürel ve fiziki çevreye bağlı olarak kendi doğru ve yanlışlarını, örflerini, kıymet hükümlerini, ilgilerini ve davranışlarını geliştirirler (Bilgiseven, 1986: 136). Köy imamları yanlış öğrenilmiş davranışları, genel ahlaka ve insani tutuma aykırı adet ve gelenekleri değiştirmekte zorlanmakta, çoğunlukla da değiştirememektedir. Kırsal bölgelerde giderek kaybolmaya yüz tutsa da mevcudiyetini koruyan geleneksel muhafazakâr yapının değişmeye karşı oluşturduğu direnç, köy imamlarının dini ve kültürel konularda nisbi oranda faydalı olmasına neden olmaktadır. Kişilerin değişim karşısındaki dirençleri çoğu zaman farklı olabilirken, köy imamlarının bu konuda genellikle pasif bir konumda oldukları söylenebilir. Görüşülen köy imamları, görev yaptıkları yerlerde yaygın olarak bulunan bir takım dinsel uygulamaları, ilk zamanlar değiştirme ya da ortadan kaldırma eğiliminde olduklarını, ancak belli bir zamandan sonra değişim yönündeki çabalarının sona erdiğini belirtmişlerdir. Yapılan görüşmelerde köy imamları muska, büyü, şifa olma gibi geleneksel kalıpların mevcudiyetini zaman zaman devam ettirse de kaybolmaya yüz tuttuğunu ifade

etmişlerdir. Geleneksel kalıplarla ilgili olarak yaşanan sorunlar daha çok mevlid, düğün, cenaze, nikâh gibi dini merasimler hususundadır. Bu sorunların neler olduğu hakkında ilgili başlıklarda gerekli açıklamalar yapılacaktır.

c. İtibar Sorunu

Toplumda olumlu bir imaj sahibi ve saygın bir kişi olmak herkesin arzu ettiği psiko-sosyal bir ihtiyaçtır. Bu durum onun benlik algısını ve olaylara bakış açısını etkileyerek davranışlarına yansıyacaktır. İmaj ve saygınlık özellikle sosyal mesleklerde mesleki verimi, memnuniyeti ve halkla ilişkileri de etkileyecek bir öneme sahiptir.

Tablo 2.13. Saygınlık Algıları Düzeyi

	Sayı	%
Çok yüksek	12	11,1
Yüksek	22	20,4
Normal	50	46,3
Düşük	21	19,4
Çok düşük	3	2,8
Toplam	108	100,0

Köy imamlarının görev yaptıkları yerlerdeki “saygınlık algıları düzeyini” tespit etmek amacıyla genel bir soru sorulmuş ve örnekleme katılanların % 46.3’ gibi büyük bir kısmı “normal” cevabını verirken; % 31.5 (% 20.4+11.1)’i “yüksek”, % 22.2 (% 19.4+2.8)’si ise “düşük” cevabını vermiştir. “Normal” cevabını veren köy imamlarının da eklenmesi durumunda % 68.5 gibi büyük bir çoğunluğu oluşturan köy imamlarının “yüksek” düzeyde bir “saygınlık algısı”na sahip olmadığını söylemek mümkündür. Yapılan mülâkat ve anket formunda yer alan konu ile ilgili direkt veya dolaylı şekildeki sorulara verilen cevaplar incelendiğinde köy imamlarının büyük bir kısmının “düşük” bir saygınlık algısına sahip olduğu tespit edilmiş ve bu algının oluşmasındaki belirleyiciler ve nedenleri üzerinde durulmuştur.

Tablo 2.14. Düşük Saygınlık Algısına Sahip Olanların Bu Durumun Nedenleri Hakkındaki Görüşleri

	Sayı	%
Mesleki bilgi eksikliği	31	28,7
Günümüz toplumunda köy imamlarının toplumsal fonksiyonunun azalması ve görev alanının daralması	10	9,3
Köy imamlarının tutum ve davranışlarındaki samimiyetsizlik	13	12,0
Köy imamlarının çevresi ile olan diyalogunun zayıf olması	9	8,3
Basın ve yayının genel olarak din görevlilerine yönelik olumsuz yayınları	3	2,8
Köyde imam olmanın toplum nezdinde düşük bir statüye sahip olması	4	3,7
Başka	6	5,6
Cevapsız	32	29,6
Toplam	108	100,0

Köy imamları içinde “düşük” bir saygınlığa sahip olduğunu düşünenlerin bu algının oluşmasında hangi belirleyicileri esas aldıklarını ve bu mevcut durumun nedenleri konusundaki görüşlerini tespit etmek amacıyla “sizce köy imamları düşük bir saygınlığa sahip iseler bunun nedeni aşağıdakilerden hangisi olabilir?” şeklinde kapalı uçlu bir soru yöneltilmiştir. Tablo 2.13.’de köy imamlarının “düşük” bir saygınlığa sahip olduğunu düşünenlerin oranı % 22.2 iken tablo 2.14’de bu durumun nedenleri hakkında görüş belirtenlerin toplamının % 70.4 gibi büyük bir orana sahip olması, imamların bir itibar sorunu yaşadıklarını göstermesi bakımından kayda değerdir. Tablo 2.14.’den elde edilen verilere göre köy imamlarının (% 28.7)’si, bu duruma “mesleki bilgi eksikliği”nin sebep olduğunu ifade ederken, % 12’si, “köy imamlarının tutum ve davranışlarındaki samimiyetsizliğin”, % 9.3’ü, “günümüz toplumunda köy imamlarının toplumsal fonksiyonunun azalmasının ve görev alanının daralmasının”, % 8.3’ü, “köy imamlarının çevresi ile olan diyalogunun azalmasının”, %3.7’si, “köyde imam olmanın toplum nezdinde düşük bir statüye sahip oluşunun” ve % 2.8’i ise “basın ve yayının genel olarak din görevlilerine yönelik olumsuz yayınlarının” sebep olduğunu ifade etmiştir. Ankete katılanların % 5.6’ sının verdiği cevapların ise “başka” seçeneği adı altında toplanması uygun görülmüştür. Buna göre “başka” seçeneği adı altında toplanan maddelerin, “köylünün cahil oluşu”, “imamlar bazen çok içli dışlı ve laobali oluyor, bu yüzden de saygı kalkıyor”, “ben de çözemedim”, “görevlerini suistimal ediyorlar” ve “köylü kendi gibi görmek istiyor” şeklinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Kırsal toplumlarda köy imamlarına yönelik saygı düzeyinin oluşmasında köy imamlarının mesleki yeterlilik durumlarının yani halkın ihtiyaçlarına cevap verebilme

durumlarının hem belirleyici hem de olumlu veya olumsuz yönde etkileyici faktörlerin başında geldiği görülmektedir. Köylerdeki din hizmetlerinin yürütülmesinden sorumlu köy imamaları, zaman zaman insanların dini ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalabilmektedirler. Köy imamalarının yetkinlik ve etkinliğinin yetersiz olması, bir bakıma onun itibarını azaltıcı bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. “Liyakatli olana saygı duyuyorlar”, “mesleki bilgisi eksik olana çok saygı duyulmuyor” ve “akşama kadar yatıyorsunuz, hiçbir iş yaptığınız yok, devletten maaş alıyorsunuz diyorlar” şeklindeki ifadeler mesleki yetersizliklerin köy imamalarına olan saygı düzeyinin oluşmasında hem belirleyici hem de olumsuz yönde etkilediğinin göstergesidir.

Bir kısım köy imamaları ise konu ile ilgili görüşlerini, “imamlar dindar değiller o yüzden”, “imam dini yaşantısında ölçüyü koruyamıyor”, “hocaların işi ticarete dökmesi”, “cemaat yok diye camiye kitleyen var”, “paragözlük”, “mesleğe duyarsızlık”, “ahlak ve karakter eksikliği” ve “kişi ağırlığını koysa sorun olmaz” şeklinde beyan etmişlerdir. Bu bulgular, bir kısım köy imamalarının mesleğin; gelir, saygınlık, yüksek bir hayat standardı sunması vs. kriterleri ölçü almadıklarını, daha çok mesleğin içerdiği manevi değerleri baz aldıklarını ortaya koymaktadır. Mesleğin, genelde belli bir boyutunun (manevi) ölçü olarak alınması, mesleğe ilişkin bütünlüklü bir “özdeşim kurma”nın mevcut olmadığını göstermektedir. Bir araştırmada “toplumda din görevlilerinin olumsuz olarak algılanmasının bir nedeni olarak gösterilen ve din görevlilerinin de ifade ettiği gibi “ Bazı din görevlisi arkadaşların ahlaki ve dini yaşayıştaki eksiklikleri halkın bize karşı saygı ve itibarını etkiliyor” maddesine katılımın % 72 gibi yüksek oranda olması dikkat çekicidir (Dam, 2002: 125).

Köy imamalarının saygınlığını zedeleyen nedenlerden biri belki de temel nedeni çok yakın dönemlere kadar uzun yıllar boyunca düşük maaş alan sınıfta yer almaları yani ekonomik durumlarıdır. Yapılmakta olan işin getirisi, aynı zamanda o işin itibarı hakkında da fikir vermektedir. Getirisi yüksek bir mesleği icra eden bir kişi ile kazancı düşük bir mesleği icra eden birinin halk içindeki prestiji aynı olmamaktadır. Eskiden varolan uygulamada özellikle kırsal bölgelerde din hizmetlerinin karşılanması için ya parayla köy imamı tutulmakta ya da köy imamının yiyecek, içecek, yakacak, giyecek vs. ihtiyaçları halk tarafından karşılanmaktaydı. Bu durumda köy imamaları, halktan bir şey almasalar bile her zaman “halka muhtaç” konumunda görülmekteydi. Kurumsal manada statüsü sağlam temeller üzerine inşa edilmeyen köy imamaları ekonomik yönden halka

muhtaç ve halk tarafından, muhtar tarafından hatta belki de köyde ileri gelen bir kişi tarafından istenildiği zaman görevden alınabilen bir konumdaydı. “Bizim amirimiz muhtar mı, müftü mü” ve “istediğim zaman kovarım anlayışında olan muhtarlar var” şeklindeki ifadeler bu görüşümüzü destekler mahiyettedir. Günümüzde her ne kadar statü, özlük hakları ve gelir durumu bakımından geçmişe nazaran çok daha iyi bir konumda olsa da köy cemaatinin nazarındaki köy imamı profilinin değişmesi için biraz daha zamana ihtiyaç olduğu aşîkârdır. Örneğin günümüzde hâlâ “köy muhtarlarının istediği zaman imamlara izin verebileceği veya vermeyeceği şeklinde” bir düşünceye sahip olduğunu bizzat gözlemlediğimizi söyleyebiliriz.

Öte yandan, din görevlilerinin itibarındaki azalma nedenlerinden biri olarak sekülerleşmeden söz edilebilir. İş bölümü ve ihtisaslaşma din görevliliği mesleği üzerinde bazı olumsuz tesirler meydana getirmiş, din görevliliğinin faaliyet alanlarında kendiliğinden sınırlandırmalar oluşmuştur. Dolayısıyla din görevlilerinin faaliyet alanları dini etkinliklerle sınırlı kalmıştır. Özellikle merkezde görev yapan imamlar için geçerli olan bu durumun özelde köy imamları için de olumsuz yansımalarının olduğu bir realitedir. Zira insanlar gündelik yaşamlarının merkezinde dine verdikleri yer oranında din görevlisine ihtiyaç duyar. “Cemaatin camiye, dini öğrenmeye ve çocukların eğitime yönelik ilgisiz tutumları”, “cemaat azlığı”, “cemaat yok”, “cemaat hocayı işi düşünce hatırlıyor” şeklindeki cevaplardan anlaşılacağı gibi günlük yaşamının merkezinde dine çok fazla yer vermeyen insanlar, tabi olarak din görevlisini sadece mevlid, cenaze vb. merasimlerde hatırlayacak ve o oranda saygınlık duyacaktır. Tablo 2.10’a göre beş vakit cemaat katılımını “yeterli” görenlerin oranının sadece % 9.3 olması bu görüşümüzü destekler mahiyettedir.

Din görevlisi imajı genel olarak zihinlerde olumlu bir iz bırakmakla beraber, bazen de maksatlı ve amacını aşarak cemaat zihnindeki ideal olan imam algısına ve cemaatin beklentilerine uymayan bir tip şeklinde canlandırılmaya çalışılmıştır. Günümüzde daha az karşılaşmakla beraber özellikle geçmişte yayınlanan farklı edebi türlerde, Türk sinemasında ve televizyon dizilerinde yer alan olumsuz imam karakterleri toplumun farklı kesimleri arasındaki ideolojik ayrılıkların din görevlileri üzerinden yürütülen şekilden ibarettir.¹⁵ Halk içinde yaygınlık kazanmış “hocaların çok yemek yediği,

¹⁵ “Vurun Kahpeye”, “Sinekli Bakkal” (Halide E. Adıvar) ; “Yaban” (Yakup K. Karaosmanoğlu) gibi eserlerle “Züğürt Ağa”, “Adak”, “Kibar Feyzo”, “Davaro”, “Üç Kağıtçı”, “Vizontele”, “The İmam” ve

bedavacı olduğu, ölücü, cenazeci, paragöz tipler vb.” gibi ve burada ifade edilmesi uygun olmayan bazı mesel ve fıkralar, din görevlilerinin ağırlığını azaltan, itibarını zedeleyen faktörler olarak ifade edilebilir. İmam-öğretmen karşılaştırması üzerine ve özellikle de olumsuz imam imajına yönelik çabaların Türk sineması ve romanında da geniş bir yer bulduğunu görmekteyiz. Türk filmlerinde ve romanlarında karşımıza çıkan “imam” tipi genel olarak çirkin suratlı, pejmürde saç-sakalı dağınık, üstü-başı kirli ve daha da ötesi menfaatperestlik, cahillik ve düzenbazlık gibi birçok olumsuz sıfatı taşıyan bir kişi durumundadır. Filmlerde ve romanlarda oluşturulmak istenen bu imaj algısının temelinde hiç şüphesiz din görevlilerinin toplumsal alan üzerinde varlığının devam etmesinde en önemli “değer taşıyıcılar” olarak algılanması yatmaktadır. Din görevlileriyle ilgili bir takım yanlış imaj üretimlerinin doğrudan insanların dini inançlarında sarsıntıya yol açacağını unutmamak gerekir. Din görevlileri hakkında toplumda varolan imaj ve değerlendirmelerin hangi tecrübe veya gözlemlere dayandığının tespit edilmesi bir gereklilik arz etmektedir.

Diğer taraftan bazı köy imamı bağlı bulundukları kurum olan DİB’in kendilerine itibar etmediğini, yeterince değer vermediğini ve sahip çıkmadığını da düşünebilmektedirler. Bu görüşü savunanlara göre köy imamının toplum içinde saygınlığının yüksek olması için önce kurumun çalışanına saygı duyması ve özlük hakları hususunda iyileştirmeler yapması gerekmektedir. Bu şekilde bir düşüncede yöneticilerin çalışanların özlük haklarının iyileşmesi yönünde bir çabalarının bulunmadığı şeklindeki görüşün etkili olduğu söylenebilir.

Köy imamının saygınlık algılarını oluştururken cami dışında bir toplantıya katıldıklarında cemaatin ayağa kalkması, köyle ilgili dini veya sosyal her türlü konuda önder olarak görülmesi yani sözlerinin dinlenilir olması ve kendilerine hitap edilirken “la hoca” veya “hoca” yerine “hocam” şeklinde hitap edilip edilmediği gibi kendi anlam dünyaları içinde sembolik bir anlam ifade eden durumları saygınlık ölçüsü olarak esas aldıkları gözlemlenmektedir.

Cemaatin konu ile ilgili görüşlerini tespit etmek amacıyla “Eski hocalara daha çok değer veriliyordu şeklindeki bir ifadeye katılıyor musunuz?” şeklinde bir soru sorulmuştur.

“Takva” filmleri din görevlileri üzerinden yürütülen ideolojik ayrılıkları yansıtan yapıtlardan bazılarıdır.

Mülâkatlar incelendiğinde örneklem bölgemiz içindeki Şabanlı Köyü ile Çaybaşı Köyü arasında farklılık olduğu tespit edilmiştir. “Kapalı toplum” özelliği sergileyen Şabanlı Köyünde “katılmıyorum” tercihinde bulunanlar daha fazla iken; “açık toplum” özelliği sergileyen Çaybaşı Köyünde hemen herkes “Katılıyorum” tercihinde bulunmuştur. Bu durum bize kapalı toplumlarda köy imamlarına yönelik saygının hâlâ devam ettiğini, ancak buna karşılık açık toplumlarda ise bu saygınlığın giderek azaldığını göstermektedir.

Mesleki bilgi, uygulama ve yaşayış itibarıyla tatmin edici olan, mesleklerini başarılı bir şekilde temsil edebilen ve cemaatle iletişimi güçlü olan imamların cemaat nazarındaki itibarının aksi durumda olan imamlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumu cemaatin “Eğer hoca iyiye cemaat da saygı duyar; ancak kötüye, gelip gitmezse halkla iç içe olmazsa cemaat da ona göre davranır”, “mesleğinde gayretli ise saygı duyulur”, “eskinin hocaları daha bilgiliydi bu nedenle de daha saygındı” ve “şimdiki hocalar daha bilgili bu nedenle daha saygın” şeklindeki beyanlarından anlamak mümkündür.

Cemaatin de saygınlık algılarını oluştururken, imamlar gibi cami dışında bir toplantıya katıldıklarında cemaatin ayağa kalkması, köyle ilgili dini veya sosyal her türlü konuda önder olarak görülmesi yani sözlerinin dinlenilir olması ve kendilerine hitap edilirken “la hoca” veya “hoca” yerine “hocam” şeklinde hitap edilip edilmediği ve kendi yetiştirdikleri hayvansal ve bitkisel gıdalardan verme durumları gibi kendi anlam dünyalarında sembolik bir mana ifade eden durumları saygınlık ölçüsü olarak esas aldıkları gözlemlenmiştir. Cemaat konu ile ilgili görüşlerini “eskiden hoca sokaktan geçti mi görenler ayağa kalkardı”, “eskiden hoca bizi koca adamlar olmamıza rağmen dövse bile sesimizi çıkaramazdık”, “benim çok bir şeyim yok ama yine de olduğu kadar hocanın sebzesini, sütünü veririm”, “sözü dinlenirdi” ve “yaşın benden küçük olsa da sana hocam derim saygı duyarım” şeklinde ifade etmişlerdir.

Günümüzde Diyanet teşkilatının bir personeli olarak köy imamlarının görev, yetki ve sorumlulukları mevzuatla belirlenmiş, statüleri daha sağlam temeller üzerine bina edilmişse de köy imamlarının maaşlı-kadrolu görevliler oldukları yerlerde ibadet anlarında camide bulunması istenilen veya mevlid, cenaze ve nikâh merasimlerini yürüten kişiler olmaktan öte bir fonksiyon görmediklerini gözlemek mümkündür.

Ancak her şeye rağmen köy imamı görev yaptığı yerin dini önderi olarak cemaatin dini işlerini yönetmekle yükümlüdür. Toplumun sosyokültürel kodlarında gelinen noktada yine de köy imamları toplumda belli bir etkinlik ve saygınlığa sahiptir.

d. İletişim Sorunu

Halkla ilişkiler, bir kişi, kurum veya kuruluşun kendisiyle organik bağlar kurduğu sosyal çevreyle sağlıklı iletişim, anlaşma ve işbirliği sağlamasını ve sürdürmesini amaç edinen ilişkiler düzenidir (Tosun, 2006: 98 - 99). Köy imamlarının halkla ilişkiler alanında kendilerini yetiştirmiş olmaları bir zorunluluktur. Çünkü meslekleri itibariyle insanlarla yüz yüze, toplumla iç içe olmayı gerektiren bir görevi üstlenmiş bulunmaktadır. Meslekte verimli ve başarılı olabilmek için konunun hem bilinmesi, hem de bu alanda istekli ve gönüllü bir gayretin içinde olunması gerekmektedir.

İnsanlar kendilerine dini konularda rehberlik etmek durumunda olan imamlar ile devamlı yakın irtibat halinde olmuş, bütün dini pratiklerin yerine getirilmesinde namazında, orucunda, haccında, mevlidinde, nikâhında, cenazesinde, doğumunda ve sünnetinde yani kısacası doğumundan ölümüne kadar onlara ihtiyaç duymuş ve onlarla beraber olmayı arzu etmiştir. Bütün bu ihtiyaçlarda imamlardan Kur'an okunmasını ve dini anlatmasını istemiştir. Ayrıca o, onun bütün bu dini sosyal uygulamalardaki rehberliğini, Kur'an okuyuşunu, namaz kıldırışını, dua edişini kendisine göre çeşitli kriterler koyarak değerlendirmeyi de ihmal etmemiştir. Zaman olmuş onu tenkit etmiş, zaman olmuş ona hayranlık duymuştur. Hangi şekilde olursa olsun cemaatin, imamları gerek bilgi, gerek uygulama ve gerekse yaşayış olarak bir değerlendirmeye tabi tuttuğunu, başka bir ifade ile cemaatin imam üzerinde bir sosyal kontrol mekanizması kurduğunu söyleyebiliriz.

Tekdüzelik, köy imamlarının yaşadığı problemlerden biridir. Aynı yerde aynı görevi, aynı şekilde sürekli yapma durumunda kalan görevli zamanla verimliliğini ve heyecanını yitirmektedir. Özellikle yetersiz cemaat olmasından dolayı okuma şevklerinin kırılması veya bilinenlerin unutulması anlamına gelen körelme, ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. “Köyde sosyal ortam yok, konuşacak adam yok, çocuklarımızın oynayacağı arkadaş bile yok, hayatımız monoton” ve “köyde cemaat olmadığı için hafızlığı yitirme” şeklindeki ifadeler köy imamlarının özellikle nüfusun az veya yaşlılardan oluştuğu yerlerde ciddi manada bir iletişim sorunu yaşadıklarının

göstergesidir. Bu tür ifadeler bir kısım imamlar için mesleki gelişim noktasındaki kişisel eksikliklerini meşrulaştırma aracı olarak kabul edilebilirse de köylerdeki cemaat azlığının ve homojen yapının imamlar üzerinde bir körelmeye sebep olduğunu söylemek mümkündür. Böylece köyde görev yapan imam, sadece belli ritüelleri yerine getiren ve dar bir alanda sürekli aynı şeyleri tekrarlayıp duran bir kişi haline gelmektedir. Sonuç olarak köy imamının çalışma yaşamı tekdüze bir hal almaktadır. Göç, birçok alanda olduğu gibi köy imamlarını da etkilemektedir. Köylerde ve ücra mahallelerde cemaati olmayan veya az sayıda cemaati olan veya hiç olmayan camiler bulunmaktadır. Bu camilerdeki köy imamları yeterli irşat kitlesi olmayınca hitabetini fazla kullanamamakta, bunun sonucunda motivasyonu ve görev iştiağı sönmekte ve her geçen gün körelmektedir.

Cemaatin çoğunluğunun yaşlı kesimden oluşması olumsuz bir faktör olarak ele alınabilir. Genç nüfusun az sayıda olduğu köylerde cami görevlilerinin muhatapları olan cemaat profiline bakıldığında yaş ortalamalarının yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmelerde yaşlıların, her konuda müdahaleci ve eleştirel bir tavır takınmalarından ve ikna edilmelerinin zorluğundan bahsedilmiştir. Köy imamları bu durumu “köydekilerin çoğunun yaşlı olması”, “yaşlılarla uğraşmak zor”, “yaşlılar yerli yersiz her şeye karışıyor”, “adam yaşlı bir saat önceden camiye geliyor, hoca da gelsin istiyor” ve “yaşlılar çok şey bekliyorlar” şeklinde ifade etmektedirler. Cemaate katılan kimseler genel olarak belli bir yaş ortalamasının üzerinde olduğundan gelişime ve değişime kapalı kişilerdir. Gelişmek ve değişmek için herhangi bir arayış içinde olmayan, hayatını sabit bir çizgi üzerinde sürdürmeye direnen kimseler genel olarak aydınlanmaya ihtiyaç duymadığından, kendilerine dini anlamda katkı sağlamak pek mümkün olmamaktadır. Bu durumda olan kişiler, din görevlisinin hizmetleri açısından kolaylık sağlamadığı gibi zaman zaman sabit fikirlerinden hareketle din görevlisini yerli yersiz eleştirmek gibi bir takım zorluklar da çıkarabilmektedirler. Zira insan çabalarının değerlendirilmesini ister. Netice olarak, çabalarının karşısında muhataplarının kapalı ya da duyarsız olduğunu fark eden, verdiği bilgileri karşısındakinin algılayamadığını gören çalışanın uğradığı hayal kırıklığı, mesleki tatmini üzerinde olumsuz bir etki meydana getirir.

Cemaatle kaynaşabilen, kendisini cemaate kabul ettirebilen imamların başarılı olarak değerlendirildiğini, cemaatle olan iletişim gücü zayıf olan, cemaatin yapısını

anlayamayan ve cemaatle çatışma durumuna düşenlerin ise dini bilgi ve uygulamaları yeterli de olsa başarısız olarak değerlendirildiğini söyleyebiliriz. Bu durum bize cemaatin imamları değerlendirirken bilgisinden ziyade hal, hareket, tutum ve davranışlara bakarak değerlendirdiğini göstermektedir. İmamlığının manevi kutsiyetinin olması, imamın mesuliyetini daha da arttırmaktadır. Cemaat, imama diğer mesleklere göre daha başka bir gözle bakmakta ve onu daha bir titizlikle izlemektedir.

İmam, dini hayatının şekillenmesinde önemli bir fonksiyona sahip olup, cemaatin sosyal, kültürel, özellikle dini yaşayışı üzerinde az veya çok, dolaylı ya da dolaysız daha çok yönlendirici bir etkiye bulunurken, cemaat de imamın dini bilgi, uygulama ve yaşayışı başta olmak üzere, her türlü hal, hareket, tutum ve davranışlarının değişim ve gelişiminde daha çok kontrol edici bir etkiye sahiptir. İmam dini alandaki aktif faaliyetini sürdürürken hem cemaati etkilemekte hem de cemaatten etkilenmektedir.

e. İmam- Muhtar ilişkisi

Tablo 2.15. Görev Yaptıkları Yerlerdeki Muhtarlarla Problem Yaşama Durumları

	Sayı	%
Hayır	86	79,6
Evet	18	16,7
Cevapsız	4	3,7
Toplam	108	100,0

Anketlerden elde ettiğimiz sonuçlara göre muhtarlarla yaşadığı her hangi bir problemi olmadığını söyleyenlerin oranı % 79.6'dır. Bu da bize köy imamlarının geçmişteki sağlam temellere dayalı olmayan statüsünden kaynaklanan bazı sorunların, devlet memuru statüsüyle ortadan kalkmaya yüz tuttuğunu göstermektedir. Muhtarlarla sorun yaşadıklarını belirten köy imamlarının oranı ise % 16.7'dir. Köy imamlarının bir kısmı "evet" seçeneğini işaretlemiş ancak yaşadığı sorunun ne olduğu hakkında her hangi bir ifade de bulunmamıştır. % 3.7'lik bir kısım ise soruyu cevapsız bırakmıştır

Kırsal alana has bir takım dengelerin gözetilmemesi (muhtar, şeyh, ağa, aşiret) ve halkla tam bir iletişim sağlanamaması köy imamları ile bu kişiler arasında bir takım problemlere yol açmaktadır. Köyde sözü geçen veya otorite olarak kabul edilen kişi veya kişiler köy imamlarının kendi güdülerinde olmasını istemekte ve beklentileri

gerçekleşmeyince de mevcut olan otoritelerini bir baskı unsuru olarak kullanabilmektedirler. Gerek geçmişten gelen olumsuz köy imamı statüsünün etkisiyle gerekse muhtarların köylerde mülki amir olmasının kendilerine vermiş olduğu gücün etkisiyle çok fazla dillendirilmese bile muhtarların istediği takdirde köy imamlarının görev yerinin değiştirilmesinde etken olacağına dair bir izlenim sahibi olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumu “istediğim zaman kovarım anlayışında olan muhtarlar var”, “bizim amirimiz muhtar mı, müftü mü” ve “mesafeyi koruyamazsam muhtar kendini amir olarak görür” şeklindeki ifadelerden anlamak mümkündür.

İmamlarla muhtarlar arasında yaşanan diğer bir sorun ise “fakirlere yardım konusunda adaletsiz davranması ve benim de bunu imzalamamam” şeklindeki ifadelerden anlaşıldığı gibi zaman zaman sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfının muhtarların oy kaygısıyla objektif davranmayabilecekleri ihtimalinden hareketle yiyecek, giyecek ve yakacak yardımı faaliyetlerinde imamların imzasını da şart koşmasıdır. Bu durumda yardım yapılacak kişinin seçimi konusunda imamlar ile muhtarlar arasında bazen anlaşmazlıklar yaşanabilmekte ve bu durum, imam-muhtar, imam-cemaat ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Kanaatimizce böyle bir yetkinin tek elde toplanması daha olumlu bir yaklaşım olacaktır.

İmamlarla muhtarlar arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan sorunlardan biri de “muhtarlık seçimleri”dir. Köy gibi küçük yerleşim yerlerinde seçim süreci bazen tahmin edildiğinden daha fazla hararetli ve yoğun tartışmalara sebebiyet verebilmektedir. “Muhtarlık seçimlerinde taraf olduğumuzu düşünüyorlar” şeklindeki ifadeler böyle durumlarda imamların objektif olma veya objektif olduğunu kanıtlama adına daha özel bir çaba içerisine girmeleri gerektiğini göstermektedir. Rakipler arasındaki dengeyi gözetememe bazen imam-cemaat/muhtar ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

2. Fiziki Yapıdan Kaynaklanan Sorunlar

Mesleğin icra edildiği yerin, meslekle ilgili kanaatlerin oluşumunda büyük bir etkiye sahip olduğu bir realitedir. Dolayısıyla köy imamlarının görev yaptıkları yer itibarıyla, kırsal alana özgün bir takım sorunlarla karşılaşma ihtimalleri yüksektir. Bilgiseven, genel olarak köy ve kent arasındaki farkları; mesleksel, çevresel, toplum büyüklüğü, nüfus yoğunluğu, nüfus homojenliği, sosyal hareketlilik, göçlerin yönü, tabakalaşma farkı ve sosyal ilişkiler sistemindeki farklar biçiminde sıralamaktadır (Bilgiseven, 1988:

83 - 89). İnsanlar, içinde yaşadıkları çevrenin kültürel ve fiziki yapısına bağlı olarak kendi doğru ve yanlışlarını, örflerini, değer yargılarını, ilgilerini ve davranışlarını geliştirirler. Bu anlamda kültürel çevre ile birlikte fiziki ve mekânsal çevre kişilik özelliklerini şekillendirici bir faktör olma niteliği taşımaktadır. Bundan dolayı, farklı kültür çevrelerinde ve fiziki çevrelerde farklı inanç ve tutumlarla karşılaşılması gayet tabiidir. Şehir kültürü içinde yaşayan bir grupla kırsal kesim kültürüne sahip bir grubun inanç ve tutumlarının birbirinden farklı olduğu görülmektedir (Bilgiseven, 1986: 136).

Yapılan anket ve mülâkatlara göre, köy imamlarının görev yaptıkları yerleşim biriminin fiziksel yapısından kaynaklanan sorunlar; ulaşım, mesken ve barınma, sağlık sorunu, eğitim imkanlarının kısıtlılığı sorunu ve bu soruna bağlı olarak gelişen ailevi sorunlar şeklinde kategorize edilmiştir. Ayrıca örneklem bölgemiz içinde çok karşılaşılmamış olsa bile Türkiye'nin farklı bölgelerinde karşılaşılan kan davası ve terör olayları ile mezhepsel ve kültürel farklılıklardan dolayı, bu yerlerde görev yapan köy imamlarının bir uyum sorunu yaşaması görev yeri itibariyle karşılaştığı sorunlar arasında sayılabilir.

a. Görev Yeri ile Mesleki Memnuniyet ve Mesleki Gelişim Arasındaki İlişki

Tablo 2.16. Görev Yeri ile Mesleki Memnuniyet ve Mesleki Gelişim Arasındaki İlişki

	Sayı	%
Hiçbir etkisi yok	23	21,3
Her ikisini de olumlu yönde etkiliyor	13	12,0
Her ikisini de olumsuz yönde etkiliyor	41	38,0
Mesleki gelişim noktasında olumlu, memnuniyetimi olumsuz yönde etkiliyor	8	7,4
Mesleki memnuniyetimi olumlu, ancak gelişimimi olumsuz yönde etkiliyor	20	18,5
Cevapsız	3	2,8
Toplam	108	100,0

Mesleğin yürütüldüğü görev yerinin yaşam koşullarındaki eksiklikler kişinin mesleki gelişimi ve memnuniyetini engelleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesleki memnuniyet sorunu, işin başlangıcı aşamasında istenilen bir iş olmamasının yanı sıra sonradan gelişen çeşitli durumlar nedeniyle meydana gelen bir tükenmeden de kaynaklanabilir.

Görev yerinin mesleki memnuniyet ve gelişim üzerindeki etkisini tespit etmek amacıyla ankete katılanlara “görev yeriniz mesleki gelişiminizi ve memnuniyetinizi ne yönde etkiliyor?” şeklinde bir soru yöneltilmiş ve alınan cevaplar incelendiğinde “her ikisini de olumsuz yönde etkiliyor” maddesinin en yüksek orana (% 38) sahip olduğu görülmüştür. Örnekleme katılanların % 21.3’ü “hiçbir etkisi yok” şeklinde görüş beyan ederken, % 12’si ise “her ikisini de olumlu yönde etkiliyor” şeklinde bir görüş beyan etmiştir. Ankete katılanların bir kısmı ise mesleki gelişim ve memnuniyet arasında bir ayırım yoluna gitmiştir. % 18.5’lik kısım “mesleki memnuniyetini olumlu, ancak gelişimini olumsuz yönde etkilediğini” ifade ederken, % 7.4’lük bir kısım ise “mesleki gelişimini olumlu, ancak mesleki memnuniyetini olumsuz yönde etkilediğini” ifade etmiştir. Anketten elde edilen verilere göre; görev yerinin gerek mesleki gelişim gerekse mesleki memnuniyet üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Buna göre, katılımcıların % 56.5 (38.0 + 18.5)’i görev yerinin özellikle mesleki gelişim noktasında olumsuz bir etkiye sahip olduğunu ifade ederken; % 45.4 (38.0 + 7.4)’ü ise görev yerinin mesleki memnuniyeti olumsuz yönde etkilediğini ifade etmektedir. Ayrıca katılımcıların % 19.4 (12.0 + 7.4)’ü görev yerinin mesleki gelişimi, % 30.5 (12.0 + 18.5)’i ise mesleki memnuniyeti olumlu yönde etkilediğini ifade etmektedir. % 2.8’lik bir kısım ise soruyu cevapsız bırakmıştır.

Yapılan mülâkatlarda görev yerinin mesleki gelişim ve memnuniyeti olumsuz yönde etkileyen nedenleri ile ilgili olarak köy imamları, daha çok köydeki cemaatin azlığı, ilgisizliği ve bilgi seviyesinin düşüklüğü, ulaşım imkanlarının, hem kendileri hem de çocukları için eğitim olanaklarının ve sağlık imkanlarının kısıtlı olması gibi sebepler üzerinde durmuşlardır. Özellikle mesleğe yeni atanan köy imamları için ilk yıllar mesleki bilgi veya uygulamadaki eksiklikleri gidermek ve deneyim kazanmak açısından önemli zamanlardır. Köylerdeki cemaatin azlığı, ilgisizliği ve bilgi seviyesinin düşüklüğü gibi nedenlerin belli bir süreye kadar köy imamlarına mesleki olgunlaşma sağladığı bir realitedir. Bu bir avantaj gibi görünse de aynı nedenler bir süre sonra köy imamlarının mesleki gelişim motivasyonlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bunu köy imamlarının “merkeze gideceğimi bilsem kendimi yetiştiririm, köye göre yeterliyim”, “kalabalık olsa daha memnun olurum”, “hep kalabalık olduğu için sorun olmadı”, “cemaat az, talep az, cemaat sıkıştırmıyor” ve “aksine daha da olgunlaştım” gibi ifadelerinden anlamak mümkündür.

b. Ulaşım Sorunu

Tablo 2.17. Ulaşım Sorunu Yaşama Durumları

	Sayı	%
Evet	50	46,3
Hayır	58	53,7
Toplam	108	100,0

Örnekleme katılanların % 53.7 gibi bir kısmı, her hangi bir ulaşım problemi yaşamadığını ifade ederken % 46.3 gibi bize göre azımsanamayacak bir kısım ise ulaşım problemi yaşadığını ifade etmiştir.

Ankette ulaşım sorunu yaşamadıklarını söyleyen kişilerin sayısının fazla olmasına rağmen yapılan mülakatlarda ulaşım probleminin ayrıntılı bir şekilde düşünülmediği, örneğin köy araçlarının günün erken saatlerinde geri dönmesinin ve özellikle acil durumlar söz konusu olduğunda yolda kaybedilen vaktin göz ardı edildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca kanaatimizce böyle bir kanaatin oluşmasında örneklem bölgemiz olan Pınarbaşı'nın şehirlerarası ana yolda konuşlanmasının ve ekonomik durumdaki iyileşmelerden dolayı araç sahibi köy imamlarının sayısının fazla olmasının etkisi de olabilir.

Ulaşım sorununu, görev yapılan yerin il veya ilçeye olan uzaklığından kaynaklanan sorun şeklinde tanımlayabiliriz. Bu anlamda Türkiye'nin değişik yerlerinde olabileceği gibi araştırma alanımız olan Pınarbaşı ilçesine 75 km ve Kayseri iline 170 km uzaklıkta olan Methiye ve Pazarsu gibi köylerin mevcudiyeti buralarda görev yapan köy imamlarının özellikle acil bir durumda il veya ilçeye ne kadar sürede ulaşabileceklerinin göstergesi bakımından önemlidir. Bu mesafeye coğrafi şartlardan kaynaklanan sıkıntılar da eklendiğinde iş daha çetin bir hal almaktadır. İlk görev yerim olan Erzurum ili Oltu ilçesine bağlı Çatak köyü ile ilçe merkezi arasındaki yaklaşık 35 km'lik bir mesafenin takdir edileceği gibi 25-30 dakikalık bir zaman diliminde alınabilmesi mümkünken coğrafi şartlar dolayısıyla yılın hemen hemen her günü yaklaşık 90 dk. gibi bir zaman aldığını bizzat yaşamış biri olarak burada belirtmek isterim.

Ulaşım sorunu başlığı altında zikredebileceğimiz bir diğer konu ise köyden ilçeye veya ilçeden köye istenilen vakitte araç bulunamamasıdır. İl veya ilçe merkezine giden köy ulaşım araçları köylünün bağ, bahçe sulama veya hayvan besleme gibi işleri dolayısıyla

çok erken saatlerde hareket edip aynı şekilde erken bir vakitte geri dönebilmektedir. Örneğin aynı izin günü içinde köyden il merkezine gitmek durumunda olan bir görevlinin bazen bunu gerçekleştirmesi mümkün olmamakta ve ikinci bir izin günü almak zorunda kalmaktadır. İl veya ilçeye giden araçların geçtiği anayollara uzak olan yerlerde ise köyden anayola gidebilmek ayrıca bir sorun teşkil etmektedir. Bu gibi durumlarda görevliler genelde köy sakinlerinden yardım istemekte bu ise zaman zaman imam-cemaat etkileşimini olumsuz etkileyen farklı sorunlara yol açmaktadır.

c. Mesken ve Barınma Sorunu

DİB bünyesindeki SGDB birimince hazırlanan 2013 yılı istatistiklerine göre Türkiye’de toplam 85.412 cami bulunmaktadır. Bu camilerin 49.813’ü köy camiidir. Köy camileri içinde 38.779 caminin lojmana sahip olduğu görülmektedir. Daha öncede bahsedildiği gibi örneklem bölgemizdeki köy imamlarının % 92.6’sı lojmanda oturduklarını ifade etmişler. Mesken ve barınma sorunu kapsamında bahsetmek istediğimiz asıl önemli husus kantitatif olmaktan ziyade kalitatifdir. Gerek “lojmanın olmayışı”, “lojman sıkıntısı ve ulaşım konusunda”, “lojmanların daha yaşanabilir olması gerekli”, “lojman eksikliği veya kötü lojman her şeyi etkileyebiliyor”, “lojman sıkıntısını anlatmaya bile gerek yok”, şeklindeki ifadelere gerekse mülâkatlar esnasındaki gözlemlerimize dayanarak köylerde lojmanların veya imama tahsis edilen yerlerin genel olarak bakımsız yerler olduklarını bu nedenle sağlıklı bir yaşam alanı olmaktan uzak olduklarını söyleyebiliriz. Bu durum özellikle gerek yeni doğan gerekse eğitim çağındaki imam çocuklarını olumsuz yönde etkilemektedir. Kırsal bölgelerde bulunan camii lojmanlarının inşasında kullanılan malzemeler, köy halkından veya başka hayırseverlerden toplanan yardımlarla karşılanmaktadır. Bu süreçte yaşanan maddi imkansızlıklar nedeniyle lojmanlarda kalitesiz inşaat malzemeleri kullanılabilmektedir. İnşaatın işçiliği yardımlaşma yöntemi ile yapıldığı için plansız, sağlıksız ve konforsuz lojmanlar ortaya çıkmaktadır. Bazı eski evlerde su şebekesi bulunmamakta, lavabolar ise evlerin dışına yapılmaktadır. Dolayısıyla kırsal kesimdeki köy imamaları genellikle suyu, yolu, çatısı ve konfor düzeyi olmayan evlerde yaşamak durumunda kalmaktadırlar. Yeni lojman yapımına vesile olan veya lojman tadilatı ile uğraşan bazı köy imamalarının maddi kaynak bulmada sıkıntı yaşadıklarını ve olaya müdahil olan bazı kişiler sebebiyle yolsuzluk yaptıkları iddiası ile zan altında kaldıklarını imamların ifadelerine dayanarak söylemek mümkündür.

Bir diğerk sorun ise bazı köylerde lojmanların camiye uzak oluşlarıdır. Cami inşası için arazi seçilirken; hayır namına, piyasa değeri düşük, merkezden uzak yerler tercih edilmekte, mahallenin ibadet için gelebileceğı yerlere cami yapılmayabilmektedir. Bunun sonucunda mesken mahalline uzak ibadethaneler ortaya çıkmaktadır. Lojmanın veya oturlan evin camiye uzak oluşu köy imamının özellikle sabah ve yatsı namazlarında bir takım sıkıntılar yaşamasına sebep olmakta ve bu durum özellikle mesleğe yeni başlayan görevlinin meslek azmini olumsuz yönde etkilemektedir.

d. Sağlık Sorunu

Köy ve kasaba yerleşim yerlerindeki görevliler, sağlık imkanları açısından en fazla zorlukla karşılaşan kimselerdir. Özellikle ilçe merkezine mesafe olarak uzak olan yerleşim yerlerinde tanı ve tedavi ihtiyacı noktasında bazı gecikmeler yaşanmakta ve bu durum bazen ciddi sorunlara yol açmaktadır. Sağlık ocağının bulunmadığı veya sağlık ocağı bulunsa dahi yeterli sayıda personelin bulunmadığı kırsal bölgelerde tedaviye ihtiyaç duyan acil hastalar hastaneye ulaşmadan hayatını yitirebilmektedirler. Köy imamları bazen çok basit bir tedavi için dahi ilçe veya il merkezine gitmek zorunda kalabilmektedir. İlçe veya il merkezine gittiği zaman konaklamak için yer bulmak zorundadır. Uzak kırsal bölgelerden kalkıp şehir merkezine giderek tedavi olmak beraberinde barınma ve yeme içme ihtiyaçları için yüklü bir maddi harcama da gerektirmektedir.

e. Eğitim Sorunu

Görev yaptığı yerleşim biriminin fiziki yapısından kaynaklanan eksikliklere bağlı olan eğitim sorununu, bir köy imamının mesleki yönden bilgi birikimini arttırmada ve çağın yeniliklerini ve güncel meselelerini takip etme sürecinde karşılaştığı sorunlar şeklinde tanımlayabiliriz. Köylerin internet, kütüphane ve özellikle Arapça ve Kur'an-ı Kerim'i usulüne göre okuma konusundaki uzman kişilerden faydalanma gibi olanaklardan yoksun olması, müftülüklerce düzenlenen çeşitli hizmetiçi eğitim kurslarına katılma sürecinde karşısına çıkan tek görevlilik ve izin sorunu veya bu eğitimlerin yapıldığı yerlerdeki mesken ve barınma sorunu gibi sorunları bu başlık altında sıralayabiliriz. Cemaat mihraba geçen, minber veya kürsüye çıkan din görevlisinin, kendisinden daha bilgili, daha anlayışlı, ahlak ve davranışının daha mükemmel olmasını istemektedir.

Nitekim Ankara’da bulunan cami cemaati DİB’in en azından Büyükşehirlerde üniversite mezunu din görevlileri istihdam etmesini istemiştir (Güngör, 2004: 118). Bununla birlikte halkımız sadece il merkezlerinde değil, ilçe ve köylerde de dini yükseköğrenim görmüş din görevlisinin atanmasını istemektedir. Örneğin, ilahiyat fakültesi ve imam hatip lisesi mezunlarının görevli olduğu Birecik ve köylerinde din hizmetini karşılaştırmalı olarak ele alan bir araştırma sonuçlarına göre Birecik halkı ilahiyat fakültesi mezunlarının din görevlisi olarak atanmalarının halkın bilgi ve kültür düzeyinin yükselmesine katkı sağlayacağına inanmaktadırlar. “Caminize tekrar bir din görevlisi atanacak olsa hangi okul mezunu olmasını istersiniz?” sorusuna imam hatip lisesi mezunlarının görev yaptıkları köylerde ankete katılan deneklerin % 91.8’i, ankete katılanların tümü içinde ise % 95’i ilahiyat fakültesi mezunu olanları tercih edeceklerini belirtmişlerdir (Yıldırım, 2006: 25 - 47).

f. Ailevi Sorunlar

Tablo 2.18. Ailevi Sorunlar Yaşama Durumları

	Sayı	%
Evet	69	63,9
Hayır	39	36,1
Toplam	108	100,0

Örnekleme katılanların büyük bir kısmı (% 63.9), görev yerlerinin köy olmasından dolayı ailevi sorun yaşadıklarını ifade ederken, % 36.1’lik bir kısmı ise görev yerlerinin köy olmasından dolayı ailevi sorunlar yaşamadıklarını ifade etmişlerdir.

“Köylerde okul yok, çocuklar şehre gidiyor, aileler bölünüyor”, “özellikle çocukları olan imamların çocuklarının eğitim sıkıntıları dikkate alınmalı” ve “eşlerin köylerde yaşamak istememesi sonucu yaşanan ailevi sorunlar” şeklindeki ifadelere bakıldığında ailevi sorunlardan kastın, kırsal bölgeye özgü sorunlardan birisi olan, okul çağına gelen çocukları okula gönderme sorunu olduğu anlaşılmaktadır. Mevcut uygulamaya göre bir okulun eğitim-öğretim hizmetini verebilmesi için en az 10 kişilik bir öğrenci sayısına sahip olması gerekmektedir. Göç olgusunun etkisiyle köylerde öğrenim görececek çocuk sayısının azalması, okulun kapanmasına neden olmaktadır. Kırsal bölgelerde görevin

bütün olumsuzluklara rağmen sürdürülmesi, köy imamlarının bir takım girişimlerde bulunmasını gerekli kılmaktadır. Girişimlerden ilki, görev yerlerinin değiştirilmesi yönünde olmaktadır. Bu durumdan bir sonuç alınamaması durumunda ise aile köy-ilçe veya köy-şehir şeklinde bölünmek zorunda kalmaktadır. Bazen de çocuğun okula gönderilmesi geciktirilmektedir. Yapılan mülakatlarda köy imamları çocuklarının yeterli eğitim alamadıklarını, çocuklarını, çok küçük yaşlarda yatılı okulların bulundukları yerlere göndermek zorunda kaldıklarını ve bu okulların bulunmadığı yerlerde ise ailelerinin bölündüğü şeklinde sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Köy imamları çocuklarının gelecek hayatı için daha iyi bir eğitim almalarını istese de kırsal bölgelerde bu durum pek mümkün olmamaktadır. Köylerin genelinde ilköğretim okulu bulunmamaktadır. Okulun olduğu yerlerde ise genellikle birleştirilmiş sınıflarda eğitim verilmektedir. Bu durumda köy imamlarının çocukları ya köylerdeki ilkokullarda birleştirilmiş sınıflarda yeterince verimli olmayan bir eğitim almakta ya da kasabalarda bulunan yatılı ilköğretim bölge okullarına (YİBO) gitmek zorunda kalmaktadır. Küçük yaşta evi dışında yani yurt ortamında eğitim ve öğretime başlayan çocuklar aile hayatından mahrum büyümektedir. Kaldı ki kırsal bölgelerdeki köylerde okul bulunsa dahi kırsal bölgelerin sosyal ve kültürel hayatının durağanlığı içinde gelişimini sürdüren “imam çocukları” şehirde yaşayan insanların çocuklarına göre daha kısıtlı eğitim imkanları içinde bir hayat sürdürmektedir. Daha da ilerisi düşünüldüğünde kırsal bölgelerde yaşayan bireylere eşit eğitim ve öğretim yapılması bakımından haksızlık yapıldığı ifade edilebilir. Bu noktada ülkemizin genelinde eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğinin olmadığı kabul edilmelidir. Köy imamlarının harcamalarının çoğunun çocuklarının eğitim harcamalarına gitmesi bazen maddi sorunlara yol açabilmektedir.

3. Mesleki Sorunlar

Kişinin mesleki problemleri, yaptığı mesleğin niteliği, kişinin eğitim düzeyi, kişilik ve zekâ yapısı, içinde yaşadığı sosyoekonomik ve sosyokültürel çevre ile çalıştığı kurumun idari yapısı gibi etkenlerden kaynaklanmaktadır. Mesleki sorunlardan daha ziyade mesleğin icrası için gerekli olan mesleki formasyondan yoksun olma ve verimli bir mesleksi yaşamı engelleyici faktörler kastedilmektedir. Mesleki sorunlar başlığı altında mesleki eğitim sorunu ile mesleki memnuniyetsizliklerden kaynaklanan bazı sorunlara değinilecektir.

a. Mesleki Eğitim Sorunu

Mesleki eğitim; “bireyin tercih ettiği bir mesleki alanda faaliyetlerini etkili bir şekilde yürütebilmesi için gerekli bilgi, beceri ve tavırlarla ilgili kabiliyetlerin geliştirilmesini amaç edinen eğitim şeklidir.” (Doğan; Alkan ve Sezgin, 1980: 1). Toplumun sağlıklı ve dengeli bir şekilde gelişmesinde ve müesseselerin verimli bir şekilde işleminde bu müesseselerde görev alan kişilerin başarılı bir şekilde eğitilmelerinin önemli bir rolü vardır. Bir milletin iktisadi ve kültürel manada ilerlemesi, görev yapacak personelin alanıyla ilgili kaliteli bir eğitim almasına bağlıdır.

Yapılan anketlerde ve mülâkatlarda gerek direkt gerekse dolaylı olarak sorulan sorulara alınan cevaplarda köy imamı konu ile ilgili görüşlerini, “Şehirdeki mesleki gelişime yönelik kurslardan yoksun olma”, “Diyanet, hocaları mesleki bilgi ve ses konusunda eğitmeli”, “kendimizi mesleki ve kültürel yönden geliştirmemiz sorunları azaltacaktır”, “imamlara göreve başlarken niçin başka bir imamın yanında stajerlik yaptırmıyorlar” ve “genelinin kıratının iyi olmaması” şeklinde ifade etmişlerdir. İfadelerdeki “imamlar”, “hocalar” şeklindeki çoğul kullanımlardan da anlaşılabileceği üzere, köy imamının büyük bir kısmı gerek mesleğin gerektirdiği teorik bilgiler açısından gerekse mesleki pratikler açısından önemli eksiklikler içinde mesleğini sürdürmeye çalışmaktadır. Köy imamının bir kısmı mesleki yeterlilik açısından mevcut durumu tespit edebileceğimiz ifadelerde bulunurken, bir kısmı mevcut yetersizlik durumunun nedenleri üzerinde durmuş, bir kısmı ise bu olumsuz durumun giderilmesi için alternatif öneriler sunmuştur. Köy imamı mesleki bilgi ve uygulamadaki yetersizliklerin ana nedenini “alınan eğitimin yetersiz oluşu”, “okullarda eksik eğitim alıyoruz” ve “köy imamının yetiştirilmesi için çaba sarf edilmiyor” şeklindeki ifadelerden de anlaşılacağı gibi mesleğe hazırlayıcı eğitimden yoksun olmakta görmektedirler.

Hemen her mesleğin kendisine özgü bir teorik öğretimi yanında bir de pratik öğretiminin olduğu bilinmektedir. Bir meslekte kazanılan teorik bilgilerin uygulamaya dönüştürülmesi bir gerekliliktir. Pragmatik bakış açısına sahip günümüz insanının günlük hayatta kullanılmayan bilgilere ve bunların sahiplerine pek itibar etmediği bir realitedir. İmanın korunması ve kuvvetlendirilmesi hususunda ibadetlerin önemi İslam âlimleri tarafından çeşitli şekillerde ifade edilmiştir (Akseki, 1974: 103). İbadetlerin ve dini sosyal uygulamaların usulüne uygun olarak yapılması, istek ve ilgi gibi bireysel bir

takım faktörlerin yanısıra bu konulardaki rehberlik görevini üstlenen imamların mesleki uygulamadaki başarılarına bağlıdır. Çünkü imanın kuvvetlendirilmesi ibadetlere karşı ilginin uyandırılması ile mümkündür. Eğer imamlar uygulamada başarılı olurlarsa cemaatin dini pratiklere olan ilgi, istek ve temayülü de artacaktır.

Meslekte başarılı olabilmek için mesleki formasyonun kazandırılmasının yanında mesleğin kutsiyeti, mesuliyeti, mesleki uygulamada karşılaşılabilecek güçlükler ve meslek içi/dışı davranışlarda uyumluluk gibi hususlarda da imam adaylarının mesleğe hazırlanması gerekir. Eğitimin önemli bir boyutunu oluşturan din eğitimi, ailede ve örgün eğitimde olduğu kadar yaygın eğitim alanında da önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle örgün din eğitimi alanında olduğu gibi yaygın din eğitimi alanında görev alacak elemanların iyi yetiştirilmeleri ülkemizde din eğitimi veren kurumların üzerinde düşünceleri gereken önemli bir problem alanıdır. Şüphesiz iyi bir eğitim kurumunun başarısı, öğretim programının yetiştirmeyi hedeflediği insana kazandıracığı niteliklere göre planlanmış olmasına bağlıdır. Bu noktadaki bir eksiklik o kurumun eğitiminde belirlediği hedeflere ulaşmasını engeller.

Köy imamlarında mesleki formasyon ve uygulama açısından tam olarak yetiştirilmemiş olmanın psikolojik sıkıntısı olduğu düşüncesi hâkimdir. Köy imamları günümüzde imam – hatip yetiştiren kuruluşların müfredat programlarını özellikle mesleki uygulama açısından yetersiz görüyorlar. Ülkemizde yaygın din eğitimi alanında görev yapan ve din hizmetlerini yürüten personeli yetiştiren kurumlar İmam hatip Liseleri ve İlahiyat Fakülteleri'dir. Bugüne kadar İmam hatip Liselerinde ve İlahiyat Fakültelerinde uygulanan programlarda dikkat çeken önemli bir husus, zorunlu okutulan derslerin sadece İslam bilimleri alanında geçmişteki teorik bilgi birikimini aktarmaya yönelik olduğudur. Programlar yapılırken nedense daha çok akademik bilgi kazandırıcı derslere ağırlık verilmekte, toplumdaki dini uygulama ve yaşantılara yönelik bilgilendirici dersler ya tamamen ihmal edilmekte ya da birkaç seçimlik dersle yetinilmektedir. Dini eğitim veren kurumlarda eğitim gören kişilerin, toplum içinde hizmet verecek olmalarına karşılık, sosyal hayatın akışı içinde toplumda karşılaşılan sorunlar ve toplumun beklentileri ile ilgili bilgilendirici nitelikteki dersleri uygulamalı olarak alması gerekirken bu derslerin programlarda pek de yer almadığını gözlemlemek mümkündür. Bu durumda toplumdaki dini yaşantı ve algılama biçimlerinden habersiz yetişen, yeterli düzeyde Kur'an okuma ve anlama becerisi kazanamayan, özellikle programda olmaması

nedeniyle lisans öğretimi sırasında din bilimlerinin öğretim tekniği ve din hizmetlerinin niteliği konusunda yeterli derecede ders alamayan mezunların imam, vaiz, müftü, Kur'an öğreticisi vb. şekillerde mesleki alanlarda hizmet verirken büyük zorluklarla karşılaşacağı açıktır.

Din hizmetlerinin etkili bir şekilde yürütülmesi ile ilgili diğer önemli bir husus da din hizmeti yürüten bireylerin hizmetiçinde eğitimidir. Dünya sürekli değişmektedir. Bu durum hizmet esnasında dahi ihtiyaç duyulan, amacı ve içeriği iyi belirlenmiş hizmetiçi eğitim programlarını zorunlu kılmaktadır. Çalışanların zaman zaman hizmetiçi eğitim kursları ve seminerler aracılığıyla bilgilerinin yenilenmesi, hem onların gelişimini sağlamada hem de motivasyonlarını arttırmada etkili olur. Çeşitli dönemlerde belli programlar çerçevesinde hizmetiçi eğitim kursları ve seminerler aracılığıyla din görevlilerinin mesleki donanımlarının artırılmasına ihtiyaç vardır. “Diyanet, hocaları mesleki bilgi ve ses konusunda eğitmeli”, “sık sık hizmetiçi eğitimler düzenlenmeli” şeklindeki ifadeler köy imamları tarafından böyle bir ihtiyacın hissedildiğinin göstergesidir. Bu durum, din görevlilerinin motivasyonlarını arttırıcı bir etki yapacak din hizmetlerinin daha kaliteli olmasını sağlayacaktır. Esasında müftülükler hizmetiçi eğitim kapsamında özellikle son dönemlerde ciddi adımlar atmaktadırlar. Hali hazırda müftülüklerce Kur'an – ı Kerim hizmetiçi eğitim kursu, ezan kursu, yüz yüze vaaz hizmetiçi eğitim kursu, tashih – i huruf, aşare-i takrib ve hitabet kursu adı altında çeşitli kurslar düzenlenmektedir. Köy imamları mesleğe ilk başladıklarında uygun olan en yakın zamanda süresi ilden ile değişmekle birlikte ortalama bir aylık bir hizmetiçi eğitime tabi tutulmaktadırlar. Bu eğitimin yanısıra bağlı bulundukları ilçe veya il müftülüklerince zaman zaman hizmetiçi eğitim kursları düzenlenmekteyse de bu kurslardan daha çok ilçe veya il merkezindeki görevliler faydalanmakta, görev yaptıkları yerlerde tek görevli olmaları ve hizmetiçi eğitimin yapıldığı merkezi yerlerde barınma sorunu gibi durumlar dolayısıyla köy imamları bu tür eğitsel faaliyetlerden yeteri derecede faydalanamamaktadır.

b. Mesleki Memnuniyet Sorunu

Çalışanın işine karşı geliştirdiği olumlu düşünce ve tutumlar iş doyumunu, olumsuz duygu, tavır ve düşünce içine girmesi ve hoşnutsuzluklar ise iş doyumsuzluğunu ifade eder. Konuyla ilgili psikologlar, kendi yaklaşım tarzlarına göre değişik mesleki doyum

ya da iş doyumunu tanımları yapmışlardır. Mesleki doyum en yalın bir şekilde “çalışanın işine karşı geliştirdiği bir takım tutumlara ilişkin kavram” olarak tanımlanabilir (Çetinkanat, 2000: 1). Aksu ve arkadaşları iş doyumunu, “çalışanın bir bütün olarak işini ya da iş yaşamını değerlendirmesi sonucu ulaştığı olumlu duygusal durum” olarak tarif etmektedir (Aksu; Acuner ve Tabak, 2002: 272).

Tablo 2.19. Mesleki Memnuniyet Durumları

	Sayı	%
Katılıyorum	71	65,7
Katılmıyorum	23	21,3
Kararsızım	9	8,3
Başka	2	1,9
Cevapsız	3	2,8
Toplam	108	100,0

Köy imamlarının “mesleki memnuniyet düzeylerini” tespit etmek amacıyla, bireyin cevap verirken psikolojik bazı durumların etkisinde kalarak yanıltıcı bir cevap verme ihtimali de göz önünde bulundurularak, imamların kendisine “mesleğinizden memnun musunuz?” şeklinde direkt olarak soru yöneltmek yerine “bugün istemeye istemeye imamlık görevini yapan köy imamlarının olduğu söyleniyor. Bu konudaki kanaatiniz nedir?” şeklinde katılımlarını ifade eden genel bir soru sorulma yoluna gidilmiştir. Tablo 2.19. incelendiğinde % 65.7 gibi büyük bir çoğunluğun böyle bir düşünceye “katıldıkları” gözlemlenirken, % 21.3’ünün “katılmadıkları”, % 8.3’ünün “kararsız” kaldıkları gözlenmektedir. % 1.9 gibi bir kısım “başka” seçeneği adı altında cevap verirken % 2.8’lik bir kısım ise soruyu cevapsız bırakmışlardır. Soruya “başka” seçeneği adı altında cevap veren iki kişi “istifa etsin”, “bu kimselerin imamlıkla alakası yok, nankör insanlar” şeklinde ifadelerde bulunarak imamlık mesleğinde feragatte bulunmanın mesleğin karakteristik bir özelliği olduğunu hatırlatmak istemişler ve bu durumda olan köy imamlarını olumsuz yönde eleştirmişlerdir. Anketten ve mülâkatlardan elde edilen verilere göre köy imamlarının büyük bir çoğunluğunun mesleklerinden memnun olmadıklarını söylemek mümkündür.

c. Mesleki Memnuniyet - Verimlilik İlişkisi

Verimlilik, kurumun ya da işletmenin hedeflediği sonuçlara ulaşmak için bireye sağladığı imkanların karşılığında bireyden elde ettiği sonuçların göstergesidir. Çalışanların verimliliği, sahip oldukları kaynak ve kapasiteleri etkin kullanımlarını ifade eder. İş doyumu, verimlilik için tek gösterge olmamakla beraber, verimli çalışılan bir ortamın iş doyumu için gerekli şartları sağladığı söylenebilir. İş doyumunun mu verimliliği arttırdığı yoksa verimliliğin mi iş doyumunu sağladığı hala cevaplanabilmiş değildir. Çünkü iş doyumuna rağmen yüksek verimlilikte çalışmayan personele rastlanabildiği gibi yüksek verimlilikle çalışıp düşük iş doyumuna sahip bireylere de rastlanabilmektedir. Mesleki süreçte, kişilerin verimliliklerine etki eden faktörler çok farklı biçimlerde ortaya çıkabilirler. Yönetici konumunda bulunan kimselerin tutum ve davranışları, mesleğin kişiye göre zor veya kolay oluşu, toplumun mesleğe atfetmiş olduğu değer, meslekteki statü yükselmesinin sistematik oluşu gibi faktörler verimliliği etkileyebilme gücüne sahiptirler. Köy imamlarının mesleğine karşı olumlu tutumu, mesleki davranışlarına yansiyarak, sunduğu din hizmetlerinin niteliğini arttıracak aksi durum ise verimliliğin düşmesine neden olacaktır.

d. Mesleki Memnuniyetsizliğin Nedenleri

Kişinin “çeşitli özelliklere ne derece sahip olmak istediği açısından kendini değerlendirmesi” “ideal benlik” adı altında ele alınmaktadır. “Mevcut benlik” ile “ideal benlik” arasında ve meslekle “ideal benlik” arasındaki mesafenin az olmasına göre, meslekle uyuma ya da meslekten hoşnut olma gerçekleşebilmektedir (Meyvacıoğlu, 1983: 3). Kişisel bir takım özellikler ile icra edilen meslek veya mesleğin yürütüldüğü görev yerinin yaşam koşulları arasındaki uyumsuzluk hali kişinin mesleğini benimsemesinde engelleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesleği benimseme sorunu, işin başlangıç aşamasında istenilen bir iş olmamasının yanı sıra sonradan gelişen çeşitli durumlar nedeniyle meydana gelen bir tükenmeden de kaynaklanabilir.

Çalışanlar arasında önemli kabul edilebilecek sorunlardan biri işi benimseme ve bu duruma bağlı olarak gelişen mesleki memnuniyet problemidir. Mesleki memnuniyetin ilk şartı yapılan işi benimsemek ve işin öneminin bilincinde olmaktır. Hatta benimseme ve sevginin olmadığı bir durumda mesleki tatminden söz edilmesi mümkün değildir.

Benimsemediği bir işte çalışan kimse her ne kadar o işe devam etse de o işi kabullenememiş, içine sindirememiştir. Her mesleğin sevilen, memnun kalınan bir takım yönlerinin yanı sıra hoşlanılmayan çeşitli yanlarının da bulunması doğaldır. Hoşlanılmayan durumlar kişinin karakterinden kaynaklanabileceği gibi yapılan işin niteliğinden, getirisinden, hizmetin sunulduğu toplumun sosyo – kültürel özelliklerinden, çevrenin mesleğe atfetmiş olduğu bir takım değerlerden, amirlerin tutumlarından v.s. de kaynaklanabilir. Bireysel olarak bir mesleğe atfedilen değer, zamanla birçok kimse tarafından paylaşılmakta ve bu da meslek hakkında genel veya sosyal bir yargının oluşmasına neden olmaktadır. Toplumun mesleğe atfetmiş olduğu olumsuz bir değer, bireysel isteği etkileyebilir ve bireyin mesleğe karşı sergilediği olumlu tutumunu etkisiz hale getirebilir.

Tablo 2.20. Mesleki Memnuniyetsizliğin Nedenleri

	Sayı	%
Zor ve yorucu bir meslek olması	1	,9
Manevi mes'uliyetinin ağır olması	14	13,0
Maddi açıdan cazip bir meslek olmaması	5	4,6
Mesleğin toplum nezdinde düşük bir statüye sahip olması	11	10,2
Görev yaptıkları yerleşim birimine özgü eksikliklerden (ulaşım, sağlık vs.) kaynaklanan sorunlar	25	23,1
Cemaatin olumsuz tutum ve davranışları, cemaat baskısı	15	13,9
Amirlerin ilgisiz tutum ve davranışları	1	,9
Başka	5	4,6
Cevapsız	31	28,7
Toplam	108	100,0

Köy imamlarına, şayet mesleklerinden memnun değillerse bunun nedenlerinin neler olduğunu tespit etmek amacıyla, kapalı uçlu bir soru sorulmuş ve alınan yanıtlar tablo 2.20.'de gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde köy imamlarının memnuniyet düzeylerini olumsuz yönde etkileyen nedenler arasında en yüksek oranı (% 23.1) “görev yaptıkları yerleşim birimine özgü eksikliklerden kaynaklanan sorunlar” maddesinin oluşturduğu gözlemlenmektedir ki bu konu ile ilgili açıklamalara ayrı bir başlık altında değinilmiştir. Bu oranı, % 13.9 ile “cemaatin olumsuz tutum ve davranışları, cemaat baskısı” maddesi izlerken, “manevi mes'uliyetinin ağır olması” yönünde görüş belirtenlerin oranının da

(% 13) hemen hemen eşit olduğu görülmektedir. Ankete katılanların % 10.2'si “mesleğin toplum nezdinde düşük bir statüye sahip olması”nı neden olarak ifade ederlerken , % 4.6' sısı ise “maddi açıdan cazip bir meslek olmaması”nı, 1 kişi “zor ve yorucu bir meslek oluşunu”, 1 kişi ise “amirlerin ilgisiz tutum ve davranışları”nı neden olarak ifade etmişlerdir. “Başka” seçeneği adı altında görüş belirtenlerden (% 4.6) 1 kişi “yeterli ilgi ve destek bekliyoruz” şeklinde bir ifade de bulunarak gerek cemaatin gerekse kurumların imamlara karşı ilgisiz olduğunu belirtirken, 3 kişi ise “tamamıyla imam arkadaşların manevi duygu eksikliği”, “imamların kendilerinden kaynaklanan sebepler” ve “görevinin kıymetini bilmiyorlar” şeklinde bir ifade de bulunarak, var olan memnuniyetsizliğin, imamların kendi meslek anlayışlarındaki eksikliklerden kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir. 1 kişi ise “Yaz Kur'an Kursları dolayısıyla köyde çakılıp kalma”nın yani izin konusunda yaşanan sıkıntıların mesleki memnuniyeti olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir.

İmamların mesleklerinden memnun olma düzeylerini olumsuz yönde etkileyen sebeplerin bir çeşitlilik arz ettiği gözlenmektedir. İmamların büyük bir kısmının mesleklerinden memnun olmayışlarının nedenlerinin başında “çocukların eğitimi dolayısıyla ailenin dağılması”, “köylerde monoton bir hayatın oluşu” ve “görev yaptıkları yerleşim biriminin fiziki yapısından kaynaklanan sorunlardan dolayı eşinin köyü istememesi” şeklindeki ifadelerden de anlaşılacağı gibi görev yaptıkları yerleşim birimine özgü eksiklikler şeklinde tanımladığımız merkeze uzaklık, ulaşım güçlüğü, merkeze oranla sosyal aktivitelerin yetersiz oluşuna bağlı olarak gelişen monoton bir hayat, sağlık ve eğitim imkanlarının kısıtlı olmasından kaynaklanan gerek şahsi gerekse ailevi sorunların yaşanması gelmektedir. Mesleki formasyon ve ruhen yeterli bir şekilde mesleğe hazırlanamamış köy imamlarının mesleğin manevi mesuliyetini taşıma konusunda yaşadıkları güçlükler ise mesleki memnuniyetsizliğin bir diğer nedenidir. Bu durumu “manevi mesuliyetinin ağır olmasından dolayı kendilerini yeterli görmüyorlar” şeklindeki ifadelerden anlamak mümkündür. “Mesleğin toplum nezdinde düşük bir statüye sahip oluşu” şeklindeki ifadeler ise imamlarda düşük saygınlık algısına neden olmakta ve mesleki memnuniyetsizliğe yol açmaktadır. İmamların tutum ve davranışları üzerinde cemaatin süreklilik arz eden bir baskı unsuru oluşturması sonucu imamlar gündelik basit bir davranışında bile dini ölçülere göre hareket etmek zorunda kalmaktadır. Bu durum zamanla mesleki memnuniyetsizliğe ve meslekten soğumaya

neden olduğu gibi bazen imamları ciddi psikolojik sorunlarla baş başa bırakabilmektedir.

e. Mesleki Memnuniyetsizliğin Sonuçları

Mesleki memnuniyet algısının düşük olması ile performansın düşmesi ve görev aksatma arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Mesleki memnuniyetsizlik, çalışan birey için özellikle başka iş alternatiflerinin olmadığı durumlarda verimliliği düşürmenin yanısıra stres altında bırakarak yaşam doyumunun da düşmesine neden olur. Daha ileri boyutta ise bireyin gerek ruh gerekse beden sağlığı üzerinde olumsuz bir etki bırakır ve tükenmişliğe kadar varan bir noktaya getirebilir. Yaptığı meslekten tatmin olmayan birey, doğal olarak ya başka bir mesleğe geçmek isteyecek ya da buna imkan bulamıyorsa yaptığı meslek içinde sorunlarla boğuşur bir halde kendini bulacaktır. Yapılan görüşmelerde mesleğinden memnun olmayan köy imamlarının bu duygularını görevi aksatma, performans düşüklüğü, cemaate karşı ilgisiz olma ve meslekten ayrılma şeklinde dışa vurdukları gözlemlenmiştir.

f. Meslekten Ayrılma ve Mesleğin Gizlenilmesi Durumu

Din görevliliği “yerine getirilen iş” itibariyle birçok meslekten farklı bir karakter taşımaktadır. Kutsallık düşüncesinin, mesleğin tüm alanlarındaki etkisi tartışma götürmeyen bir gerçektir. Bu düşüncenin etki derecesinin düşük düzeyde oluşu ya görevin “zoraki” yerine getirilmesini, ya da görevden ayrılma düşüncesinin her an var olması sonucunu doğurabilir. Bu durum ise din görevlilerin toplum nazarında prestijini düşürürken, din görevliliği mesleğini de istenilmeyen konumuna taşıyabilir. 2013 yılı istatistiklerine göre DİB’den muvaffakat alma yolu ile başka bir kuruma giden kişi sayısı 1035’dir. Bu sayının 920’si ise müftü, vaiz, müezzin gibi hizmet gruplarının yanısıra çoğunluğunu imam – hatiplerin oluşturduğu Din Hizmetleri Sınıfı’na aittir. Ayrıca kurumdan istifa ederek ayrılan 219 kişinin de 204’ü yine aynı sınıftandır.

Tablo 2.21. Meslekten Ayrılma İsteklerine Göre Dağılımları

	Sayı	%
Evet	41	38,0
Hayır	59	54,6
Kesinlikle hayır	8	7,4
Toplam	108	100,0

Köy imamlarının “mesleki memnuniyet düzeyleri”ni tespit etmek amacıyla “devlet güvencesinde başka bir mesleğe girme imkanınız olsa meslekten ayrılmayı düşünür müsünüz?” şeklinde dolaylı olarak sorulan soruya, ankete katılanların % 54.6’sı “hayır” cevabını verirken, % 7.4’ü ise “kesinlikle hayır” cevabını vermiştir. Buna göre, ankete katılanların büyük bir çoğunluğu (% 62) meslekten ayrılmayı düşünmediklerini ifade ederken, % 38 gibi bize göre azımsanamayacak bir kısım ise “evet” cevabını vererek devlet güvencesinde bir iş imkanı bulursa meslekten ayrılacağı yönünde görüş belirtmiştir. Bu oran, daha önceden sorulan “bugün imamlık mesleğini istemeye istemeye yapanların olduğu söyleniyor. Bu konuda kanaatiniz nedir?” sorusuna “katılıyorum” yönünde görüş belirtenlerin oranı (% 65.7) ile birlikte ele alındığında köy imamları arasında mesleklerinden memnun olmasa bile meslekten ayrılmayı düşünmeyen bir kesimin olduğu görülmektedir.

Kişilerin tümüyle meslekten memnun olmaları her zaman olanaklı değildir. Bazı insanlar mesleklerinden olağanüstü bir memnuniyet duyabilirken bazıları için mesleğin cazip yönleri bulunmayabilir. Mesleğin kişinin gözünde değer kaybına uğraması, o işteki verimliliğin düşmesine neden olabilirken yeni bir takım alternatif görev veya işler aranmaya başlanabilir. Kişinin gözünde mesleğin değer kaybetmesi; parasal, psikolojik ve toplumsal bir takım nedenlerden kaynaklanabilmektedir.

Mesleğin yerine getirilmesinde bir takım olumsuzluklarla karşılaşılmasına rağmen mesleksel bir tatmin vardır ve bu genelde manevi bir görevin yerine getirilmesinden kaynaklanmaktadır. Köyde imamlık yapma tercihi ve devam ettirilmesinde manevi yön etkin biçimde kendini hissettirmektedir. “Önceden düşündüm ama şimdi düşünmem, yetiştirdiğim talebeler bana haz veriyor”, “beş yıl öncesine kadar düşündüm ama şimdi Allah rızası daha baskın” ve “elhamdulillah, hiç düşünmedim” şeklindeki ifadeler imamlık mesleğini ifa ederken manevi yönün etkin bir şekilde varlığını hissettirdiğine

işarettir. “Severek yapmama rağmen manevi mes’uliyeti ağır” şeklindeki ifadeler ise manevi yükü taşıma kararlılığını gösteremeyenlerin, cemaat baskısı ile sık karşılaşmalarından dolayı genelde meslekten ayrılmayı düşündüklerini göstermektedir. Mesleğin gerektirdiği sorumluluğa karşılık yeterli bilgi birikiminden yoksunluk, mesleği sürdürmeyi adeta imkansız kılmakta ve başka kurumlara geçiş tek çözüm yolu olarak görünmektedir.

Köy imamlarının meslekten ayrılmayı düşünmesinde etkili olan diğer bir sebep ise görev yaptıkları yerleşim biriminin fiziki yapısındaki eksikliklerdir. İmamlar konu ile ilgili görüşlerini “merkezde olsam değişmem, geçsem de Diyanet içindeki dairelere geçerim”, “çocuğun eğitimi için düşünüyorum ama başka şansımız yok” ve “köy şartlarından dolayı ayrılmayı düşünüyorum” şeklinde ifade etmektedirler. Özellikle köydeki eğitim imkanlarının kısıtlı olması onları çocuklarının eğitimi açısından tedirgin etmektedir. Köylerdeki genç nüfusun azalması özellikle yaşı genç olanlar için monoton ve sıkıcı bir hayatın içinde yaşadığı izlenimi oluşturmakta ve mevcut sorunu gidermek için meslekten ayrılmayı düşünmektedirler. Daha önce de bahsedildiği gibi cemaat baskısı yani cemaatin imamların tutum ve davranışları üzerindeki kontrol edici gücü imamlarda mesleki memnuniyetsizliğe neden olmakta ve bazı imamlarda meslekten ayrılma şeklinde tezahür etmektedir. Bu durumu “cemaatin kahır çekilmiyor ama mecburi çalışmam gerek” şeklindeki ifadelerden anlamak mümkündür. Yapılan görüşmelerde DİB’in geçmişte belli dönemlerde muvafakat verme konusunda kısıtlayıcı bir tavır sergilediği ve Başkanlığın kurumlar arası geçişe izin verildiği takdirde büyük bir oranda bir geçiş olacağı kaygısı taşıdığı belirtilmiştir. Daha iyi bir iş imkanının olmadığı biliniyor, birçok kişinin görevden ayrılmasını engellemektedir.

Din görevlileri üzerine yapılan bir araştırma da mesleki bilgi ve uygulama yetersizliği, sosyal itibarın düşüklüğü, sosyal baskı ve ekonomik sıkıntı meslekten ayrılma sebepleri olarak ele alınmıştır (Buyrukçu, 2008: 293).

Meslekten memnun olunmaması veya meslekle tam olarak bütünleşememe meslekten ayrılmaya sebebiyet verebileceği gibi mesleğin gizlenilmesine de sebep olabilir. Bir gizliliğin olması genel olarak toplumsal veya bireysel bakış açısından kaynaklanabilir. Mesleki kimliğe sahip kişide toplumun sosyokültürel yapısına ters bir takım anlayış ve davranışların bulunması bireyin bu şekilde davranmasına neden olabilir. Bahsedilen değerlerin dinle ilgili olması durumu daha da önemli kılabilir. Çünkü genel olarak dinin,

“üstün” özellikler taşıdığına inanılır ve bunun aksine bir tutum geliştirme vicdani veya manevi bir rahatsızlığa neden olur. Yapılan mülâkatlarda köy imamaları arasında mesleğini gizlediğini veya gizlemek zorunda kaldığını söyleyenlere çok fazla rastlanılmamakla beraber kişilerin kimlikleri ile bağdaşmayan davranışlarda bulunduğu veya kendisinden beklenenlere cevap veremediği zamanlarda kimliğini gizlemek durumunda kalacağı ve hatta böyle bir durumun gerekli ve daha uygun olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır. Kanaatimizce bu görüşde olanlar imamlık mesleğinin manevi yönüne vurgu yaparak bu mesleğe leke sürülme kaygısı taşıyanlardır.

4. Kurumsal Sorunlar

Mesleksel süreç içinde köy imamlarının bağlı bulundukları kurumuyla ilişkilerinin sağlıklı yürütülmesi bir gerekliliktir. Bir kurumda gerek yöneticilerin baskıcı, ayrımcı ve ilkesiz tutum ve davranışları gerekse görevlilerin görevini ihmal, disiplinsiz ve duyarsız tavırları bu ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesinde engel teşkil eden durumlardır. Bu türden durumlar aynı zamanda verimli çalışmanın ve hizmetlerin aksamasına sebep olacaktır.

Köy imamlarının bu konudaki problemleri genellikle nakil veya tayin, izin ve özlük hakları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Problemlerin niteliğini ve ortaya çıkışlarını dikkate aldığımızda problemlerin kaynağının bazılarının idari uygulamalarda bazılarının ise hukuki düzenlemelerde olduğu gözlenmektedir.

a. Kurumsal Hareketlilik Sorunu

Özellikle merkeze uzaklığı dolayısıyla ulaşım açısından bir takım güçlüklerin olduğu, lojmanın olmadığı veya bakımsız olduğu ve eğitim imkanlarının kısıtlı olduğu köyler tercih edilmemektedir. Merkezi yerlerin tercih edilmesinde ise sosyal etkinlikler, çocukların eğitim durumu, ulaşım, haberleşme ve imam hatipler tarafından ek gelir şeklinde algılanan, nikâh, mevlit, cenaze, hatim, devir vs. yoğunluğu gibi faktörler çoğu zaman etkili olabilmektedir.

Köy imamlarının gerek bu konu ile ilgili direkt olarak sorulan soru/sorularda gerekse dolaylı olarak konuyla ilgisi bulunan soru/sorulardaki “şehirde görev yapan imamlar çakılıp kalıyor”, “atamaların objektif olması”, “bir ilçe merkezine nâkil için dilekçe verdim, sınava gelmene gerek yok adamı belli dediler, el insaf en azından sınava girelim

kimin ne olduğunu bilelim, görelim”, “adamı olmayan gidemiyor sonra da doğruluktan bahsediliyor” şeklindeki ifadeleri köy imamlarının büyük bir kısmında kurumlarına ve kurum amirlerine karşı bir güvensizlik duygusunun olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu durum özellikle çocuklarının eğitimi dolayısıyla şehre gitmek zorunda olduğunu düşünen ve uzun süre köylerde görev yapmak durumunda kalan köy imamlarında mesleğe ve kuruma karşı ilgisizlik şeklinde olumsuz psikolojik sonuçlar doğurabilmektedir. Görev yaptıkları yerlerde tek görevli olmaları nedeniyle gerek hizmetiçi eğitim veren kurslardan gerekse mesleki eğitim alabilecekleri aşere-i takrib, güzel ezan okuma vb. kurslardan faydalanma imkanının kısıtlılığından dolayı münhal duruma düşen kadrolar için yapılan sınavlarda başarısız oldukları köy imamları tarafından dile getirilen bir başka husustur.

Anketin uygulandığı dönemde merkezi yerlerde görev yapan imamlar genelde emekli oluncaya kadar görev yerlerinden ayrılmamakta ve dolayısıyla bu kadrolar kolay kolay münhal duruma düşmemekteydi. Emeklilikten dolayı boşalan çok az sayıdaki kadrolara tayin veya yer değiştirme işlemlerinde ise çoğu zaman “liyakat” usulünün gözetilmediği ve “adam kayırma”nın olduğu biçimindeki kanaat, köy imamları arasında yaygındı. Bu konuda idareciler üzerinde siyasi bir baskının olduğu da bilinen bir gerçektir. Ancak 01.07.2010 yılında çıkarılan 6002 Sayılı Kanun ile imam hatiplerin tayin ve nakillerinde daha objektif kriterler getirilmiş ve böylece bu işlemler daha adil bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu kanun ile camiler arasında bir gruplandırma yoluna gidilmiş ve her bir grup camide görev yapmak için hizmet süresi ve belirli nitelikler gibi nesnel kriterler aranmıştır. Camilerin, kadro ihtiyacının belirlenebilmesi amacıyla cami ve mescitlere ait bilgiler bilgisayar ortamına alınarak norm kadro çalışmaları çerçevesinde camilerin gruplandırılması ve kadro sayılarına ilişkin tespitlerin sağlıklı yürütülebilmesi için il ve ilçe müftülüklerinin katkıları sağlanarak camilerin özellikleri, cemaat kapasiteleri, fonksiyonları ve konumlarına göre gruplara ayrılması düşünülmüş ve camiler (A, B, C, D ve E) olmak üzere 5 grup olarak tespit edilmiştir. Gruplandırma / grup değişikliği yapılırken camiler;

- a. Ülke düzeyinde tanınan sembol camiler (A) grubu,
- b. Bulunduğu bölgede hizmet açısından çok özel yeri olan ve önem arzeden, bölge halkı tarafından özel önem yüklenen, dini merasim ve törenlerin yapıldığı camiler (B) grubu (Ancak, bu bütün ilçelerde mutlaka olacak demek değildir. Bu ölçülerde il ve ilçelerde birden fazla olacağı gibi hiç de olmayabilir.),

- c. (A) ve (B) grubu camilerin özelliğini taşımayan ancak il, ilçe ve belde merkezlerinde olup, günün her saati ibadete açık, birer imam hatip ve müezzin-kayyım kadrosuna ihtiyaç duyulan camiler (C) grubu,
 - d. (A), (B) ve (C) grubu camilerin özelliklerini taşımayan ve sadece imam hatip kadrosuna ihtiyaç duyulan camiler (D) grubu,
 - e. Kadroya ihtiyaç duyulmayan, kadro ve görevli verilse dahi cemaati olmayacak, hiçbir fonksiyon icra etmeyecek camiler (E) grubu şeklinde sınıflandırılmıştır.¹⁶
- 6002 Sayılı Kanunun 17. Maddesinin 2. ve 3. Fıkrasına göre; öğrenim durumları ne olursa olsun imam hatipler ilk defa köy/kasaba ile il/ilçe merkezleri dışındaki mahallelerde bulunan (D) grubu camilere atanırlar. Buralarda münhal (D) grubu cami bulunmaması halinde il ve ilçe merkezlerindeki münhal (D) grubu camilere de ilk defa atama yapılabilir. Bu gruptaki camilerde görev süresi asgari üç yıldır. (B) grubu camilere atanabilmek için; (D) ve (C) grubu camilerde toplam beş yıl görev yapmış olmak şarttır. (A) grubu camilere atanabilmek için ise diğer grup camilerde en az sekiz yıl görev yapmış olmak ve aşere, takrib ve tayyibe kursunu veya hafız olup tashih-i huruf kursunu bitirmiş olmak veya ihtisas kursu belgesine sahip olmak gerekir. İl ve ilçe müftülüklerince ilan edilen boş cami kadrolarına naklen atanmak için müracaat edeceklerde cami gruplarına göre aranacak MBSTS taban puanı Başkanlıkça belirlenir.¹⁷

Ayrıca bu kanun ile merkezi yerlerde bulunan camilerdeki görevlilerin emekli oluncaya kadar görev yerlerinden ayrılmamaları dolayısıyla bu kadroların kolay kolay münhal duruma düşmemelerini önlemek amacıyla rotasyon uygulaması getirilmiştir. Kanunun geçici 7. Maddesinin 1. Fıkrasına göre; 19. maddenin dördüncü fıkrasındaki kıstaslar dikkate alınarak bu yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihte cami görevlilerinden görev yaptığı camide yirmi beş yılını tamamlamış olanların yer değişiklikleri, 2014 yılı Haziran-Eylül döneminde yirmi yılını tamamlayanların yer değişiklikleri 2015 yılı Haziran-Eylül döneminde on beş yılını tamamlayanların yer değişiklikleri 2016 yılı Haziran-Eylül döneminde yapılır. Bu Yönetmeliğin 19 uncu maddesinin dördüncü fıkrasındaki süreye göre (görev yaptığı camide sekiz yılını tamamlayanlar) zorunlu yer

¹⁶http://www2.diyanet.gov.tr/InsanKaynaklariGenelMudurlugu/Documents/KADRO/kadro_bulteni.pdf. 4 Mayıs 2011

¹⁷<http://www2.diyanet.gov.tr/HukukMusavirligi/Sayfalar/yonetmelikler.aspx>. 15 Nisan 2015

değişiklikleri ise 2017 yılından itibaren yapılmaya başlanır ve sürelerin hesaplamasında 1 Haziran tarihi esas alınır.

b. Özlük hakları

Özlük hakları, kamu görevlisinin bir anlamda işverenle yapmış olduğu sözleşme mahiyetinde olan “devlet memurları kanunu” ya da “yönetmelik”lerle kendine tanınan bir takım haklar olarak ifade edilebilir. Bilindiği gibi köy imamları diğer birçok kamu kurum ve kuruluşlarında olduğu gibi 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’na tabidirler. Özlük ve sosyal hakları bu kanuna göre düzenlenmekte, maaşlarını da bu kanunda belirlenen esaslar doğrultusunda almaktadırlar. Özlük haklarındaki yetersizlik, sadece köy imamlarının değil genel olarak din görevlilerinin önemli sorunlarından biridir. DİB kuruluşu içinde şehir veya ilçe merkezi ile köylerde görev yapan imamlar arasında özlük hakları diye nitelendirebileceğimiz haklar bakımından herhangi bir ayrım söz konusu değildir. Hangi yerleşim biriminde görev yaparsa yapsın bütün imam hatipler 657 Sayılı Kanuna tabi devlet memurlarıdır ve DİB’in uygulamış olduğu kanun ve yönetmelikler hepsi için geçerlidir. Devletin diğer kurumlarında çalışan kamu görevlilerine kıyasla, din görevlilerinin özlük hakları daha kısıtlıdır. Özlük haklarıyla ilgili problemlerin sebeplerinden biri olarak DİB’in teşkilat yasasının uzun süreler çıkarılamamış olmasını da ifade etmek mümkündür.

İmamlar gerek bu konu ile ilgili direkt olarak sorulan soru/sorularda gerekse dolaylı olarak konuyla ilgisi bulunan soru/sorularda görüşlerini, “köylerde iki görevli olması gerekiyor”, “il ve ilçelerde öğretmen evine benzer imamevlerinin olmayışı”, “eften püften meselelerde hemen soruşturma açılmamalı görevlilere sahip çıkılmalı”, “Adamın kafası atıyor şikâyet ediyor”, “üvey evlat meselesi” şeklinde ifade etmiştir. Anket ve mülâkatlardan elde edilen verilere göre köy imamlarının özlük haklarının neler olduğu hususunda pek fazla bilgi sahibi olmadıklarını söylemek mümkündür. Köy imamlarının üzerinde önemle durdukları konu, cemaat tarafından yapılan basit düzeyde bir şikâyetten dolayı soruşturma açılmasıdır ki bu konuda uzun yıllar boyunca ciddi sıkıntıların yaşandığı bir realitedir. Köy imamları arasında kurumun görevlilerine sahip çıkmadığı, bir muhtarın veya vatandaşın şikâyeti üzerine sorguya çekildiği hatta görev yerinden ayrılmaya zorlandığı gibi durumlar da gözlenmektedir. Din görevlileri, özlük hakları itibarıyla Devlet Memurları Kanunu’na tabi iken 2010 yılındaki 6002 Sayılı

yasanın çıkarılmasına kadar devlet memurlarının, “idari tahkikat yapılmaksızın tutuklanmamaları” hakkına sahip olamamışlardır.¹⁸ Bu durum, din görevlileri hakkında ciddiyyetten uzak bir iftira atılmış olması halinde bile onların hâkim önüne çıkarılmasına neden olmuş ve itibarlarını sarsmıştır.

Meslek lisesini bitiren bir kişinin maaşına ilave bir tazminat alması ancak 1987 yılında gerçekleşmiştir. 1987 yılından itibaren diğer devlet memurlarında olduğu gibi imamların da maaşlarında yeni düzenlemeler yapılmış, “Din Hizmetleri Sınıfı’nda” görev yapan imamlara öğrenim durumlarına göre değişen “Din Hizmet Tazminatı” verilmiştir. Ancak bu düzenlemelerde de din görevlileri, öğrenim durumları, görev yerleri ve hizmet süreleri eşit olan (eğitim, sağlık, askeri) birçok kamu görevlisi ile karşılaştırıldığında belirgin bir şekilde daha az miktarda din hizmeti tazminatı almaktadırlar. Kanaatimizce bu düzenlemelerde hizmetin dini karakteristik özelliği dikkate alınmaksızın sadece mesai saati esas alınarak imamların fiilen çalışma saatlerinin az bulunması etkili olmaktadır ki zamana bağlılık itibarıyla özellikle din görevlilerinin diğer kamu görevlileri ile karşılaştırıldığında belirgin bir mesai saatinin olmadığını söylemek mümkündür. Bununla beraber kendilerine ek mesai ücreti ödenmemektedir. Aynı şekilde haftada bir gün tatil yapmalarına rağmen köy imamlarının çalıştıkları altıncı gün için de herhangi bir ödenek söz konusu olmaz. Resmi tatil olarak ilan edilen bazı günlerde köy imamlarının mesaisi devam eder. Çalıştıkları resmi tatillerde diğer kurumlarda olduğu gibi kendileri için herhangi bir ek ödenek söz konusu olmaz. 2010 yılında çıkarılan 6002 Sayılı Kanuna göre imam – hatipler şayet izin almazlarsa Ramazan bayramında 3 gün Kurban bayramında ise 4 gün için günlük sekiz saat üzerinden hesaplanan bir mesai ücreti alırlar. İzin haklarını kullandıklarında ise bayramların ilk günleri için görevde olmalarına rağmen herhangi bir mesai ücreti ödenmez.¹⁹

¹⁸ DİB Görev ve Çalışma Yönergesi Madde 21- (Değişik: 26/4/1976-1982/1 md.; İptal: Anayasa Mahkemesinin 18/12/1979 tarihli ve E. 1979/25, K. 1979/46 sayılı kararı ile; Yeniden düzenleme: 1/7/2010-6002/18 md.)Başkanlık teşkilatının her kademesinde din hizmetlerini yürüten personel,görevleri sebebiyle işledikleri suçlarda 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk CezaKanunu uygulaması bakımından kamu görevlisi sayılır ve bunlar hakkında 2/12/1999tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması HakkındaKanun hükümleri uygulanır.

¹⁹<http://www2.diyaret.gov.tr/HukukMusavirligi/Sayfalar/yonetmelikler.aspx>. 15 Nisan 2015

c. Tek Görevlilik ve İzin Sorunu

Tablo 2.22. Yıllık İzin Kullanmada Problem Yaşama Durumları

	Sayı	%
Evet	27	25,0
Hayır	78	72,2
Cevapsız	3	2,8
Toplam	108	100,0

Tablo 2.22’deki veriler incelendiğinde örnekleme katılanlar içinde % 72.2’lik bir kısmın “yıllık izin kullanma konusunda herhangi bir problem yaşıyor musunuz?” sorusuna “hayır” cevabını verdiği, % 25’lik bir kısmın ise “evet” cevabını verdiği gözlemlenmektedir. % 2.8 gibi bir kısım ise soruyu cevapsız bırakmıştır. Anketten elde edilen verilere göre köy imamlarının yıllık izin kullanmada bir problem yaşamadıklarını söylemek mümkünse de yapılan mülakâtlar neticesinde köy imamlarının bu soruya cevap verirken resmi izinlerini kullanmak istediklerinde çalıştıkları kurum amirlerinden (müftülerden) kaynaklı kanunen bir engel olup olmadığı şeklinde bir yanılgıya düştüklerini söyleyebiliriz. Çünkü yapılan mülakâtlar köy imamlarının tek görevlilik ve izin konusunda ciddi sıkıntılar yaşadıklarını bize göstermektedir.

Cami görevi, namaz vakitlerine bağlı olarak günün tamamına yayılan bir özellik gösterir. Bu durumda köy imamının mesaisinin günün tamamını kapsadığını ifade etmek yanlış olmaz. Günde beş vakit bir yerde mutlak surette bulunma durumunun zorluğu ve her an bir görevle muhatap olunabileceği bilinci ile adeta hazır kıta beklemenin oluşturduğu psikolojik durumu hakikaten yaşamadan anlamak mümkün değildir. Herhangi bir köyde kasabada mahallede köy imamına ihtiyaç duyulması durumunda köy imamları hemen hazır olarak insanların ihtiyaçlarına koşarlar. Köy imamı izin almak istediğinde camideki görevi ifa edecek ehil birini bulma sorunu ortaya çıkar ve bu da her zaman ve her köyde mümkün olmayabilir. Özellikle genç nüfusun sayısının neredeyse yok denecek kadar az olduğu yerlerde bu görevi yürütecek birini her zaman bulamayabilirsiniz. Söz konusu vekâlet problemi 2007 yılında yürürlüğe giren bir yönerge ile kaldırıldığı halde müftüler kanaatimizce cemaatin tepkisinden çekindikleri için vekâlet bırakmadan izin verme hususunda biraz temkinli davranabilmektedirler. Merkezi yerlerde genel olarak böyle bir sorun yaşanmazken bu

sahada çalışanlar yıllık yasal izinlerini kullanmada bile sıkıntı yaşayabilmektedirler. Ancak buradaki sıkıntı, köy imamlarının resmi izinlerini kullanırken karşılaşılan kurumsal bir engelden ziyade cemaatin imamsız kalmasından dolayı oluşan durum gereği kurum amirlerinin “yerinize adam bulun baskısı” ve “köy imamı cemaat arasındaki ilişkilerin olumsuz etkilenmesi sorunu” şeklindedir.

Öte yandan yaz döneminde camilerdeki yaz kursları nedeniyle ve ramazan aylarında hizmetlerin aksamaması için köy imamlarının zorunlu haller dışında izin kullanmaları kısıtlanır. Yıllık izin kullanımı dışında resmi tatil olarak ilan edilen dini ve milli bayramlarda köy imamlarının mesaisi devam eder. Yani köy imamları diğer kamu görevlilerinin yararlandığı resmi tatillerden yararlanamazlar. Eğer bu dönemlerde tatil yapmayı isterlerse amirinin onayıyla yıllık izninden kullanmak durumundadırlar.

Tablo 2.23. Yıllık İzin Kullanmada Problem Yaşama Nedenleri

	Sayı	%
Amirlerin tutum ve davranışları	3	2,8
Tek görevli olduğum için	1	,9
Cemaatimin izinli olmam konusundaki olumsuz bakış açısı	9	8,3
Yaz Kur'an Kursları	11	10,2
Başka	1	,9
Cevapsız	83	76,9
Toplam	108	100,0

Yıllık izin kullanma konusunda problem yaşıyor musunuz? sorusuna “evet” diyen kişilerden bunun nedeni konusunda görüş beyan etmeleri istenmiş ve bu konudaki cevapları tablo 2.23.’de görüldüğü gibi kategorileştirilmiştir. Buna göre, yıllık izin kullanma konusundaki en büyük engelin % 10.2 gibi bir oranla “Yaz Kur'an Kursları” olduğu görülmektedir. Bu görüşün daha çok okul çağında çocuk sahibi olan ve çocuklarıyla beraber tatil yapmayı isteyen köy imamları tarafından dile getirildiğini söylemek mümkündür. Araştırmanın ilerleyen safhalarında görüleceği gibi köy imamlarının büyük bir kısmı Yaz Kur'an Kurslarını olumlu bulmakta ve devam etmesini istemektedirler. Bu durum bize her ne kadar izin kullanma konusunda sıkıntı oluştursa da imamların Yaz Kur'an Kurslarına önem verdiklerini göstermektedir.

Örnekleme katılanların % 8.3'lük bir kısmı “cemaatin izinli olmam konusundaki olumsuz bakış açısı” cevabını vermiştir. Mülâkatlardan elde edilen “İmamın izni mi olur”, “ben de işin var da bu nedenle gittin sandım, izin günün olduğu için mi gittin şeklinde laflara maruz kalıyoruz”, “izin günümü bile çekemiyorlar”, “izin cemaatin gözüne batıyor” ve “haftalık izin bile sürekli kullanılırsa göze batıyor”, şeklindeki ifadeler bu görüşü destekler mahiyettedir. Köy imamlarının izin kullanımıyla ilgili sorunları kendilerine tanınan yasal haklardan ziyade cemaatin bakış açısıyla alakalıdır. Özellikle köy imamının izinli olduğu zamanlarda caminin boş kalması cemaatin tepkisine yol açmakta bu da imam-cemaat çatışmalarına zemin hazırlamaktadır. Cemaatin yer yer imamların haftalık izin günlerini kullanma noktasında tutumlu davranmasına, her hafta izin yapmasına gerek olmadığına dair söylemlerine görevimiz esnasında şahit olduğumuzu söyleyebiliriz.

Diğer memurlara doktor tarafından istirahat verildiğinde resmi olarak izinli sayılmaktadır. Köy imamları ise doktor raporu bulunsa bile istirahat yapamamakta, “Hoca camiye gelmiyor, evde boş boş yatıyor” gibi eleştirilere muhatap olmamak için camiye gitmek zorunda kalmaktadır. Ancak cemaatin böyle bir bakış açısına sahip olmasında görevini aksatan köy imamlarının da payının olduğunu unutmamak gerekir. Özellikle merkeze uzak köylerde köylerdeki monoton, sıradanlaşmış hayatın etkisinden bunalan köy imamları kurumun baskısını da üzerinde çok fazla hissetmediği zamanlarda görevini sık sık aksatma şeklinde suistimal denebilecek davranışlar sergileyebilmektedir. Bu durum cemaatin zihnindeki gerek devlet memuru imam tipine gerekse dinin temsilcisi olarak algıladığı idealindeki imam tipine uymamakta ve tepkisine yol açmaktadır.

% 2.8'lik bir kısım “amirlerin tutum ve davranışları” cevabını verirken, bir kişi problemin belki de ana kaynağını teşkil eden “tek görevli olduğum için” cevabını bir kişi ise başka seçeneği adı altında “yaz mevsiminde göçten dolayı cemaatim çok oluyor bu nedenle ayrılamıyorum” cevabını vermiştir.

V. Köy İmamlarında Mesleksel Bilincin Oluşumu ve Mesleksel Yaşamın Değerlendirilme Biçimleri

1. Meslek Seçimlerini Belirleyici Unsurlar

Her insanın idealinde bir meslek bulunmaktadır. Bu ideale ulaşma ise şartların uygunluğu ile yakından ilgilidir. Kişinin belli bir mesleği, kendisi için “ideal meslek” olarak seçmesi, o mesleğin toplum nezdindeki değeri ile yakından ilgilidir. Bireyin meslek seçimi konusunda her zaman yüksek bir hedef belirlemesi doğaldır. Çünkü hiç kimse meslek itibarıyla düşük konumda bulunan ve aynı zamanda ücret bakımından aşağı düzeyde bulunan bir mesleği tercih etmek istemez. Kişide meslekle ilgili yargılar, mesleğe başlamadan önce oluşmakta ve bu aşamada daha çok pozitif bir anlam yüklenmekte ise de olumsuz imajların edinilmesi de mümkündür. Buna rağmen kişinin o mesleği seçmesi, bir takım zorlamalar (maddi sıkıntı, çevre ve ailenin etkisi) neticesinde olabilir.

Köy imamlarının % 60,2’sinin kırsal kökenli olduklarından daha önce bahsedilmişti. Kırsal veya kentsel alana has bir takım anlayışlar, kişilerin tutum, karakter ve davranışlarında etkili olduğu gibi; ileriki yaşamda seçilmek istenen mesleğin belirlenmesinde etkili olabilmektedir. Kırsal alanda değişimin öncüsü olarak birkaç meslek temsilcisi (öğretmen, köy imamı, doktor, hemşire, sağlık memuru) ön plandadır ve bunların dünya görüşleri ile meslekleri, itibar gösterilmesi gereken bir konumu işgal etmektedir. Dolayısıyla da kırsal bölgedeki insanların geleneksel çizgiyi dışlayıp, baba mesleği dışında bir meslek seçmeleri söz konusu olduğunda bu seçimin genelde öğretmen, imam, doktor, sağlık memuru ve hemşire gibi mesleklerle sınırlı kaldığı söylenebilir. Bu konuda kırsal kesimdeki imamlık deneyimlerimizin bu görüşe paralel bir kanaat arz ettiğini söyleyebiliriz. Bunun yanında bahsedilen sınırlı sayıda meslek seçme isteğinin, ulaşımın ve kitle iletişim araçlarının çoğalması gibi nedenlerle, kısmen değişime uğramış olduğu da ifade edilebilir.

Kişinin seçmiş olduğu meslek, çoğu zaman, onun kendine özgü ve onu diğer insanlardan ayıran yapısı bakımından bir takım bilgiler verebilmektedir. Kişiler, daha çok, ilgisini çeken, yeteneği olan alanlarda faaliyette bulunmak isterler. Kişinin, ilgisini çekmeyen ve o alanda bir yeteneğinin olmadığı mesleklerde verimlilik açısından düşük kalacağı söylenebilir. Bir takım zorlama nedenlerle yapılan bir meslek seçimi, hem çalışan hem de hizmet edilen kişi/kurum açısından birçok sakıncalar doğurabilir.

Tablo 2.24. İmamlık Mesleğini Seçme Nedenleri

	Sayı	%
Dinime hizmet arzusu	46	42,6
Toplum tarafından saygı duyulan bir meslek olduğu için	4	3,7
Aile büyüklerim istediği için	22	20,4
Devlet güvencesinde başka bir mesleğe giremediğim için	20	18,5
Başka	11	10,2
Cevapsız	5	4,6
Toplam	108	100,0

Ankete katılan köy imamlarına, mesleklerini tercih etmelerinde etkili olan faktörlerin neler olduğunu tespit etmek amacıyla “imamlık mesleğini niçin seçtiniz” sorusu sorulmuş ve buna göre örneklemimizin büyük çoğunluğu (% 42.6), “dinime hizmet etme arzusu” cevabını vermiştir. Dinsel hissiyattan dolayı mesleğin seçilmiş olduğunun belirtilmesi olumlu bir durum gibi algılanabilir. Bu durum, mesleğin daha sevilerek ve içten yapılmasını sağlayabilir. Mesleğin sevilerek ve içten yapılması ise verimliliğin yüksek seviyede olması anlamına gelmektedir. Daha önce imamlık mesleğini istemeye istemeye yapanların olduğu düşüncesine katılanların oranı ve bu düşünceye katılanların gerekçeleri göz önünde bulundurulduğunda başlangıçta isteyerek ve dinine hizmet etme arzusuyla göreve başlayan köy imamlarının, mesleğe girdikten sonra, bir takım güçlüklerle karşılaşılması sonucu, mesleksen ideallerinin kaybolduğunu söylemek mümkündür. % 18.5 gibi bir kısım da “devlet güvencesinde başka bir mesleğe giremediğim için cevabını vermiştir.

Ankete katılanların, % 20.4’ü ise “aile büyüklerim istediği için” cevabını vermiştir. Yaşamlarının büyük bir kısmını köy gibi küçük yerleşim yerlerinde geçiren kırsal kesim insanların meslek seçimlerinde aile kurumu belirleyici bir etkiye sahiptir. % 3.7’lik bir kısım “toplum nezdinde saygı duyulan bir meslek olduğu için” cevabını verirken; % 10.2’lik bir kısım ise “başka” seçeneği adı altında cevap vermiştir. “Başka” seçeneği adı altında görüş belirtenlerden 2 kişi “ hafız olduğum için” ve “10 yaşından beri Kur’an eğitimi aldığım için” şeklinde görüş beyan ederek, almış oldukları eğitimin mesleğe uygun olması nedeniyle imamlık mesleğini seçtiklerini belirtmiştir. 2 kişi ise “tamamıyla tesadüf” ve “liseden arkadaşım vesile oldu” şeklinde görüş beyan ederek, meslek seçimlerinde belirgin bir faktörün olmadığını belirtmişlerdir. 1 kişi ise imamlık mesleğini bir diğer kuruma geçiş için basamak olarak kullandığını belirten “başka bir

mesleğe geçiş için” şeklinde beyan etmiştir. Diğer kişiler ise “çocukluk hayalimdi” ve “sevdiğim için” cevabını vermiş ve imamlık mesleğini genel olarak beğenmelerinin seçimlerinde etken olduğunu belirtmişlerdir.% 4.6 gibi bir kısım ise soruyu cevapsız bırakmıştır.

Yapılan mülâkatlarda köy imamaları konu ile ilgili görüşlerini yoğunluk derecesine göre, “üniversiteyi kazanamayınca baktım başka iş yok imam olayım dedim, yani geçim”, “devlet güvencesinde başka bir mesleğe giremediğim için”, “başka bir mesleğe geçiş için”, “köyde okul yok imam hatip okuluna gitmek zorundaydım, ama şimdi iyiki de seçmişim”, “isteyerek seçtim”, “mesleği sevdiğim için”, “dinime hizmet etme arzusu”, “öğretmenlik olmadı ama isteyerek seçtim, imamlığı terk edip giden hayır görmez” ve “aile büyüklerim istediği için” şeklinde beyan etmişlerdir.

Anketlerden ve mülâkatlardan elde edilen verilere göre, imamlık mesleğinin seçiminde en belirgin faktörlerin mesleğin kudsiyeti ve devlet güvencesinde bir iş sahibi olma yani geçim sıkıntısını giderme olduğunu söylemek mümkündür. Anketlerden alınan cevaplarda “dinime hizmet etme arzusu” maddesi her ne kadar en yüksek orana sahip olsa da mülâkatlar sonucunda köy imamlarının büyük bir kısmının devlet güvencesinde başka bir işe giremedikleri için imamlık mesleğini seçtikleri gözlemlenmiştir. Bu durumun oluşmasında uzun yıllar boyunca imam hatip lisesi mezunlarına yönelik uygulanan katsayı probleminden dolayı bu okulu bitirenlerin ilahiyat fakültesi dışında bir fakülte kazanmasında yaşadıkları sıkıntılar ile ilahiyat fakültesi mezunlarına yönelik pedagojik formasyon belgesinin verilmemesinden dolayı öğretmen olmakta yaşadıkları sıkıntıların etkili olduğu bir realitedir. Yapılan mülâkatlarda gözlemlendiği kadarıyla imamların tamamı imamlık mesleğinin kudsiyetine ve manevi bir üstünlük vasfının olduğuna inanmaktadır. Bu düşünce bazı imamların mesleğini seçmelerinde ve devam ettirmelerinde “yönlendirici” etken olurken, bazı imamlarda da manevi mesuliyeti yüklenememek düşüncesi “caydırıcı” bir etken olabilmektedir.

2. Mesleki Yeterlilik Algıları

Bir işi yapma gücü sağlayan özel bilgi, ehliyet ve kifayet anlamında bir kavram olan yeterlilik, bir kimsenin belli bir alanda veya meslek dalında istenilen düzeye ulaşması ve mesleğin işlevlerini yerine getirebilme yeteneğine sahip olması anlamlarına

gelmektedir (Oğuzkan, 1974: 79). Yeterli olmak, belli istemleri karşılayabilecek bilgi ve beceriye sahip olmaktır. Köy imamlarının yeterliliği, görevleri ile ilgili rollerini kurumun ve hedef kitlesinin amaç ve beklentilerine uygun olarak yerine getirebilmesi için gereken bilgi, beceri ve tutumları ifade etmektedir. Mesleğin yerine getirilmesi ile ilgili olarak belli bir bilgi birikiminin olması tartışmasız kabul edilen gerçeklerdendir. Çünkü yapılan meslektan verim alınması ancak bilgi birikimiyle mümkündür. Ayrıca mesleksel gereklerin yerine getirilmesinde sahip olunan yeterlilik düzeyi bireylerin mesleklerine ilişkin farklı tutum ve davranışlar sergilemesine kaynaklık edebilir. İmamlık mesleği toplumla iyi ilişkiler kurma ve insanlara belli konularda önderlik yapmanın gerekli oluşu gibi nedenlerden dolayı diğer bir takım mesleklerden ayrılmaktadır. İmamlık mesleğinde diğer mesleklerden fazla olarak bir “manevi boyut” bulunmaktadır. Diğer mesleklerde “iş ahlakı” veya “meslek ahlakı” olarak ele alınan faktörün imamlık mesleğini yerine getirenlerde daha fazla aranan bir kriter olduğu söylenebilir.

Köy imamlarının kendilerinin, yetkililerin ve cemaatin üzerinde hassasiyetle durdukları problemlerden birisi de “mesleki yetersizlik” olarak ifade edilen mesleki formasyon ve uygulamada hissedilen eksikliklerden oluşan mesleki problemlerdir.

Tablo 2.25. Tanıdıkları Köy İmamlarına Yönelik Mesleki Yeterlilik Algıları

	Sayı	%
Yeterli	31	28,7
Kısmen yeterli	28	25,9
Yetersiz	44	40,7
Cevapsız	5	4,6
Toplam	108	100,0

Kişinin kendini değerlendirme biçimi psikolojik bazı nedenlerden dolayı gerçek olmayan ve yanıltıcı bir şekilde olabilir. Çevrenin kişiyi değerlendirme biçiminin ise bireye oranla daha objektif kriterlerle oluşma ihtimali yüksektir. Bu nedenle, imamların mesleki yeterlilikleri gibi hassas bir olguyu sağlıklı bir şekilde tespit edebilmek için önce “tanıdığınız köy imamlarını mesleki açıdan yeterli görüyormusunuz?” şeklinde açık uçlu bir soru yöneltilmiş ve alınan cevaplar “yetersiz”, “yeterli” ve “kısmen

yeterli” şeklinde kategorize edilmiştir. Daha sonra ise “mesleki açıdan kendinizi yeterli görüyormusunuz?” şeklinde kapalı uçlu bir soru yöneltmiştir.

Tablo 2.25. incelendiğinde imamların büyük bir kısmının (% 40.7), tanıdığı köy imamlarını mesleki açıdan “yetersiz” gördükleri gözlenmektedir. Tanıdığı köy imamlarını “yeterli” görenlerin oranı ise % 28.7’dir. % 25.9’u ise “kısmen yeterli” görmektedir. Yapılan görüşmelerde köy imamları içinde köy imamlarının mesleki bilgilerinin yetersiz olduğunu düşünenler ilk sırayı almaktadırlar. Özdemir, çalışmasında müftülere din görevlilerini nasıl bulduklarını sormuş, müftülerin % 75.3’ü ilk sırada kıraat yetersizliğini ifade etmiştir. Aynı araştırmada % 63.6 oranında dini bilgiler, % 56 oranında vaaz ve hutbe konularında din görevlilerini yetersiz oldukları belirtilmiştir (Özdemir, 2007: 101). Buyrukçu, çalışmasında dini bilgiler ve kıraat konusunda yetersizlikler ile hitabet (hutbe ve vaaz) ve namaz kıldırma konusunda olumsuz görüş bildirenlerin çoğunlukta olduğunu tespit etmiştir (Buyrukçu, 2008: 392-398).

İmamların mesleki bilgilerinin yeterli olduğunu savunanlar ise sayı itibariyle daha az olup, görüşlerini genelde “yetersiz olsalar atanmazlar”, “elbette ki DİB bu arkadaşlarımıza görev vermişse yeterlidir”, “cemaate göre yeterli görüyorum” ve “çoğu köyün ihtiyaçlarına göre yeterli” şeklinde ifade etmektedirler. Bu görüşte olanlar yetersiz olsa imamlığa atanmayacaklarını belirterek, atanmalarını yeterlilik için bir dayanak olarak göstermektedirler. Ayrıca kendilerini yeterli gören köy imamlarının bir kısmı cemaatin dini bilgi ve kültürel seviyesinin zayıflığını göz önünde bulundurmaktadır. Bu durumdan bilgili ve tenkitçi bir cemaat olsa yeterli olmayabilecekleri anlamını çıkarmak mümkündür.

Din hizmeti alan kişilerin kültürel seviyesi, anlayışı ve kapasitesi din hizmetinin kalitesinde ve din görevlisinin görev azminde etkili bir faktör olma özelliği gösterir. Kentsel alanda görev yapılması, bilgi yönünden bir çabayı gerektirmektedir. Kırsal bölgede yapı itibariyle bir homojenliğin ve nüfus azlığının olması değişik bilgi, anlayış ve kültürdeki insanlarla karşılaşma ihtimalini azaltmaktadır. Kentsel alanda ise kırsalın aksine imam hatiplerin bilgi ve kültür açısından daha yüksek bir düzeye sahip olmaları bir anlamda zorunludur. Kırsal kesimde görev yapmaları dolayısıyla (cemaat azlığı,

cemaatin bilgi seviyesi vs.), belli konularda dinsel bilgi talep edilmemiş olması köy imamlarını dinsel bilgi konusunda yeterli oldukları sonucuna götürebilir.

Sorumuza cevap veren bir kısım köy imamları yeterli veya yetersiz şeklinde kesin bir tavır ortaya koymamakta ve köy imamlarını kısmen yeterli görmektedirler. Yeterlilik durumunun kişiden kişiye değişebileceği ve hatta zaman içinde farklılık gösterebileceği, gelişebileceği veya zayıflayabileceği, bu görüşü savunanların hareket noktalarıdır. Bu görüşte olanlar düşüncelerini “genel olarak iyi görüyorum ama bazı eksikliklerle de karşılaşıyoruz”, “tanıdığım kadarıyla arkadaşlar çok yeterli değil, ama çok kötüde değil arkadaşlar, iyidir durumları”, “biraz eksiklikler var ama o da tecrübeyle aşılr, genelde genç arkadaşlar pırıl pırıl ve dinamik” ve “daha eğitici programlarla daha faydalı olunabilir” şeklinde ifade etmektedirler. Bu görüşü savunanlar imamlarda insan olmaktan kaynaklanan eksikliklerin olabileceğini belirterek, optimist bir yaklaşımla ilerde daha iyi olacağını vurgulamaktadırlar.

Yapılan anket ve mülakatlar göstermektedir ki imamların mesleki yeterlilik algılarını en çok ihtiyaç duydukları dini bilgilerle mesleğin gerektirdiği kişilik ve karaktere sahip olma düzeyi belirlemektedir. Bu durumu “özellikle Kur’an-ı Kerim’i yüzünden okuma ve ezber”, “mesleki bilgi, iletişim zayıf”, “kesinlikle yeterli görmüyorum, musiki yönleri çok zayıf”, “görmüyorum, köyle ilgili formasyonun ayrıca verilmesi gerektiğini düşünüyorum” ve “şahsiyet ve karakter eksikliği, söylediğini yaşamıyor” şeklindeki ifadelerden anlamak mümkündür. Mesleki yeterlilik denince bir imam-hatibin Kur’an okuyuşunun düzgün, hafız veya ezberlerinin yeterli olması, hitabet gücü, sesini iyi kullanma becerisi, ilmihal bilgileri de diyebileceğimiz temel dini bilgilere vakıf olma, cemaatle olan iletişim bağının güçlü olması ve göreve devamlılık gibi kriterlerin yanısıra mesleğin manevi boyutuna da vurgu yaparak tutum ve davranışlarında samimi olmama gibi hususlar akla gelmektedir. Yetersizlikler daha çok Kur’an-ı usulüne göre okuyamama, yani güzel bir ses, kural ve makamına göre okuyamama ve yeterli ezberi olmama - ki bundan kasıt ezberlerin devamlı tekrarlanması sebebiyle çok fazla ezberi olmayan cemaat tarafından bile fark edilebilecek şekilde sınırlı olmasıdır –, cemaatle olan iletişim bağının zayıflığı, görev aksatma ve tutum ve davranışlarda samimi olmama hususunda toplanmaktadır. Cemaatle yapılan görüşmelerde cemaatin de yeterlilik algısını oluştururken imamlarla aynı kriterleri esas aldıkları gözlenmiştir.

Bir imam hatip için bunlar mesleki formasyon olarak ifade edilebilir. Gerekli formasyonun kazanılması için de görevlinin uygun zaman ve zeminde iyi bir eğitimden geçmiş olması zorunludur. İmamlar genelde fıkhî ölçüler içinde namaz sahih olacak şekilde Kur'an bilgisine sahiptirler. Zaten yapılan yeterlilik sınavlarında bu hususun dikkate alındığı düşüncesindeyiz. Aksi halde yapılan ibadetlerin geçersiz olma ihtimali söz konusudur. Öte yandan olması gerektiği halde olamamak, ideal ben ile mevcut ben çatışmasına yol açmaktadır. Köy imamların idealinde olması gerekenin bilgisi varken kendisini bu çizgide görememesi böyle bir algının oluşmasında önemli bir etkidir. Özellikle yeni görevlilerin yetersiz olarak değerlendirilmelerinde onların tecrübesizlikten dolayı, anılan dini pratiklerden bazılarını yapmaktan çekinmelerinin önemli rol oynadığını göz ardı etmemek gerekir. İmamların kendilerini yetersiz olarak algılamalarında hitap ettikleri hedef kitlenin veya genel olarak toplumun dini pratiklere olan ilgisizliğini ve dinin öngördüğü kişilik ve karaktere sahip olmama durumlarını esas aldıkları da söylenebilir.

Bilindiği gibi namazda imamlığın bazı şartları vardır. Bunlardan birisi de Kıraat'tır. Başka bir deyişle namazı sıhhatına uygun bir şekilde kıldırabilecek kadar Kur'an okumasını bilmektir. Sonra gönülleri okşayıcı ve neticede ruhun doyurucu tatmin edilmesi de istenen arzulardandır. Geleneksel olarak yapılmalarının yaygın oluşunun yanısıra dini hayatın bir parçası olduğu düşünülerek üzerinde cemaat tarafından ciddiyetle durulan mevlid, hatim, cenaze, nikâh gibi dini sosyal uygulamalar değerlendirmelerde Kur'an-ı Kerim'den hemen sonra esas alınmaktadır.

Cemaatle yapılan görüşmelerde de imamların yetersiz olduğunu belirtenlerin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu kişilerin daha çok imamların görev yerlerini sık sık terk etmeleri, vaaz vermeyişleri ve çocuklara Kur'an öğretmeyişleri gibi durumları esas aldıkları gözlenmiştir. Cemaat konu ile ilgili görüşlerini "yetersiz", "imam kulhuyla innaa'tayna ile namaz kıldırırsa olmaz", "evine girip dışarı çıkmıyordu", "toplum içine girmezse", "düğünümüzde cenazemizde yanımızda olmaması", "yüzüne bile okuyamıyorsa yetersizdir", "imamların çoğu vaaz etmiyor", "dini bilgisinin eksik olması", "çocuklara Kur'an okutmuyan imam var dı", "görevini sık sık terk ediyorlardı" ve "kendisini taşıyamaması" şeklinde ifade etmektedir. İmamların yeterli veya normal olduğunu düşünen az sayıdaki bir kısım cemaatin bu düşüncelere sahip olmalarında köylerinin tekrar imamsız kalma endişe ve korkusu taşımalarının etkisinin olduğu

sezilmektedir. Bir kısım cemaat ise imamların yeterlilik düzeyini belirleyecek bilgiye sahip olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca böyle bir düşüncenin oluşmasında sadece ezan okumaları ve namaz kıldırımları dışında imamlardan beklentilerinin çok fazla olmamasının da etkisi olabilir. Onlar bu görüşlerini, “normaldir, iyi – kötü zamanında ezanı okuyup, namazlarımızı kıldırıyor”, “hocamızın sesi çok güzel, bir sâlâ okur değme gitsin”, “yeterli”, “iyidir”, “köye göre yeterli”, “iyisi de var kötüsü de”, “ben bilemem yeterli mi yetersiz mi, iyilerdi genelde” şeklinde ifade etmektedirler.

Tablo 2.26. Mesleki Yeterlilik Algıları

	Sayı	%
Yeterli	27	25,0
Kısmen, yeterli	67	62,0
Yetersiz	11	10,2
Kesinlikle yetersiz	3	2,8
Toplam	108	100,0

Ankete katılan köy imamlarına “mesleğinizde başarılı olabilmeniz için kendinizi yeterli buluyor musunuz?” şeklinde bir soru yöneltilmiş ve % 62 gibi büyük bir kısmın kendisini “kısmen yeterli” gördükleri gözlenmiştir. % 25’ i kendisini “yeterli” gördüğünü ifade ederken, % 10.2’si “yetersiz”, % 2.8’i ise “kesinlikle yetersiz” gördüklerini ifade etmiştir. Buna göre köy imamlarının % 75 (% 62 + 10.2 + 2.8)’inin meslekte başarılı olmak için belli bir arayış ve eksiklik içinde oldukları söylenebilir.

a. Öğrenim Durumuna Göre Mesleki Yeterlilik Algılamaları

Tablo 2.27. Mesleki Yeterlilik Algıları ile Öğrenim Durumları Arasındaki İlişki

		Öğrenim durumunuz?						
Mesleğinizde başarılı olabilmemiz için kendinizi yeterli buluyor musunuz?		İmam hatip orta kısım	İmam hatip lisesi	İlahiyat meslek yüksek okulu	Açık öğretim ilahiyat	İlahiyat fakültesi	Diğer fakülteler	Lisansüstü programlar
Yeterli	S	0	11	1	5	2	8	0
	%	,0%	28,9%	8,3%	22,7%	18,2%	38,1%	,0%
Kısmen, yeterli	S	1	25	9	16	5	9	2
	%	100,0%	65,8%	75,0%	72,7%	45,5%	42,9%	66,7%
Yetersiz	S	0	2	2	1	3	3	0
	%	,0%	5,3%	16,7%	4,5%	27,3%	14,3%	,0%
Kesinlikle yetersiz	S	0	0	0	0	1	1	1
	%	,0%	,0%	,0%	,0%	9,1%	4,8%	33,3%
Toplam		S	1	38	12	22	11	3
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Mesleksel başarının tespit edilmesine yönelik olarak köy imamlarının kendilerini yeterli görme durumları ile öğrenim durumlarının ilişkili olabileceği düşünülmüş ve karşılaştırma yoluna gidilmiş ancak bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Genelde öğrenim düzeyinin yükselmesine paralel olarak bilgi düzeyinin de artması beklenir. Bilginin artmasına bağlı olarak da meslekte yeterli olunması durumu söz konusudur. Ancak bu dağılımda tam tersi bir durum ortaya çıkmıştır. Öğrenim durumu düşük olanların kendilerini yeterli görme oranları daha yüksektir. Tablo 2. 27.'de görüldüğü gibi kendisini mesleğinde başarılı olabilmek için yeterli görenler kategorisinde en yüksek oran İmam hatip lisesi mezunlarına aittir. Bu oranı diğer fakülteler mezunu olanlar izlerken ilahiyat fakültesi gibi dini yüksek öğrenim veren fakültelerden mezun olanlar arasında kendisini yeterli görenler çok daha az sayıdadırlar.

Belli bir dinsel bilgi düzeyine ulaşamamış olanların çevrenin bilgilenme yönündeki motive edici saiklerinden de yoksun kaldıkları düşünüldüğünde kendileriyle ilgili değerlendirmelerde “yanıltıcı” karar verme eğilimi içerisine girebilecekleri gibi bir sonuç çıkarılabilir. Bireylerin belli bir bilgi düzeyine güven duyarak ortaya çıkmaları, genel durumdan haberdar olmamalarının verdiği bir “cesaret” olarak da ele alınabilir.

b. Hafızlık Durumuna Göre Mesleki Yeterlilik Algılamaları

Tablo 2.28. Mesleki Yeterlilik Algıları İle Hafızlık Durumları Arasındaki İlişki

		Hafızlık durumunuz?	
Mesleğinizde başarılı olabilmeniz için kendinizi yeterli buluyor musunuz?		Evet, hafızım	Hayır, hafız değilim
Yeterli	S	7	20
	%	30,4%	23,5%
Kısmen, yeterli	S	13	54
	%	56,5%	63,5%
Yetersiz	S	1	10
	%	4,3%	11,8%
Kesinlikle yetersiz	S	2	1
	%	8,7%	1,2%
Toplam	S	23	85
	%	100,0%	100,0%

Mesleksel başarının tespit edilmesine yönelik olarak köy imamlarının kendilerini yeterli görme durumları ile hafızlık durumlarının ilişkili olabileceği düşünülmüş ve karşılaştırma yoluna gidilmiş ancak bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Buna karşılık tablo 2.28.'e göre mesleğinde başarılı olabilmek için kendisini yeterli görenler kategorisinde hafız olanların hafız olmayanlara göre daha yüksek orana sahip olduğunu, yetersiz kategorisinde ise hafız olmayanların daha yüksek orana sahip olduğunu söylemek mümkündür.

3. İmamlara Göre Mesleki Yetersizliğin Nedenleri

Tablo 2. 29. Mesleki Yetersizlik Nedenleri

	Sayı	%
Okuma alışkanlığının olmayışı	16	14,8
Öğrenim gördüğüm okullarda mesleğe yönelik eğitim almayışım	14	13,0
Görev yerimin köy olması, eğitim olanaklarının kısıtlı olması	22	20,4
Meslekten ayrılmayı düşündüğümünden, kendimi mesleğime veremeyişim	11	10,2
Cemaatimin olmaması	10	9,3
Başka	5	4,6
Cevapsız	30	27,8
Toplam	108	100,0

Köy imamlarının mesleki yetersizliklerinin nedenlerini tespit etmek amacıyla köy imamlarına “mesleğinizde kendinizi yeterli görmüyorsanız sizce bunun nedeni aşağıdakilerden hangisi olabilir?” şeklinde kapalı uçlu bir sorulmuş ve alınan cevapların dağılımı tablo 2.29.’da gösterilmiştir. Tablo 2.26.’ da kendisini yetersiz görenlerin toplam oranı % 13 iken “yetersiz görüyorsanız nedenleri nelerdir?” sorusuna cevap verenlerin oranının %72.2 olması imamların kendileri ile ilgili değerlendirme yapmak yerine imamların tümü hakkında genel bir değerlendirme yapma eğiliminde olduklarını göstermektedir.

Tablo 2.29’dan elde edilen veriler incelendiğinde mesleki yetersizliğin nedeni olarak en yüksek oranın (% 20.4), “görev yerimin köy olması ve dolayısıyla eğitim olanaklarının kısıtlı olması” maddesine ait olduğu görülmektedir. Köy imamlarının % 14.8’i ise mesleki anlamda yetersiz oluşlarında kendilerinin de payı olduğunu düşünerek bu durumu “okuma alışkanlarının olmayışına” bağlamışlardır. % 13’ü, bu durumun nedeninin mevcut eğitim sisteminden kaynaklandığını belirtmek adına “öğrenim gördüğüm okullarda mesleğe yönelik eğitim almayışım” sebep olarak ileri sürerken, % 10.2’si icra ettiği meslekten memnun olmadığından dolayı “meslekten ayrılmayı düşündüğümünden kendimi mesleğime veremeyişim” cevabını sebep olarak belirtmiştir. % 9.3’ü köylerde gerek göçten dolayı gerekse cemaatin ilgisizliğinden dolayı “cemaatin olmayışının” yarattığı sonuçların kendilerini özellikle mesleki gelişim motivasyonu yönünden olumsuz etkilediğini vurgulamıştır. Ankete katılan köy imamlarının % 4.6’sı ise cevaplarını başka seçeneği adı altında yazmayı tercih etmiştir. Bu kişiler görüşlerini daha çok mesleki yetersizliklerinin hangi alanlarda toplandığını

ifade eden “etkili bir hitabetimin olmayışı”, “vaaz tatbikatımın olmayışı”, “makam bilgim yok”, “mesleki motivasyon zayıflığı” ve “kendi çaba ve gayretlerimin yetersiz oluşu” cümleler kullanmışlardır.

“Yapılan görüşmelerde bir kısım imamlar - ki bunlar sayıca daha fazladır – mesleki yetersizliklerinin öğrenim gördüğü okullardaki plan – program ve müfredat gibi eğitim sistemindeki eksikliklerden ve görev yaptıkları yerleşim birimindeki eğitim olanaklarının kısıtlı olmasından kaynaklandığını ifade etmektedirler. Onlar bu durumu “imamlar göreve başlarken zayıf başlıyor, köylerin cemaatsiz olması imamların başladığı gibi kalmasına sebep oluyor”, “okullardaki eğitimin kaliteli olmayışı”, “eğitim eksikliği” ve “fakültelerin felsefe ağırlıklı eğitim veriş” şeklinde ifade etmektedirler. Bir kısım imamlar ise “şehirde cemaat fazla imamlar zorla da olsa kendini geliştiriyor”, “cemaatinin az olması beni tembelliğe itiyor”, “sürekli aynı yerde kaldığımızdan gevşeme oluyor”, “cemaatin azlığı bildiklerimizi yeterli görüp, çalışma gücümüzü kırıyor”, ve “şehre uzak” şeklindeki ifadelerden de anlaşılacağı gibi cemaatin az sayıda ve ilgisiz olduklarını ve dolayısıyla cemaatin baskı unsurunu ve kendilerini geliştirmeye yönelik motive edici gücünü üzerlerinde hissetmediklerini bu nedenle gelişime kapalı olduklarını hatta mevcut bilgi birikiminde de dahi körelmeye doğru gittiklerini vurgulamışlardır. İmamlarda mesleki formasyon ve uygulama açısından yeterli derecede yetiştirilmemiş olmanın psikolojik sıkıntısı olduğu düşüncesi hakimdir. Bir kısım imamlar ise arkadaşlarının okullarda öğrendikleri ile yetinip kendilerini yetiştirme ve geliştirme için gereken gayreti göstermediklerini, cemaatin ilgisizliği gibi bahanelerin arkasına sığındıklarını ifade etmektedirler.

4. Mesleki Memnuniyet Algıları

a. Yaş Durumuna Göre Mesleki Memnuniyet Algıları

Tablo 2.30. Mesleki Memnuniyet Algıları İle Yaş Durumları Arasındaki İlişki

		Yaşınız?		
		20-35	36-50	51 ve yukarısı
Bugün istemiyeistemiye imamlık görevini yapan köy imamlarının olduğu söyleniyor. Bu konudaki kanaatiniz nedir?				
Katılıyorum	S	42	28	1
	%	73,7%	62,2%	33,3%
Katılmıyorum	S	9	13	1
	%	15,8%	28,9%	33,3%
Karasızım	S	5	3	1
	%	8,8%	6,7%	33,3%
Başka	S	1	1	0
	%	1,8%	2,2%	,0%
Toplam	S	57	45	3
	%	100,0%	100,0%	100,0%

Mesleki memnuniyetin tespit edilmesine yönelik olarak köy imamlarının meslekten memnun olma durumları ile yaş durumlarının ilişkili olabileceği düşünülmüş ve karşılaştırma yoluna gidilmiştir. Tablo 2.30.'daki veriler incelendiğinde köy imamlarının meslekten memnun olmadığı düşüncesine katılanların oranının yaşın artmasına paralel olarak azaldığı, bunun yanısıra köy imamlarının meslekten memnun olmadığı düşüncesine katılmayanların yaşın artmasına paralel olarak arttığı gözlenmektedir. Buna göre köy imamları arasında yaş arttıkça meslekten memnun olma durumunun arttığını, yaş azaldıkça ise memnuniyet algısının azaldığını söylemek mümkündür. Yaş ilerledikçe haliyle meslekte geçirilen süre de artmaktadır. Bu durum belli bir mesleki deneyimin oluşmasını sağlamaktadır. Mesleğin başındaki korku, heyecan ve kaygıların azalması ile birlikte kişi kendisini mesleğinde başarılı görmektedir ve yaptığı işten haz duymaktadır.

b. Öğrenim Durumuna Göre Mesleki Memnuniyet Algıları

Tablo 2.31. Mesleki Memnuniyet Algıları İle Öğrenim Durumları Arasındaki İlişki

		Öğrenim durumunuz?						
Bugün istemiyeistemiye imamlık görevini yapan köy imamlarının olduğu söyleniyor. Bu konudaki kanaatiniz nedir?		İmam hatip orta kısm	İmam hatip lisesi	İlahiyat meslek yüksek okulu	Açık öğretim ilahiyat	İlahiyat fakültesi	Diğer fakülteler	Lisansüstü programlar
Katılıyorum	S	1	23	5	12	11	17	2
	%	100,0%	63,9%	41,7%	54,5%	100,0%	85,0%	66,7%
Katılmıyorum	S	0	7	6	7	0	3	0
	%	,0%	19,4%	50,0%	31,8%	,0%	15,0%	,0%
Karasızım	S	0	5	0	3	0	0	1
	%	,0%	13,9%	,0%	13,6%	,0%	,0%	33,3%
Başka	S	0	1	1	0	0	0	0
	%	,0%	2,8%	8,3%	,0%	,0%	,0%	,0%
Toplam	S	1	36	12	22	11	20	3
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Mesleki memnuniyetin tespit edilmesine yönelik olarak köy imamlarının meslekten memnun olma durumları ile öğrenim durumlarının ilişkili olabileceği düşünülmüş ve karşılaştırma yoluna gidilmiş ancak bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Buna karşılık imamların meslekten memnun olmadığı düşüncesine katılanlar arasında en yüksek oran % 100 ile ilahiyat fakültesi mezunlarına aittir. Bunu % 85 ile diğer fakülteler izlemektedir. Buna göre dört yıllık fakültelerde eğitim gören köy imamlarında mesleki memnuniyet algısının daha az öğrenim görmüş köy imamlarına göre daha düşük olduğunu söylemek mümkündür.

c. Hafızlık Durumuna Göre Mesleki Memnuniyet Algıları

Tablo 2.32. Mesleki Memnuniyet Algıları İle Hafızlık Durumları Arasındaki İlişki

Bugün istemiyeistemiye imamlık görevini yapan köy imamlarının olduğu söyleniyor. Bu konudaki kanaatiniz nedir?		Hafızlık durumunuz?	
		Evet, Hafızım	Hayır, Hafız Değilim
Katılıyorum	S	13	58
	%	59,1%	69,9%
Katılmıyorum	S	5	18
	%	22,7%	21,7%
Karasızım	S	4	5
	%	18,2%	6,0%
Başka	S	0	2
	%	,0%	2,4%
Toplam	S	22	83
	%	%100	100,0%

Mesleki memnuniyetin tespit edilmesine yönelik olarak köy imamlarının meslekten memnun olma durumları ile hafızlık durumlarının ilişkili olabileceği düşünülmüş ve karşılaştırma yoluna gidilmiş ancak bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Tablo 2.32.'den elde edilen verilere göre köy imamlarının meslekten memnun olmadığı düşüncesine katılanların oranı hafız olmayanlarda daha yüksek olsa da hafız olanlar arasında da katılım oranının azımsanamayacak bir değer taşıdığını söylemek mümkündür.

VI. Mesleksel Süreç İçerisinde Köy İmamları

1. Köy İmamlarının Görevleri

Köy imamları tarafından yürütülen Kur'an eğitim ve öğretimi, ezan okuma, namaz kıldırma, yerine göre çeşitli dini merasimleri organize etme vb. görevler gibi salt dini vecibeler yanında çeşitli sosyal organizasyonlara katılma, gerektiğinde danışmanlık yapma zorunluluğu, dini temelli veya öyle olduğuna inanılan her türlü sosyal kültürel etkinlikler din hizmetleri alanını oluşturmaktadır. Din hizmetleri alanı çok çeşitli ve geniş muhatap kitlesi olan çok yönlü bir alandır. Köy imamı yalnızca cami içinde değil, hemen her yerde görevlidir. O, cami içinde görevini yapacağı gibi cami dışında doğum,

sünnet, askere uğurlama, evlilik, açılış merasimleri, hasta ve ev ziyaretleri, arabuluculuk faaliyetleri gibi pek çok alanda ve farklı atmosferde görevini temsil ile karşı karşıyadır. Bu nedenle o, bu alanlar başta olmak üzere karşılaşılabileceği ortamlar için hazırlıklı olmak zorundadır. İmam hatiplerin görevleri çeşitli tarihlerde çıkarılan tüzük, yönetmelik ve yönergelerle belirlenmiştir. Esas itibarıyla cami ve mescitleri ibadete açık tutmak, beş vakit namazla Cuma, bayram, teravîh ve cenaze namazlarını kıldırımdan ibaret olan bu görevlere 633 Sayılı Kanunun çıkarılmasından sonra müftünün izni ile isteyenlere Kur'an-ı Kerim öğretmek, ibadetle ilgili konularda cemaate bilgi vermek de eklenmiştir. Köy imamlarının görevleri denildiğinde bu görevlerin sadece köy imamlarının yapmak zorunda olduğu görevler olmadığı, aynı zamanda bütün imam – hatipleri bağlayıcı olduğu anlaşılmaktadır.

10. 07. 2010 tarihinde çıkarılan bugüne kadar çıkarılmış olan en kapsamlı kanun olan 6002 Sayılı Kanunda yer alan DİB Görev ve Çalışma Yönergesine göre genel olarak imam – hatiplerin görevleri şunlardır:

- a) Camilerde vakit namazları ile cuma, bayram ve teravîh namazlarını kıldırmdak.
- b) Cuma ve bayram hutbelerini zamanında ve usulüne uygun olarak okumak, gerektiğinde hutbe hazırlamak, hutbe yazma ve okuma konusunda çalışmalar yapmak.
- c) Görevli olduğu camide vaaz etmek; isteyen vatandaşlara camilerde veya müftülükçe uygun görülecek yerlerde Kur'an-ı Kerim okumayı öğretmek ve dini bilgiler vermek; Yaz Kur'an Kursları ile ilgili görevleri yapmak.
- ç) Camiyi irşat ve eğitim faaliyetleri için hazır bulundurmak.
- d) Her gün öğle namazından bir saat önce açıp yatsı namazından sonra kapatmak suretiyle camiyi gün boyu açık tutmak.
- e) Kur'an-ı Kerim, meal/tefsir, hadis, siyer ve ilmihal konularının yer aldığı çalışma programı hazırlamak, müftülüğün onayından sonra bu programı ilan ederek camide uygulamak.
- f) Dini gün ve gecelerde görev yaptığı camide program düzenlemek veya müftülükçe düzenlenecek programlarda görev almak.
- g) Cami ve çevresinin bakım ve temizliğini sağlamak ve bunun için gerekli tedbirleri almak; şadırvan, abdest alma yeri ve tuvalet gibi yerlerin temizliğinin vakıf, dernek, köy tüzel kişiliği, belediye veya ilgililer tarafından yapılmasını sağlamak.
- ğ) Teberrukat eşyasının bakımını ve korunmasını sağlamak.

- h) Cami içinde ve avlusunda izinsiz yardım toplanmasını engelleyici tedbirler almak.
- i) Görevli bulunduğu caminin yönetimiyle ilgili iş ve işlemleri yapmak, caminin ihtiyaçlarını giderici tedbirler almak, gideremediği noksanlıkları müftülüğe bildirmek.
- ii) Türk Medeni Kanununa göre akdedilen nikâhtan sonra isteyenlere nikâhın dini merasimini icra etmek.
- j) Cami ziyaretlerinin, İslam adabına ve güvenlik kurallarına uygun bir şekilde yapılmasını sağlamak; camilerin avlu ve müstemilatında satıcılık, dilencilik gibi ibadet huzurunu ihlal eden her türlü davranışı ve faaliyeti önlemek için gerekli tedbirleri almak.
- k) Belediye tarafından cenaze hizmeti verilmeyen yerlerde cenaze teşhiz ve tekfin hizmeti vermek, cenaze namazı kıldırmak ve defin işlemlerini yapmak.
- l) Bayram, dini gün ve geceler, doğum, sünnet, düğün, hastalık, ölüm ve benzeri vesilelerle görev mahallinde ikamet eden vatandaşlara din hizmeti sunmak.
- m) Görev mahallinde ikamet eden kimsesiz, yetim-öksüz, engelli ve ihtiyaç sahibi insanlarla ilgilenerek ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde ihtiyaçlarını gidermeye çalışmak.
- n) İnsanlar arasında ülfet, sevgi, dayanışma ve kardeşliği artırıcı faaliyetler yapmak.
- o) Görev mahallinde bulunan çocuklar ve gençlerin dini ve ahlaki eğitimlerini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak.
- ö) Müftülüğün bilgisi dahilinde görev mahallindeki vakıf, dernek ve benzeri kuruluşların Başkanlığın hizmet alanı ile ilgili konulardaki taleplerine katkı sağlamak.
- p) Camide kadınların ibadetlerini rahat bir şekilde yapabilmeleri amacıyla gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak.
- r) Müezzîn-kayyımın bulunmadığı zamanlarda onun görevlerini de yapmak.
- s) 442 sayılı Köy Kanunu gereğince köy ihtiyar meclisi tabii üyeliği görevini yapmak
- ş) Görev alanı ile ilgili verilen diğer görevleri yapmak.²⁰

Yönetmelik incelendiğinde yapmak zorunda olduğu görevler bakımından köy imamlarını diğer imamlardan ayıran tek görevin sadece 442 sayılı Köy Kanunu gereğince köy ihtiyar meclisi tabii üyeliği görevini yapmak olduğu anlaşılmaktadır.

²⁰<http://www2.diyaret.gov.tr/Hukuk/Musavirligi/Sayfalar/yonetmelikler.aspx>.15 Nisan 2015

2. Köy İmamlarından Beklenen Hizmetler

Köy imamlarından en çok beklenen görevlerin neler olduğunu tespit etmek amacıyla “meslek hayatınızda sizden en çok istenilenler nelerdir? Yani sizce cemaatiniz sizden en çok ne tür hizmetler beklemektedir?” şeklinde açık uçlu bir soru sorulmuş ve alınan yanıtlarda köy imamaları kendilerinden beklenen görevleri “cenaze, düğün vs. toplantılarda yanlarında olma”, “halkla iç içe olmamız isteniyor”, “hizmetin aksatılmaması”, “görev yerinin sık sık terk edilmemesi”, “iyi bir kişilik, doğru bir duruş ve dürüstlük” “söylediklerini yaşaması”, “dini konularda bilgilendirme”, “cami cemaatini arttırmak ve devamlılığını sağlamak”, “caminin bakımı ve temizliği”, “çocuklara Kur’an okutmak” ve “güzel bir ses” şeklinde sıralamıştır. Bir kısım imamlar ise soruyu cevapsız bırakmıştır.

Yapılan anket ve mülâkatlara göre, köy imamaları kendilerinden beklenen hizmetlerin başında cenaze, düğün, mevlid, sünnet, doğum gibi merasimlerde ve hastalıklarda halkın yanında olmanın ve cemaat arasında ayırım yapılmamasının geldiğini ifade etmişlerdir. Beklenen görevleri sırasıyla halkla iç içe olmak, düğünde ve cenazede aktif olmak, geri durmamak, görev aksatmamak yani mesai saatlerine riayet etmek, görev yerini izinsiz terk etmemek, tutum ve davranışlarında samimi olmak, örnek bir ahlak ve karaktere sahip olmak, vaaz etmek, cemaati bilgilendirmek, güzel bir sesle Kur’an, ezan ve mevlid okumak ve çocuklara Kur’an okumayı öğretmek şeklinde sıralamak mümkündür. Bir kısım imamlar, cemaatin kendilerinden pek fazla bir şey beklemediklerini “ezan okusun, namaz kıldırın yeter”, “sadece ezan okumak, namaz kıldırarak ve cenaze kaldırmak bekleniyor, başka bir şey beklenmiyor” ve “cami çevresine baksın” şeklinde ifadeler kullanırken, bir kısım imamlar ise kendilerinden beklenen görevlerin çok çeşitli olduklarını belirtmek adına “her türlü konuda bizi bekliyorlar”, “her problemin çözümünde bizi beklerler”, “çok zaman şahsi işlerine yönelik beklentiler oluyor” şeklinde ifadeler kullanmışlardır.

Cemaat imamaların görevleri ile ilgili beklentilerini ortaya koyarken, diğer taraftan da görevlerin yerine getirilmesi ilgili görüşlerini, kendi istekleri doğrultusunda belirtmektedir. “Köyde dursun, sık sık ayrılmayın”, “mesleğinde gayretkâr olsun, cemaatiyle ilgilensin”, “dini konularda bilgi versin”, “çocuklara Kur’an okutsun”, “namazlardan sonra şöyle güzel bir şekilde Kur’an okusun”, “yaşantısıyla bize örnek olmalı” ve “ezanımızı okusun, namazımızı kıldırın, camisine baksın” şeklindeki

ifadeler bize, cemaatin büyük çoğunluğunun, imamlardan önem sırasına göre görevini aksatmamak, halkla iç içe olmak, mevlid, nikâh, cenaze, dua gibi dini merasimlerde cemaatin yanında olmak, çocuklara Kur'an okumasını öğretmek, mesleğin gerektirdiği karaktere sahip olmak, ezan okumak, namaz kıldırmak, cemaate dini bilgiler vermek ve onları aydınlatmak ile camilerin temizliğini ve bakımını yapmak gibi görevleri yerine getirmesini beklemektedir.

Cemaat imamların kendileri ile daha yakın sosyal ve beşeri ilişkiler kurmasını, kendilerine daha samimi ve sıcak yaklaşmasını, belli kişilerle değil, bütün cemaate tek tek yakınlık göstermesini belirtmektedir. Bu insanlar imamların namaz kıldırdıktan sonra hemen eve gitmesini tenkit etmekte ve kendileri ile sohbet etmesini istemektedirler. Kanaatimizce cemaatin bu tutum içerisine girmesinde imamları gayretkâr ve tebliğ görevini samimi bir şekilde yerine getirmesi gereken bir tip olarak algılamalarının etkisi söz konusudur. Cemaatin böyle bir beklenti içerisine girerken zihin dünyasındaki ideal olana göre davrandığını söylemek mümkündür. Cemaat genellikle imamların vazifelerine olan devam ve devamsızlıklarını, görevlerine karşı samimi oluşlarını ve imamın kendileri ile olan beşeri ve sosyal ilişkilerini esas almaktadır.

Cemaat, özellikle beş vakit cami cemaati, belli bir yaşın üzerinde ve fazla meşguliyeti olmayan insanlardan oluşmaktadır. Onlar imamlardan yarım saat önce camiye gelmelerini ve namazdan önce sohbet etmelerini, namazlarda devamlı aynı sureleri okumamalarını, namazlardan sonra etkileyici bir şekilde aşr okumalarını, caminin ve çevresinin temiz ve bakımlı olmasını istemektedirler. Cemaat kendilerinin bu istekleri doğrultusunda hareket eden imamları başarılı, aksine davrananları da başarısız olarak değerlendirmektedirler.

Cemaatin üzerinde en çok ve titizlikle durduğu husus, imamların sahip oldukları ferdi ve insani özelliklerdir. Bu da genelde imamların hal, hareket ve davranışlarının dini esaslara uygun olup olmadığı şeklindedir. Cemaatin tamamı, imamlardan Kur'an ve sünnete uygun bir yaşayışa sahip olmasını beklemektedir. Hatta sadece ferdi olarak değil, ailesi ve yakın çevresi ile de aynı yaşayışa sahip olmasını beklemektedir. Bu durumu toplumda hemen hepimizin duyduğu "bir de imam çocuğu olacaksın" gibi sözlerden de anlamak mümkündür.

Köy imamları görev yaptıkları yerlerde “dinin temsilcisi” olarak algılanmaktadırlar. Bu nedenle bu görevlilerin düşünce, tavır ve hareketlerinin “en mükemmel olma” beklentisi bulunmaktadır. Dinin, “en doğru olanı” sunduğu yolundaki anlayışın böyle bir beklentiyi doğurduğu söylenebilir. Cemaat, psikolojik olarak, mihraba geçen, minbere ve kürsüye çıkan köy imamının, kendisinden daha bilgili, görgülü, daha anlayışlı, ahlak ve davranışının daha mükemmel olmasını istemektedir. Genel olarak insanların köy imamlarından; dinsel ve ahlaksal yönden eksiksiz bir yaşam içinde bulunmaları beklentisi vardır. Dinsel emirler, sosyal hayata, daha çok “ahlaksal değerler” olarak yansımaktadır. Dolayısıyla da dindar, birisinin aynı zamanda ahlaklı olma gibi bir zorunluluğunun olduğu söylenebilir. Daha çok “birincil ilişkiler”in geçerliliğini sürdürdüğü kırsal kesimlerde ahlak bakımından köy imamının kendini daha çok kontrol altında tutma gereği hissettiği söylenebilir.

Bir kısım cemaat ise Kur'an okuma, ezan okuma ve namaz kıldırmaı imamların temel görevleri arasında görmekte ve bunların yerine getirilmesi ilgili değerlendirmeleri “ezanımızı okusun, namazımı kıldırırsın yeter” şeklinde ifade etmektedir.

Yapılan sosyal antropolojik çalışmalar özellikle kırsal alanlarda yaşayan insanların dini ihtiyaçlarının yanında ferdi, ailevi, idari ve sosyal problemlerinin çözömlenmesinde de genelde imamları ilk başvurulacak kişiler arasında gördüklerini ortaya koymuştur (Günay, 1999: 134).

3. Köy İmamlarının Resmi Görev Algıları

Tablo 2.33. Resmi Görev Algıları

	Sayı	%
Hayır, olmuyor	57	52,8
Evet	47	43,5
Total	104	96,3
Cevapsız	4	3,7
Toplam	108	100,0

Ankete katılanların % 52.8'i “hayır, olmuyor” derken; % 43.5 gibi bize göre azımsanamayacak bir kısım ise “evet” demiş ve kendilerinden, resmi manada yerine getirilen görevlerin dışında da bir takım görevlerin beklendiğini ifade etmiştir. Gerek

“evet” seçeneğine verilen cevaplarda gerekse mülâkatlarda köy imamları resmi görevleri dışında kendisinden beklenen görevleri “insanlarla dialog kurmamız bekleniyor”, “köy dışı cenaze ve mevlidlere gitmek”, “mevlid”, “düğünlerde kız alma, kızın eve gelmesi ve kına yakımlarında dua etmek”, “taziye evine üç gün boyunca uğramak”, “köyün ve köylünün sorunlarıyla ilgilenmek”, “cenaze yıkama”, “caminin veya lojmanın inşaat işleri”, “aileleri barıştırma” ve “televizyon çalışmıyor, lamba yanmıyor” şeklinde ifade etmektedirler. Alınan cevaplar incelendiğinde bu görevlerin yoğunluk derecesine göre halkla iç içe olma, köyün sorunlarıyla ilgilenme (daha çok alt yapı sorunu gibi sorunlar ve çevre düzenlemesi), görev yapılan köye yakın köylerde düzenlenen cenaze, mevlid, düğün (söz kesme, kız alma ve kına yakma sırasında dua istenilmesi) gibi merasimlerde hazır bulunma, cenaze yıkama, mevlid okuma, nikâh kıyma ve elektronik eşya tamirâtı şeklinde sıralandığı görülmektedir. Öte yandan, bazı kişilerin ise “evet” seçeneğini işaretlemelerine rağmen her hangi bir açıklamada bulunmadığı da görülmüştür. % 3.7’lik bir kısım ise soruyu cevapsız bırakmıştır.

Köy imamlarının görev algılarını oluştururken “Resmi görev gereği yerine getirilen dinsel hizmet” – “Resmi görev alanı dışındaki dinsel hizmet” şeklinde bir ayrım yaptıkları gözlenmiştir. Köy imamlarınca, mevlid, cenaze, nikâh vs. bazı hizmetlerin, “resmi görev dışındaki dinsel faaliyet” şeklinde yorumlandığı görülmektedir. Buna göre, köy imamlarının bir kısmının halkla iç içe olmayı, yakın köylere bir takım dini merasimler için gitmeyi, hatta sayıları az olmakla birlikte, kendi görev yaptıkları köylerde dahi, mevlid okumayı, cenaze yıkamayı ve nikâh kıymayı, kız alma ve kına yakma merasimlerinde dua edilmesini resmi görevleri dışında gördüklerini söylemek mümkündür. Kamu görevlisi olmasına rağmen, köy imamları halkın dinsel ihtiyaçlarını karşılamada büyük bir sorumluluk yüklenmektedirler. Yüklenilen bu sorumluluk, değişik alanlardaki hizmetlerden bir takım farklılıklar içermektedir. Diğer kamu hizmetlerinde var olan “manevi sorumluluk” din hizmetlerinde daha da belirgin bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak din görevlileri “kutsal” olarak nitelendirilen bir “iş”i yerine getirmektedirler. Dolayısıyla din görevliliğine has bir takım tutum ve davranışların, meslek alanı dışına taşınması bir gerekliliktir.

Gerek anketin yapıldığı dönemde hali hazırda uygulamada bulunan görev ve çalışma yönetmeliğine göre gerekse 2010 yılında kanunlaşan 6002 sayılı DİB Görev ve Çalışma Yönetmeliğinin “k ve l” maddesine göre: Belediye tarafından cenaze hizmeti

verilmeyen yerlerde cenaze teşhiz ve tekfin hizmeti vermek, cenaze namazı kıldırmak ve defin işlemlerini yapmak ve bayram, dini gün ve geceler, doğum, sünnet, düğün, hastalık, ölüm ve benzeri vesilelerle görev mahallinde ikamet eden vatandaşlara din hizmeti sunmak köy imamlarının resmi görevleri arasındadır.²¹ Dolayısıyla köy imamlarının bir kısmının kendisinden beklenen resmi görevlerin neler olduğu hususundaki farkındalık düzeylerinin düşük olduğunu söylemek mümkündür.

4. Kadınlara Yönelik Hizmetler

Kadın dini eğitimi ciddi bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Camiler, hem biçimsel hem de fonksiyonel olarak kadınların erkeklerle birlikte ibadetlere katıldığı ve cami bünyesinde gerçekleşen yaygın eğitimden yararlandıkları bir mekân olarak algılanmamaktadır. Ülke genelinde dini konularda kadınlar maalesef uzun yıllar ihmal edilmiştir. Diyanet merkez ve taşra teşkilatlarında hem cinsleri olarak kendilerini anlayacak, kendilerine her türlü soruları rahatlıkla sorabilecekleri yetkili bayan din görevlileri maalesef uzun yıllar olmamıştır. Geç de olsa durumun farkına varılarak 1991 yılında müftülükler nezdinde bayan “vaize” kadrosu, 1998’de de “din hizmetleri uzmanlığı” kadroları tahsis edilmiştir (Yavuzer, 2006: 145). Henüz bu kadrolarda yeterli eleman olmadığı gibi bu kadrolar sadece büyük iller de bulunmaktadır.

Tablo 2.34. Kadın Cemaate Yönelik Hizmet Durumları

	Sayı	%
Hayır, olmuyor	69	63,9
Evet	38	35,2
Cevapsız	1	,9
Toplam	108	100,0

Ankete katılanların büyük bir çoğunluğu (% 63.9), kadınlara yönelik dini bir hizmetinin olmadığını ifade ederken; % 35.2’ si ise kadınlara yönelik dini bir hizmetinin olduğunu ifade etmiştir. “Evet” seçeneğine verilen ve mülâkatlardan alınan cevaplarda imamlar kadınlarına yönelik hizmetlerini, “ramazanda ve kış aylarında Kur’an öğretiyorum”, eşim aracılığıyla Kur’an öğretiyoruz ve temel dini bilgiler veriyoruz”, “misafirliğe gittiğim evlerde müsait ortam olursa sohbet ediyorum”, “gittiğim evlerde gerekli

²¹<http://www2.diyadin.gov.tr/Hukuk/Musavirligi/Sayfalar/yonetmelikler.aspx> 15 Nisan 2015

bilgileri veriyorum” ve “eşim namazların kılınışı hususunda yardım ediyor” şeklinde ifade etmektedirler. Bu kişilerin yaptıkları hizmetin ne olduğunu tespit için “evet” seçeneğine verilen cevaplar incelendiğinde kadınlara yönelik hizmetin büyük bir boyutunun “Kur’an öğretimi” hususunda olduğu görülmektedir. Sayıları az da olsa bazı imamlar tarafından camiye gelen isteklilere, özellikle kış aylarında olmak üzere yılın çeşitli dönemlerinde kurslar açılarak Kur’an öğretilse de bu hizmetin büyük bir bölümünün imam hatiplerin eşleri tarafından ve ev toplantılarında yürütüldüğü yine verilen cevaplardan anlaşılmaktadır. Kadınlara yönelik verilen diğer hizmetlerin ise yine eşler aracılığıyla sorulan sorulara cevap verme veya ev toplantılarında müsait ortam olursa dini sohbetlerde bulunma ve temel dini bilgiler verme şeklinde olduğu görülmektedir. Buna göre kadınların büyük bir çoğunluğunun, özellikle imam eşlerinin yeterli bilgi ve birikime sahip olmadığı durumlarda gerekli dini hizmetlerden yeterince faydalanamadığını söylemek mümkündür. Bu durumun ortaya çıkmasında kırsal kesime has geleneksel muhafazakâr yapının etkisi de büyüktür. Yapılan mülâkatlardaki “kadınlar hocadan çekiniyorlar”, “öyle bir talep de yok” gibi cevaplar kırsal kesimde kadınların sosyal yapısını göstermesi bakımından önemlidir.¹ kişi ise soruyu cevapsız bırakırken bazı kişiler ise “evet” seçeneğini işaretlemelerine rağmen her hangi bir açıklama yapmamıştır.

5. Vaaz ve Hutbeler

Dini yaşayışlarında ihtiyaç duyulan bilgilerin cemaate aktarılmasında veya önceden edinilen bilgilerin tekrarlanarak tazelenmesinde kullanılan öğretim vasıtalarının başında va’z ve hutbeler gelmektedir. İslam dininin anlatımında vaaz ve hutbe gibi yaygın din eğitimi olarak adlandırılan eğitim-öğretim faaliyetleri büyük bir öneme sahiptir. En az süre ile haftada bir kez camiye gelen kişilerin İslam dininin öğretilerinden haberdar olmasını sağlayan vaaz ve hutbelerde kimin konuşacağı (kaynak), hitap edilecek kimseler (muhatap), nerede konuşulacağı (mekân), niçin konuşulacağı (amaç), ne konuşulacağı (konu) ve nasıl konuşulacağı (metod ve hazırlık) konuları önemlidir. Vaaz ve hutbelerden istenilen verimin elde edilmesi, anlatılan konuların, dinleyenlerin bilgi, kültür ve anlayış seviyesine uygun olmasıyla yakından ilgilidir. Cemaatin bilgi, kültür ve anlayış seviyesinin üstünde olan vaaz ve hutbeler, sıkıcı olmasının yanında, kişilerin camiye ve imama karşı olan bakışlarını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Bu başlık altında vaaz ve hutbelerin seçimi ve hazırlanması ile ilgili bilgiler, merkezi sistemle yapılan vaaz konusundaki düşünceler ve merkezden gönderilen hutbeler hakkındaki düşünceler ele alınacaktır.

a. Vaaz ve Hutbelerin Seçimi ve Hazırlanması

Yapılan görüşmelere ve gözlemlere dayanarak, vaizin olmaması ve cemaatin baskısı nedeniyle bazı imamların va'z ettiklerini ve genelde ilmi hal kitaplarından veya çeşitli vaaz kitaplarından okuyarak cemaate bilgi aktarmaya çalıştıklarını, kitaplara bağlı kalmadan va'z etmeye çalışan imamların da hem cümlelerinin bağlantısız olduğunu hem de açıklamalarının yetersiz kaldığını söylemek mümkündür. Ancak cemaatin az olmasına rağmen va'z etme hizmetinden vazgeçmeyen, kendisini geliştiren imam hatiplerin varlığında söz konusudur. Ayrıca köy imamları arasında belli bir süre gayretkâr bir şekilde vaaz etmeye devam etse de çok geçmeden cemaatin de ilgisiz olduğu düşüncesine kapılarak vaaz etmekten vazgeçenlerin olduğu da gözlemlenmiştir. Onlar bu düşüncelerini “vaaz etmeme gerek yok”, “cemaat dinlemiyor”, “cemaat yok”, “cemaatin hoca vaaz etsin gibi bir talebi yok, ben de yapmıyorum zaten”, “cemaat vaaz talep etmiyor, merkezi vaazı bile dinlemiyorlar”, “önceki görev yerimde yapıyordum ama burada cemaatin öyle bir baskısı yok bu nedenle yapmıyorum” şeklinde ifade etmektedirler. Köylerde va'z etme hizmetinin pek fazla yaygın olmayışının ana nedeninin cemaatin az oluşuna ve ilgisiz kalışlarına bağlı olduğunu imam hatiplerin kendi ifadelerine dayanarak söylemek mümkündür. Bir kısım imamlara göre ise cemaat imamların va'z etmesini arzulamaktadır. “Genelde va'z etmediğim için tenkit ediliyorum”, “cemaatten bazıları niçin va'z etmediğimi soruyorlar veya va'z etmem gerektiğini bir şekilde hissettiriyorlar”, “ bana bir şey demiyorlar ama kendi aralarında imam va'z etse daha iyi olur” şeklinde ifadeler bu durumu destekler mahiyettedir.

Cemaatle yapılan görüşmelerde ise cemaatin imamların va'z etmesini arzuladıkları görülmüştür. Onlar bu görüşlerini, “bizi bilgilendirsin”, “anlatsın”, “vaaz versin” ve “sen daha iyi bilirsin ya hocam bir harf öğretmenin kırk yıl kölesi olunur” şeklinde ifade etmektedirler.

Şehir merkezlerinde belli camilerde vaiz tarafından va'z edilmesi ve va'z dinlemek isteyen cemaatin merkezi sistem sayesinde rahatça dinleyebilmesi, şehirde görev yapan ve va'z etmekte güçlük çeken imamları rahatlatmaktadır. Ancak köylerde böyle bir

imkanın olmaması veya olsa da çok kısıtlı bir şekilde olması köydeki tek görevli olan ve va'z etmekte güçlük çeken imamı zor durumda bırakmaktadır. Örneklemimizi teşkil eden Pınarbaşı ilçesinde 25 köyde merkezi sistem bulunmaktadır.

Müftülüklerde yapılan aylık toplantılarda o ay içindeki hutbe konuları köy imamlarına bildirilmekte ve görevlilerden belirlenen konularda hutbe yazılması istenilmektedir. Din görevlileri tarafından hazırlanan hutbeler il merkezinde oluşturulan hutbe komisyonu veya çoğu zaman bu konu ile görevlendirilen tek bir kişi (müftü yardımcısı veya il vaizi) tarafından değerlendirilmekte ve uygun görülen hutbelerin okunmasına müsaade edilmektedir. Ancak bu şekildeki uygulamanın pek yaygınlık kazanmamış olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 2.35. Hutbe Hazırlama Durumları

	Sayı	%
Evet	31	28,7
Hayır	75	69,4
Cevapsız	2	1,9
Toplam	108	100,0

Ankete katılan köy imamlarının % 69.4'ü hutbe hazırlamak yerine, hazır hutbe okumayı tercih ettiklerini ifade ederlerken % 28.7'si ise hutbe hazırladıklarını ifade etmişlerdir. 2 kişi ise soruyu cevapsız bırakmıştır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki imamların çoğu va'z etme ve hutbe hazırlama noktasında pasif davranmaktadırlar. Hazırlamak isteyenler de genelde önceden hazırlanmış veya yayınlanmış hutbe ve vaaz kitaplarından bazı ilave ve çıkarmalarla faydalanmayı tercih etmektedirler. Mesleki yetersizlik tabii olarak, özellikle mesleğe yeni başlamış olanlarda hata yapma ve korku endişesi ve cemaatin dedikodu ve menfî tenkitler yapacağı düşüncesi nedeniyle psikolojik (aşırı heyecan, titreme, renk değişmesi ve ses gitmesi) rahatsızlıklara sebep olmaktadır. İşte bütün bunlardan kaçış, onları önceden hazırlanmış hutbeleri okumaya yönlendirmiş, vaaz vermekten kaçmaya zorlamıştır. Öte yandan DİB veya müftülüklerin konu birliğinin sağlanması ve bir takım görüş ayrılıklarının yaşanmaması amacıyla hutbelerin hazırlanarak imamlara dağıtılması ve okutturulması şeklindeki uygulamasının da hutbe hazırlamak istemeyen imamlar için bir dayanak olduğunu söyleyebiliriz. Diğer taraftan imamların okuyacakları hutbeleri ve vaaz

verecekleri metinleri önceden hiç okumadan çıkmalarının telaffuz, vurgulama ve düzgün okuyamama gibi hatalara sebebiyet verdiği müftülerce gerek toplantılarda gerekse yaptığımız mülâkatlarda dile getirilmiştir.

b. Merkezi Sistemle Hutbe Uygulaması

Görevlilerin hutbe hazırlamaktaki yetersizlikleri, ilgisizlikleri ve dünya görüşlerinin etkisinde kalmaları gibi faktörlerden kaynaklanan nedenler, Başkanlıkça hazırlanan hutbelerin okunması sonucunu doğurmuştur. Müftülüklerin tavsiye ettiği veya kendisinin hazırladığı hutbeleri okumak isteyenlere de bunu müftülüklerin onayından geçirme şartları getirilmiştir.

Merkezden gönderilen hutbeler hakkında köy imamlarının ne düşündüklerinin bilinmesinin hutbelerle ilgili bir takım çalışmaların ve iyileştirme faaliyetlerinin yapılmasına olanak sağlayabileceği düşüncesiyle ankete katılan köy imamlarına “merkezden gönderilen hutbeler hakkında ne düşünüyorsunuz?” kapalı uçlu bir soru sorulmuştur.

Tablo 2.36. Merkezden Gelen Hutbeler Hakkındaki Düşünceleri

	Sayı	%
Anlatılması gereken konular yeterince işleniyor	28	25,9
Köyde yaşayan cemaatin problem ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuyor	43	39,8
Cemaati etkilemekten uzak	12	11,1
Cemaat bizim hutbe hazırlayamadığımızı düşünüyor, bu saygınlığımızı zedeliyor	9	8,3
Başka	11	10,2
Cevapsız	5	4,6
Toplam	108	100,0

Tablo 2.36. incelendiğinde köy imamlarının büyük bir çoğunluğunun (%39.8), merkezden gönderilen hutbelerin köy cemaatinin problem ve ihtiyaçlarına yönelik hazırlanmadığı düşüncesinde oldukları görülmektedir. % 25.9’u anlatılması gereken konuların yeterince işlendiğini ifade ederken, % 11.1’i hutbelerin cemaati etkilemekten uzak olduğunu ifade etmişlerdir. Yapılan mülâkatlarda her ne kadar anlatılması gereken konuların yeterince işlendiği yönünde olumlu görüş bildirenler olsa da köy imamlarının

büyük bir kısmı merkezden gönderilen hutbelerin görev yaptıkları yerleşim birimindeki toplumun ihtiyaçlarına göre hazırlanmadığını, toplumsal konulardan ziyade ahirete yönelik konuların işlendiğini, cemaatin bilgi seviyesinin üstünde olduğunu ve bu nedenle görevlinin kendisi tarafından toplumun ihtiyaçları göz önünde bulundurularak hazırlanması gerektiğini ifade etmektedirler. Onlar bu görüşlerini, “hazırlayanlar cemaatin seviyesine inemiyor, dili sade değil”, “konularda toplumsal problemlere değinilmiyor, sadece ahirete yönelik konular işleniyor”, “köyde yaşayan cemaatin problem ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuyor” ve “ihtiyaçlara cevap verme adına imamların hutbe yazması zorunlu olmalı” şeklinde ifade etmektedirler. Bir kısım imamlar ise “cemaat hutbeyi dinlemiyor”, “hutbenin çok etkisi olmuyor” şeklinde ifadelerde bulunarak cemaatin ilgisizliğine dikkat çekmektedirler.

Ankete katılanların % 8.3’ü, “cemaat bizim hutbe hazırlayamadığımızı düşünüyor, bu durum bizim saygınlığımızı zedeliyor” şeklinde cevap vermiştir. Yapılan mülakatlarda da imamların bir kısmının böyle bir ön yargıya sahip oldukları gözlenmiştir. Bu durumun oluşmasında cemaat faktörünün ne kadar etkili olduğunu tespit için cemaate yönelik yapılan mülakatlarda da aynı konu üzerinde durulmuş ve cemaatin gözünde irticalen hutbe okuyan imamların daha saygın bir konumda oldukları gözlenmiştir. Bazı köy imamları hutbelerin hazır olarak geldiğini, bu yüzden DİB’in çizmiş olduğu genel çerçevenin dışına çıkamadıklarını ifade ederlerken bir kısım köy imamları ise merkezi vaaz/ezan/hutbe gibi uygulamalar nedeniyle vaaz ve hutbe hazırlama ve sunma uğraşısından uzaklaşmış olduklarını hatta ezan okumayı bile unuttuklarını ifade etmişlerdir.

Ankete katılanların % 10.2’si “başka” seçeneği adı altında görüş belirtmişlerdir. Bu görüşlerin, “imamların kendilerinin hazırlaması mesleki açıdan gelişimi sağlar”, “her imamın kendi görev yerlerinin sorunlarına göre hazırlaması gerekir”, “güncel toplumsal sorunlar işlenebilir”, “gereksiz”, cemaatin seviyesinin üstünde yazılıyor”, aynı konular tekrar tekrar işleniyor”, uzun cümleler içeriyor, bu nedenle cemaati sıkıyor” ve “çok eğitici ve öğretici oluyor” şeklinde yoğunlaştığı görülmektedir. % 4.6 gibi bir orana sahip kısım ise soruyu cevapsız bırakmıştır. Anket ve mülâkatlara katılan köy imamlarının büyük bir kısmının (% 74.1), merkezden gönderilen hutbeler hakkında “olumsuz” bir yargıya sahip olduklarını söylemek mümkündür. Buna rağmen yukarıda ki tabloda “hutbe hazırlıyor musunuz?” sorusuna hayır diyenlerin oranının yüksek olması

köy imamlarının sorumluluk üstlenme konusunda gayretkâr bir çabanın içerisine girmedığının açık bir göstergesidir.

Hutbede anlatılan konularla ilgili cemaatin büyük bir kısmı olumlu bir tavır takınmakta ve anlatılması gereken konuların yeterince işlendiğini düşünmektedir. Bu grupta olanlar imamların merkezden gönderilen hutbeleri okumak zorunda oldukları kanısındadırlar. Bir kısım cemaat ise kendilerine has problem ve ihtiyaçların göz önünde bulundurulmadığını ifade etmektedir. Bu kişilere göre imamların köyde yaşayan cemaatin ilgi ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaları daha faydalı olacaktır. Onlar bu görüşlerini, “hoca köyü daha iyi tanıyor, konuyu hoca belirlerse ne olur ki” ve “hoca seçse daha iyi” şeklinde ifade etmektedirler. Ayrıca cemaatle yapılan görüşmelerde cemaatin hutbede yer alan konuların neler olduğu hakkında pek fazla bir bilgiye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

c. Merkezi Sistemle Vaaz Uygulaması

Yaygın din eğitimi alanında önemli bir fonksiyon üstlenen vaizlerle ilgili, DİB Teşkilatında kadro açısından büyük bir sıkıntı yaşanmaktadır. DİB tarafından hazırlanan 2013 yılı istatistiklerine göre, teşkilatta mevcut 1515 vaiz bulunmaktadır. Bu sayının 85.412 camisi bulunan ülkemiz için pek de yeterli olmadığı bir realitedir. Vaiz ihtiyacının büyük rakamlara ulaşması karşısında teşkilat değişik yollara başvurmaktadır. Bu yollardan birisi de merkezi sistemle vaaz uygulamasıdır. Hem vaaz edenlerin dünya görüşlerinin etkisinde kalarak yaptıkları hatalardan dolayı yaşanabilecek sıkıntıları en aza indirmek hem de ehil olan kişilerin yaptıkları vaazların cemaat üzerinde daha etkili olmasını ve vaazlardan daha geniş bir kesimin istifade etmesini sağlamak amacıyla birçok yerde merkezi vaaz yoluna gidilmiştir. Ayrıca imam hatiplerin yetiştirildiği örgün öğretim kurumlarında teorik ağırlıklı bir eğitimin uygulanması ve müfredat programlarının mesleki uygulama bilgisi bakımından yetersiz oluşu, mezunlarına her hangi bir dini konuda rahat bir şekilde va’z etme imkanını vermemekte, bu da merkezi sistemle vaaz uygulamasını zaruri kılmaktadır.

Vaizlerin il ve ilçe merkezlerinde görev yapmaları nedeniyle, kırsal kesimde bu hizmetin yok denecek kadar az yerine getirilmiş olduğu söylenebilir. Sadece belli aylar ve günlerde oluşturulan irşat ekiplerinin kırsal kesime gitme ve vaaz faaliyetinde bulunma ihtimalinin de düşük olduğu gerçeği, merkezi sistemle vaaz vermenin önemini

açıkça ortaya koymaktadır. Merkezi sistemle vaaz uygulaması için gerekli olan teknik altyapının birçok köyde olmadığı ve altyapının olduğu yerlerde ise bir takım teknik sorunların yaşandığı gözlenmiştir. Bu durum özellikle merkezi sistemin olmadığı yerlerde görev yapan köy imamlarına yönelik konu ile ilgili gerekli eğitimin verilmesine olan ihtiyacın önemini ortaya koymaktadır.

Tablo 2.37. Merkezi Sistemle Yapılan Vaaz Hakkındaki Düşünceleri

	Sayı	%
Olumlu	40	37,0
Olumsuz	58	53,7
Cevapsız	10	9,3
Toplam	108	100,0

Köy imamlarına, “köylerde yapılan merkezi sistemle vaazları nasıl değerlendiriyorsunuz?” şeklinde açık uçlu bir soru yöneltilmiş ve alınan yanıtlar “olumlu” ve “olumsuz” şeklinde kategorize edilmiştir. Buna göre, köy imamlarının büyük bir çoğunluğu (% 53.7), merkezi sistem vaaz hakkında “olumsuz” bir tutuma sahipken, % 37’ si de “olumlu” bir tutuma sahiptir. Ankete katılanların bir kısmı “merkezi sistem yok” şeklinde görüş beyan ederken, % 9.3’ü ise soruyu cevapsız bırakmıştır.

Yapılan anket ve mülâkatlara göre, köy imamlarının büyük bir kısmı merkezi vaaz yerine köyde ikamet eden cemaatin ihtiyaç ve beklentileri ile bilgi seviyesinin göz önünde bulundurulması, yüz yüze iletişim yönüyle daha etkili olması, imamların mesleki gelişimini olumsuz yönde etkilemesi, imamların saygınlığını olumsuz yönde etkilemesi ve yaşanan teknik sorunlar nedeniyle kendilerinin vaaz etmeleri gerektiği hususunda hem fikirdirler. Bu yönde düşünen imamlar konu ile ilgili görüşlerini “her köy imamının, kendi bölgesinin sorunlarını, ilgilerini ve dini bilgilerini dikkate alarak vaaz etmesi gerekir”, “imamların kendisi vermeli”, “yüz yüze bir iletişim olmadığından etkili olmuyor”, “teknik sorunlar fazla olduğundan etkili olmuyor” ve “imamların kendini geliştirmesi açısından kaldırılması daha iyi” şeklinde ifade etmektedirler.

Bir kısım imamlar ise köy imamlarının mesleki yetersizliklerini göz önünde bulundurarak işin uzmanlarının va’z etmesine vesile olması ve vaaz vermekte güçlük

eken köy imamlarını içine gireceği olumsuz psikolojik durumdan kurtarması, verilen mesajın aynı anda herkes tarafından duyulmasının önemi ve farklı bakış açısına sahip kişilerin va'z etmesinin bir zenginlik sağlaması nedeniyle merkezi vaazı daha olumlu bulmaktadırlar. Bunların yanında merkezi sistemle vaaz uygulamasının sürekli hale getirilmemesi ve ihtiyaç duyulan hallerde kullanılması gerektiği de yine imamların bir kısmı tarafından dile getirilen bir husustur. Bu görüşü savunanlar merkezi sistemle vaazın hem faydalı hem de sakıncalı yönlerinin olduğunu ifade etmektedirler. Merkezi sistem hakkında “olumlu” bir tutum içinde olanların görüşleri ise “imamların vaaz edebilmek için yeterli hale gelmelerine kadar devam etmeli”, işin uzmanlarının vaaz etmesine vesile olması açısından olumlu”, “vaazlarda bir bütünlüğün oluşması ve verilen mesajın herkes tarafından aynı anda duyulması açısından olumlu”, değişiklik olması açısından faydalı”, “zellikle köylerde merkezi vaaz olmalı” ve “köy camilerindeki kadro yetersizliğinden doğacak boşluğun giderilmesi açısından olumlu” şeklinde yoğunlaşmaktadır.

Cemaatin büyük bir kısmı özellikle yüz yüze iletişim yönüyle daha etkili olması, hocanın kendilerini daha yakından tanınması ve beklentilerine vakıf olması nedeniyle merkezi vaaz yerine imamların vaaz vermesinin daha uygun olacağı görüşündedir. Onlar konu ile ilgili görüşlerini “karşında canlı canlı anlatınca daha iyi oluyor” ve “hoca bizi tanıyor, ona göre anlatır” şeklinde ifade etmektedir. Bazı köylerde imam olmaması ve imamların ilçeye veya şehre uzak köyleri tercih etmemesi gibi sebeplerle merkezi vaaz sistemine olumlu bakan bir kısım cemaat ise görüşlerini, “hoca olmadığı zaman iyi” ve “köy camilerindeki kadro yetersizliğinden doğacak boşluğun giderilmesi açısından olumlu” şeklinde ifade etmektedir.

6. Merkezi Ezan, Nikah, Mevlit, Yaz Kur'an Kursları, Cenaze ve Ek İş Konuları İle İlgili Görüşler

a. Merkezi Sistemle Ezan Uygulaması

İbadete davet edici bir nitelik taşıyan ezanın insanları etkileyici bir biçimde okunması önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alanda belli makamların belli vakitlerde okunması, özellikle Türkler arasında yaygın olarak uygulanagelmіřtir. Ezan konusunda ses kirliliğini gidermek, vaktinde okunmasını sağlamak (zellikle sabah namazı) ve daha etkileyici okunmasını temin etmek için birçok yerde merkezi ezan

sistemine geçilmiş ve merkezlerde müftüler tarafından seçilmiş belli sayıdaki daha yetkin oldukları düşünülen kişiler tarafından okunan ezan çevredeki tüm camilere duyurulmuştur.

Tablo 2.38. Merkezi Sistemle Okunan Ezan Hakkındaki Düşünceleri

	Sayı	%
Olumlu	47	43,5
Olumsuz	51	47,2
Cevapsız	10	9,3
Toplam	108	100,0

Ankete katılanların % 47.2'si “olumsuz” yönde görüş belirtirken, % 43.5' ise “olumlu” yönde görüş belirtmişlerdir. Yapılan anket ve mülâkatlara göre, imamların büyük bir kısmı, merkezi sistemle ezan uygulamasının imamları pasifleştirmesi, saygınlığını zedelemesi, teknik arızalardan kaynaklanan sorunlar dolayısıyla sağlıklı bir iletişimin sağlanamaması, bazı köylerde cemaat yokluğundan dolayı ezan okuma zorunluluğu da hissetmeyen bazı imamların görev yerini sık sık terk etmesine neden olması ve imamların mesleki gelişimini olumsuz yönde etkilemesi gibi nedenlerle kaldırılmasını istemektedirler. Merkezi sistemle ezan hakkında olumsuz görüş bildirenler düşüncelerini “imamları pasifleştiriyor”, “teknik sorunlar yaşanıyor, “köyler için doğru değil, zaten cemaat yok, ezan okumak gibi bir sorumluluk da olmayınca imam görev yerinde durmuyor”, “imamın değerini bitiriyor”, “başka ilçelerdeki frekanslarla karışıyor” “imamlar ezan okumazsa hiçbir fonksiyonu kalmıyor, hoca boş oturan biri olarak görülüyor” ve “hocanın saygınlığını zedeliyor” şeklinde ifade etmektedirler.

Merkezi sistemle vaaz, hutbe ve ezan uygulamaları ile ilgili tablolar birlikte incelendiğinde merkezi sistemle vaaz ve merkezden gönderilen hutbe hakkında olumsuz görüş bildirenlerle merkezi ezan hakkında olumsuz görüş bildirenler arasında nicelik bakımından belirgin bir farkın olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, merkezi sistemle ezan uygulamasının, tek görevlilikten dolayı izin durumlarında köyün ezansız kalmasını önlemesidir.

Ülke genelinde özellikle taşra kesiminde ezan sisteminin dağıtıldığı teknik cihazların yetersizliği ve kullanılan cihazların sağlıklı olmaması sık yaşanan sorunlar arasındadır. Maddi imkanların kısıtlı olması nedeniyle kaliteli cihazların müftülükler tarafından satın

alınamaması, hali hazırda alınmış olanların ise teknolojinin gerisinde kalması ve teknik alt yapının yetersizliği merkezi sistemin sağlıklı bir şekilde işlememesinin en büyük nedenlerindendir. Bunun yanı sıra ülkemizin coğrafi yapısının dağlık ve engebeli olması nedeniyle sinyal verici cihazların telsiz metodunu kullanarak yaydığı dalgalar, bazı merkeze uzak köylerdeki camilerin telsiz alıcıları tarafından alınamamaktadır.

Merkezi ezan meselesinin bir diğer boyutu ise köy imamaları arasında sesi güzel olmayan imamların da bulunabileceği ihtimalidir. Aynı camide yıllarca görev yapan ve sesi kulağa hoş gelmeyen görevlilerin cemaat veya halk tarafından hoş karşılanmaması pek tabidir ki sorunlara sebep olacaktır. Özellikle evi veya işyeri cami yakınında olan kimselerin kulağa hoş gelmeyen bir sesle günde beş defa muhatap olmaları tepkilere neden olmaktadır. Kanaatimizce bu durumun çözüme kavuşturulması bazı illerde bulunan ezan okuma kurslarının yaygınlaştırılması ve köy imamalarının bu kurslarda belli bir metot dâhilinde musiki ve nota bilgisi eğitimi alması ile mümkündür. Bu hususta gerek DİB'e gerekse müftülüklere önemli görevler düşmektedir.

Bir kısım imamlar, merkezi ezan sisteminin özellikle görevlinin izinli olduğu zamanlarda cemaatin ezansız kalmasını önlemesi, ses ve makam bilgisi olan kişilerce daha usulüne uygun ve etkileyici bir şekilde okunmasını sağlaması ve bu yönüyle özellikle bu konuda güçlük çeken imamların psikolojisini ve saygınlığını olumlu yönde etkilemesi, bütünlüğün sağlanması, görevlisi olmayan camilerde ihtiyacın karşılanması ve farklı kişilerin farklı ses ve makamlarda ezan okuması dolayısıyla oluşan ezan çeşitliliği ve zenginliğini sağlaması açısından olumlu ve gerekli olduğunu ifade etmektedirler. Merkezi sistemle ezanın olumlu bir uygulama olduğunu düşünen köy imamaları konu ile ilgili görüşlerini “imamların izin veya başka bir sebeple köyde olmadığı zamanlarda ezanın okunması açısından olumlu”, “ses ve makam bilgisi olanların okuması ve daha etkileyici olması açısından olumlu” ve “köyümüzde merkezi sistem yok, olsa güzel olurdu, çünkü cemaat hep aynı sesi duymaktan usanıyor” şeklinde yoğunlaşmaktadır.

Bir kısım imamlar ise olumlu veya olumsuz görüş bildirme hususunda kararsız kalmış ve her iki kategoriye de uygun olan “artıları olduğu gibi eksik yönleri de var, her imam düzgün bir ezan okuyamıyor fakat köy hocası da köreliyor, kendini geliştiremiyor”, imamı olmayan ezan okunmayan yerler için gerekli ancak ezanları imamların kendilerinin okumaları gerek”, “ezanı hoca okumalı ama merkezi sistem de olmalı” ve

“merkezi sistem olmalı ama hocalar da bu sisteme çok bağılı kalmamalı” şeklinde ifade etmektedir.

Günümüzde merkezi sistemle ezan okunmasının kaldırılması yönünde genel bir teammül oluşmuştur. Teammül kelimesini kullanmamızın sebebi konu ile ilgili herhangi bir yazılı mevzuatın olmayışıdır. Bir ilde merkezi sistemle ezanın kaldırılması veya devam etmesi valilik ve müftülüklerin insiyatifine bırakılmıştır. Dolayısıyla ülke genelinde merkezi sistemle ezan uygulamasının kaldırıldığı veya uygulamanın devam ettiği illere rastlanmaktadır. Merkezi ezanın kaldırıldığı illerde görevlilerin ezan okumasına engel bir sağlık özrüne sahip olması veya kadrosu olan bazı köylerde görevlinin olmayışı gibi istisnai durumlarda müftülüğün iznine bağılı olarak merkezi sistemle ezan uygulamasına devam edilmektedir. Merkezi sistemle vaaz uygulamasında ise kaldırılması yönünde herhangi bir teammül söz konusu değildir. Görevli şayet isterse bu uygulamayı kullanabilmektedir. Kanaatimiz, köylerde zorunlu durumlarda ihtiyacı karşılamak için merkezi sistemin teknik alt yapısının tamamlanması ve her köyde uygulanması gerektiği yönündedir. Ancak imamların bu uygulamaya bağılı kalmamaları gerektiğini ve kendilerini geliştirmek adına sadece ihtiyaç halinde kullanmalarının mesleki gelişimlerini ve cemaat nezdindeki saygınlıklarını olumlu yönde etkileyeceğini de belirtmek isteriz.

Cemaatle yapılan mülâkatlarda cemaatin büyük bir kısmının ezanı imamın okuması taraftarı olsa da merkezi vaazda olduğu kadar karşı olmadıkları gözlemlenmiştir. Bunun nedeni merkezi ezan sisteminin imamların izinli oldukları günlerde gerekli olduğu düşüncesidir. Cemaat konu ile ilgili görüşlerini, “güzel bir uygulama”, “sistem olsun ama hoca okusun”, “ezanın sürekli okunması için gerekli”, “hoca olmadığı zaman iyi”, “hoca okusun, en azından cemaat hocanın camide olduğunu bilir ve camiye gider” ve “hoca okursa daha iyi, ama karşı da değilim” şeklinde ifade etmektedir.

b. Mevlid, Cenaze ve Nikâh

Tablo 2.39. Mevlid, Cenaze ve Nikâh Gibi Dini Merasimlerle İlgili Problem Yaşama Durumları

	Sayı	%
Hayır, yok	79	73,1
Evet, var	27	25,0
Cevapsız	2	1,9
Toplam	108	100,0

Ankete katılan köy imamlarının büyük bir kısmı (% 73.1), mevlid, cenaze ve nikâh gibi merasimlerle ilgili her hangi bir sorun yaşamadığını ifade ederken, % 25'i ise bu faaliyetlerin uygulanması esnasında bir takım sorunlar yaşandığını ifade etmiştir.

Anket ve mülâkatlar incelendiğinde soruya “evet” şeklinde cevap verenlerin ifadelerinin yoğunluk derecelerine göre bu faaliyetler karşılığında alınan ücret husunda yaşanan sorunlar, resmi nikâh olmadığı halde dini nikâh kısılmasında ısrar edilmesi ve kısılması ile kısılmaması halinde yaşanan sorunlar ve bu faaliyetlerle ilgili geleneksel uygulamalara bağlı olarak yaşanan sorunlar (özellikle ölen kişinin taziyesi ile ilgili yaşanan sorunlar) şeklinde sıralandığı görülmektedir. Ankete katılan köy imamlarının bir kısmı ise “bu görevler bizim asli görevlerimiz zannediliyor” ve “cenazeyi imam yıkar imajı” gibi ifadeler kullanarak cenaze, mevlid ve nikâh gibi dini merasimlerin yapmakla zorunlu oldukları resmi görevler arasında olmadığını belirtmek istemişlerdir. Yapılan görüşmelerde köy imamlarının büyük bir kısmının bu konuda çok bilgi sahibi olmadıkları, ancak resmi görevleri olsun olmasın yapmaları gerektiğini kabul ettikleri gözlenmektedir. Soruya evet şeklinde cevap verdikleri halde her hangi bir açıklama yapmayan köy imamlarına da rastlanmaktadır. 2 kişi ise soruyu cevapsız bırakmıştır.

Mevlid merasimleri, bugün toplumumuzda düğün, sünnet, doğum ve özellikle de ölüm vesileleriyle uygulanmakta olan yaygın bir gelenektir. Mevlid okuma hususunda şehir merkezlerinde görev yapan imamlara fazla bir görev düşmemektedir. Çünkü mevlid genelde o yörede sesi güzel ve okuma usulünü iyi bilen ve “mevlidhan” olarak tanınan imam veya müezzinler hatta resmi görevli olmayan kişilere okutulmaktadır. Büyük şehirlerde ise “Mevlidhan Cemiyetleri” tarafından mevlid merasimleri daha organize bir şekilde yürütülmektedir. Ancak kırsal kesimlerde mevlid okuma işi zorunlu olarak o

çevredeki imamlar tarafından yerine getirilmektedir. Cemaat üzerinde tesir bırakıcı bir mevlid okumanın özel bir ihtisas işi olduğu bir realitedir. Köylerde ise özellikle böyle bir ihtisası olmayan imamların mevlid okumama gibi bir tercih hakları yoktur. Örnekleme bölgesindeki imamlar eğer kendilerinden mevlid okumaları istenirse okuduklarını belirtmekle birlikte okudukları mevlidin cemaati doyurucu olmadığını “iyi okuyamasam da” ifadeleriyle vurgulamaktadırlar. Bir kısım imamlar da mevlid okumadıklarını / okuyamadıklarını açıkça belirtmektedirler ki bunlardan bazıları görevde yeni olmaları dolayısıyla tecrübesiz olduklarını ve okulda böyle bir eğitim görmediklerinden dolayı okuyamadıklarını belirtirken bazıları da mevlidin bid’at olduğunu ve bid’atın yaygınlaşmasına vesile olmamak için mevlid okumadıklarını belirtmektedirler. Ancak her ne sebeple olursa olsun köylerde imamların mevlid okumamaları veya cemaati tatmin edici bir şekilde okuyamamaları imam hakkında menfi tenkitlere ve dedikodulara yol açmakla birlikte cemaati civar köylerden mevlid okuyucu veya imam getirmeye yöneltmekte bu da imamla cemaat ve meslektaşları arasında huzursuzluklara neden olabilmektedir.

İmamların büyük bir kısmı mevlidin bireylerin dini duygularını güçlendirerek dine olan ilgi ve alakanın artmasına ve birlik ruhunu arttırarak cemaatleşmeyi sağlamasına olan katkısını göz önünde bulundurarak yapılmasında fayda olduğunu düşünmektedirler.

Mevlid, nikâh ve cenaze gibi dini merasimlerle ilgili olarak imam-cemaat arasında meydana gelen sorunlardan biri özellikle bu merasimler karşılığında alınan ücret hususudur. İmamlar konu ile ilgili görüşlerini “ücret alınca dedikodusu oluyor”, “cenazelerde verdikleri 10 TL’yi başa kalkıyorlar”, “babasının yıkanması sonrası 300 TL veren birisinin hocam babamı ben de yıkardım bu ne kadar para vs. demesi”, “bu işleri bazı arkadaşlar grup kurarak kendi tekellerine almış yeni atanan imamlara sıra gelmiyor”, “para vermezsen gelmez” “zengin olsa hemen mevlidine koşar ve yüksek sesle okur” “hoca, bu ara işler kesat”, “parayı az buldu bu yüzden sesi az çıkıyor” şeklinde ifade etmektedirler. Bu hususta DİB, il ve ilçe müftülükleri ile ona destek sağlayıcı kuruluşların işbirliği yaparak imam hatiplerin ihtisaslaşmaları sağlanmalıdır. Böylece bu işin simsarlığını yaparak geçinen ve bu tür uygulamaların dini, ahlaki ve sosyal alandaki müsbet tesirlerinin yıkılmasına sebep olan istismarcı bir sınıfın oluşması veya yaygınlaşması engellenmelidir. Köy imamları bu tür merasimleri yerine getirirken maddi, bürokratik vs. unsurlardan daha ziyade maneviyat duygusu ile hareket etmelidir.

Bir alanda maneviyatın söz konusu olması davranış ve tutumların karşılıksız yapılmasını ve belli bir iştiağın olmasını gerektirir.

Ülkemiz genelinde olduğu gibi örneklem bölgemizde de cenaze kaldırıldıktan sonra 3 veya 4 gün boyunca taziye evinde Kur'an okunup dua edilmekte ve baş sağlığı mesajları verilmektedir. Ayrıca örneklem bölgemizde, ölüm olayının vuku bulmasından sonraki ilk Perşembe gününde veya 7'sinde 40'ı veya senesinde bazen de böyle sınırlamaya bağlı olmaksızın uygun zamanlarda cenaze sahipleri tarafından gerek evlerinde gerekse camilerde Kur'an okutmak, dua yaptırmak, hatim indirmek ve ölüleri için hayrına yemek yedirtmek şeklinde bir takım uygulamalar bulunmaktadır.

Şehirlerde bazı merkezi hastanelerde kadrolu gassallar (cenaze yıkayıcıları) tarafından veya belediyelerce yürütülmektedir. Ayrıca şehirlerde hatta ilçe merkezlerinde mevlid merasimlerinde olduğu gibi bilinen ve tanınan imamlar veya gayr-ı resmi kişiler tarafından yürütülmektedir. Köylerde ise böyle durumlarda köy imamları akla ilk gelen ve kendine müracaat edilen şahıslardır. Cenaze salâsından ölünün yıkanması, kefenlenmesi, namazının kılınması ve defni köy imamları tarafından yerine getirilmekte, başka şahıslar tarafından yerine getirilse bile özellikle köylerde imamların hali hazırda bu yerlerde olması cenaze sahipleri tarafından istenmektedir. Bu konuda görevlilerden kaynaklanan her hangi sorun yoktur. Örneklem bölgemizde gözlemlenen ve köy imamlarının bir kısmının da sorun olarak ifade ettikleri hususlar ise daha çok görev yaptıkları bölgenin geleneksel yapısından kaynaklanan sorunlardır. Bu durumu "gelenekle din karıştırılıyor, bu durum imamları zor durumda bırakıyor" ve "cemaatin adetleri çok fazla ve imam uymak zorunda bırakılıyor" şeklindeki beyanlardan anlamak mümkündür.

Köy imamları köyün geleneksel yapısından kaynaklanan bu tür görevleri resmi bir görev olmadığı halde yerine getirmeye çalıştıklarını ancak aksi durumda davrandığında cemaatin baskısı veya olumsuz tepkileri ile karşılaştıklarını sorun olarak ifade etmektedirler. Örneklem bölgemizde cemaatin civar köylerdeki cenazelere köy imamlarıyla birlikte gitme şeklinde bir talebi ve geleneği vardır. Bu isteklilik hali bazen cenazenin defni esnasında bazen de taziye süresince devam edebilmektedir. Bu durumu görev esnasındaki gözlemlerimizin yanı sıra "cenaze ikindi vaktinde kalkacak adam sabah 8.00'de gelmiş hocam gidelim diyor, cemaatin stresinden dolayı sinir hastası oldum", "adam cenazenin defni esnasında gelmemiş, sonra hadi hocam gel şu köye

taziyeye gidelim diyor, gitsen sorun gitmesen sorun” ve “başka köydeki cenazelere hocanın götürülmesi” şeklindeki ifadelerden anlamak mümkündür.

Örnekleme bölgemizde olmasa bile cenaze bahsi ile ilgili olarak köy imamlarının karşılaştığı ve sorun olarak ifade ettikleri diğer bir husus ise cemaatin resmi görevi olmadığı halde şayet taziyeye gelen kişi Kur’an okumamışsa, köy imamlarından taziyeye süresince taziyeye için toplanılan yerde Kur’an okumasını beklemesi ve yanlarında olmasını istemeleri şeklindeki bazen aşırıya kaçan baskısıdır. Bu durumu daha önceki görev yerimizde gözlemlediğimiz gibi değişik platformlarda tanıştığımız farklı yerlerde görev yapan köy imamları da ifade etmişlerdir.

Sosyolojik bir gerçek olarak aile toplum hayatının en küçük birimi ve temel taşıdır. Aile nikâh sözleşmesi ile kurulan önemli bir müessesedir. Bu müessesenin kurulmasına doğru atılan ilk adım ise evliliğdir. Dinimiz evlenmeyi teşvik ve tavsiye etmiş, evlilik dışı ilişkileri, zinayı yasaklamış, haram kılmış ve zinaya götürecek yolları da tıkamıştır. Nikâh, evlenme, dinimizde Allah’ın emri Peygamberimiz (s.a.v.)’in de sünnetidir. 17 Şubat 1926 yılında kabul edilen medeni kanun, aile kurumunda dini prensiplerin “hukuki gerekliliğine” son vermiştir. Ancak dini prensiplerin tamamen fertlerin gündelik yaşamlarının dışında kalmayacağı bilinen sosyolojik bir gerçektir (Kostaş, 1995: 77). Bu nedenle uygulama da böyle olmuştur. Yasalar nikâh kıyma yetkisini, Nüfus Müdürlüklerine, Belediyelere, köylerde de Muhtarlara vermiştir. Bununla birlikte ülkemizde öteden beri devam ederek gelen ve günümüzde de yaygın olarak devam eden “dini nikâh, imam nikâhı veya hoca nikâhı” kıydırma geleneği vardır. Esasen dini literatürde “dini nikâh” veya “imam nikâhı” diye bir şey bulunmamaktadır. Buna göre, nikâhın dini olanı/olmayanı, resmi/gayr-ı resmi de söz konusu olamaz. Dinimiz de nikâh kıymak için özel bir görevliye gerek olmadığı gibi nikâh kıymanın camide olması, din görevlisi tarafından kıyılması şartı da yoktur. Şahitler huzurunda söylenen ve kabul edilen evlilik işleminin kayıtlara geçirilmesi ve resmîyette tescil ettirilmesi sosyokültürel şartlardan kaynaklanan ve evlenen çiftin menfaatine olduğu gibi doğacak çocukların da menfaati icabıdır.

Özellikle kırsal alanlarda dini nikâh yapılmadan nikâh akdinin tamamlanmadığı düşünülmektedir. Resmi nikâhları kıyılmış çiftlerin ayrıca dini nikâhlarının kıyılması ve onların mutluluğunu temenni etmek maksadıyla Kur’an okuyup dua edilmesi köy imamları tarafından yerine getirilmektedir. Bu konuda görevlilerden kaynaklanan bir

sorun olmadığı gibi kanunen de bir engel yoktur. Ancak resmi nikâh kısılmadan özellikle kırsal kesimlerde daha çok olmak üzere imam nikâhı ile evlenmeler talep edilmektedir. Ülkemizdeki kanunlara göre tek eşle evlilik zorunluluktur. Oysa birden fazla kadınla evli olan erkeklerin varlığı da inkâr edilemez bir gerçektir. Kişiler, resmi makamlarda bunu yaptıramayacağına göre başka yerlerde nikâh kıydırıp kendisini zinadan kurtarma yoluna gidecektir. Bunun için de zaman zaman köy imamlarına müracaat edildiği ve köy imamlarının bu durumdan rahatsız olduğu yapılan informel görüşmelerde dile getirilmiştir. Ayrıca özellikle kırsal kesimlerde muhafazakâr yapı dolayısıyla bazen de aileler arasında söz kesilip, nişan yapılıncaya resmi nikâh yapılmadan ve düşün olmadan dini nikâh kıydırmak istenmektedir. Kıymadığı takdirde de köyde her zaman yüz yüze yaşadığı insanlarla arası açılmakta ve çeşitli bahanelerle rahatsız edilmektedir.

Köy imamları konu ile ilgili görüşlerini “resmi nikâh olmadığı halde yalan söyleniyor, inanıyorsunuz, sonra da sorun yaşıyorsunuz” şeklinde ifade etmektedir. 29 Mayıs 2015 tarihine kadar resmi nikâh olmadan dini nikâh kıyan köy imamları, hem yasalarca hem de Başkanlıkça cezalandırılmaktaydı. AYM, resmi nikâh olmadan dini nikâh kıyan imam ile çiftlere 2 aydan 6 aya kadar hapis cezası veren maddeyle ilgili başvuruyu esastan görüştü ve 29.05.2015 tarihi itibarıyla hapis cezasını oy çokluğu ile iptal etti.²² Buna göre artık imamlar resmi nikâh olmadan da dini nikâh kıyabilecekler. Bu durum her ne kadar imamların cemaati ile çatışmalarının önüne geçse de gündeme yeni sorunları getirecek gibi görünmektedir. Hukuka aykırı olan birden fazla evlenmelerde özellikle hoca kisvesi altında bu işin simsarlığını yapan kişilerin üzerindeki yaptırım gücü ortadan kalkmış olacaktır.

²² İptal yönünde oy kullanan AYM üyeleri, nikâhsız birlikte yaşayanlara TCK’da herhangi bir ceza öngörülmezken, resmi nikâh yaptırmadan dini nikâh kıyanlara hapis cezası öngörülmesinin Anayasa’nın 10’uncu maddesi, kanun önünde dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin herkesin eşit olduğunu ilkesine aykırı olduğunu savundular. Bu üyeler, düzenlemenin din ve vicdan özgürlüğü, özel hayatın korunması ilkelerine aykırı olduğunu da ifade ettiler.

Tablo 2.40. Mevlid, Cenaze ve Nikâh Gibi Özel Hizmetler Karşılığında Ücret veya Hediye Kabul Etme Durumları

	Sayı	%
Her zaman	1	,9
Ara sıra	9	8,3
Israr edilirse	29	26,9
Durumu iyi olanlardan	1	,9
Hayır, kabul etmiyorum	63	58,3
Başka	5	4,6
Toplam	108	100,0

Ankete katılan köy imamlarının büyük bir kısmı (% 58.3), nikâh, mevlid ve cenaze gibi merasimler karşılığında ücret veya hediye kabul etmediğini ifade ederlerken, % 37’si ise farklı durumlarda da olsa ücret veya hediye kabul ettiklerini ifade etmişlerdir. Kabul ettiklerini söyleyenlerin % 26.9’u “ısrar edildiği durumlarda” kabul ettiğini söylerken, % 8.3’ü ise “ara sıra” kabul ettiğini söylemiştir. “Her zaman” aldığını söyleyen sadece 1 kişidir. 1 kişi ise sadece “durumu iyi olanlardan” aldığını ifade etmiştir. % 4.6’lık bir kısım ise “başka” seçeneği adı altında cevap vermişlerdir. Bu kişiler görüşlerini “alırsam da cami ihtiyaçları için kullanıyorum”, “bulduğum bölgenin geleneği olduğu için alıyorum”, “alsan da almasan da kabahat”, “23 yıldır sıftahım olmadı, olmayacak” şeklinde beyan etmişlerdir.

Yapılan mülakatlarda “alınmasına karşıyım”, “ücretin alınmasını imamlara yakıştırmıyorum, maaşımız var yeter”, “yiyecek imam profilinden sıyrılmak istiyorum”, “kimseye minnet etmiyorum” ve “alınması yanlış” şeklindeki ifadelerle sıkça karşılaşılmasından köy imamlarının büyük bir kısmının mevlid, cenaze ve nikâh gibi dini merasimler karşılığında ücret almadığı anlaşılmaktadır. Sayıları azımsanamayacak bir kısım köy imamları ise alınması taraftarı olmasa da ücretin alınması yönündeki yerleşik kültürün de etkisiyle almak durumunda kaldıklarını “verileni almasanda olmuyor, geri çevirme imkanı yok”, “ben almasam alan arkadaşlar mahcup oluyor, zorunlu olarak alıyorum” şeklinde beyan etmişlerdir. Toplumumuzda mevlid, nikâh veya cenaze sonrası görevlilere hediye cinsinden bir şeyler vermek adet olduğundan para alınmasına karşı olduğunu söyleyen bir kısım imamların da bu hediye ve parayı kabul ettikleri veya etmek zorunda kaldıkları bir realitedir.

Mülâkat esnasında dikkatimizi çeken diğer bir husus ise bir kısım imamların ücret alırken bu dini merasimler arasında bir ayırım yaptıklarının gözlemlenmesidir. Bu durumu “cenazeden alsın ama diğerlerinden almasın”, “sadece nikâhta alıyorum” gibi ifadelerden anlamak mümkündür. Özellikle Çerkezlerin yoğun olarak yaşadığı köylerde mevlid ve cenaze merasimleri karşılığında ücret verilmezken, sadece nikâh merasimi karşılığında ücret verildiğine tanık olduğumuzu belirtmek isterim. Bunun nedeni Çerkezler arasında şayet ücret ödenmezse nikâhın geçersiz olduğuna dair yaygın olan inanıştır. Nikâh merasimi karşılığında ücret alınması hususunda bu bölgede görev yapan imamlar üzerinde bir baskının olduğunu da yine gözlemlerimize dayanarak ifade edebiliriz. Köy imamlarının bu yaygın inanın dini bir dayanağı olmadığını anlatma çabalarının yetersiz kaldığını da yine kendi ifadelerine dayanarak söylemek mümkündür.

Sayıları çok az da olsa bu merasimlerin imamların görevi olmadığını belirterek para karşılığı okunmasının gerekliliğini savunanlarla da görev süremiz içinde karşılaştığımızı söylemek mümkündür. Onlar bu görüşlerini, “neden almayayım, mesai harcıyorum”, “boğaz patlatıyorum”, “bence alınmasında dinen bir sakınca yok”, “kendi babasını yıkamıyor bana yıka diyor, dinen bu görev kendisine ait” ve “görevim olmadığı halde özel hizmet yapıyorum” şeklinde ifade etmektedirler. Bu görüşte olanlar ücret alışlarının gerekçesini resmi görev dışında bir görevi yerine getirmek olarak açıklamaktadırlar. Daha öncede belirtildiği gibi imamlar düşük düzeyde bir resmi görev algısına sahiptir. Bir kısım imamlar ise alınmasına karşı olduklarını ancak bir hayra vesile olma adına alınmasında bir sakınca görmediklerini “almamalı, alsa da toplumun önünde camiye veya Kur’an kursundaki çocuklara harcamalı” ve “alınsa da camiye harcanmalı” şeklinde ifade etmektedir.

“Cenaze ve mevlid işlerini takip etmek için göreve (namaza) gelmeyenler var”, “hoca resmen pazarlık yaptı”, “hadi parayı alıyosun bari pazarlık yapma” ve “pazarlık yapmak hocaya yakışmaz” şeklindeki ifadelerden de anlaşıldığı gibi cenaze ve mevlid işlerini özellikle takip eden imamların bulunduğu, mevlid gibi merasimlerin suistimal edildiği, cenaze hizmetlerinin pazarlık usulü yapılmaya başlandığı, cenaze sahiplerinin sosyoekonomik yapısına göre tavır alındığı bazı cemaat ve imamlar tarafından dile getirildiği gibi zaman zaman da gözlenmektedir.

Tablo 2.41. Mevlid, Cenaze, Nikâh Gibi Özel Hizmetler Karşılığında Alınan Ücret veya Hediyein Köy İmamlarına Yönelik İmajın Oluşumunda Olumsuz Etkisi Olduğu Düşüncesine Katılım Durumları

	Sayı	%
Tamamen katılıyorum	52	48,1
Katılıyorum	41	38,0
Katılmıyorum	10	9,3
Kesinlikle katılmıyorum	5	4,6
Toplam	108	100,0

Tablo 2.41. incelendiğinde köy imamlarının % 86.1 gibi büyük bir kısmının mevlid, nikâh, hatim ve cenaze gibi merasimlerden alınan ücret veya hediyelerin imamlara yönelik imajın oluşumunda olumsuz bir etkiye sahip olduğunu düşündükleri gözlenmektedir. % 13.9'u ise böyle bir düşünceye katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Bir önceki tabloda ücret veya hediye kabul ettiğini söyleyenlerin oranı % 37 iken bu kabul edişin köy imamlarına yönelik imajın oluşumuna olumsuz bir etkisi olduğuna katılmadığını söyleyenlerin oranı % 13.9'dur. Bu durum bize, ücret veya hediye kabul edenler arasında dahi alınan ücret veya hediyelerin köy imamlarının imajını olumsuz yönde etkilediği düşüncesine katılanların olduğunu göstermektedir. Yapılan anket ve mülâkatlara göre hem köy imamlarının hem de cemaatin büyük bir kısmının mevlid, cenaze ve nikâh gibi dini merasimler karşılığında alınan ücretin imamlara yönelik imajın oluşumunda olumsuz bir etkiye sahip olduğunu düşündüklerini söyleyebiliriz. Bu durumu “yiyecek imam profilinden sıyrılmak istiyorum”, “ücretin dedikodusu oluyor” ve “menfaatçi olarak bilinmemize neden oluyor” şeklindeki ifadelerden anlamak mümkündür.

Köy imamlarının saygınlığını zedeleyen en önemli hususlardan biri de kuşkusuz ücret mukabilinde yapılan bazı dini merasimlerdir. Cenaze işleri, nikâh ve mevlid okuma gibi bazı merasimler cami görevlileri vasıtasıyla yapılmakta ve kendilerine bunun mukabilinde miktarı değişken bir ücret ödenmektedir. Köy imamlarının yaptığı bu hizmetler karşısında para alan bir konumda olması saygınlıklarını azaltıcı bir rol oynamaktadır. Bir kısım köy imamları halk içinde çoğu zaman mevlid ve nikâh merasimleri ile cenaze yıkama ve sonrasındaki merasimlerde ihtiyaç duyulan kişiler olmakta ve sadece bu hususlarda fonksiyon icra etmektedir. “Mevlit, cenaze ve nikâh

peşinde koşan kişi” veya “cenaze yıkayıcısı” olarak görülmek de köy imamlarının saygınlığını zedeleyici bir faktör olmaktadır. Ayrıca imamların “cenazeci” “ölücü” şeklindeki aşağılayıcı sözlerle muhatap olduğu ve bunun imamların mesleki hayatını olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkündür. Öyle ki bu sosyal-psikolojik rahatsızlık bir taraftan köy imamlarının bir kısmının, bilhassa göreve yeni başlayanların, mesleği benimsemelerini engellemekte ve başka mesleğe yönelmelerine neden olmaktadır.

c. Yaz Kur'an Kursu

Yaz Kur'an Kursu uygulaması, DİB'in yönetiminde her yıl okul döneminin kapanmasından 1 hafta sonra hafta içi her gün 3 saat boyunca (sabah 9.00 – 12.00 arası) en az 3 kişinin olması halinde açılması zorunlu olan ve Kur'an-ı Kerim öğretiminin yapıldığı bir uygulamadır. Bu uygulama karşılığında köy imamlarına ders ücreti ödenmektedir. Ancak bu ders ücretinin alınabilmesi için tezin yazıldığı dönemde en az 12 yaşında (5. Sınıfı bitirmiş) kayıtlı 15 öğrencinin olması şartı varsa da yaş şartı 2010 yılında çıkarılan 6002 Sayılı Kanun ile kaldırılmıştır. 20.07.2012 tarihli 81 sayılı Başkanlık onayı ile yürürlüğe giren Kur'an eğitim ve öğretimine yönelik kurslar ile öğrenci yurt ve pansiyonları yönergesinin 13. Maddesinin 1. Fıkrasının 4. bendi'ne göre Yaz Kur'an Kurslarında en az 15 öğrencisi bulunanlara yılda iki ay, haftada beş gün ve günde üç saati geçmemek üzere ders ücreti ödenir.²³ Kurslar süreç içinde hem Milli Eğitim Müdürlüğü hem de Müftülük tarafından denetlenmektedir.

Tablo 2.42. Yaz Kur'an Kursları Hakkındaki Düşünceleri

	Sayı	%
Olumlu	60	55,6
Olumsuz	41	38,0
Cevapsız	7	6,5
Toplam	108	100,0

Ankete katılan köy imamlarının % 55.6 gibi büyük bir kısmı Yaz Kur'an Kursları uygulaması hakkında “olumlu” bir tutuma sahipken, % 38'i ise “olumsuz” bir tutuma sahiptir. % 6.5 ise soruyu cevapsız bırakmıştır.

²³www.diyaret.gov.tr/HukukMusavirligi/Sayfalar/yonergeler.aspx. 24 Temmuz 2009

Verilen yanıtlardan, Yaz Kur'an Kursları hakkında "olumlu" tutuma sahip olanların, genelde Kur'an öğretiminin gerekli ve önemli bir faaliyet olarak görülmesinin yanı sıra en azından çocukların bu dönemde temel dini bilgileri öğrenmelerinin ve imam-çocuk iletişiminin sağlıklı bir şekilde kurulmasının önemli olduğu gibi bir düşünceye sahip oldukları anlaşılmaktadır. Yaz Kur'an Kursları hakkında olumlu bir düşünceye sahip olanlar, bu düşüncelerini, "din eğitimi almaları açısından önemli", "gençlerle sağlıklı bir iletişim kurmamıza vesile oluyor", "az çok temel dini bilgilere sahip oluyorlar" şeklinde ifade etmektedir. Bir kısım köy imamı ise olumlu bulmakla beraber bir takım eksikliklere haiz bir uygulama olduğunu düşünmekte ve daha fazla verim elde etmek için "iyi ama okulla birlikte yürütülmeli" "teknolojiden faydalanılmalı", "öğrenciler kitap ve materyallerle desteklenmeli", "anne babalar da çocukları ile ilgilenirse daha iyi olur", "personel pedagojik formasyon eğitimi almalı", şeklinde çözüm önerileri sunmaktadır.

"Olumsuz" bir tutuma sahip olanlar ise bu düşüncelerini, "devam zorunluluğu olmadığından, devam sorunu yaşanıyor ve verim elde edilemiyor", "yaş ve sayı şartından dolayı öğrenci yok", "yaş sınırı olmazsa iyi olur", "mesaisini harcadığı için kaç öğrenci olursa olsun ücret verilmeli", "aileler ilgilenmiyor", "yaz tatilinde izin kullanmamızı engelliyor", "zaman kısıtlı", "Yaz Kur'an Kurslarını olumsuz buluyorum çünkü tahta, masa ve sıra yok, veliler ilgisiz" ve "not ve devam zorunluluğu olmadığından imamların bir yaptırımı yok bu nedenle ciddiye almıyorlar" şeklinde ifade etmişlerdir. "Olumsuz" tutuma sahip olanların daha çok uygulamadan kaynaklanan sorunlar nedeniyle böyle bir düşünceye sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu görüşü savunanlar yaş ve sayı şartının olmasını, bu nedenle ücret alamayıklarını, devam zorunluluğu ve not gibi bir yaptırım gücünün olmadığını ve bu nedenle kursların ciddiye alınmadığını, öğrenci ilgisizliğini, ailelerin ilgisizliğini, personelin pedagojik formasyon eğitimi yönünden eksikliklerini ve camilerin sağlıklı eğitim olanaklarından yoksun oluşlarını gerekçe olarak göstermenin yanı sıra cevaplardan da anlaşılabileceği gibi alternatif çözüm önerileri sunmaktadırlar. Anket ve mülakatların uygulandığı dönemde ders ücreti alabilmek için 12 yaş ve üstü 15 öğrenci olması şartından dolayı sayıları az olmakla birlikte bazı köy imamlarının civardaki büyük köylerden okutmadıkları halde öğrenci bulma gayretine girdiği ve bu durumun hem kurum hem de cemaat tarafından

eleştirildiği yine imamlar tarafından dile getirilmiştir. Yaş şartının kaldırılmasıyla bu tür davranışların da ortadan kalktığını söylemek mümkündür.

Yapılan mülakatlarda öğrencilerin Kur'an eğitimi ve din eğitimi almalarına ve cami-okul yakınlaşmasının sağlanmasına vesile olması yönüyle imamların büyük bir kısmının bu uygulamadan memnun oldukları gözlenmiştir. Anket ve mülakatların yapıldığı dönemde özellikle öğrenci devamsızlığı ve zamanın sadece yaz ayları ile sınırlı olması dolayısıyla çok fazla verim alınmadığını da yine imamların kendi ifadelerine dayanarak söylemek mümkündür. Ancak 2013 yılı itibariyle okullarda seçmeli olarak Kur'an-ı Kerim dersinin verilmesi imamlar tarafından istenilen okul cami işbirliğinin sağlanmasında etkili olmuş ve Yaz Kur'an Kurslarından beklenen verimin alınmasına katkı sağlamıştır. Özellikle yaz mevsiminde köylünün tarla, bağ-bahçe işlerinin artması dolayısıyla öğrenci ilgisizliğinin yaşandığını görev süresince bizzat gözlemlediğimizi söyleyebiliriz.

Cemaat, Yaz Kur'an Kursları'nın özellikle çocuklarının tecvid kurallarına göre Kur'anı ve temel dini bilgilerini öğrenmelerini sağlaması dolayısıyla çok faydalı bir uygulama olduğunu ve devam etmesi gerektiğini düşünmektedir.

d. Ek Gelir

Mesleğin karakteristik yapısı, yani resmi anlamda hizmet dışı zamanının çok olması, imamların ek iş yapmalarında yönlendirici bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan maaşı yetersiz gelen bazı köy imamları geçimlerini sağlayabilmek için mesleği dışında kendine gelir sağlayacak başka alanlara yönelebilmektedirler.

Tablo 2.43. Ek Gelir Sağlayan İşle Meşgul Olma Durumları

	Sayı	%
Evet	16	14,8
Hayır	92	85,2
Toplam	108	100,0

Köy imamlarının ek gelir sağlayan işlerle meşgul olma durumlarını tespit edebilmek için "Mesleğiniz dışında herhangi bir ek işle uğraşıyor musunuz?" şeklinde kapalı uçlu bir soru sorulmuştur. Ankete katılanların % 85.2 gibi büyük bir kısmı, mesleği dışında

her hangi bir ek işle uğraşmadığını ifade ederken, % 14.8'i ise mesleği dışında kendisini meşgul eden bir işle meşgul olduğunu ifade etmiştir. Gerek anket sonuçları gerekse yapılan mülâkatlar neticesinde özellikle son dönemlerde yapılan seyyalen zamlar dolayısıyla maaşlarda görülen iyileşmenin de etkisiyle köy imamlarının büyük bir kısmının ek iş yapmadıklarını söylemek mümkündür. Ek iş yaptığını söyleyen köy imamları ise genelde yörenin insanı olup çiftçilik, besicilik ve arıcılık gibi işlerle uğraşmaktadırlar. Bir araştırmada % 74'lük oranla müftüler, din görevlilerinin ek bir işle uğraştıklarını düşünmektedir (Özdemir, 2007: 79).

Tablo 2.44. Ek İşle Uğraşan Köy İmamlarının Bu Durum Nedeniyle Problem Yaşama Durumları

	Sayı	%
Hayır, karşılaşmadım	10	9,3
Evet	6	5,6
Cevapsız	92	85,2
Toplam	108	100,0

Mesleği dışında her hangi bir ek işle uğraşan köy imamlarının bu meşgulliyetlerinin cemaat tarafından nasıl karşılandığını ve bu konu ile ilgili herhangi bir sorun yaşayıp yaşamadıklarını tespit etmek için ankete katılan köy imamlarına “eğer cevabınız evet ise bu durumdan dolayı herhangi bir sorunla karşılaştınız mı?” sorusu sorulmuş ve toplamda % 14.8 gibi bir oranı oluşturan köy imamlarının % 9.3'ü “hayır, karşılaşmadım” cevabını verirken, % 5.6'sı ise (6 kişi), “evet” cevabını vermiştir. Sorun yaşadıklarını belirten köy imamları ise bu sorunları, “aylık yetmiyor mu?” “Başka iş yapma, işine bak” “kıskanıyorlar”, “çekememezlik”, “şayet yaptığın ek işten dolayı görevi aksatırsan onun da dedikodusu oluyor” ve “araba alınca cemaatin tutumu değişti, nasıl olur da connect gibi pahalı bir araba alır demişler, çekemediler” şeklinde ifade etmiştir. Ek iş yapan köy imamlarının bu durumdan dolayı çok fazla sorun yaşamadıklarını ancak yapılan ek işten dolayı görevin aksatıldığı zamanlarda cemaatin olumsuz tepkisiyle karşılaşıldığı da imamlar arasında dile getirilen hususlardandır.

Tablo 2.45. Köy İmamlarının Mesleği Dışında Herhangi Bir Ek İşle Uğraşmaları Konusundaki Düşünceleri

	Sayı	%
Hiçbir şekilde başka bir işle uğraşmamaları gerekir	37	34,3
Sadece izin günlerinde	9	8,3
Namaz vakitlerinde görevlerinin başında bulunmak kaydıyla	56	51,9
Başka	4	3,7
Cevapsız	2	1,9
Toplam	108	100,0

Genel olarak köy imamlarının, bir imamın ek işle uğraşılması konusunda nasıl bir bakış açısına sahip olduklarını tespit etmek için ankete katılan köy imamlarına “ köy imamlarının mesleği dışında herhangi bir ek işle uğraşmaları hakkında ne düşünüyorsunuz?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Tablo incelendiğinde köy imamlarının büyük bir çoğunluğunun (% 51.9) namaz vakitlerinde görev başında bulunmak kaydıyla ek işle uğraşılabilceği düşüncesine sahip oldukları görülmektedir. % 42.6 gibi bize göre azımsanamayacak bir kısım ise köy imamlarının her hangi bir ek işle uğraşmasına olumlu bakmadıklarını ifade etmiştir. % 3.7’lik bir kısım da soruya “başka” seçeneği adı altında cevap vermiştir. Bu şekilde cevap verenlerden 1 kişi “imajı zedeliyor” şeklinde bir ifade de bulunarak imamların ek işle uğraşmaması gerektiğini belirtirken, diğer 3 kişi ise “sadece başkasına muhtaç olmayacak kadar arıcılık ve hayvancılıkla uğraşabilir”, “görevi ihmal etmeden köy işi yapabilir” ve “sosyal faaliyetlerle ilgilenebilir” şeklinde bir ifade de bulunarak ek işten ne anladıklarını belirtmişlerdir.

Yapılan mülâkatlarda da köy imamlarının büyük bir kısmı ek işle uğraşılmaması gerektiğini “uğraşmamalı”, “imamın prestijini zedeliyor”, “kendisini mesleğine vermesini engeller ve imama yakışmaz, hayvan kokusu ile görev yapmamalı”, “imamların görevini aksatmasına neden oluyor”, “fazla eken imamların ve bu nedenle görevini aksatan imamların lafı oluyor”, “görevini aksatmayacaksa belki ama yine de uğraşmasa daha iyi”, “eğitim, sağlık ve din hizmeti yapan kişilerin kendilerini sadece mesleklerine vermeleri gerekir” şeklinde beyan etmişlerdir. Bir kısım köy imamları ise

namaz vakitlerinde görevlerinin başında bulunmak kaydıyla uğraşabileceklerini ifade etmişlerdir.

Bazı köy imamları ticaret vb. işlerle meşgul olup tam olarak kendilerini mesleklerine verememekte ya da cemaati ile müşteri-satıcı ilişkisi içine girebilmektedirler. Bu gibi durumlar görevliye olan bakış açısını değiştirmektedir. Ek iş yapma durumunda cemaatin olumsuz bakış açısı bir taraftan görevli üzerinde psikolojik rahatsızlıklara neden olurken diğer taraftan göreve devamsızlık, hizmette acelecilik, hizmette lakaytlık ve sorumsuzlukların artması nedeniyle yine imam – cemaat ve amir-memur ilişkilerini etkilemek suretiyle psikolojik, sosyal ve idari problemlerin oluşmasına da ortam hazırlamaktadır. Dolayısıyla da hizmette verimin düşmesine, toplumun köy imamına olan güveninin sarsılmasına ve köy imamının toplum üzerindeki etkinliğinin azalmasına neden olabilmektedir.

Cemaatin konu ile ilgili görüşlerini tespit etmek amacıyla kendilerine “Köy imamlarının mesleği dışında ek bir işle uğraşmaları konusunda ne düşünüyorsunuz?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Cemaatin büyük bir çoğunluğu görevlerini aksatmamak kaydı ile ek bir işle uğraşabileceklerini ifade etse de ek bir işle uğraşmanın görevi aksatmaya neden olabileceği düşüncesine sahiptir. Bir kısım cemaat ise imamların hiçbir şekilde ek bir işle uğraşmaması gerektiğini bunun mesleğin kudsîyetine zarar vereceğini düşünmektedir. Bu grup, imamların paraya tamah eden bir kişilikte olmalarının saygınlıklarını zedeleyeceğini ifade etmektedir.

VII. Köy İmamlarının Kültürel Yönelimleri

1. Boş Zaman Değerlendirme Alışkanlıkları

Tablo 2.46. Boş Zamanlarını Nasıl Değerlendirdikleri

	Sayı	%
Kitap okurum	39	36,1
Cemaatle sohbet ederim	17	15,7
Televizyon izlerim	17	15,7
Meslektaşlarımı ziyaret ederim	6	5,6
Köydeki sosyal faaliyetlerle ilgilenirim	16	14,8
Başka	2	1,9
Cevapsız	11	10,2
Toplam	108	100,0

Ankete katılan köy imamlarının büyük bir kısmı (% 36.1),boş zamanlarında kitap okuduklarını ifade ederken, % 15.7'si cemaatle sohbet ettiğini, % 15.7'si televizyon izlediğini, % 14.8'i köydeki sosyal faaliyetlerle ilgilendiğini ve % 5.6'sı ise meslektaşlarını ziyaret ettiğini ifade etmiştir. 2 kişi “başka” seçeneği adı altında cevap vermiştir. Bu kişilerden biri “öğrenci avcısıyım” şeklinde bir ifade de bulunarak boş zamanlarını çocuklara dini bilgiler verme hususunda telkinlerde bulunarak geçirdiğini belirtirken diğer bir kişi ise “antreman yapıyor ve yaptırıyorum” şeklinde bir ifade de bulunarak boş zamanlarını sportif faaliyetler yaparak geçirdiğini belirtmiştir. % 10.2'lik bir kısım ise soruyu cevapsız bırakmıştır. Buna göre, köy imamlarının büyük bir kısmının boş zamanlarını verimli bir şekilde değerlendirdiklerini söylemek mümkündür.

2. Kitle İletişim Araçları Karşısındaki Durumları

İnsanların gerek yakınında bulunduğu gerekse uzağında bulunduğu yerlerde olup bitenler hakkında bilgi almalarını sağlayan ve teknolojinin hayatı etkileyen gücünün göstergesi olarak geniş halk kitlelerini iletişim ağıyla birbirlerine bağlayan araçlara kitle iletişim araçları denilmektedir. Bu araçlar toplumların eğitim, haber alma ve eğlenme gibi çeşitli gereksinimlerini karşılamaktadır. İletişim araçları, çağın gelişmeleri ile ilgili hedef kitlelerine aktardıkları bilgilerle onların bilgi sahibi olmalarını sağlar. Bu işlev, yaşanan gelişmelerin bireyler tarafından değerlendirilmesini ve aynı zamanda bu değerlendirmelerin de yayılmasını sağlayarak ortak akla ulaşmayı gerçekleştirir. Bireylerin toplumsal hayatın bir parçası olmalarını sağlar. Toplumsal amaçları açıklayarak bireyin bu amaçlar için çaba harcamasını sağlamak amacıyla güdüleme fonksiyonunu üstlenir. İnsanlar camilerde anlatılanların yanında kitle iletişim araçları yoluyla sunulan öğretilerden de etkilenirler. Gazete, dergi, radyo, televizyon, internet, dini içerikli kitaplar, çeşitli vesilelerle düzenlenen sempozyum, konferans, seminer ve paneller, toplu iftarlar, dini gün ve gecelerde düzenlenen programlar vs. etkinlikler aracılığıyla yayılan dini mesajlar, bireysel ve toplumsal yaşantılara dinamizm kazandırmaktadırlar. Köy halkı ve köy imamları açısından bakıldığında yukarıda sayılan birçok etkinliklerden faydalanma hususunda mahrum kalındığı söylenilebilir.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Tarihsel bir süreç içinde karşılaştırma ve alan araştırması yöntemi esas alınarak çeşitli yönleriyle Türkiye’de köy imamlarını incelemeyi ve günümüzde görev yapan köy imamlarının sorunlarını ortaya koymayı temel alan araştırmamızda konuyla ilgili bazı tespitlerin elde edilmesi söz konusudur.

Sekülerleşmenin, kurumlaşmanın ve uzmanlaşmanın bu denli hızlı yaşandığı bir dönemde köy toplumlarında yüzyıllardan beri süregelen geleneksel dini yaşayışın ve kırsal kesim insanının dini öğrenmelerinde ve dini hayatlarının şekillenmesinde önemli bir yeri olan köy imamlarının bu gelişmelerden önemli ölçüde etkilendiği düşüncesinden hareketle tarihsel süreç içinde köy imamlarının statülerinin, eğitim düzeylerinin ve ekonomik durumlarının değişim seyri incelenmiştir. Bu bağlamda köy imamlarının belirtilen durumlarının toplumsal değişim ve gereksinimlere göre olumlu yönde değişmelere uğradığı görülmüştür.

1965 yılına kadar köylerde görev yapan imamlar kadrosuz olarak görev yapmış ve özlük hakları bakımından devlet desteğinden mahrum kalmışlardır. Eğitim durumları incelendiğinde de uzun yıllar göreve başlarken belirli ve nitelikli bir öğrenim şartının aranmadığı ve devlet eliyle verilecek bir eğitimden yoksun oldukları tespit edilmiştir. Kurumsal manada statüsü sağlam temeller üzerine inşa edilmeyen köy imamları halk tarafından, muhtar tarafından hatta belki de köyde ileri gelen bir kişi tarafından istenildiği zaman görevden alınabilen bir konumdaydı. Günümüzde her ne kadar statü, özlük hakları, eğitim ve gelir durumu bakımından geçmişe nazaran çok daha iyi bir konumda olsa da köy cemaatinin nazarındaki köy imamı profilinin değişmesi için biraz daha zamana ihtiyaç olduğu aşîkârdır.

Günümüzde köy, bucak, ilçe ve illerdeki kadrolu camilerde imam hatiplik hizmetleri 633 Sayılı Kanun ve bu kanuna dayanılarak hazırlanan yönetmelikler doğrultusunda DİB’in yönetimi ve denetiminde yürütölmektedir. Böylece, laik sistem içinde kendisine toplumun dini hayatının düzenlenmesi ve yürütölmesi görevi verilen Diyanet teşkilatı ve köy imamlarının dini otoritesi daha da kurumlaşmış ve sağlam temeller üzerine oturmak olanağı elde etmiştir. Mevcut uygulamaya göre Türkiye’deki her imam hatip aynı esaslara göre atanır, görev yapar ve ücretini devletten alır. Merkezde görev yapan imam hatipler ile ve köy imam hatipleri arasında statü bakımından bir ayrım söz konusu

değildir. İster köy imamı olsun ister merkezde imamlık yapan birisi olsun eşit haklara sahiptirler.

Mesleksel süreç içinde karşılaşmış oldukları ve çıkış noktasını belki de tarihin derinliklerinde aramamız gereken bazı sorunlar köy imamlarının mesleki memnuniyet durumlarını, verimliliklerini ve otoritesini olumsuz yönde etkilemektedir. Köy imamlarının karşılaştığı sorunların daha çok imam-cemaat ilişkilerinden kaynaklanan sosyal –kültürel sorunların oluşturduğu gözlemlenmiş, bunu sırasıyla görev yaptıkları yerleşim biriminin fiziki yapısındaki eksikliklerden kaynaklanan sorunlar, mesleki sorunlar ve kurumsal sorunlar izlemiştir. Köy yerleşim birimine has fiziki ve sosyokültürel yapının bu yerlerde görev yapan imamların mesleki tutum ve davranışları ile kendilerinden beklenenler üzerinde belirgin bir şekilde etkili olduğu gözlemlenmiştir.

Toplumun sağlıklı ve dengeli oluşması ve gelişmesinde müesseselerin verimli bir şekilde işleminde bu müesseselerde görev alan kişilerin başarılı bir şekilde eğitilmelerinin önemli bir rolü vardır. Eğitimin önemli bir boyutunu oluşturan din eğitimi, ailede ve örgün eğitimde olduğu kadar yaygın eğitim alanında da önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle örgün din eğitimi alanında olduğu gibi yaygın din eğitimi alanında görev alacak elemanların iyi yetiştirilmeleri ülkemizde din eğitimi veren kurumların üzerinde düşünmeleri gereken önemli bir problem alanıdır. Şüphesiz iyi bir eğitim kurumunun başarısı, öğretim programının yetiştirmeyi hedeflediği insana kazandıracığı niteliklere göre planlanmış olmasına bağlıdır. Bu noktadaki bir eksiklik o kurumun eğitiminde belirlediği hedeflere ulaşmasını engeller. Mesleği hakkında yeterli bilgi ve birikime sahip olmayan çalışanların kendilerine güven sorunlarının olması söz konusudur. Bu kişiler mesleklerini hakkıyla icra etmede sorunlar yaşayabilirler. Bu durumda görevli, mesleği hakkında yeterli bilgiye sahip olmak için çabalayacak ya da meslekten uzaklaşarak başka meslek alanlarına yönelecektir. Hemen her mesleğin kendisine özgü bir teorik öğretimi yanında bir de pratik öğretiminin olduğu bilinmektedir. Bir meslekte kazanılan teorik bilgilerin uygulamaya dönüştürülmesi bir gerekliliktir. Meslekte başarılı olabilmek için mesleki formasyonun kazandırılmasının yanında mesleğin kutsiyeti, mes’uliyeti, mesleki uygulamada karşılaşılabilecek güçlükler, meslek içi ve meslek dışı davranışlarda uyumluluğun gerektirdiği gibi hususlarda da imam adaylarının mesleğe hazırlanması gerekir. Mesleğe başlamadan önce mesleğin

gerektirdiklerini elde etmek köy imamlarının verimli bir şekilde hizmet sunması için bir gerekliliktir.

Köy imamlarında meslek formasyon ve uygulama açısından tam olarak yetişememenin psikolojik sıkıntısı olduğu düşüncesi hâkimdir. İmamların büyük bir kısmı gerek mesleğin gerektirdiği teorik bilgiler açısından gerekse mesleki pratikler açısından önemli eksiklikler içinde mesleğini sürdürmeye çalışmaktadır. Köy imamları mesleki bilgi ve uygulamadaki yetersizliklerin ana nedenini mesleğe hazırlayıcı eğitimden yoksun olmakta görmektedirler. Görev yaptıkları yerlerde tek görevli olmaları ve hizmetiçi eğitimin yapıldığı merkezi yerlerde barınma sorunu gibi durumlar dolayısıyla köy imamları bu tür eğitsel faaliyetlerden de yeteri derecede faydalanamamaktadır. Mesleki eğitim bakımından önemli eksikliklere haiz köy imamları içinde özellikle mesleğin manevi mesuliyetini daha fazla taşıyanlar bu eksikliklerini gidermek için bir süre gayret göstermektedir. Ancak Kur'an- ı Kerim'i usulüne göre okuma ve özellikle etkileyici bir şekilde ezan ve mevlid okuma hususunda köy imamlarının işin uzmanlarından eğitim almasının gerekliliği bir realitedir. Bu imkanlardan yoksun olsa da köy imamları bu eksikliklere rağmen mesleğini devam ettirmek zorundadır. Bu durum köy imamları cemaat ilişkisini olumsuz yönde etkilemekte ve bir süre sonra sosyal, kurumsal ve hatta psikolojik sorunlara yol açmakta ve imamların meslekten soğumalarına neden olmaktadır.

Köy imamlarının büyük bir çoğunluğunun mesleklerinden memnun olmadıklarını söylemek mümkündür. İmamların mesleklerinden memnun olma düzeylerini olumsuz yönde etkileyen sebeplerin bir çeşitlilik arz ettiği gözlenmektedir. Buna göre, imamların büyük bir kısmının mesleklerinden memnun olmayışlarının nedenlerini yoğunluk derecelerine göre görev yaptıkları yerleşim birimine özgü eksiklikler şeklinde tanımladığımız merkeze uzaklık, ulaşım güçlüğü, merkeze oranla sosyal aktivitelerin yetersiz oluşuna bağlı olarak gelişen monoton bir hayat, sağlık ve eğitim imkanlarının kısıtlı olmasından kaynaklanan gerek şahsi gerekse ailevi sorunlar, mesleki formasyon ve ruhen yeterli bir şekilde mesleğe hazırlanamamış köy imamlarının mesleğin manevi mes'uliyetini taşıma konusunda yaşadıkları güçlükler ile tutum ve davranışları üzerinde cemaatin süreklilik arz eden bir kontrol mekanizması oluşturması şeklinde sıralamak mümkündür. Mesleğinden memnun olmayan köy imamlarının bu duygularını görevi

aksatma, performans düşüklüğü, cemaate karşı ilgisiz olma ve meslekten ayrılma şeklinde dışa vurdukları gözlemlenmiştir.

Cami cemaati köy imamlarının gözünde bir “baskı unsuru” olarak görülmektedir. Köy imamları özellikle kendisini diğer memurlarla kıyaslayarak her memurun bir amiri olduğunu ama görev yaptıkları yerlerdeki her cemaatin ise kendilerinin amiriymiş gibi davranma yetkisini kendilerinde gördüklerini dile getirmişlerdir. Kanaatimizce dini kimlik sahibi olmaları nedeniyle cemaatteki köy imamının mükemmel insan olma beklentisinin köy imamlarınca yeterli derecede karşılanamaması problemlerin ana kaynağını oluşturmaktadır. Köy imamlarının üzerinde her daim hissettikleri cemaatin baskın gücü zaman zaman imamlarda mesleki gelişim noktasında olumlu bir etkiyle sonuçlansa da baskının aşırıya kaçan durumlarında imamların meslekten soğuma, bıkma ve ayrılma şeklinde davranışlar sergilediği görülmüştür.

Cemaatle yapılan görüşmelerde imamların yetersiz olduğunu belirtenlerin imamların Kur’an-ı kerimi yüzünden ve ezbere okuyuşuna, ses ve makamının güzelliğine, halkla iç içe olma durumuna ve sonra da toplumda yaygın olarak uygulanan mevlid, cenaze, nikâh, sünnet ve dua gibi uygulamasındaki başarı ve başarısızlıklarına göre değerlendirme yaptıkları anlaşılmaktadır. Cemaatten bir kısmı ise kendileriyle diyalogu yetersiz olan, cemaatin yapısını anlayamayan ve cemaatle çatışma durumuna düşen köy imamlarını dini bilgi ve uygulamaları yeterli de olsa başarısız olarak değerlendirebilmektedir. Bu durum bize bir kısım cemaatin imamları değerlendirirken mesleki bilgisinden ziyade hal, hareket, tutum ve davranışlara bakarak değerlendirdiğini göstermektedir. İmamlığının manevi kutsiyetinin olması, imamın mesuliyetini daha da arttırmaktadır. Bu nedenle cemaat, imama diğer mesleklere göre daha başka bir gözle bakmakta, onu daha bir titizlikle izlemektedir. Cemaatin üzerinde titizlikle durduğu diğer bir husus ise imamların sahip oldukları ferdi ve insani özelliklerdir. Bu da genelde imamların hal, hareket ve davranışlarının dini esaslara uygun olup olmadığı şeklindedir. Cemaatin tamamı, imamlardan Kur’an ve sünnete uygun bir yaşayışa sahip olmasını beklemektedir. Hatta sadece ferdi olarak değil, ailesi ve yakın çevresi ile de aynı yaşayışa sahip olmasını beklemektedir. Cemaat içinde imamları dini bilgi ve uygulamalarının yanısıra yaş, ses, kılık – kıyafet, saç – sakal gibi yüzeysel kriterlerle değerlendirenlerin olduğu da görülmektedir. Bu durum bize köyde yaşayan cemaatin değerlendirmelerinde geleneksel izlerin mevcudiyetini koruduğunu göstermektedir.

Cemaatin büyük çoğunluğu imamlardan önem sırasına göre görevini aksatmamak, yani sebepsiz yere izin almaksızın görevini terk etmemek, halkla iç içe olmak, çocuklara Kur'an okumasını öğretmek, ezan okumak, namaz kıldırarak, cemaate dini bilgiler vermek ve onları aydınlatmak, mevlid, nikâh, cenaze gibi dini merasimlerde cemaatin yanında olmak ve camilerin temizliğini ve bakımını yapmak gibi görevleri yerine getirmesini beklemektedir. Beklenen görevler genellikle sırf dini alanla sınırlı kalmamaktadır. Kırsal alanlarda yaşayan insanlar dini ihtiyaçlarının yanında ferdi, ailevi, idari ve sosyal problemlerinin çözümümlenmesinde de genelde imamları ilk başvurulacak kişiler arasında görmektedir.

KAYNAKLAR

- Akseki, Ahmet Hamdi. (1951). “Din Tedrisatı ve Dini Müesseseler Hakkında Bir Rapor”, *Sırat-ı Müstakim*, C.5, S. 102, 19-20.
- (1974). *İslam Dini*, 26. Baskı, Ankara: DİB Yayınları.
- Aksu, Günay, Ahmet Münir Acuner ve Ruhi Selçuk Tabak. (2002). “Sağlık Bakanlığı Merkez ve Taşra Teşkilatı Yöneticilerinin İş Doyumuna Yönelik Bir Araştırma(Ankara Örneği)”, *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, C.55, S.4, 271-282.
- Aktay, Yasin. (2000). “Cumhuriyet Döneminde Din Politikaları ve Din İstismarı”, *İslamiyat III* Temmuz – Eylül, S. 3, 37 - 49.
- Arslantürk, Zeki ve Tayfun Amman. (1999). *Sosyoloji*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Aşçı, M. Sabri. (2000). “İmam”. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. C.22, 178 - 180. Ankara: TDV Yayınları.
- Ayhan, Halis. (2000). “Cumhuriyet Dönemi Din Eğitime Genel Bir Bakış: Atatürk’ün İslam Dini ve Din Eğitimi Hakkındaki Görüşleri”, *Marmara Üniversiteisi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.18, 5-27.
- (2014). *Türkiye’de Din Eğitimi*, 3. Baskı, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Aytaç, Fethi. (2000). *Açıklamalı Köy Kanunu*, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Aytürk, Nihat, Yaşar Çelik ve Enver Şahinarslan. (1987). *DİB Teşkilat Tarihçesi (1924-1987)*, Ankara: DİB Yayınları.
- Berger, Peter L. (2000). *Kutsal Şemsiye / Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları*, (Çev. Ali Coşkun), İstanbul: Rağbet Yayınları
- Beydilli, Kemal. (2001). *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü*, İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı Basımevi.
- (2000). “Osmanlı Devletinde İmamlık”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.22, 181 – 186, Ankara: TDV Yayınları.
- Bilgiseven, A. Kurtkan. (1986). *Genel Sosyoloji*, 4. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- (1988). *Köy Sosyolojisi*, İstanbul: Filiz Yayınları.

- Boyacıoğlu, Ramazan (1992). *Hilafetten DİB'e Geçiş*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Bulut, Mehmet. (2000). “Din Görevlileri Üzerine Bazı Tespitler”, *Diyanet İlmi Dergi*, C.41, S.3, 55- 73.
- (2001). “Din Tedrisatı ve Dini Müesseseler Hakkında Bir Rapor”, *İslamiyat*, Ocak-Mart, C.4, S.1, 131-144.
- (2000). “DİR (Başkanlığı), 1341(1925) Mali Yılı Bütçe Müzakereleri”, *Diyanet İlmi Dergi*, Ocak – Şubat – Mart, C.36, S.1, 99 - 125.
- (1997). *DİB'in Yaygın Din Eğitimindeki Yeri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Buyrukçu, Ramazan. (2008). *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*, Ankara: TDV Yayınları,
- Ceylan, Hasan Hüseyin. (1990). *Cumhuriyet Dönemi Din – Devlet İlişkileri*, İstanbul: Risale Yayınları.
- Coşkun, Ali. (2005). *Sosyal Değişme ve Dini Normlar, Gelenek, Modernlik ve Postmodernlik Ekseninde İslam'ın Çağdaş Yorumları Karşısında Halk (İstanbul Örneği)*, İstanbul: Dem Yayınları.
- Çakır, Ruşen ve İrfan Bozan. (2005). *Sivil, Şeffaf ve Demokratik Bir DİB Mümkün mü?*, İstanbul: Tesev Yayınları.
- Çapcıoğlu, İhsan, M. Cem Şahin ve Nurhan Erdoğan. (2010). “Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite ve Dini Liderlik”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Ağustos, S: 2, 51-76.
- Çekin, Ahmet. (2003). “İmam – Hatiplik Mesleği Üzerine”, *Diyanet Aylık Dergi*, S. 154, 43- 47.
- Çetin, Abdullah. (2005). *Din Görevlilerinden Beklentiler ve Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri(Elazığ-Erzurum-Malatya-Urfa Örneği)*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Çetinkanat, Canan. (2000). *Örgütlerde GÜdülenme ve İş Doyumu*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dabaşı, Hamid. (1995). *İslamda Otorite*, İstanbul: İnsan Yayınları.

- Dam, Hasan. (2002). *Yetişkinlerin Din Eğitimi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Samsun.
- Doğan, H., C. Alkan ve İ. Sezgin. (1980). *Mesleki ve Teknik Eğitim Prensipleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Dönmezer, Sulhi. (1999). *Toplumbilim*, 12. Baskı, İstanbul: BetaYayınları.
- Dursun, Davut. (1992). *Siyasi ve İdari Sistemle İlişkileri Açısından Din Bürokrasisi Yapısı, Konumu ve Gelişimi*, İstanbul: İşaret Yayınları.
- Er, İzzet. (2007). “Hademe-i Hayrattan Din Görevliliğine”, *Diyanet Aylık Dergi*, Ekim, 5 – 9.
- Ercan, Fuat. (2008). *Kırsal Yapıda Toplumsal Değişme*, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı Sınıf Çalışmaları Dizisi – 5.
- Fırlıklı, E. Ruhi. (1990). *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*, Ankara: Selçuk Yayınları.
- Fichter, Joseph. (1990). *Sosyoloji Nedir?*, (Çeviren: Nilgün Çelebi), Konya: Toplum-Sosyal Bilimler Serisi 3.
- Freyer, Hans. (1964). *Din Sosyolojisi*, (Çeviren: Turgut Kalpsüz), Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Gellner, Ernest. (1994). *Postmodernizm, İslam ve Us*, (Çeviren: Bülent Peker), Ankara: Ümit Yayınları.
- Gökmen, Ertan. (2006). “Osmanlı Devletinde Din Görevlilerinin Göreve Atanması ve Görevden Alınması Manisa Demirci Örneği(1690 – 1830)”, *Diyanet İlmi Dergi*, Ekim-Kasım-Aralık, C.42, S.4, 109 – 120.
- Günay Ünver; Harun Güngör; A.Vehbi Ecer. (1997). *Laiklik, Din ve Türkiye*, Ankara: Adım Yayınları.
- Günay, Ünver. (2001). “Çağdaş Türkiye’de Din, Toplum, Kültür, Gelenek ve Değişme”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Temmuz – Aralık, C.1, S.2, 1 – 38.
- (2000). *Din Sosyolojisi*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- (1993). *Din Sosyolojisi Dersleri*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- (1999). *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, Erzurum: Dergâh Yayınları.

- Güngör, Özcan. (2004). *Modernizm Sürecinde Cami Cemaatinin Din Anlayışı – Batıkent Örneği* –Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Hamidullah, Muhammed. (1981). *İslam Müesseselerine Giriş*, (Çeviren: İ. Süreyya Sırma), İstanbul: Düşünce Yayınları.
- İpşirli, Mehmet. (1993). “Cer”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.7, 388 – 389, Ankara: TDV Yayınları.
- Kadri, Kemal. (1933). “Cumhuriyet’ten Evvel ve Sonra Köylerimiz”, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, C.2, S.12, 339 - 343.
- Kara, İsmail. (2000). “Din ile Devlet Kurumları Arasına Sıkışmış Bir Kurum: DİB”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.18, 29 – 55.
- Karaoğlu, Ahmet, vd. (1999). *Kuruluşundan Günümüze DİB(1924 – 1997)*, Ankara: DİB Yayınları.
- Kayadibi, Fahri. (1999). “Cumhuriyet Dönemi İmam Hatiplik ve Vaizlik”, *Dini Eğitim Araştırmaları Dergisi*, S.6, 145-178.
- Kazıcı, Ziya. (1979). “Osmanlılarda Şeyhülislamlık Müessesesi”, *Diyanet İlmi Dergi*, C.18, S.5, 292 – 299.
- (1991). *İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi*, İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Kızılçelik, Sezgin. (1994). *Sosyoloji Teorileri*, 2. Baskı, C. II, Konya: Emre Yayınları.
- Kızılçelik, Sezgin ve Yaşar Erjem. (1992). *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*, Ankara: Yüksel Matbaası.
- Kirman, M. Ali. (2005). *Din ve Sekülerleşme*. Adana: Karahan Yayınları.
- Kostaş, Münir. (1995). *Üniversite Öğrencilerinin Dine Bakışı*, Ankara: TDV Yayınları.
- Mardin, Şerif. (1969). *Din ve İdeoloji*, Ankara: İletişim Yayıncılık.
- (1993). *Türkiye’de Din ve Siyaset*, 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marshall, Gordon. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çeviren: Osman Akınhay ve Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Meriç, Nevin. (2005). *Modernleşme, Sekülerleşme ve Protestanlaşma Sürecinde Değişen Kentte Dini Hayat ve Fetva Soruları*, 1. Basım, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Meyvacıoğlu, Y. Kuzgun. (1983). “Benlik ve İdeal Benlik Kavramlarının Tercih Edilen Meslek Kavramı ile İlişkisi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.16, S.1, 1 – 10.
- Oğuzkan, A. Ferhan. (1974). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, 2. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ozankaya, Özer. (1971). *Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür, İki Grup Köyde Yapılan Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Öcal, Mustafa. (2003). “Dünden Bugüne Din Görevlileri ve Mesleki Yeterlilikleri”, *Yaygın Din Eğitimi Sorunları Sempozyumu(28 – 29 Mayıs 2002)*, Kayseri: İlahiyat Bilimleri Vakfı Yayınları, 45 – 69.
- (1999). “Kuruluşundan Günümüze İmam – Hatip Liseleri”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, S.6, 200 - 254.
- Özdemir, Şuayip. (2007). *Müftülerin Gözüyle Din Hizmetleri*, İstanbul: Dem Yayınları.
- Sarıbay, Ali Yaşar. (1994). *Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sezen, Yümni. (2000). *İslamın Sosyolojik Yorumu*, İstanbul: Birleşik Yayınları.
- Subaşı, Necdet. (2005). “Türk Modernleşmesinde Dinsel Bir Deneyim DİB”, *İslamiyat* 8, S. 4, 79 – 82.
- (2002). “Türkiye Dindarlığı: Yeni Tipolojiler”, *İslamiyat V*, S.4, 17 - 40.
- Tezcan, Mahmut. (1992). *Türk Kişiliği ve Kültür- Kişilik İlişkileri*, 1. Baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tosun, Cemal. (2006). *Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler*, Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Uslu, Hüseyin. (1985). *Başlangıçtan Günümüze İslam Müesseseleri Tarihi*, İstanbul: Gonca Yayınevi.
- Uygun, Hamdi. (1992). *Halktaki Din Adamı İmajı ve Din Görevlilerinden Beklentileri*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Samsun.

- Uzunoglu, Ahmet. (1978). *En Son Değişiklikleriyle DİB Mevzuatı*, Ankara: DİB Yayınları.
- Ülken, H. Ziya. (1984). *Genel Felsefe Dersleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Wach, J. (1990). *Din Sosyolojisi*, (Çeviren: Ünver Günay), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Weber, Max. (1996). *Sosyoloji Yazıları*, (Çeviren: Taha Parla), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Weber, Max. (1995). *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*, (Çev: Özer Ozankaya), Ankara: İmge Kitabevi.
- Wallace, Ruth A. ve Alison Wolf.(2004). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (Çev: Leyla Elburuz ve M. Rami Ayas), İzmir: Punto Yayıncılık
- Yanbastı, Gülgün. (1990). *Kişilik Kuramları(Ders Kitabı)*, İzmir: E.Ü.E.F. Yayınları.
- Yavuzer, Hasan. (2006). *Çağdaş Din Hizmeti ve DİB*, 2. Baskı, Kayseri: Laçın Yayınları.
- Yazıcı, Nesimi. (1991). “Osmanlıların Son Dönemlerinde Din Görevlisi Yetiştirme Çabası Üzerine Bazı Gözlemler”, *Diyanet Dergisi*, Ekim-Kasım-Aralık, C.27, S.4, 55 - 123.
- Yıldırım, Yusuf. (2006). *İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Din Görevlisi Olarak Atanmasının Sosyolojik Etkisi*, Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kahraman Maraş.
- Yıldız, Hakkı Dursun. (1989). *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.2, İstanbul: Çağ Yayınları.
- Yıldız, M. Cengiz. (1999). *Din Görevlilerinin Sorunları ve Beklentileri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Elazığ Uygulaması*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ.
- Yılgin, Mehmet. (1997). *Din Eğitimi Açısından Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri ve Cemaatle Olan İlişkileri*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Samsun.
- Yücekök, Ahmet N. (1971). *Türkiye’de Örgütlenmiş Dinin Sosyoekonomik Tabanı*, Ankara: Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.

Yücel, İrfan. (2000). “Cumhuriyet Döneminde İmamlık”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.22, 186 – 187, Ankara: TDV Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://tr.wikipedia.Org/wiki/Çaybaşı,_Pınarbaşı 20 Temmuz 2013

http://tr.wikipedia.Org/wiki/Şabanlı,_Pınarbaşı 4 Nisan 2015

http://www2.diyamet.gov.tr/InsanKaynaklariGenelMudurlugu/Documents/KADRO/kadro_bulteni.pdf. 4 Mayıs 2011

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul> 23 Nisan 2015

<http://www2.diyamet.gov.tr/HukukMusavirligi/Sayfalar/kanunlar.aspx> 1 Temmuz 2010

<http://www2.diyamet.gov.tr/HukukMusavirligi/Sayfalar/yonergeler.aspx> 24 Temmuz 2009

<http://www2.diyamet.gov.tr/HukukMusavirligi/Sayfalar/yonetmelikler.aspx> 15 Nisan 2015

<http://www.diyamet.gov.tr/tr/icerik/kurulus-ve-tarihce/8>. 24 Aralık 2012

EKLER

1. İMAMLARA YÖNELİK ANKET SORULARI

1. Yaşınız?

() a- 20 - 35 () b- 36 - 50 () c- 51 ve yukarısı

2. Yaşamınızın büyük bir kısmının geçtiği yer?

() a- İl () b- İlçe () c- Belde/ Kasaba () d- Köy

3. Medeni Durumunuz?

() a- Evli () b- Bekar () c- Dul

4. Öğrenim Durumunuz?

() a- İlkokul () g- Açıköğretim İlahiyat
 () b- Ortaokul () h- İlahiyat Fakültesi
 () c- Düz Lise () ı- Yüksek İslam Enstitüsü
 () d- İmam hatip Orta Kısım () i- Diğer Fakülteler
 () e- İmam hatip Lisesi () j- Lisansüstü Programlar
 () f- İlahiyat Meslek Yüksek Okulu

5. Hafızlık Durumunuz?

() a- Evet, Hafızım () b- Hayır, Hafız Değilim

6. Oturduğunuz Ev?

() a- Lojman () b- Kira () c- Kendi Evim () d- Başka (.....)

7. Meslekte kaçınıcı yılınız?

() a- 1 yıldan az () b- 1 – 5 () c- 6 – 10 () d- 11 – 20 () e- 21 ve yukarısı

8. Ekonomik bakımdan kendinizi hangi gelir düzeyinde görüyorsunuz?

() a- Alt gelir düzeyi () b- Orta düzey () c- Üst gelir düzeyi

9. Beş vakit cemaat katılımını yeterli buluyor musunuz?

() a- Yeterli () b- Kısmen, yeterli () c- Yetersiz

10. Tanıdığınız köy imamlarını mesleki açıdan yeterli görüyor musunuz? (Lütfen açıklayınız.)

.....

11. Mesleğinizde başarılı olabilmeniz için kendinizi yeterli buluyor musunuz?

() a- Yeterli () b- Kısmen, yeterli () c- Yetersiz () d- Kesinlikle yetersiz

12. Mesleğinizde kendinizi yeterli görmüyorsanız sizce bunun nedeni aşağıdakilerden hangisi olabilir? (Önem sırasına göre 1, 2, 3... şeklinde işaretleyiniz.)

- ☐ a- Okuma alışkanlığımın olmayışı
☐ b- Öğrenim gördüğüm okullarda mesleğe yönelik eğitim almayışım
☐ c- Görev yerimin köy olması ve dolayısıyla eğitim olanaklarının kısıtlı olması
☐ d- Gerekli dokümanları alacak maddi güce sahip olmayışım
☐ e- Meslekten ayrılmayı düşündüğümünden, kendimi mesleğime veremeyişim
☐ f- Cemaatimin olmaması
☐ g- Başka (.....)

13. Hutbe hazırlıyor musunuz?

- ☐ a- Evet
☐ b- Hayır

14. Merkezden gelen hutbeler hakkında ne düşünüyorsunuz?

- ☐ a- Anlatılması gereken konular yeterince işleniyor
☐ b- Köyde yaşayan cemaatin problem ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuyor
☐ c- Cemaati etkilemekten uzak
☐ d- Cemaat bizim hutbe hazırlayamadığımızı düşünüyor, bu durum bizim saygınlığımızı zedeliyor
☐ e- Başka (Lütfen belirtiniz) (.....)

15. Köylerde merkezi sistemle yapılan vaazları nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu durumla ilgili yaşadığınız bir sorun var mı?

.....

16. Köylerde merkezi sistemle okunan ezan hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu durumla ilgili yaşadığınız sorun var mı?

.....

17. Yaz Kur'an Kursları hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu durumla ilgili yaşadığınız bir sorun var mı?

.....

18. Kadınlara yönelik dini bir hizmetiniz oluyor mu?

- ☐ a- Hayır, olmuyor
☐ b- Evet (Lütfen belirtiniz) (.....)

19. Resmi göreviniz dışında sizden beklenen herhangi bir hizmetiniz oluyor mu? (Lütfen belirtiniz)

☐ a- Hayır, olmuyor

☐ b- Evet (.....)

20. Meslek hayatınızda sizden en çok istenilenler nelerdir? Yani sizce cemaatiniz sizden en çok ne tür hizmetler beklemektedir?

.....

21. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirsiniz? (Sıklık derecesine göre 1, 2, 3... şeklinde işaretleyebilirsiniz.)

☐ a- Kitap okurum

☐ d- Meslektaşlarımı ziyaret ederim

☐ b- Cemaatle sohbet ederim

☐ e- Köydeki sosyal faaliyetlerle ilgilenirim

☐ c- Televizyon izlerim

☐ f- Başka (.....)

22. Nikah, mevlit, cenaze gibi özel hizmetler karşılığında ücret veya hediye kabul ediyor musunuz?

☐ a- Her zaman

☐ d- Durumu iyi olanlardan

☐ b- Ara sıra

☐ e- Hayır, kabul etmiyorum

☐ c- Israr edilirse

☐ f- Başka (.....)

23. Mevlit, hatim, cenaze, nikah gibi faaliyetlerden alınan ücret veya hediyelerin köy imamlarına yönelik imajın oluşumunda olumsuz bir payı vardır.

☐ a- Tamamen katılıyorum

☐ c- Katılmıyorum

☐ b- Katılıyorum

☐ d- Kesinlikle katılmıyorum

24. Mevlit, hatim, cenaze, nikah gibi faaliyetlerle ilgili yaşadığınız bir sorun var mı? Varsa anlatır mısınız? (Lütfen yazınız)

☐ a- Hayır, yok

☐ b- Evet, var (.....)

25. Mesleğiniz dışında herhangi bir ek işle uğraşıyor musunuz?

☐ a- Evet

☐ b- Hayır

26. Eğer cevabınız “evet” ise bu durumdan dolayı herhangi bir sorunla karşılaştınız mı? (Lütfen belirtiniz)

☐ a- Hayır, karşılaşmadım

☐ b- Evet (.....)

27. Köy imamlarının mesleği dışında herhangi bir ek işle uğraşmaları konusunda ne düşünüyorsunuz?

☐ a- Hiçbir şekilde başka bir işle uğraşmamaları gerekir

☐ b- Sadece izin günlerinde

☐ c- Namaz vakitlerinde görevlerinin başında bulunmak kaydıyla uğraşabilirler

☐ d- Başka (Lütfen Belirtiniz) (.....)

28. İmamlık mesleğini niçin seçtiniz?

- ☐ a- Dinime hizmet arzusu
☐ b- Toplum tarafından saygı duyulan bir meslek olduğu için
☐ c- Hac, umre ve yurt dışı görevleri bakımından maddi/manevi imkanları iyi olduğu için
☐ d- Aile büyüklerim istediği için
☐ e- Devlet güvencesinde başka bir mesleğe giremediğim için
☐ f- Maddi gelirinin yüksek oluşu
☐ g- Başka (.....)

29. Bugün istemiyeistemiye imamlık görevini yapan köy imamlarının olduğu söyleniyor. Bu konudaki kanaatiniz nedir?

- ☐ a- Katılıyorum ☐ b- Katılmıyorum ☐ c- Kararsızım ☐ d- Başka (.....)

30. Eğer cevabınız “katılıyorum” ise sizce bunun nedeni aşağıdakilerden hangisi olabilir? (Önem sırasına göre 1, 2, 3., şeklinde işaretleyebilirsiniz)

- ☐ a- Zor ve yorucu bir meslek olması
☐ b- Manevi mes’uliyetinin ağır olması
☐ c- Maddi açıdan cazip bir meslek olmaması
☐ d- Mesleğin toplum nezdinde düşük bir statüye sahip olması
☐ e- Görev yaptıkları yerleşim birimine özgü eksikliklerden (ulaşım, sağlık, cemaat azlığı v.s.) kaynaklanan sorunlar
☐ f- Cemaatin olumsuz tutum ve davranışları, cemaat baskısı
☐ g- Yükselme imkanının kısıtlı olması
☐ h- Amirlerin ilgisiz tutum ve davranışları
☐ ı- Başka (.....)

31. Devlet güvencesinde başka bir mesleğe girme imkanınız olsa meslekten ayrılmayı düşünür müsünüz?

- ☐ a- Evet ☐ b- Hayır ☐ c- Kesinlikle hayır

32. Görev yeriniz mesleki gelişiminizi ve memnuniyetinizi ne yönde etkiliyor?

- ☐ a- Hiçbir etkisi yok
☐ b- Her ikisini de olumlu yönde etkiliyor
☐ c- Her ikisini de olumsuz yönde etkiliyor
☐ d- Mesleki gelişim noktasında olumlu, ancak memnuniyetimi olumsuz yönde etkiliyor
☐ e- Mesleki memnuniyetimi olumlu, ancak gelişimimi olumsuz yönde etkiliyor

33. Kendinizi görev yaptığınız toplumun önderi veya lideri olarak görüyor musunuz?

- ☐ a- Evet ☐ b- Hayır ☐ c- Başka (.....)

34. Sizce köy imamlarının görev yaptıkları yerlerdeki saygınlık düzeyi nasıldır?

- ☐ a- Çok yüksek ☐ d- Düşük
☐ b- Yüksek ☐ e- Çok düşük
☐ c- Normal

35. Sizce köy imamları toplumda düşük bir saygınlığa sahip iseler bunun nedeni aşağıdakilerden hangisi olabilir? (Önem sırasına göre 1, 2, 3.., şeklinde işaretleyebilirsiniz)

- ☐ a- Mesleki bilgi eksikliği
☐ b- Gelişen teknoloji ve kitle iletişim araçları karşısında köy imamlarının toplumsal fonksiyonunun azalması ve görev alanının daralması
☐ c- Köy imamlarının tutum ve davranışlarındaki samimiyetsizlik
☐ d- Köy imamlarının çevresi ile olan diyalogunun zayıf olması
☐ e- Basın ve yayının genel olarak din görevlilerine yönelik olumsuz yayınları
☐ f- Genel olarak imamlık mesleğinin maddi açıdan cezbedici olmayışı
☐ g- Köyde imam olmanın toplum nezdinde düşük bir statüye sahip olması
☐ h- Başka (.....)

36. Görev yaptığınız yer ile şehir merkezi arasında ulaşım problemi yaşıyor musunuz?

- ☐ a- Evet ☐ b- Hayır

37. Görev yerinizin köy olmasından dolayı ailevi sorunlar yaşıyor musunuz?

- ☐ a- Evet ☐ b- Hayır

38. Yıllık izin kullanmada problem yaşıyor musunuz?

- ☐ a- Evet ☐ b- Hayır

39. Cevabınız “evet” ise bunun nedeni aşağıdakilerden hangisi olabilir? (Önem sırasına göre 1, 2, 3... şeklinde işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ a- Amirlerin tutum ve davranışları
☐ b- Tek görevli olduğum için
☐ c- Cemaatimin izinli olmam konusundaki olumsuz bakış açısı
☐ d- Yaz Kur'an Kursları
☐ e- Başka (.....)

40. Cemaatiniz ile aranızda en çok hangi konularda problem yaşıyorsunuz? (Önem sırasına göre 1, 2, 3.., şeklinde işaretleyebilirsiniz)

- ☐ a- Dini / ilmiyal bilgilerim konusunda
☐ b- Vaaz etmediğim konusunda
☐ c- Vaaz ve hutbedeki üslûbım konusunda
☐ d- Namaz kıldırışım konusunda
☐ e- Cami ve çevresinin temizliğı ve bakımı konusunda
☐ f- Ara sıra da olsa sabah ezanını okuyamadığım konusunda
☐ g- Ara sıra da olsa görevi aksattığım konusunda
☐ h- Oturduğum ev konusunda
☐ ı- Vaaz ve hutbe konuları konusunda
☐ i- Kur'an okuyuşum konusunda
☐ j- Sesim konusunda
☐ k- Ailevi konularda
☐ l- Futbol oynamam konusunda
☐ m- Kıyafetim ve dış görünüşüm konusunda
☐ n- Geleneksel dini uygulamalar konusunda
☐ o- Çevreyle olan diyalogumun az olduğu konusunda

() ö- Hiçbir problem yaşamıyorum

() p- Başka (.....)

41. Cemaatiniz tarafından şikayet edildiğiniz oldu mu? (Lütfen belirtiniz)

() a- Hayır

() b- Evet (.....)

42. Sizce köy imamlarından genelde hangi konu veya konularda şikayet olmaktadır? (Lütfen Yazınız)

.....

43. Görev yaptığınız köyün muhtarı ile aranızda yaşadığınız bir problem var mı?

() a- Hayır

() b- Evet (.....)

44. Maaşınız hakkında ne düşünüyorsunuz?

() a- Yüksek () b- Yeterli () c- Düşük () Çok düşük

45. Sizce köy imamlarının mesleğini temsil ederken veya uygularken genellikle karşılaştığı sorunlar nelerdir? (Lütfen yazınız)

.....

2. İMAMLARA YÖNELİK MÜLÂKAT SORULARI

1. Tanıdığınız köy imamlarını mesleki açıdan yeterli görüyor musunuz? (Lütfen açıklayınız.)

.....

.....

.....

2. Mesleğinizde başarılı olabilmeniz için kendinizi yeterli buluyor musunuz?

() a- Yeterli () b- Kısmen, yeterli () c- Yetersiz () d- Kesinlikle yetersiz

3. Mesleğinizde kendinizi yeterli görmüyorsanız sizce bunun nedeni aşağıdakilerden hangisi olabilir? (Önem sırasına göre 1, 2, 3... şeklinde işaretleyiniz.)

- () a- Okuma alışkanlığının olmayışı
- () b- Öğrenim gördüğüm okullarda mesleğe yönelik eğitim almayışım
- () c- Görev yerimin köy olması ve dolayısıyla eğitim olanaklarının kısıtlı olması
- () d- Gerekli dokümanları alacak maddi güce sahip olmayışım
- () e- Meslekten ayrılmayı düşündüğümünden, kendimi mesleğime veremeyişim
- () f- Cemaatimin olmaması
- () g- Başka (.....)

4. Hutbe hazırlıyor musunuz?

- () a- Evet
- () b- Hayır

5. Merkezden gelen hutbeler hakkında ne düşünüyorsunuz?

- () a- Anlatılması gereken konular yeterince işleniyor
- () b- Köyde yaşayan cemaatin problem ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuyor
- () c- Cemaati etkilemekten uzak
- () d- Cemaat bizim hutbe hazırlayamadığımızı düşünüyor, bu durum bizim saygınlığımızı zedeliyor
- () e- Başka (Lütfen belirtiniz).....)

6. Köylerde merkezi sistemle yapılan vaazları nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu durumla ilgili yaşadığınız bir sorun var mı?

.....

.....

.....

7. Köylerde merkezi sistemle okunan ezan hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu durumla ilgili yaşadığınız sorun var mı?

.....

.....

.....

8. Yaz Kur'an Kursları hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu durumla ilgili yaşadığınız bir sorun var mı?

.....

.....

.....

9. Kadınlara yönelik dini bir hizmetiniz oluyor mu?

- ☐ a- Hayır, olmuyor
- ☐ b- Evet (Lütfen belirtiniz) (.....)

10. Resmi göreviniz dışında sizden beklenen herhangi bir hizmetiniz oluyor mu? (Lütfen belirtiniz)

- ☐ a- Hayır, olmuyor
- ☐ b- Evet (.....)

11. Meslek hayatınızda sizden en çok istenilenler nelerdir? Yani sizce cemaatiniz sizden en çok ne tür hizmetler beklemektedir?

.....

.....

.....

12. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirsiniz? (Sıklık derecesine göre 1, 2, 3... şeklinde işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ a- Kitap okurum ☐ d- Meslektaşlarımı ziyaret ederim
- ☐ b- Cemaatle sohbet ederim ☐ e- Köydeki sosyal faaliyetlerle ilgilenirim
- ☐ c- Televizyon izlerim ☐ f- Başka (.....)

13. Nikah, mevlit, cenaze gibi özel hizmetler karşılığında ücret veya hediye kabul ediyor musunuz?

- ☐ a- Her zaman ☐ d- Durumu iyi olanlardan
- ☐ b- Ara sıra ☐ e- Hayır, kabul etmiyorum
- ☐ c- Israr edilirse ☐ f- Başka (.....)

14. Mevlit, hatim, cenaze, nikah gibi faaliyetlerden alınan ücret veya hediyelerin köy imamlarına yönelik imajın oluşumunda olumsuz bir payı vardır.

- ☐ a- Tamamen katılıyorum ☐ c- Katılmıyorum
- ☐ b- Katılıyorum ☐ d- Kesinlikle katılmıyorum

15. Mevlit, hatim, cenaze, nikah gibi faaliyetlerle ilgili yaşadığınız bir sorun var mı? Varsa anlatır mısınız? (Lütfen yazınız)

- ☐ a- Hayır, yok
- ☐ b- Evet, var (.....)

16. Mesleğiniz dışında herhangi bir ek işle uğraşıyor musunuz?

- ☐ a- Evet ☐ b- Hayır

17. Eğer cevabınız “evet” ise bu durumdan dolayı herhangi bir sorunla karşılaştınız mı? (Lütfen belirtiniz)

- ☐ a- Hayır, karşılaşmadım
☐ b- Evet (.....)

18. Köy imamlarının mesleği dışında herhangi bir ek işle uğraşmaları konusunda ne düşünüyorsunuz?

- ☐ a- Hiçbir şekilde başka bir işle uğraşmamaları gerekir
☐ b- Sadece izin günlerinde
☐ c- Namaz vakitlerinde görevlerinin başında bulunmak kaydıyla uğraşabilirler
☐ d- Başka (Lütfen Belirtiniz) (.....)

19. İmamlık mesleğini niçin seçtiniz?

- ☐ a- Dinime hizmet arzusu
☐ b- Toplum tarafından saygı duyulan bir meslek olduğu için
☐ c- Hac, umre ve yurt dışı görevleri bakımından imkanları iyi olduğu için
☐ d- Aile büyüklerim istediği için
☐ e- Devlet güvencesinde başka bir mesleğe giremediğim için
☐ f- Maddi gelirinin yüksek oluşu
☐ g- Başka (.....)

20. Bugün istemiyeistemiye imamlık görevini yapan köy imamlarının olduğu söyleniyor. Bu konudaki kanaatiniz nedir?

- ☐ a- Katılıyorum ☐ b- Katılmıyorum ☐ c- Kararsızım ☐ d- Başka (.....)

21. Eğer cevabınız “katılıyorum” ise sizce bunun nedeni aşağıdakilerden hangisi olabilir? (Önem sırasına göre 1, 2, 3., şeklinde işaretleyebilirsiniz)

- ☐ a- Zor ve yorucu bir meslek olması
☐ b- Manevi mes’uliyetinin ağır olması
☐ c- Maddi açıdan cazip bir meslek olmaması
☐ d- Mesleğin toplum nezdinde düşük bir statüye sahip olması
☐ e- Görev yaptıkları yerleşim birimine özgü eksikliklerden (ulaşım, sağlık, cemaat azlığı v.s.) kaynaklanan sorunlar
☐ f- Cemaatin olumsuz tutum ve davranışları, cemaat baskısı
☐ g- Yükselme imkanının kısıtlı olması
☐ h- Amirlerin ilgisiz tutum ve davranışları
☐ ı- Başka (.....)

22. Devlet güvencesinde başka bir mesleğe girme imkanınız olsa meslekten ayrılmayı düşünür müsünüz?

- ☐ a- Evet ☐ b- Hayır ☐ c- Kesinlikle hayır

23. Görev yeriniz mesleki gelişiminizi ve memnuniyetinizi ne yönde etkiliyor?

- ☐ a- Hiçbir etkisi yok
☐ b- Her ikisini de olumlu yönde etkiliyor
☐ c- Her ikisini de olumsuz yönde etkiliyor
☐ d- Mesleki gelişim noktasında olumlu, ancak memnuniyetimi olumsuz yönde etkiliyor
☐ e- Mesleki memnuniyetimi olumlu, ancak gelişimimi olumsuz yönde etkiliyor

24. Kendinizi görev yaptığınız toplumun önderi veya lideri olarak görüyor musunuz?

- ☐ a- Evet ☐ b- Hayır ☐ c- Başka (.....)

25. Sizce köy imamlarının görev yaptıkları yerlerdeki saygınlık düzeyi nasıldır?

- ☐ a- Çok yüksek ☐ d- Düşük
☐ b- Yüksek ☐ e- Çok düşük
☐ c- Normal

26. Sizce köy imamları toplumda düşük bir saygınlığa sahip iseler bunun nedeni aşağıdakilerden hangisi olabilir? (Önem sırasına göre 1, 2, 3., şeklinde işaretleyebilirsiniz)

- ☐ a- Mesleki bilgi eksikliği
☐ b- Gelişen teknoloji ve kitle iletişim araçları karşısında köy imamlarının toplumsal fonksiyonunun azalması ve görev alanının daralması
☐ c- Köy imamlarının tutum ve davranışlarındaki samimiyetsizlik
☐ d- Köy imamlarının çevresi ile olan diyalogunun zayıf olması
☐ e- Basın ve yayının genel olarak din görevlilerine yönelik olumsuz yayınları
☐ f- Genel olarak imamlık mesleğinin maddi açıdan cezbedici olmayışı
☐ g- Köyde imam olmanın toplum nezdinde düşük bir statüye sahip olması
☐ h- Başka (.....)

27. Görev yaptığınız yer ile şehir merkezi arasında ulaşım problemi yaşıyor musunuz?

- ☐ a- Evet ☐ b- Hayır

28. Görev yerinizin köy olmasından dolayı ailevi sorunlar yaşıyor musunuz?

- ☐ a- Evet ☐ b- Hayır

29. Yıllık izin kullanmada problem yaşıyor musunuz?

- ☐ a- Evet ☐ b- Hayır

30. Cevabınız “evet” ise bunun nedeni aşağıdakilerden hangisi olabilir? (Önem sırasına göre 1, 2, 3... şeklinde işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ a- Amirlerin tutum ve davranışları
☐ b- Tek görevli olduğum için
☐ c- Cemaatimin izinli olmam konusundaki olumsuz bakış açısı
☐ d- Yaz Kur'an Kursları
☐ e- Başka (.....)

31. Cemaatiniz ile aranızda en çok hangi konularda problem yaşıyorsunuz?

- ☐ a- Dini / ilmi bilgilerin konusunda
☐ b- Vaaz etmediğim konusunda
☐ c- Vaaz ve hutbedeki üslûbım konusunda
☐ d- Namaz kıldırışım konusunda
☐ e- Cami ve çevresinin temizliği ve bakımı konusunda
☐ f- Ara sıra da olsa sabah ezanını okuyamadığım konusunda
☐ g- Ara sıra da olsa görevi aksattığım konusunda

- ☐ h- Oturduğum ev konusunda
☐ ı- Vaaz ve hutbe konuları konusunda
☐ i- Kur'an okuyuşum konusunda
☐ j- Sesim konusunda
☐ k- Ailevi konularda
☐ l- Futbol oynamam konusunda
☐ m- Kıyafetim ve dış görünüşüm konusunda
☐ n- Geleneksel dini uygulamalar konusunda
☐ o- Çevreyle olan diyalogumun az olduğu konusunda
☐ ö- Hiçbir problem yaşamıyorum
☐ p- Başka (.....)

32. Sizce köy imamlarından genelde hangi konu veya konularda şikayet olmaktadır? (Lütfen Yazınız)

.....

.....

.....

.....

.....

33. Görev yaptığınız köyün muhtarı ile aranızda yaşadığınız bir problem var mı?

- ☐ a- Hayır
☐ b- Evet (.....)

34. Maaşınız hakkında ne düşünüyorsunuz?

- ☐ a- Yüksek ☐ b- Yeterli ☐ c- Düşük ☐ d- Çok düşük

35. Sizce köy imamlarının mesleğini temsil ederken veya uygularken genellikle karşılaştığı sorunlar nelerdir? (Lütfen yazınız)

3. CEMAATE YÖNELİK MÜLÂKAT SORULARI

1. Dini bilgilerinizi en çok kimden veya nereden öğrendiniz?

- ☐ a- Kendim okuyarak öğrendim
- ☐ b- Aile büyüklerimden öğrendim
- ☐ c- Öğrenim gördüğüm okullarda öğrendim
- ☐ d- Köyümüzde görev yapan imamlarımızdan öğrendim
- ☐ e- Çevremde din bilgisine güvendiğim birinden öğrendim
- ☐ f- Başka (.....)

2. Dini görev ve sorumluluklarını yerine getirmede tanıdığınız imamların mesleki bilgisi sizce yeterlidir?

- ☐ a- Evet, yeterlidir
- ☐ b- Kısmen yeterlidir
- ☐ c- Hayır, yetersizdir

3. Eğer cevabınız “yeterli değil” ise sizi böyle düşünmeye iten sebep aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- ☐ a- Kur'an okuyuşu zayıf
- ☐ b- Dini/ ilmi bilgisi çok eksik
- ☐ c- Namaz kıldırırken her zaman aynı sureleri okuyor
- ☐ d- Namaz kıldırırken hep kısa sureleri okuyor
- ☐ e- Tecvid bilgisi zayıf
- ☐ f- Tadil-i erkana riayet etmiyor
- ☐ g- Sesi güzel değil
- ☐ h- Vaaz etmiyor
- ☐ ı- Hutbe hazırlamıyor
- ☐ i- Mesleki samimiyetsizlik
- ☐ j- Başka (.....)

4. Sizce imamın en önemli vazifesi nedir?

- ☐ a- Cami içi/dışı cemaatle sağlam bir diyalog kurması
- ☐ b- Mevlit, hatim, cenaze, nikâh gibi işler
- ☐ c- Çocuklara Kur'an-ı okumayı öğretmesi
- ☐ d- Dini konularda toplumu aydınlatması, bilgilendirmesi
- ☐ e- Cami ve çevresini ağaçlandırmak ve temiz tutmak
- ☐ f- Ezan okuyup namaz kıldırması
- ☐ g- Taziye evinde bulunup kur'an okuyup sohbet etmesi
- ☐ h- Hastaları ziyaret etmek
- ☐ ı- Namaz öncesi ve sonrası aşır okumak
- ☐ i- Ramazan da hatim indirmek
- ☐ j- Düğün ve sünnet merasimlerinde dua etmek
- ☐ k- Başka (.....)

5. Köyünüzde görev yapan imamlarla en çok hangi konularda problem çıkmaktadır?

- ☐ a- Cami içi/dışı cemaati ile olan diyalogunun zayıf olması
- ☐ b- Namaz kıldırışı konusunda
- ☐ c- Vaaz etmemesi konusunda
- ☐ d- Vaaz ve hutbedeki sert ve kırıcı üslubu konusunda
- ☐ e- Sabah ezanını çoğu zaman okumaması konusunda

- () f- Sık sık görevini aksatması konusunda
 () g- Sesinin güzel olmaması konusunda
 () h- Geleneksel dini uygulamalar konusunda
 () ı- Cami ve çevresinin bakım ve temizliği konusunda
 () i- Başka (.....)

6. Mevlit, hatim, cenaze, nikah gibi dini merasimlerden alınan ücret veya hediyein köy imamına duyulan itibarın oluşumunda olumsuz bir payı var mıdır?

- () a- Evet () b- Kısmen () c- Hayır

7. Köy imamlarının mesleği dışında ek bir işle uğraşmaları konusunda ne düşünüyorsunuz?

- () a- Hiçbir şekilde ek bir işle uğraşmamaları gerekir
 () b- Görevlerini aksatmamak kaydı ile sadece kendi tarla, bağ ve bahçeleriyle uğraşabilirler
 () c- Sadece izin günlerinde
 () d- Başka (.....)

8. DİB tarafından gönderilen hutbeler hakkında ne düşünüyorsunuz?

- () a- Anlatılması gereken konular yeterince işleniyor
 () b- Dini bilgilerimizi geliştirici olduğundan çok faydalı buluyorum
 () c- Çoğunlukla aynı konular işlendiğinden sıkıcı oluyor
 () d- Gereksiz konular işleniyor
 () e- Köyde yaşayan cemaatin problem ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuyor
 () f- Kırıcı ve karamsarlığa itici olduklarından pek dinlemek istemiyorum
 () g- Çok fazla dinlemediğimden bir şey söyleyemeyeceğim
 () h- Çok uzun olduklarından sıkılıyorum
 () g- Başka (.....)

9. Yaz Kur'an Kurslarını başarılı buluyor musunuz?

- () a- Evet () b- Hayır

10. Merkezi vaaz hakkında ne düşünüyorsunuz?

.....

11. Merkezi ezan hakkında ne düşünüyorsunuz?

.....

12. İmamınızı toplumun önderi olarak görüyor musunuz?

- () a- Evet () b- Hayır

13. “Eski hocalara daha çok değer veriliyordu” şeklindeki bir ifadeye katılıyor musunuz?

☐ a- Katılıyorum ☐ b- Katılmıyorum ☐ c- Kararsızım ☐ d- Başka (.....)

14. Cevabınız “katılıyorum” ise sizce bunun nedeni ne olabilir?

.....

.....

.....

.....

15. Çocuğunuzun köy imamı olmasını ister misiniz?

☐ a- Evet ☐ b- Hayır

16. İmamınızın futbol oynaması, müzik dinlemesi, sakalsız olması, bıyıksız olması, kot pantolon giymesi, çalgılı düğünlere katılması, bu düğünlerde oynaması ve genç olması konusunda ne düşünüyorsunuz?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Emrah YAVUZ

Doğum Yeri ve Tarihi : Elazığ, 1980

Medeni Durum : Evli

Tel : 533 764 43 55

e-mail : emrahyavuz23@hotmail.com

Yazışma Adresi : Rızaiye Mah. Ertuğrul Sokak, No: 30/7

EĞİTİM

Derece Kurum Mezuniyet Tarihi

Yüksek Lisans Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2005

Lisans Fırat Üniversitesi 2002

İŞDENEYİMLERİ

Yıl - Kurum - Görev

2012-2015 Elazığ Baskil İlçesi Vakıfbank Ortaokulu DİKAB Öğretmeni

2008-2012 Kayseri / Pınarbaşı İlçesi Çaybaşı Köyü Cami İmam-Hatibi

2007-2008 Erzurum / Oltu İlçesi Çatak Köyü Cami İmam-Hatibi

YABANCI DİL

İngilizce